

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 16 (203) СЕРПЕНЬ

2010

2010 серпень № 16 (203)

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 30 квітня 2010 року)

Виходить 2 рази на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.,**

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.**

Редакційна колегія серії «Педагогічні науки»:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.,**

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Максименко Г. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Ротерс Т. Т.,**

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чиж О. Н.**

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ

до технічного оформлення статей

Редколегія “Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, праве й лівє) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2010.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Література” або після слів „Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

МЕТОДИКА. ПРАКТИКА. ДОСВІД

1. **Дітковська С. О.** Комплексний проект як кваліфікаційне навчально-наукове дослідження студентів спеціальності «Туризм»..... 5
2. **Задорожна І. П.** Зміст самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетенцією..... 12
3. **Кобзова С. М.** Поняття „туристичний регіон”, „регіональний туризм” та „туристський маршрут” у сучасному науковому дискурсі..... 24
4. **Коллегаєв М. Ю.** Структура досвіду професійної діяльності в активних видах туризму..... 32
5. **Макєєва І. І.** Організація практичної підготовки фахівців сфери туризму на базі навчально-науково-виробничої лабораторії «Туристська фірма»..... 38
6. **Мальцева Л. В.** Проблеми викладання дисципліни «Історія туризму» (спеціальність «Туризм»)..... 43
7. **Черезова М. В.** Культура професійного спілкування екскурсовода в педагогічному контексті..... 47
8. **Швидка М. С.** Активізація навчальної діяльності студентів у процесі вивчення дисципліни „Системи технологій”..... 54
9. **Щука Г. П.** Місце навчальної дисципліни „Основи туризмознавства” в процесі підготовки студентів спеціальності „Готельно-ресторанна справа”..... 59

ПРОФОСВІТА

10. **Зігунов В. М.** Рекреаційно-туристська підготовка менеджерів з туризму..... 64
11. **Зігунова І. С.** Лижна підготовка майбутніх інструкторів туристського супроводу..... 72
12. **Хасцька І. Б.** Стан підготовки майбутніх фахівців з гостинності до анімаційної діяльності..... 77
13. **Чаграк Н. І., Гритчук Г. В.** Міжкультурна комунікація як компонент професійної компетентності фахівця сфери туризму..... 83
14. **Шава О. П.** Міжкультурна комунікація як невід’ємний аспект якості освіти майбутніх фахівців у галузі туризму..... 89
15. **Щоголева І. В.** Підходи до діагностики сформованості комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму..... 96

ВИЩА ШКОЛА

16. **Віндюк А. В.** Організація виробничої практики за кордоном майбутніх фахівців з готельно-курортної справи..... 103
17. **Сорокіна Г. О.** Проблема підготовки фахівців туристської галузі в умовах вищої школи..... 108
18. **Шепелєва С. В.** Актуальні питання підготовки фахівців готельного господарства..... 113
19. **Щука Г. П.** Організація практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії..... 117

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТА УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

20. **Апалкова Я. В.** Діалог культур як засіб формування духовно-моральних цінностей молоді..... 126
21. **Вербицький В. В.** Поняття управлінської культури керівника навчального закладу в психолого-педагогічній літературі..... 130
22. **Орлова-Курилова О. В., Радіонова Т. О.** Питання еквівалентності освітніх програм..... 138
23. **Перова С. В.** Соціально-гуманітарні дисципліни в розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів..... 145
24. **Сергєєва В. Є.** Застосування духовного катарсису як засобу формування загальнолюдських цінностей..... 152
25. **Ширіна О. О.** Взаємозв'язок загальнолюдського й національного в полікультурному вихованні..... 159

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ

26. **Байназаров А. М., Сінна О. І.** Організаційно-інформаційний центр туристичного бізнесу як засіб підвищення якості туристичної освіти..... 164

КРАЄЗНАВСТВО

27. **Бугрій В. С.** Теоретичні засади туристсько-краєзнавчої роботи в сучасній загальноосвітній школі України..... 169
28. **Маланюк Т. З.** Краєзнавство й туризм як ефективні засоби в патріотичному вихованні учнів основної школи..... 174

ПЕДАГОГІКА ЗА КОРДОНОМ

29. **Чорна Л. В.** Зміст освіти в туризмі в університетах США..... 181
30. **Міхо О. І.** Підготовка культурологів-аніматорів у республіці Білорусь..... 188
- Відомості про авторів**..... 193

МЕТОДИКА. ПРАКТИКА. ДОСВІД

УДК 378.091.33

С. О. Дітковська

**КОМПЛЕКСНИЙ ПРОЕКТ ЯК КВАЛІФІКАЦІЙНЕ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТУДЕНТІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ»**

Основним завданням професійної підготовки спеціалістів з туризму у Вузі є формування у них необхідного рівня здатності виконувати соціально-виробничі функції у сфері конкретного виду діяльності, тобто кваліфікації. Здобуття відповідного рівня кваліфікації залежить від обсягу та якості засвоєних студентом знань, умінь та навичок під час навчання у ВНЗ. За цих умов важливою складовою навчально-виховного процесу постають кваліфікаційні випробування, що визначають рівень теоретичної та практичної підготовки випускника до наступної професійної діяльності.

Кваліфікаційні вимоги до випускників вищих навчальних закладів та форми кваліфікаційних випробувань встановлюються галузевими Державними освітніми стандартами та відображені в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця (ОКХ). Проте такий стандарт за спеціальністю 7.050401 «Туризм» (напряму підготовки – 0504 «Туризм», кваліфікація: спеціаліст з туризму) відсутній. За цих умов кожний навчальний заклад, який здійснює підготовку спеціалістів з туризму змушений самостійно вирішувати проблему визначення форм кваліфікаційних випробувань для випускників 5-го курсу.

Зміст професійної туристської освіти став предметом досліджень В. Федорченка, Н. Фоменко, Л. Кнодель, Л. Лук'янової та інших науковців. Результати їх дослідів стали фундаментом для розробки ОКХ та ОПП спеціаліста з туризму кафедрою туризму та готельного господарства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Актуальність проблеми та її недостатня теоретична розробленість визначили мету дослідження, яка полягає у теоретичній розробці загальної характеристики комплексного проекту як кваліфікаційного навчально-наукового дослідження студентів 5-го курсу спеціальності «Туризм». Для її досягнення означено такі завдання: надати загальну характеристику комплексного проекту; висвітлити алгоритм його виконання; розглянути процедуру захисту та критерії оцінювання проекту.

Формою проведення державної атестації ми визначили розробку та захист комплексного проекту з фахових дисциплін. Обрання нами вище визначеної форми контролю ґрунтується на твердженні, що використання в процесі професійної підготовки спеціаліста з туризму

проектування сприяє розвитку пізнавальних інтересів студентів та критичного мислення, умінню самостійно конструювати свої знання та орієнтуватися в інформаційному просторі. Здійснюючи роботу над проектом, студенти розв'язують виробничу проблему, яка з одного боку, вимагає використання набутих практичних вмій та навиків, а з іншого – уміння інтегрувати знання з дисциплін різних циклів підготовки.

Враховуючи багатопрофільність підготовки спеціаліста з туризму ми встановили наступні складові державного екзамену для спеціальності 7.050401 "Туризм": управління туристським підприємством; технологія туристської діяльності; бізнес-планування в туристичній індустрії; іноземна мова професійного спілкування.

Проект уявляє собою творчу розробку студентом конкретної теми, сформульованої відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня та спеціальності підготовки фахівців. Тема проекту обов'язково має інтегрований, складний, об'ємний характер. Для спеціальності "Туризм" тематика проектів пов'язана з актуальними проблемами розвитку туристичної індустрії Луганщини. Розробка проекту спрямована на всебічне розкриття, з урахуванням заданих умов, поданої в проекті теми.

Розробка комплексного проекту з фахових дисциплін виконується як домашнє завдання. Під час підготовки студент може отримати консультацію у викладача чи подати проект на перевірку.

Цінність проектування як виду виробничої діяльності полягає в тому, що розробка проекту виступає основним механізмом своєрідної творчої діяльності спеціаліста, в ході якої здійснюється діагностичне цілепокладання, прогнозування, планування, моделювання, програмування, управління виробничим процесом. Проектувальна діяльність виступає основою ефективного розв'язання стратегічних та тактичних задач підприємства. Підготовка комплексного проекту виступає як процес розв'язання стратегічної задачі, а розробка проектних карт – як рішення тактичних задач. При цьому слід пам'ятати, що всі карти є складовими одного проекту, тому зміст їх повинен бути взаємопов'язаним та узгоджуватися між собою.

При розробці змісту проектних карт нами були вивчені роботи Л. Нечаюк, Н. Нечаюк, А. Дуровича, М. Мальської, В. Худо, В. Цибуха, Ю. Рудяка, В. Кузнецов, А. Кліменко, Я. Кліщенко [1, 2, 3, 4]. Це надало змогу визначити, що творчий проект повинен включати 11 карт. У загальному вигляді карта являє собою коротку за обсягом, структуровану за відповідними розділами характеристику цільового, змістовно-інформаційного, дидактико-методичного та технологічного компонентів проекту. До кожної проектної карти розробляються документи, які оформлюються в виді додатків (див. табл. 1).

Відповідність проектних карт та додатків

№	Проектна картка	№ п/п	Додаток
1.	Можливості та загрози досліджуваного підприємства.	1.	Аналіз факторів зовнішнього середовища (табл).
		2.	Аналіз факторів безпосереднього оточення (табл.).
		3.	Можливості та загрози досліджуваного підприємства (табл.).
2.	Місія (у широкому та вузькому тлумаченні) та дерево цілей підприємства.	4.	Місія підприємства в широкому та вузькому розумінні.
		5.	Дерево цілей підприємства.
3.	Організаційно-правова форма діяльності підприємства.	6.	Основні чинники, що визначають вибір організаційно-правової форми діяльності туристичного підприємства (мал.).
4.	Організаційна структура управління підприємством.	7.	Організаційна структура управління підприємством (схема).
5.	Фірмовий блок туристичного підприємства.	8.	Фірмовий блок туристичного підприємства (візитна картка підприємства).
6.	Установчі документи туристичного підприємства.	9.	Статут (документ).
		10.	Засновницький договір або рішення засновника (документ).
		11.	Заява засновника або уповноваженої особи для державної реєстрації (документ).
7.	Вид туристичної діяльності підприємства.	12.	Заява про видачу ліцензії на здійснення туроператорської чи турагентської діяльності (документ).
8.	Кадровий склад підприємства.	13.	Штатний розклад підприємства (документ).
		14.	Правила внутрішнього трудового розпорядку (документ).
		15.	Посадові інструкції персоналу підприємства (документ).
9.	Договори про надання туристичних послуг.	16.	Договір (договір про надання послуг) між суб'єктом господарської діяльності та туроператором, який надає поодинокі туристичні послуги, що увійдуть до складу туристичного продукту (при створенні

		17.	турпродукту) (документ) (для проектування діяльності туроператора).
		18.	Посередницький договір (агентський договір) між туроператором і турагентом про надання туристичних послуг туристу (документ).
		19.	Посередницький договір (агентський договір) між турагентом і суб'єктом господарювання, який надає одиничні послуги (мешкання, харчування) з продажу одиничних послуг туристу. Договір між туристом та туроператором чи турагентом, на страхування життя та здоров'я туриста (документ).
10.	Туристичний пакет (туристичний продукт – туристичний маршрут, перевезення, розміщення, харчування, екскурсії, розважальні програми, курортні послуги, туристичні походи і т.п.) відповідно до обраного Вами ситуаційного завдання. Пакет документів на надання туристичних послуг.	20.	Карта туристичного маршруту.
		21.	Авторський проект туристичного пакету (табл.).
		22.	Заявка туриста на бронювання туристичних послуг (документ).
		23.	Договір про туристичне обслуговування фізичної особи (туриста).

Раціональніше організувати роботу над творчим проектом, правильно розподілити свій час, спланувати його, глибоко й своєчасно розробити тему допоможе студенту алгоритм написання творчих проектів. Він дисциплінує виконавця, лімітує термін, відведений на підбір та аналіз літератури з теми дослідження, написання, оформлення та захист роботи.

Нами розроблений такий алгоритм написання творчого проекту.

1. Ознайомлення з темою та її обґрунтування.
2. Виявлення та вибір літератури з теми.
3. З'ясування об'єкта, предмета; визначення мети та завдань дослідження.

4. Складання робочої картотеки літератури з теми.
5. Вивчення та конспектування літератури з теми роботи.
6. Добір інформації для розробки проекту.
7. Складання графіку роботи над проектом у межах

виділеного часу.

8. Розробка частин (карт) проектного завдання.

9. Оформлення списку використаних джерел та додатків відповідно до вимог ВАК.

10. Підготовка і оформлення презентації проекту.

11. Перевірка правильності підготовленого проекту.

12. Підготовка до захисту проекту.

Згідно з нашим задумом процедура захисту-презентації буде складатися з двох етапів:

◆ безпосередня презентація проекту на англійській мові та відповіді на запитання викладачів-філологів (екзаменаторами державної комісії);

◆ співбесіда з фахівцями з професійно-орієнтованих дисциплін (екзаменаторами державної комісії) і випускника за змістом кожного з проектних карт.

Комплексна кваліфікаційна робота не дарма визначається як проект. Тобто вона передбачає не лише й не стільки текстовий зміст, але обов'язкову презентабельність провідних ідей проекту. Це можуть бути схеми, моделі, малюнки, фотографії, макети тощо.

Обов'язковими елементами презентації творчого проекту повинні наступні: візитна картка підприємства; карта маршруту; основні об'єкти показу (природні та культурно-історичні), інфраструктурні об'єкти (заклади розміщення, атракційні заклади та інші).

Захист розробленого проекту проводиться у формі публічного захисту (доповідь). За виконання кожної з проектних карт студент може отримати від 10 до 0 балів. Проект оцінюється за 100 бальною шкалою шляхом складання балів, отриманих за виконання 10 проектних карток, а потім переводиться у п'ятибальну оцінку. При оцінюванні творчого проекту враховується рівень, на якому випускник виконав роботу: конструктивний, реконструктивний, алгоритмічний, репродуктивний (див. табл.2).

Табл. 2

Критерії оцінювання творчого проекту

№ п/п	Рівень	Кількість балів	Національна оцінка	ESTS
1.	Конструктивний рівень. Випускник пропонує власне оригінальне рішення творчої задачі на основі трансформації теоретичних знань і практичного досвіду; демонструє професійну компетентність. У проекті реалізована глибока інтеграція. Пропонований варіант рішення характеризується логічністю, послідовністю, системністю.	90-100	відмінно	A

2.	Реконструктивний рівень. Виконання творчого проекту демонструє здатність студента до створення нових комбінацій вже відомих розробок відповідно до поставлених завдань; уміння знаходити та доцільно використовувати ідеї, визначені у наукових та навчально-методичних джерелах. У завданні реалізовано принцип інтеграції, проте враховані не всі фактори, які визначають розвиток туристичної індустрії. Виявлено достатній обсяг володіння теоретичними знаннями та проєктувальними вміннями. Структурні компоненти логічно пов'язані.	83-89	добре	В
3.	Реконструктивно-алгоритмічний рівень. Проєкт виконано за допомогою часткового створення нових комбінації вже відомих розробок. Рівень інтеграції середній. Знання програмного змісту Державного стандарту достатні. Виявлено середній обсяг володіння теоретичними знаннями та проєктувальними вміннями. Іноді спостерігається недостатня достовірність результатів та обґрунтованість висновків.	75-82	добре	С
4.	Алгоритмічний рівень. Проєкт виконано на рівні використання типових алгоритмів. Виявляються нахили до прямого застосування існуючих методичних та практичних розробок. Рівень інтеграції задовільний. Знання програмного змісту Державного стандарту нижче середнього. Іноді спостерігається порушення системності викладання матеріалу; не досить чітко формулюються думки й визначаються поняття.	63-74	задовільно	Д
5.	Репродуктивний рівень. Завдання вирішено шляхом відтворення відомих підходів до розв'язання аналогічних проблем. Не виявлені самостійність мислення студента, а також вміння застосовувати повною мірою науковий потенціал інформаційних джерел. Рівень інтеграції навчального матеріалу елементарний. Знання змісту Державного стандарту недостатні. У роботі спостерігається відсутність єдиної системи	50-62	задовільно	Е

	у викладанні матеріалу, не враховано більшість закономірностей та факторів.			
6.	Завдання проекту виконано частково. Низький ступінь оволодіння методами дослідження та самостійності виконання проекту. Рівень інтеграції навчального матеріалу незначний. Знання змісту Державного стандарту побіжне. Можливість практичного застосування творчого проекту або окремих його частин відсутня.	21-49	незадовільно	FX
7.	Завдання проекту не виконано. Логічність, послідовність, аргументованість, літературна грамотність викладення матеріалу не виявлені. Рівень інтеграції навчального матеріалу незначний. Знання змісту Державного стандарту вкрай низьке. Можливість практичного застосування творчого проекту або окремих його частин відсутня.	0-20	незадовільно	F

Вирішивши завдання дослідження ми прийшли до висновку, що розробка та захист комплексного проекту з фахових дисциплін для випускників 5-го курсу спеціальності «Туризм» є найбільш ефективною формою кваліфікаційних випробувань. Це факт підтверджується наступними положеннями: проектувальна діяльність дозволяє найбільш повно розкрити пізнавальні інтереси студентів та уміння самостійно конструювати свої знання, активізувати критичне мислення; створення проекту сприяє ґрунтовному використанню практичних вмінь та навиків набутих у процесі попередньої підготовки, а також уміння інтегрувати знання з дисциплін різних циклів підготовки. Перспективи подальших досліджень автора полягають у змістовні характеристики кваліфікаційних випробувань бакалаврів з туризму.

Література

1. Нечаюк Л. І. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: навч. посібник. / Нечаюк Л. І., Нечаюк Н. О. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 348 с. **2. Организация туризма** : учеб. пособие для студ. вузов / [Дурович А. П., Кабушкин Н. И., Сергеева Т. М. и др.]; под. ред. А. П. Дуровича. – Мн. : ООО "Новое знание", 2003. – 630 с. **3. Мальська М. П.** Основи туристичного бізнесу : навч. посібник / Мальська М. П., Худо В. В., Цибух В. І. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с. **4. Усе про організацію** та облік туристичної діяльності. – 4-те вид., перероб. і доп. / [Ю. Рудяк, В. Кузнецов, А. Кліменко, Я. Кліщенко]. – Фактор, 2007. – 272 с.

Дітковська С. О. Комплексний проект як кваліфікаційне навчально-наукове дослідження студентів спеціальності «Туризм»

У статті зроблена спроба теоретичної розробки загальної характеристики комплексного проекту як кваліфікаційного навчально-наукового дослідження студентів спеціальності «туризм». Для цього надана загальна характеристика комплексного проекту; висвітлений алгоритм його виконання; розглянута процедура захисту та критерії оцінювання проекту.

Ключові слова: комплексний проект, проектні карти, критерії оцінювання.

Дитковская С. А. Комплексный проект как квалификационное учебно-научное исследование студентов специальности «Туризм»

В статье сделанная попытка теоретической разработки общей характеристики комплексного проекта как квалификационного учебно-научного исследования студентов специальности «туризм». Для этого предоставленная общая характеристика комплексного проекта; освещенный алгоритм его выполнения; рассмотренная процедура защиты и критерии оценивания проекта. Ключевые слова:

Ключевые слова: комплексный проект, проектные карты, критерии оценивания.

Ditkovskaya S. O. Complex project as qualifying education and scientific student's research of speciality «Tourism»

Complex project as qualifying educational-scientific student's research was described in research. The general description of complex project was presented. The project preparation algorithm and some criteria of evaluation were described.

Key words: complex project, project cards, evaluation criteria.

УДК 811.111(07):37.011.31

І. П. Задорожна

**ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
З ОВОЛОДІННЯ АНГЛОМОВНОЮ
КОМУНІКАТИВНОЮ КОМПЕТЕНЦІЄЮ**

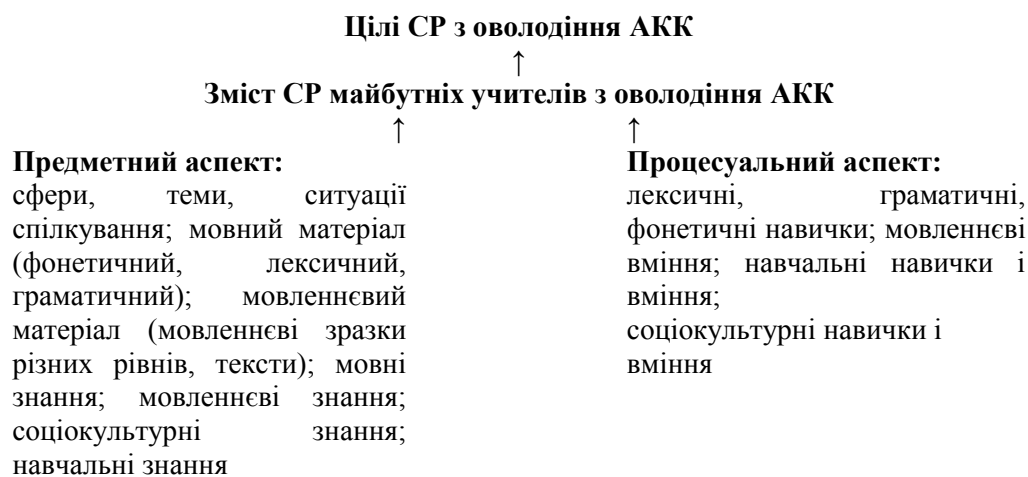
Увага викладачів іноземної мови (ІМ) до самостійної роботи (СР) зумовлена її можливостями у реалізації особистісно-орієнтованого підходу, спрямованого не лише на оволодіння певними знаннями, навичками та вміннями, але й на розвиток особистості студента, його

розумового та творчого потенціалу, формування прагнення до самоосвіти протягом усього життя, необхідних для успішної професійної реалізації на сучасному ринку праці.

Попри наявність низки досліджень різних аспектів СР учнівської, студентської молоді, дорослих (О. П. Брусянина, Г. М. Бурденюк, І. О. Зимня, А. Є. Капаєва, Н. Ф. Коряковцева, А. В. Конишева, Л. В. Трофімова, О. М. Щеголева, Н. В. Ягельська та ін.), ми не змогли виявити публікацій чи наукових праць, в яких проаналізовано зміст СР майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетенцією (АКК). Важливість дослідження змісту зумовлюється його роллю у визначенні методів і засобів СР та ефективності вивчення ІМ загалом.

Мета статті – визначити та охарактеризувати компоненти змісту СР майбутніх учителів англійської мови (АМ) з оволодіння АКК. Ми поділяємо точку зору Б. А. Лапідуса щодо труднощів розмежування змісту і цілей навчання. Останні вчений трактує як „верхні рівні змісту освіти, оформлені як вимоги та екстралінгвістичні параметри мовної підготовки” [1, с. 12]. Аналізуючи наведену точку зору в контексті дослідження змісту СР майбутніх учителів АМ, можемо зробити висновок про взаємозв’язок цілей і змісту СР, а також про те, що цілі визначають зміст СР.

Услід за Н. Д. Гальською та Н. І. Гез [2, с. 83-94; 3, с. 124], а також на основі аналізу низки публікацій [1, с. 214; 4, с. 112; 5, с. 45; 6, с. 122-146], ми виділятимемо предметний та процесуальний аспекти змісту СР з оволодіння АКК. До предметного аспекту відносять: сфери спілкування; теми і ситуації, які зумовлюють предметно-змістовий план іншомовного мовлення та вибір мовних засобів; мовний матеріал (фонетичний, лексичний, граматичний); мовленнєвий матеріал (мовленнєві зразки різних рівнів, тексти); соціокультурні знання (знання про культуру країни, мова якої вивчається; мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови тощо); мовні знання (знання правил виконання дій з мовним матеріалом). Процесуальний аспект передбачає навички оперування мовленнєвим матеріалом, мовленнєві, соціокультурні та навчальні вміння. Схематично зміст СР студентів з оволодіння АКК зображено на мал. 1.

Мал. 1. Компоненти змісту СР студентів з оволодіння АКК

Зупинимося детальніше на тих компонентах, які, на нашу думку, потребують пояснення.

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (далі Загальноєвропейські рекомендації) виділяють чотири сфери спілкування: особисту, в якій суб'єкт навчання живе як приватна особа – в колі сім'ї, друзів, власними інтересами тощо; публічну, в якій суб'єкт навчання діє як член загальної спільноти чи якоїсь організації; професійну, пов'язану із виконанням професійних обов'язків; освітню, в якій суб'єкт навчання бере участь в організованому навчальному процесі [7, с. 45]. На основі аналізу сучасної літератури [6; 7] ми конкретизували перелік сфер спілкування у змісті СР студентів мовних спеціальностей, включивши до нього такі сфери: особисту (життя в колі сім'ї, стосунки з друзями); соціально-побутову (можливість задоволення особистих і побутових потреб); навчальну (задоволення потреб у процесі навчальної діяльності); професійну (задоволення потреб у процесі професійної діяльності); соціально-культурну (задоволення естетичних і пізнавальних потреб у процесі сприйняття і обговорення творів літератури і мистецтва, відвідування культурних заходів, участі в різноманітних подіях); офіційно-ділову (при спілкуванні з представниками офіційних установ), суспільно-політичну (публіцистичне мовлення в широкому розумінні, включаючи мовлення різних засобів масової інформації). Усі перелічені сфери спілкування реалізуються так чи інакше на кожному році навчання. Проте, якщо на першому курсі переважає особиста та соціально-побутова сфери спілкування, то на четвертому – професійна.

Ситуацію спілкування розглядають як фрагмент дійсності, в межах якого між учасниками спілкування відбуваються обмін мовленнєвими і немовленнєвими діями. Стимулом до здійснення таких дій є зміст ситуації спілкування і цілі її учасників. Залежно від ситуації

спілкування мовленнєва взаємодія між його учасниками може бути мовленнєвою (вербальною) і немовленнєвою, контактною і дистантною, безпосередньою чи опосередкованою, відбуватись в усній чи письмовій формі, бути діалогічною чи монологічною, приватною чи офіційною, побутовою чи діловою, творчою чи стереотипною [8, с. 303-304]. У Загальноєвропейських рекомендаціях ситуації спілкування описуються за такими параметрами: місце і час; установи або організації, в яких відбуваються ситуації; дійові особи (їхні соціальні ролі); об'єкти навколишнього середовища; операції, що виконуються дійовими особами; тексти, які зустрічаються в межах ситуації [7, с. 46]. У такому випадку, наприклад, ситуація покупки стосується публічної сфери; відбувається в магазині; дійові особи – покупець і продавець, об'єкти – товари, гроші; види діяльності – обговорення предмету покупки, покупка; тексти – етикетки, упаковки, реклама товарів. Важливим у ситуації спілкування є контекст ментальності комуніканта, який включає наміри спілкування, напрям думки, очікування у світлі попереднього досвіду, міркування, потреби, стимули, мотиви, інтереси, умови та обмеження [7, с. 50], а також ментальний контекст інших учасників спілкування.

Таким чином, ситуація спілкування включає компоненти: місце і час; установи або організації, в яких відбуваються ситуації; дійові особи (їхні соціальні ролі); об'єкти навколишнього середовища; операції, що виконуються дійовими особами; тексти, які зустрічаються в межах ситуації; наміри комуніканта; мотиви та інтереси; попередній досвід; обмеження. Серед комунікативних намірів, у межах яких комунікант передбачає реалізувати свій мовленнєвий акт, виділяють [6, с. 112]: контактовстановлюючі (бажання вступити в комунікацію, підтримати (завершити) спілкування, привернути увагу, подякувати, запросити, попросити прощення та ін.); спонукаючі (прагнення спонукати співбесідника до здійснення дії, висловлення власної точки зору; висловлювати прохання (побажання, згоду), реагувати на спонукання); інформативні (запитувати і повідомляти інформацію, власну точку зору, умови, цілі, причини; розпитувати, уточняти, переконувати, доводити свою точку зору та ін.).

СР не може включати лише ситуації реального спілкування, значну частину становитимуть і штучно створені комунікативні ситуації. В процесі навчання необхідно моделювати ситуацію спілкування з усіма притаманними їй параметрами [3, с. 127], а також забезпечувати усвідомлення студентами умов ситуації для її максимального використання і ефективного здійснення комунікативного акту. Крім того, для реалізації комунікативних ситуацій потрібно навчати студентів використовувати мовленнєві засоби відповідно до ситуаційних параметрів, а також соціокультурної специфіки найбільш типових ситуацій спілкування і розвивати вміння використовувати вербальні та невербальні засоби з урахуванням цієї специфіки [3, с. 127-128].

У ході СР здійснюється поступовий перехід від використання навчальних ситуацій спілкування до реальних чи поєднання навчальних та реальних ситуацій. Реальні ситуації спілкування у СР можуть забезпечуватись за допомогою сучасних мультимедійних засобів (спілкування з англомовними співрозмовниками в чатах, на форумах, за допомогою електронної пошти; періодичне спілкування з викладачем за допомогою електронної пошти; участь в електронних конференціях; перегляд відеофільмів, передач, новин по телевізору, в режимі on-line; читання газет, журналів у мережі Інтернет тощо), читання художньої літератури. Використання реальних ситуацій спілкування сприятиме підвищенню мотивації до самостійного вивчення АМ.

Ще одним компонентом змісту СР є тематичний, який, згідно із Програмою з англійської мови для університетів / інститутів [9, с. 5], включає 4 блоки: «Людина» (особисте життя, дім, робота, навчання, відпочинок, дозвілля, захоплення; людина і суспільство, людина і політика, людина і культура), «Сучасне життя» (медицина, сучасні технології, природа), «Англомовний світ та Україна» (англомовний світ і культура в порівнянні з рідною культурою, значення англійської мови в сучасному світі тощо), «Професійно-педагогічна діяльність».

Мовний матеріал передбачає лексичний, граматичний та фонетичний компоненти, необхідні для оволодіння у процесі СР. У цьому випадку мова йде, з одного боку, про мінімум, тобто, той набір мовного матеріалу, який є обов'язковим і комунікативно важливим для всіх студентів, а, з іншого, про необмеженість мовних одиниць для оволодіння в процесі СР за бажанням студента [1, с. 25].

Мовленнєвий матеріал складається із мовленнєвих зразків різних рівнів, текстів. Тексти визначають як зв'язну послідовність усних і писемних висловлювань, що породжуються і сприймаються в процесі мовленнєвої діяльності, яка здійснюється в конкретній сфері спілкування. Вони виконують комунікативну, прагматичну, когнітивну і епістемічну функції. Комунікативна функція реалізується через здатність тексту бути важливим засобом спілкування, інформаційної взаємодії партнерів по спілкуванню. Прагматична функція полягає в соціопсихологічному впливі на учасників комунікації. Когнітивна функція визначається здатністю текстів висловлювати судження і формувати світогляд. Епістемічна функція виявляється в здатності тексту відображати оточуючу дійсність, притаманну певному лінгвосоціуму, суспільно-історичний досвід, знання [3, с. 129-130]. Крім зазначених, у навчальному процесі текст виконує ще й навчальну функцію, допомагаючи оволодіти певними знаннями, навичками та вміннями. У процесі СР потрібно використовувати автентичні тексти, які носії мови продукують для носіїв мови, тобто власне оригінальні тексти, які створюються для реальних умов, а не для навчальної ситуації [10, с. 193].

Типи текстів, які ми рекомендуємо для СР майбутніх учителів з оволодіння АКК, розроблені на основі матеріалів посібника Н. Д. Гальскової та Н.І. Гез [3, с. 131], наведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Типи текстів для СР студентів

Тексти				Аудіо (аудіовідео) тексти
художні	публіцистичні	повсякденного спілкування	науково-пізнавальні	
римівки, скоромовки, загадки, пісні, вірші, оповідання, казки, есе, новели, п'єси, ро-мани, драма-тичні твори	статті в газетах та журналах, репортажі, інтерв'ю	квитки, телефонні розмови, рецепти, етикетки, реклама, особисті листи, повідомлення, електронні повідомлення, запрошення, метеоповідомлення, роз-клад, географічні карти, каталоги, гороскопи, ін-струкції, програми передач, плакати, заяви, діалоги побутового харак-теру, ділові листи	таблиці, графіки, діаграми, статті наукового характе-ру, тексти пізнавальн ого ха-рактеру, енциклопе дичні статті	мультфільми , художні фільми, документаль ні фільми, навчальні фільми, радіо та те-лепередачі, аудіозаписи

Зазначимо, що в СР студентів доцільно використовувати різноманітні типи автентичних текстів, хоча частота їх застосування буде різною. Наприклад, набагато більше студенти працюватимуть самостійно із газетними статтями, оповіданнями, фільмами, ніж із програмами передач чи географічними картами. Крім того, використання тих чи інших видів текстів залежить і від цілі СР. Так, римівки чи скоромовки застосовуються, в першу чергу, для вдосконалення фонетичних навичок. Деякі тексти мають більш комплексне застосування. Наприклад, фільми можна використовувати для вдосконалення фонетичних, лексичних, граматичних навичок, умінь в аудіюванні, говорінні, письмі, соціокультурних навичок та вмінь.

Мовні знання передбачають мовні засоби спілкування (слова, граматичні структури тощо), правила, за якими мовні одиниці перетворюються на осмислене висловлювання, поняття, які по-різному відображаються в різних мовах, в тому числі відсутні в рідній мові (наприклад, система часів) [3, с. 132]. Граматичні знання включають знання форм, значень, вживання, мовленнєвих функцій граматичних

структур [5, с. 97]; лексичні – знання звукової і графічної форм, значення, вживання лексичних одиниць [5, с. 106]; фонетичні – знання вимови звуків, комплексу просодичних засобів для організації висловлювання в комунікативну та логіко-смыслову єдність (мелодія, наголос, паузи, темп, гучність). До мовленнєвих належать знання, які допомагають логічно будувати діалогічне та монологічне мовлення, письмові повідомлення, розуміти усні та письмові тексти.

Соціокультурні знання включають країнознавчі (енциклопедичні, фонові, знання реалій країни, мова якої вивчається – повсякденного життя (їжа, напої, національні свята тощо), умов життя (рівень життя, умови проживання), міжособистісних стосунків (у сім'ї, на роботі тощо), основних цінностей, переконань і т.д.), лінгвокраїнознавчі (знання мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови, еквівалентної, безеквівалентної і фонові [11, с. 41-51] лексики, яка виражає культуру країни в семантиці мовленнєвих одиниць [3, с. 130]), знання соціопрагматичних правил.

Потребують пояснення окремі поняття. Це стосується, в першу чергу, фонових знань, характерних для жителів конкретної країни і, здебільшого, невідомих іноземцям. Фонові знання забезпечують мовленнєве спілкування, в процесі якого вони проявляються у вигляді смислових асоціацій і конотацій [8, с. 369]. Так, американці добре знають, хто такий “*Homes Abe*” (прізвисько президента Лінкольна), і що продають в магазинах *Woolworth* чи “*cent stores*” (дешеві товари повсякденного вжитку), а також що “*express train*” зупиняється лише на великих станціях, тоді як “*local train*” – в тому числі на малих [12, с. 43].

Слова, лексичні значення яких є міжмовними, називаються еквівалентними (*Christmas, factory, god-father, mother-in-law*). До безеквівалентної лексики належать слова, які виражають поняття, відсутні в інших мовах, а також слова, які не мають еквівалентів у інших мовах [11, с. 41-51] (*double-decker, kilt, know-how, pub* тощо). Фонові лексикою називається іншомовна лексика, що відрізняється лексичними фонами (рівень лексичного поняття при цьому співпадає) від лексики рідної мови [12, с. 44], наприклад, *drug-store, letter-box, Magic Kingdom та ін.* Аналізуючи лексику із лінгвосоціокультурним потенціалом, ми керувались результатами дослідження Н.Б. Ішханян, в якому, крім слів (так звана країнознавча лексика), виокремлено ще й фрази, які включають:

1. Техніко-комунікативні кліше, під якими дослідниця розуміє мовленнєві одиниці різного обсягу (слово, синтагма, речення), співвіднесені з типовими комунікативними ситуаціями та особистісною реакцією на них, які характеризуються високою передбачуваністю і вживаністю, регулярно використовуються широким колом носіїв мови (*as far as I know, if I may say, so much for that, to begin with, to cut a long story short, to my mind, to tell the truth, with pleasure*).

2. Фразеологізми з соціокультурним потенціалом, під якими розуміють самостійні одиниці з повністю чи частково переосмисленими значеннями, в основі яких лежать історичні, культурні, політико-економічні факти, пов'язані з країною, мова якої вивчається (еквівалентні – *to go off the hook, to hold smb's tongue, to turn up one's nose at*; фонові – *It's all Greek to smb, Indian summer, to make one's way*; безеквівалентні – *It's raining cats and dogs, to grin like a Cheshire cat*).

3. Приказки, афоризми, крилаті вислови (еквівалентні – *Time is money; Better late than never; Love is blind; So many men, so many minds; The way to a man's heart is through his stomach*; фонові – *When in Rome, do as the Romans do; The proof of the pudding is in the eating*; безеквівалентні – *Penny wise and pound foolish; Every jack must have his Jill; When two Englishmen meet their first talk is about weather*) [13, с. 37-50].

Знання про національно-культурну стратегію і тактику обумовлені соціально-економічними факторами, культурними традиціями, менталітетом і проявляються в різних способах і формах, моделях і сценаріях спілкування, в його специфічних вербальних і невербальних засобах [4, с. 266; 14]. Серед них виділяють знання «безпечних» тем і тем «табу». До перших відносять, наприклад, погоду, останні події, до заборонених – власні статки, проблеми, турботи.

Знання соціокультурно обумовлених сценаріїв і моделей спілкування включає ритуально-етикетні і вербально-етикетні правила і норми поведінки в стандартних ситуаціях (соціальних контактах), ситуаціях фактичного спілкування: при зустрічі, прощанні, знайомстві, звертанні, вітанні, запрошенні, вдячності, висловленні компліментів і реакції на них; в телефонних розмовах, у таксі, ресторані, довідковому бюро, при здійсненні покупок, в яких вербальна і невербальна поведінка регламентована соціокультурними традиціями і етикетом [4, с. 267; 14]. Наприклад, в англомовних країнах форма висловлення співчуття залежить від предмета співчуття. Зокрема, якщо мова йде про щось серйозне, наприклад, втрату роботи чи невдачі на іспиті, використовується вираз *I'm sorry to hear that...*, а якщо розмова стосується чогось неважливого, наприклад, втрати якоїсь речі, доречним виразом буде *That's a pity!* у британському варіанті англійської та *That's too bad!* в американському варіанті англійської. Відповідно до англомовного мовленнєвого етикету не прийнято використовувати при вітанні з Новим роком, Різдвам чи, наприклад, Великоднем словом *Congratulations!* Доречнішим є вітання *Happy New Year! Merry Christmas!* чи *Happy Easter!* [15, с. 56].

Аналогічні моделі існують і в писемній комунікації, але ступінь їх нормованості ще вища. Типи письмових текстів (так само, як і усних) теж соціокультурно детерміновані. Наприклад, завершуючи неофіційного листа, зазвичай пишуть *Regards, give my love to, all the best, love* тощо. В офіційному листі більш доречним буде завершення листа виразами *Yours sincerely, Yours faithfully*.

Важливу роль у національно-специфічних моделях поведінки відіграють невербальні засоби спілкування, вибір яких пов'язаний з ситуацією спілкування, віком, належністю до певної соціальної групи. На думку Н.Ф. Бориско, студенти повинні оволодіти, в першу чергу, рецептивними паралінгвістичними засобами. Продуктивного засвоєння вимагають найпоширеніші жести повсякденного спілкування (жести вітань, емоційних оцінок). Разом із тим, вербальний супровід жестів, типових рухів, міміки є пластом мови з національно-культурним потенціалом, який потрібно засвоювати як рецептивно, так і продуктивно. Це вислови, які описують не лише міміку і жести, але й емоції, які їх супроводжують [4, с. 269].

Процесуальний аспект змісту СР студентів включає лексичні, граматичні, фонетичні навички, мовленнєві вміння, навчальні і соціокультурні навички та вміння. Перелік мовних навичок, мовленнєвих умінь, а також частково соціокультурних і навчальних навичок та умінь викладено у Програмі з англійської мови для університетів / інститутів [9]. Звичайно, потребують уточнення вимоги до рівня володіння, в першу чергу, навчальними та соціокультурними навичками і вміннями, які неможливо викласти в межах однієї статті і про які мова йтиме в подальших публікаціях.

Ще одне питання, яке потребує аналізу – принципи відбору змісту СР. Услід за Н.Ф. Бориско [4, с. 112] вважаємо, що принципи повинні бути мінімально достатніми та максимально необхідними для визначення змісту СР. Таким чином, відбір змісту СР слід здійснювати з урахуванням принципів:

1. Необхідності і достатності змісту [1, с. 29; 3, с. 137; 4, с. 113; 8, с. 311 та ін.] для реалізації цілей СР. Він означає, що зміст СР повинен охоплювати той матеріал, який забезпечує виконання поставлених цілей.

2. Посильності і доступності змісту загалом і його частин зокрема [3, с. 137; 4, с. 113; 8, с. 311 та ін.]. Принцип передбачає врахування реальних можливостей студентів у засвоєнні відібраного змісту навчання, що спричиняє необхідність його мінімізації. Останнє означає врахування часового фактору, уникнення перевантаження студентів, що може призвести до втрати інтересу до вивчення АМ, впевненості в успішному результаті. В умовах СР мова йде про мовний, комунікативний, соціокультурний та певною мірою навчальний мінімуми.

Вимагає пояснення доцільність аналізу проблеми відбору мінімумів у контексті СР. З одного боку, у навчально-методичних комплексах, які використовуються у навчальному процесі, вже здійснено відбір необхідних мінімумів, з іншого, СР не заперечує можливостей виходу за межі програми. Крім того, поступове збільшення автономії студентів, яка в кінцевому результаті передбачає самостійне визначення

студентами цілей СР та шляхів їх досягнення, зумовлює необхідність усвідомлення самими студентами основних принципів відбору змісту.

Особливої уваги потребує відбір лексики як найбільшого пласту мовних одиниць, при якому для говоріння чи письма необхідно брати до уваги такі положення: вибір лексичних одиниць, які найбільшою мірою відповідають комунікативним потребам студентів; обмеження кількості контекстуально рівнозначних засобів при одночасному виборі мінімально необхідної кількості лексичних засобів парафразу; надання переваги одиницям з більш широкими семантико-комунікативними можливостями; економне забезпечення засобами стилістично адекватного оформлення мовлення; вибір найбільш уживаних у відповідних мовленнєвих ситуаціях засобів; вибір більш легких для засвоєння засобів; включення похідних слів [1, с. 36-58] (наприклад, вивчення дієслова *believe* зумовлює включення іменника *belief* чи прикметника *unbelievable*). Що стосується рецептивного мінімуму, то, з одного боку, великий за об'ємом продуктивний словник (наприклад, 4500 тисячі лексичних одиниць на кінець 4 курсу [9, с. 98]) може забезпечити лексичну рецепцію, а, з іншого, різноманітність лексичних засобів ІМ та вимоги до підготовки спеціалістів доводять доцільність відбору рецептивної лексики з урахуванням максимальної вірогідності вживаності лексичної одиниці в текстах відповідних жанрів та недоречність включення в мінімум потенціальної лексики [1, с. 72].

Існує думка, що в умовах вищого мовного закладу освіти граматичний і фонетичний мінімуми є одночасно і максимумами [4, с. 113]. Погоджуючись в цілому з цим твердженням, ми поділяємо точку зору Б. А. Лapidуса щодо можливості виділення граматичного мінімуму, в який не входять конструкції, відсутність яких не обмежує можливостей формулювання думки ІМ. З цієї причини затрата зусиль і часу на автоматизацію таких явищ недоцільна навіть за тих високих вимог, які висуваються до вчителя мови [1, с. 59].

3. Вживаності і поширеності [4, с. 113; 13 та ін.] мовного явища, проблеми, ситуації, типу тексту тощо для забезпечення умінь спілкування, перш за все, у типових ситуаціях або вирішення найбільш поширених проблем.

4. Відповідності інтересам, комунікативним потребам студентів, їх інтелектуальному рівню [4, с. 113; 16 та ін.] з метою підвищення мотивації, забезпечення потреб, можливостей, що в результаті призводить до більшої ефективності СР.

5. Відкритості мінімумів [4, с. 113; 17, с. 98 та ін.], що забезпечує відносну самостійність студентів у відборі змісту з урахуванням основних принципів і відповідно до власних можливостей та інтересів.

6. Професійної спрямованості [4, с. 114; 9, с. 5 та ін.], яка передбачає відображення в змісті СР специфіки майбутньої діяльності, що позначається на характері завдань, відборі мовного і мовленнєвого матеріалу, ситуацій, сфер спілкування тощо.

Отже, ефективність СР залежить від обґрунтованості відбору її змісту, до складу якого входить предметний (сфери, теми, ситуації спілкування, мовний, мовленнєвий матеріал, мовні, мовленнєві, соціокультурні навчальні знання) та процесуальний (лексичні, граматичні, фонетичні навички, мовленнєві вміння, навчальні та соціокультурні навички і вміння) компоненти. Відбір змісту СР викладачами та студентами слід здійснювати із урахуванням принципів необхідності і достатності, посиленої складності та доступності, вживаності і поширеності, відповідності інтересам студентів, їх інтелектуальному рівню, відкритості, професійної спрямованості.

У зв'язку з неможливістю в межах однієї статті детально розглянути всі компоненти змісту СР студентів, вважаємо, що предметом подальших наукових розвідок повинен стати аналіз знань, навичок, умінь, якими повинні оволодіти майбутні вчителі АМ у процесі СР.

Література

1. Лapidус Б. А. Проблемы содержания обучения языку в языковом вузе: [учеб. пособие] / Борис Аронович Лapidус. – М.: Высш. шк., 1986. – 144 с. **2. Гальскова Н. Д.** Современная методика обучения иностранным языкам: [пособие для учителя] / Наталья Дмитриевна Гальскова. – М.: АРКТИ, 2000. – 165 с. **3. Гальскова Н. Д.** Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: [учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений] / Н.Д. Гальскова, Н.И. Гез. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 336 с. **4. Бориско Н. Ф.** Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку): дис...д-ра пед. наук: 13.00.02 / Наталия Федоровна Бориско. – К., 2000. – 508 с. **5. Ніколаєва С.Ю.** Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): [навчальний посібник] / Софія Юрївна Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с. **6. Щукин А.Н.** Обучение иностранным языкам: Теория и практика: [учебное пособие для преподавателей и студентов] / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Филоматис, 2004. – 416 с. **7. Загальноєвропейські** Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [пер. з англ. О.М. Шерстюк]; наук. ред. укр. вид-ня С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с. **8. Щукин А. Н.** Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 слов / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Астрель: АСТ: Хранитель, 2007. – 746 с. **9. Програма** з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / [С.Ю. Ніколаєва, М.І. Соловей, Ю.В. Головач та ін.]; під кер. С.Ю. Ніколаєвої, М.І. Солов'я. – Вінниця: Вид-во «Нова книга», 2001. – 245 с. **10. Халеева И. И.** Основы теории обучения пониманию иноязычной речи / Ирина Ивановна Халеева. – М.: Высшая школа, 1989. – 238 с. **11. Верещагин Е. М.** Язык и культура.

Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Рус. яз., 1990. – 246 с. **12. Методика** навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник / [Бігич О.Б., Н.О. Бражник, С.В. Гапонова та ін.] під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с. **13. Ишханян Н. Б.** Пути формирования лингвосоциокультурной компетенции в интенсивном курсе обучения иностранному языку (английский язык в неязыковом педагогическом вузе): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Наталья Борисовна Ишханян. – М., 1996. – 242 с. **14. Тарнопольский О. Б.** Обучение этикету иноязычного повседневного, педагогического и делового общения в языковом вузе: предисловие к исследованию / О.Б. Тарнопольский, Л.С. Димова // *Іноземні мови.* – 1999. – № 1. – С. 29-31. **15. Старко В. Ф.** Говоримо автентичною англійською: [учбово-методичний посібник] / В.Ф. Старко, Д. Пуфалт. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 192 с. **16. Пассов Е. И.** Теоретические основы обучения иноязычному говорению в средней школе): дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 / Пассов Ефим Израилевич. – Липецк, 1980. – 477 с. **17. Китайгородская Г. А.** Интенсивное обучение иностранным языкам: теория и практика / Галина Александровна Китайгородская. – М.: Рус. яз., 1992. – 254 с.

Задорожна І. П. Зміст самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетенцією.

В статті визначено і проаналізовано компоненти змісту самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетенцією; обґрунтовано принципи відбору змісту (необхідність і достатність; посильність і доступність; вживаність і поширеність; відповідність інтересам студентів, їх інтелектуальному рівню; відкритість; професійна спрямованість).

Ключові слова: самостійна робота, зміст, знання, навички, вміння.

Задорожна И. П. Содержание самостоятельной работы будущих учителей по овладению англоязычной коммуникативной компетенцией.

В статье определены и проанализированы компоненты содержания самостоятельной работы будущих учителей по овладению англоязычной коммуникативной компетенцией; обоснованы принципы отбора содержания (необходимость и достаточность; посильность и доступность; употребляемость и распространенность; соответствие интересам студентов, их интеллектуальному уровню; открытость; профессиональная направленность).

Ключевые слова: самостоятельная работа, содержание, знания, навыки, умения.

Zadorozhna I. Contents of autonomous language learning of future English language teachers.

The components of the contents of future English language teachers' autonomous learning have been defined and analyzed; principles of contents selection (necessity and sufficiency; comprehensibility; prevalence; correspondence to students' interests, intellectual level; openness; professional direction) have been grounded in the article.

Key words: autonomous learning, contents, knowledge, skills.

УДК 378.016 : 338.48 – 4

С. М. Кобзова

**ПОНЯТТЯ „ТУРИСТИЧНИЙ РЕГІОН”, „РЕГІОНАЛЬНИЙ
ТУРИЗМ” ТА „ТУРИСТСЬКИЙ МАРШРУТ”
У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ**

У професійній підготовці майбутніх менеджерів до проектування регіональних туристських маршрутів дуже важливим є узгодження та застосування термінологічного апарату, а зокрема таких базових понять як „туристичний регіон”, „регіональний туризм” та „туристський маршрут”. Над цими поняттями у галузі туристичної термінології працювали як вітчизняні так і закордонні дослідники, зокрема: М. Борушак, Ю. Волков, І. Зорін, В. Квартальнов, В. Кифяк, Л. Лук'янова, О. Любіцева, Г. Михайліченко, С. Ніконоров, В. Обозний, Є. Панкова, Н. Савіна, В. Смолій, В. Федорченко, В. Цибух та інші. Проведений нами аналіз зазначених понять дав можливість зробити висновок, що у педагогічній теорії існують різні варіації їх тлумачення. І у зв'язку з тим, що вивчення будь-якого навчального матеріалу починається з розгляду базових понять дослідження, зазначені дефініції потребують більш детального вивчення.

Саме тому метою нашої статті стало дослідження проблеми розробки та застосування окреслених понять під час викладання спеціальних туристичних дисциплін у професійній підготовці фахівців сфери туризму до проектування регіональних маршрутів. Нами були визначені наступні завдання: проаналізувати зміст трьох понять „туристичний регіон”, „регіональний туризм” та „туристський маршрут” та визначити ті трактовки понять, які варто застосовувати у педагогічному дискурсі.

Для того, щоб теоретична підготовка студентів до проектування регіональних маршрутів була якісною, треба чітко визначити такі поняття як „туристичний регіон”, „регіональний туризм” та „туристський маршрут”. Принципово важливим для нашого дослідження стає поняття туристичного регіону. Згідно з енциклопедичним словником

географічних термінів регіон розглядається як „велика індивідуальна територіальна одиниця” [19, с. 323].

Російський дослідник Ю. Волков, розглядаючи різні аспекти питання регіоналізації, наводить декілька узагальнених визначень поняття регіону. У вузькому (політико-правовому) значенні під регіоном ним розуміються адміністративно-територіальні утворення. У широкому – територіальні утворення, вільні від адміністративної прив’язки. У цьому сенсі поняття „регіон” може означати природно-кліматичну зону, географічну територію, міждержавну територію, економічний чи господарсько-екологічний район, історико-культурний ареал, тощо. Під регіоном також можуть розумітися як великі території, що об’єднують цілі континенти та групи країн, так і кілька областей, які відрізняються особливостями історичного розвитку, географічного розташування, природних та трудових ресурсів, спеціалізації господарства, тощо. Отже в цілому у науці під регіоном розуміють частину території, що володіє схожими природними, соціально-економічними, національно-культурними умовами розвитку. Дослідник пояснює факт існування такої великої кількості визначень поняття „регіон” тим, що кожна наукова дисципліна віддає перевагу тому чи іншому регіоноутворюючому фактору, а отже під регіоном розуміються різні об’єкти [15, с. 22].

У вітчизняній літературі питаннями регіоналізації країни займалися В. Симоненко, В. Половкін, О. Діброва, О. Шаблій, А. Пономарьов. У загальному вигляді їхні варіанти регіоналізації країни враховують, що регіон як частина географічного простору становить цілісність природного середовища, господарства й населення. Тобто згідно з принципом регіонально-цілісного уявлення регіон розглядається науковцями як цілісна система, елементи якої перебувають у взаємодії.

Схема поділу території України, що викликана потребами розвитку туристичної галузі, обумовлюється впливом природних і соціально-економічних чинників. І саме на підставі цих факторів, на думку української дослідниці Є. Панкової, виділяються туристичні регіони і райони. Туристичний регіон розглядається науковцем як територіально-туристичну систему, яка поєднує кілька туристичних районів, що мають свої специфічні особливості і об’єднані географічними, історичними, ресурсними факторами; туристичний район – як група туристичних комплексів, об’єднаних спільною територіальною структурою туристичного господарства. Єдиної схеми туристичного районування на сьогодні не розроблено. Частиною дослідників відокремлюється чотири туристичних регіони: Карпатський, Поліський, Дніпровський і Азово-Чорноморський, які, в свою чергу поділяються на 35 туристичних районів. Інші виділяють сім регіонів: Карпатський (західний), Волинсько-Тернопільський (північно-західний, або поліський), Житомирсько-Вінницький (буферний), Київський (центральный), Харківський (північно-східний), Дніпровсько-Донецький (південно-східний), Причорноморський (південний). Треті схильні

об'єднувати три приморські райони в один Кримсько-Одесько-Азовський туристичний регіон, виділяючи також Карпатський туристичний район.

Основою туристичного районування є рекреаційне районування, тобто поділ території на окремі таксономічні одиниці, що відрізняються туристичною спеціалізацією, структурою рекреаційних ресурсів і напрямом їх освоєння. Рекреаційні ресурси характеризуються природними умовами, площею їх поширення, тривалістю використання. Рекреаційне районування на сьогодні теж не є остаточно розробленим і жорстко усталеним [14, с. 22-23].

У географічній енциклопедії України наводиться наступне визначення поняття „рекреаційний регіон” – це територіальна рекреаційна система, у яку входять підсистеми тривалого та короткочасного відпочинку, санаторно-курортного лікування і туризму, а також управління обслуговування, транспорту, переважно в межах економічного району. Рекреаційний регіон об'єднує рекреаційні райони, які складаються з підрайонів, окремих курортів, природних парків, зон відпочинку та центрів туризму, та характеризується територіальним поєднанням географічних, бальнеологічних та інших ознак [4, с. 121]. Тут наводиться дві схеми поділу території країни на чотири рекреаційні регіони (Азово-Чорноморський, Дніпровсько-Дністровський, Карпатський, Кримський) і вісім рекреаційних районів (Євпаторійський, Донецький, Одеський, Приазовський, Придніпровський, Придністровський, Феодосійський та Ялтинський). За цією класифікацією Луганська та Донецька області формують Донецький рекреаційний район, який у свою чергу входить до Дніпровсько-Дністровського рекреаційного регіону.

З цього приводу науковець В. Обозний висловлює думку, що не можна вважати правильним ні з методичної ні з практичної точки зору вивчення студентами на відповідних курсах різних схем регіоналізації України, і що розробка саме з пізнавально-навчальною метою єдиної схеми регіонального поділу країни є одним з найактуальніших завдань для науковців. В освітянській практиці ним пропонується спиратися на досвід виділення природничо-господарських і культурно-історичних регіонів, суттєво удосконалити саму схему регіонального поділу України, увести замість дефініції „регіон” поняття „край”. Дослідником на території України було виділено дев'ять країв, і Луганська область за розробленою класифікацією відноситься до Донецького краю [13, с. 45-46].

Продовжуючи з'ясувати зміст поняття „туристичний регіон” ми звернулися до енциклопедичного словника-довідника з туризму, у якому наведено дві трактовки цього терміну. Згідно першої туристичний регіон розглядається як „територія, якій належать спеціальні заклади і послуги, що необхідні для організації відпочинку, навчального процесу або оздоровлення”. Туристичним регіоном на думку авторів може вважатися як будь-яке велике місто, так і невеликий населений пункт, що

має пам'ятки історії і культури та інші об'єкти, які приваблюють увагу туристів. Регіони поділяються на регіони широкої та вузької спеціалізації. Різниця між ними у тому, що „вибір туристичного регіону широкої спеціалізації можна вважати випадковим, оскільки сам регіон не представляє для туриста інтересу на відміну від регіону з вузькою спеціалізацією, перебування в яких туристом планується заздалегідь”. За другим визначенням туристичний регіон становить собою групу країн, які мають схожі умови розвитку і характеризуються спільністю генезису і взаємозв'язком компонентів туристської індустрії [17, с. 268].

Ще один підхід до тлумачення терміну „туристичний регіон” представлений у монографії М. Борушак „Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів”. На думку авторки, туристичний регіон – це географічна територія, яку гість або туристичний сегмент вибирає з метою подорожі. Така територія містить всі споруди, необхідні для перебування, розміщення, харчування і організації дозвілля туристів. Регіон є єдиним туристичним продуктом і конкурентоспроможною одиницею і повинен управлятися як стратегічна комерційна одиниця [2, с. 67].

Науковцем також було встановлено, що в основі виникнення різноманітних підходів до визначення поняття „туристичний регіон” лежить селективний вибір туристичних ознак, детальний аналіз яких дозволив поділити регіони на чотири групи: 1) туристичний регіон визначається певною туристичною ознакою (наприклад, наявністю туристичного потенціалу, унікальних природних чи історико-культурних пам'яток тощо); 2) туристичним може вважатися лише той регіон, у якому обов'язково виробляється туристичний продукт; 3) щоб називатися туристичним регіоном, територія повинна відповідати основним вимогам: мати об'єкти туристського інтересу (пам'ятки історії та культури, музеї, природні атракції тощо); в її межах повинна існувати можливість надання необхідних для задоволення потреб туристів послуг такої якості, на яку очікує клієнт (транспортне обслуговування, умови для проживання, організація дозвілля з відповідним рівнем обслуговування); 4) регіон слід вважати туристичним, якщо використання і реалізація туристичних ресурсів здійснюється у відповідному обсязі, а набір запропонованих туристичних послуг є значно ширшим від мінімально необхідного, з врахуванням специфіки конкретного туристичного регіону [3, с. 10].

Таким чином, туристичний регіон являє собою територію, що має в своєму розпорядженні об'єкти туристичного інтересу і пропонує певний набір послуг, необхідних для задоволення потреб туристів. Як туристичний регіон можуть розглядатися і окремих комплекс, і місто, місцевість, курорт, район, область, країна або навіть група країн, які турист вибирає за мету своєї подорожі.

Останнім часом разом із поняттям „туристичного регіону” у туристському лексиконі вкорінюється також поняття „регіонального

туризму”, яке містить у собі два тісно зв'язані між собою аспекти: географічний і соціально-економічний. Перший відображає просторовий розподіл рекреаційних ресурсів, об'єм рекреаційних потреб місцевого населення і ступінь задоволення їх у конкретному районі, а також можливості для залучення зовнішніх туристських потоків на дану територію. Другий свідчить про рівень рекреаційного розвитку території, що зумовив місце даного регіону на вітчизняному і світовому туристському ринку, і соціально-економічні умови, здатні стимулювати або стримувати розвиток сфери туризму.

Сталі характеристики туристської діяльності пов'язані, як правило, з рівнем національних держав, що мають чітко зафіксовані межі. За напрямком туристського потоку традиційно відокремлюють виїзний, в'їзний та внутрішній туризм, що за різних комбінацій формує міжнародний, національний та туризм у межах країни. А. Александрова вважає, що такий поділ може використовуватися на різних територіальних рівнях: глобальному, регіональному, в межах країни та місцевому. При цьому регіональний рівень виступає як наддержавний [1, с. 20].

У дисертаційному дослідженні С. Ніконорова регіональний туризм трактується як „рівень розвитку того чи іншого виду туризму заснованого на використанні потенціалу туристського регіону” [12, с. 13].

У енциклопедичному словнику-довіднику з туризму регіональний туризм розглядається як „туристська діяльність, характерна для конкретного регіону сукупності країн чи територій з однотипними умовами розвитку туризму і схожим рівнем туристського освоєння” [17, с. 322]. Цієї точки зору дотримуються також і російські науковці І. Зорін та В. Квартальнов [10, с. 133].

У роботі В. Кифяк зустрічається термін „внутрішньорегіональний туризм”, який разом із приміським та внутрішньодержавним туризмом був віднесений авторкою до внутрішнього туризму. Внутрішньорегіональний туризм був визначений як „поїздки та подорожі в межах певного регіону”. Регіоном у даному випадку виступає як область, так і територіальна спільність комплексу областей, об'єднаних загальними культурно-історичними, природно-кліматичними, економічними або іншими особливостями [7, с. 81].

У Законі України „Про стимулювання розвитку регіонів” під поняттям регіону розуміють територію конкретної області, наприклад Луганської [6]. А отже розвиток регіонального туризму, необхідно характеризувати як розвиток туризму у межах саме цієї області. На нашу думку це визначення є більш вигідним для застосування у процесі підготовки студентів до проектування регіональних маршрутів. Ми вважаємо, що студенти, які навчилися проектувати саме регіональні туристичні маршрути, використовуючи алгоритм їх проектування, без перешкод зможуть реалізувати свій творчий потенціал та розробити

аналогічний маршрут у будь-якій іншій області чи одразу кількох областях України.

Займаючись дослідженням обраної нами теми, ми також звернули увагу на зміст дефініції „туристичний маршрут”, який серед науковців і практиків туристичної галузі частіше розглядається як „напрямок переміщення туристів”. Зазначеної точки зору дотримуються українські фахівці В. Кифяк, О. Любіцева, Г. Михайліченко [7; 9; 11].

Згідно чинної в Україні нормативної документації туристичний маршрут визначається як попередньо намічений шлях туристичної подорожі (екскурсії, походу), що характеризується визначеним напрямком пересування туристів через географічні пункти [5].

Однак існують й деякі варіації цього поняття. Так Н. Савіна використовує у своїй роботі термін екскурсійно-туристського маршруту, однак не наводить його визначення, натомість виокремлює у його структурі поняття туристського маршруту та маршруту екскурсії. Так, на думку авторки, туристський маршрут – це заздалегідь спланована траса пересування туриста протягом визначеного проміжку часу з метою надання йому передбачених програмою послуг, а маршрут екскурсії – це шлях руху екскурсійної групи, пов'язаний з процесом показу об'єктів [16, с. 81]. Подібні визначення туристичного маршруту та маршруту екскурсії подаються у наступних виданнях [17; 18].

Л. Лук'янова також не дає визначення поняттю „туристський маршрут”, однак наводить його класифікацію за змістом: туристська подорож, похід, екскурсія [8, с. 53]. Однак ми вважаємо, що наведена класифікація повністю розкриває авторський погляд на сутнісну характеристику туристського маршруту.

На думку М. Борушак, „маршрут складається з місць або об'єктів, що пов'язані головною ідеєю, поєднаних між собою прокладеним, зазвичай розміченим шляхом, а також із різного роду туристичної інфраструктури, що розміщена вздовж шляху” [2, с. 40].

Отже, регіональний маршрут (або регіональний туристський маршрут), на нашу думку, слід розглядати як попередньо намічений шлях туристичної подорожі в умовах певного регіону, що характеризується запланованим порядком пересування туристів через географічні пункти протягом визначеного проміжку часу з метою надання їм передбачених програмою послуг.

Таким чином, дослідивши базові поняття „туристичний регіон”, „регіональний туризм” та „туристський маршрут” ми дійшли таких висновків: На сьогоднішній день у галузі туристичної термінології існує велика кількість визначень цих трьох дефініцій, і пояснюється це тим, що кожен науковець у своїх роботах виокремлює певний, найголовніший з його точки зору, аспект досліджуваної ним проблеми. Однак вважаємо, що відсутність єдиного визначення розглянутих понять стає перешкодою отриманню студентами міцних теоретичних знань з дисциплін, які присвячені питанням підготовки до проектування регіональних

туристських маршрутів. Нами були визначені найоптимальніші дефініції, які варто застосовувати у педагогічному дискурсі. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні базових понять туристичної сфери, що дозволить вдосконалити понятійно-категоріальний апарат певних дисциплін, як основи якісної професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.

Література

- 1. Александрова А.Ю.** Международный туризм / А.Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
- 2. Борушак М.** Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів : [монографія] / М. Борушак. – Л. : ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
- 3. Борушак М.** Стратегія розвитку туристичних регіонів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.00.05 / Мирослава Борушак. – Л., 2008. – 35 с.
- 4. Географічна** енциклопедія України: в 3-х т. / [редкол. : відп. ред. О.М. Маринич та ін.]. – К. : „Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1989-1993. Т. 3: П-Я. – 1993. – 480 с: іл. – (В опр.).
- 5. ГОСТ** 28681.1-95 „Туристическо-экскурсионное обслуживание. Проектирование туристских услуг”.
- 6. Закон** України „Про стимулювання розвитку регіонів” від 08.09.2005 № 2850-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – С. 548. – Режим доступу до вид. : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2850-15>
- 7. Кифяк В.Ф.** Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
- 8. Лук'янова Л.Г.** Освіта в туризмі : Навч.-метод. посіб. / Л.Г. Лук'янова. – К. : Вища шк., 2008. – 719 с.
- 9. Любіцева О.О.** Методика розробки турів : [навч. посіб.] / О.О. Любіцева. – К. : Альтерпрес, 2003. – 104 с.
- 10. Менеджмент** туризма : Основы менеджмента : Учебник. / [Л.И. Лукичева, В.А. Квартальнов, В.А. Исаев и др.]. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 353 с.
- 11. Михайліченко Г.І.** Практика організації туристичних подорожей: [навч. посіб.] / Г.І. Михайліченко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 156 с.
- 12. Никоноров С.М.** Социально-экономический механизм формирования региональных комплексов туризма : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Никоноров Сергей Михайлович. – М. : 2005. – 167 с.
- 13. Обозний В.В.** Краєзнавча підготовка менеджерів туризму в умовах педагогічного університету : [монографія] / В.В. Обозний. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 204 с.
- 14. Панкова Є.В.** Туристичне краєзнавство : Навч. посіб. / Є.В. Панкова. – К. : „Альтерпрес”, 2003. – 352 с.
- 15. Регионоведение** : Учеб. пособие / [отв. ред. проф. Ю.Г. Волков]. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 448 с.
- 16. Савина Н.В.** Экскурсоведение : Учеб. пособие / Н.В. Савина, З.М. Горбылева. – Мн. : БГЭУ, 2004. – 335 с.
- 17. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І.** Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух, передмова В.М. Литвина. – К. : Видавничий Дім „Слово”, 2006. – 372 с.

18. Туристские маршруты : Сб. маршрутов советов по туризму и экскурсиям : справочник / [сост. В.С. Качанов, А.А. Халютин]. – М. : Профиздат, 1990. – 256 с. **19. Энциклопедический словарь географических терминов** / [глав. ред. С.В. Калесник]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1968. – 440 с.

Кобзова С. М. Поняття „туристичний регіон”, „регіональний туризм” та „туристський маршрут” у сучасному науковому дискурсі

У статті розглядається проблема розробки та застосування понятійно-категоріального апарату викладання спеціальних туристичних дисциплін у професійній підготовці фахівців сфери туризму до проектування регіональних маршрутів, висвітлюються визначення понять „туристичний регіон”, „регіональний туризм” та „туристський маршрут”.

Ключові слова: туристичний регіон, регіональний туризм, туристський маршрут.

Кобзова С. Н. Понятия „туристический регион”, „региональный туризм” и „туристский маршрут” в современном научном дискурсе

В статье рассматривается проблема разработки и применения понятийно-категориального аппарата преподавания специальных туристских дисциплин в профессиональной подготовке специалистов сферы туризма к проектированию региональных маршрутов, освещены определения понятий „туристический регион”, „региональный туризм” и „туристский маршрут”.

Ключевые слова: туристический регион, региональный туризм, туристский маршрут.

Kobzova S. N. The definitions of „tourism region”, „regional tourism” and „tour route” in modern scientific discourse

The article deals with the problem of working out and application of concept-categorical apparatus of teaching special tourist disciplines in the training of tourism professionals to design regional routes, and such determinations of definitions as tourist region, regional tourism and route are given.

Keywords: tourism region, regional tourism, tour route.

УДК 371.132:796.5

М. Ю. Коллегаєв

СТРУКТУРА ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АКТИВНИХ ВИДАХ ТУРИЗМУ

Стійка світова тенденція росту попиту на тури з активними способами пересування дозволяє нам прогнозувати в найближчому майбутньому підвищення попиту на професійних фахівців у даній галузі індустрії туризму.

Для успішного розвитку даного сегмента індустрії туризму необхідні фахівці, здатні створювати якісний, конкурентоспроможний турпродукт, ефективно просувати й реалізовувати його на ринку туристичних послуг. Ці фахівці повинні бути готові до виконання професійної діяльності як менеджера туризму, так й інструктора активного туризму.

Специфіка підготовки фахівця в сфері активного, екстремального або спортивного туризму пов'язана із тривалим і безперервним процесом навчання й одночасним збагаченням досвіду практичної діяльності, що неможливо одержати в аудиторії або при разовому проходженні практики. При цьому ефективне формування досвіду професійної діяльності в період навчання є необхідною умовою готовності фахівця до професійної діяльності в сфері активного й екстремального туризму.

Аналіз досліджень досвіду професійної діяльності показує, що в науково-педагогічній літературі цей складний феномен розуміється по-різному: як сукупність знань, умінь і навичок [1], як сукупність подій або «технік життя» людини, актуалізованих у різних професійних ситуаціях [2], або як сукупність проблемних ситуацій [3], а так само як результуючих психічних процесів, у якій закріплені всі професійні знання, уміння, навички, способи й технології діяльності, с якими зіштовхується за своє життя людина [4].

Метою статті є визначення загальних ключових складових структури досвіду професійної діяльності фахівців сфери активного туризму й керівників спортивних походів.

На наш погляд, у такому різноманітному й різнобічному виді діяльності, як робота зі сфері активного й екстремального туризму, до поняття «досвід професійної діяльності» підходить дефініція, яка б поєднувала всі дані визначення, пов'язані з діяльністю, оскільки вони описують той самий феномен, але з різних позицій.

Однієї з найважливіших функцій досвіду ми б визначили як якийсь складний, що постійно розвивається й міняється за принципом зворотного зв'язку фільтр сприйняття суб'єктом різного роду зовнішньої

інформації, інтелектуального осмислення подій і результатів діяльності. Властивості й динаміка розвитку цієї функції визначаються такими характеристиками досвіду як селективність, багатство, обсяг й емоційність. Наповненість, несуперечність і розмаїтість досвіду суб'єкта визначають описовий зміст його «Я – концепції», а продуктивність досвіду визначають його здатність до саморозвитку.

Найважливішою характеристикою професійного досвіду суб'єкта з погляду ефективності професійної діяльності є ситуаційна оформленість досвіду [5], коли «одинацями» досвіду є цілісні ситуації рішення проблем утримуючі сценарії розвитку подій, причини їхнього виникнення й найбільш ефективні способи їхнього вирішення [6].

Практична професійна діяльність фахівців сфери активного туризму (менеджерів й інструкторів) на стадії реалізації турпродукта багато в чому схожа із організаційно-управлінською діяльністю керівників спортивних походів, оскільки вони діють у тих же природних умовах, використовуючи загальну методику подолання перешкод. Тому нам представляється можливим скористатися результатами багаторічних спостережень і досліджень у сфері спортивного туризму для виділення ключових компонентів досвіду професійної діяльності з урахуванням існуючих розходжень в умовах діяльності.

Для визначення структури досвіду професійної діяльності фахівця сфери активного туризму зрівняємо зміст й умови їхньої діяльності з умовами діяльності керівників спортивних походів.

Керівники спортивних походів мають справу з підготовленими учасниками, що має достатній похідний досвід і мотивацію для здійснення майбутньої подорожі. Крім того, керівник має досить часу, що б підготувати групу до конкретних складностей маршруту, проводячи передпохідну підготовку. Нарешті, за результатами передпохідної підготовки, він має право не включати до складу групи недостатньо підготовлених або недисциплінованих учасників.

Клієнти активних турів, як правило не мають ніякої систематичної підготовки. Вони мають недостатньо повне, а найчастіше перекручене суб'єктивне подання про майбутню подорож. Розбіжність очікувань із реальними умовами, часто приводить до зниження мотивації до подолання складностей і незручностей похідного життя [7]. Професійний інструктор повинен навчати підопічних «на ходу», забезпечувати необхідний за контрактом рівень сервісних послуг, а так само підтримувати в групі високе емоційне тло й мотивацію до продовження подорожі. Крім того планування й розробка активних турів значною мірою відрізняється від розробки класифікованих спортивних маршрутів. Ціль активного тура - проведення цікавого, емоційно яскравої подорожі в умовах природного середовища, з оптимальним для рекреаційного відпочинку рівнем навантажень і забезпеченням заявленого рівня сервісу. На жаль нерозуміння відмінностей у методиках розробки маршрутів активних турів і спортивних походів зустрічається

навіть у наукових дослідженнях у вчених імовірно що не мають особистого досвіду занять туризмом [8].

Таким чином, фахівець сфери активного туризму повинен у своїй діяльності проявляти не тільки якості кваліфікованого керівника спортивної групи, але і якості педагога, психолога й менеджера. При розробці турів він повинен ґрунтуватися на потребах клієнтів, їхніх мотивах і фізичних можливостях, а так само конкурентоспроможності пропонованого турпродукта. З одного боку, він виступає як керівник й організатор роботи групи обслуговування, з іншого боку - як виконавець сервісу, особливо під час проведення тура.

Досвід професійної діяльності фахівця повинен уміщати в себе не тільки досвід кваліфікованого керівника спортивних походів, але й частину життєвого досвіду, що включає педагогічні навички, уміння спілкуватися із клієнтами, групою обслуговування й сторонніх людей, знання мов, місцевих умов і менталітету місцевого населення, що повинна бути трансформована в нього в область професійного досвіду.

Розглянемо докладніше досвід керівника спортивних походів і спортсмена-туриста з погляду готовності до діяльності.

Багаторічні спостереження, аналіз діяльності маршрутно-кваліфікаційних комісій (МКК), вивчення методичних рекомендацій і нормативних документів, дозволило нам виділити індивідуальний похідний досвід (ПД) як самостійний параметр, що визначає відповідність рівня готовності туристів до вимог майбутнього походу. ПД є унікальним для кожного спортсмена-туриста феноменом, оскільки він індивідуалізується й трансформується залежно від конкретної «історії» діяльності й особистісних якостей кожного суб'єкта обумовлених його «Я-концепцією».

Розглянемо даний феномен із двох точок зору:

- з погляду реальної складності пройдених туристом походів, ПД це насамперед його багатство й ситуаційна оформленість, тобто накопичений за роки занять туризмом досвід різних «штатних та позаштатних ситуацій», що відбуваються в походах, також: проходження перешкод у несприятливих умовах, подолання екстремальних й аварійних ситуацій, здатність даного суб'єкта ефективно адаптуватися до тривалого впливу несприятливих похідних факторів і т.д. Із цього погляду, ПД відповідає поняттю «інтегральної підготовки», введеному російськими вченими Федотовым Ю.П. і Востоковым И.Е. [9, с.107-108], що є результатом самонавчання безпосередньо в умовах походів. При цьому вони вказують, що, незважаючи на більшу важливість й ефективність, інтегральну підготовку не можна протиставляти й тим більше підмінювати нею інші види підготовки.

- з погляду професійної підготовки, ПД цей засіб формування певних якостей, що дозволяють успішно застосовувати знання, уміння й навички, придбані в результаті передпохідної технічної, тактичної, фізичної й психологічної підготовки, у реальних умовах походу. ПД дає

можливість туристові вибирати найбільш безпечний й ефективний спосіб реалізації технічних навичок й умінь в умовах багатоваріантності, характерної для походів і дозволяє надійно прогнозувати наслідку свого вибору.

Нами виділений наступний набір досвіду використання навичок й умінь керівника спортивних походів, що визначає його ПІД, який відображен у структурній схемі на рисунку 1.

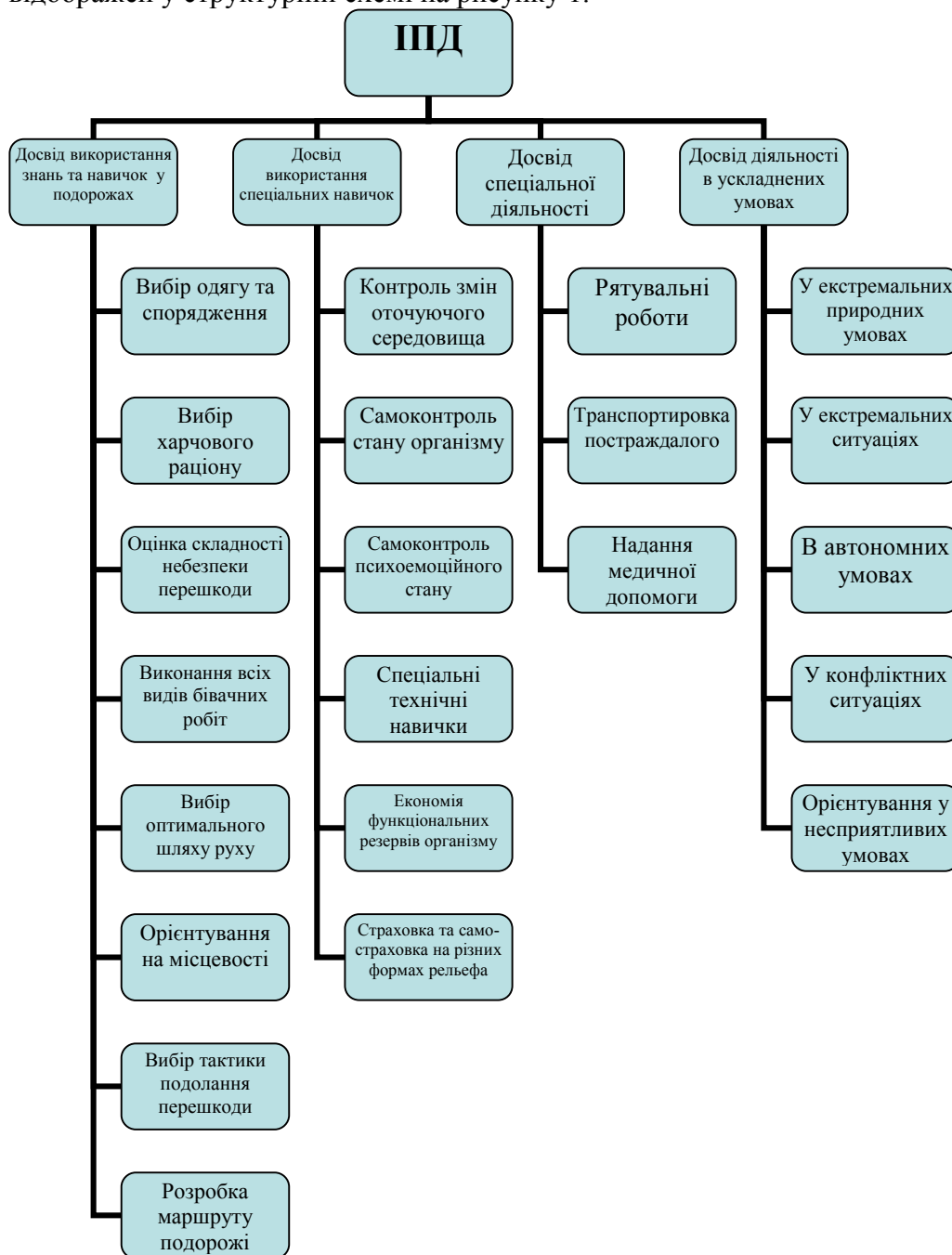

Рис. 1. Структура індивідуального походного досвіду

Індивідуальний похідний досвід учасника й керівника спортивного походу формується від походу до походу, при подоланні різних перешкод і складних ситуацій у мінливих, часом екстремальних умовах і включає всі сторони похідної діяльності: від розробки маршруту, комплектування групи й безпосереднього проходження маршруту, до аналізу зроблених помилок, пробілів передпохідної підготовки й внутрішньо групових конфліктів. ПД кожного спортсмена-туриста це унікальний і неповторний феномен, що формується в процесі «індивідуальної історії» кожного суб'єкта, під впливом конкретних об'єктивних умов діяльності крізь суб'єктивну призму сприйняття дійсності даним суб'єктом.

Ми вважаємо, що вивчення ПД як умови готовності туриста до спортивних походів дозволяє розробити нові форми реалізації професійної підготовки фахівців сфери активного й екстремального туризму.

Вивчення індивідуального похідного досвіду дозволило нам визначити його як ключову складову досвіду професійної діяльності. Залежно від специфіки майбутньої діяльності: активні, екстремальні, пригодницькі тури або польові табори, та або інша частина ПД може бути затребувана для ефективної професійної діяльності. Таким чином ми вважаємо, що формування базових складових ПД повинне бути однією із цілей процесу професійної підготовки фахівців сфери активного туризму, при цьому обмежені строки навчання у Вузі вимагають впровадження нових методик у процес професійної підготовки, спрямованих насамперед на ефективне формування досвіду професійної діяльності.

Література

- 1. Платонов К. К.** Структура и развитие личности / К. К. Платонов / Отв. ред. А.Д. Глоточкин; АН СССР, ин-т психологии. – М.: Наука, 1986. – 254с.
- 2. Анциферова Л. И.** Психология формирования и развития личности / Л. И. Анциферова // Человек в системе наук / под ред. И.Т. Фролова. – М.: Наука, 1989. – С. 426-434.
- 3. Иванова Н. Л., Конева Е. В.** Социальная идентичность и профессиональный опыт личности / Н. Л. Иванова, Е. В. Коренева. – Ярославль, 2003. – 131 с.
- 4. Зеер Э. Ф.** Личностно ориентированное профессиональное образование: учеб. пособие. / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург: Урал. гос. проф.-пед. ун-та, 1998. – 51 с.
- 5. Саврасова А. Н.** Формирование опыта профессиональной деятельности как условие профессионального развития будущих учителей – Режим доступа до вид.: <http://www.emissia.org/offline/news/2006/1023.htm>.
- 6. Карпов А. В.** Профессиональный опыт руководителя – Режим доступа до вид.: http://www.hr-land.com/pages/art20071205_51358.html.

7. **Линчевский Э. Э.** Психологический климат туристской группы: Учеб.пособие. / Э. Э. Линчевский. – М.: ФиС, 1981. – 111 с.
8. **Мышлявцева С. Э.** Активный туризм в регионах Урала: Автореф. дисс. на получение науч. степени канд. геогр. наук / С. Э. Мышлявцева. – Пермь, 2007. – 19с.
9. **Федотов Ю. П., Востоков И. Е.** Спортивно-оздоровительный туризм: Учеб.пособие. / Ю. П. Федотов, И. Е. Востоков. – М.: Советский спорт, 2003. – 328с.

Коллегаев М. Ю. Структура досвіду професійної діяльності в активних видах туризму

У статті розглянута роль досвіду спортивно-туристської діяльності у формуванні готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності в активних видах туризму. На основі порівняльного аналізу умов діяльності в активному, екстремальному й спортивному туризмі визначені вимоги до змісту й форм професійної туристської підготовки.

Ключові слова: активні види туризму, досвід професійної діяльності, індивідуальний похідний досвід.

Коллегаев М. Ю. Структура опыта профессиональной деятельности в активных видах туризма

В статье рассмотрена роль опыта спортивно-туристской деятельности в формировании готовности будущих специалистов к профессиональной деятельности в активных видах туризма. На основе сравнительного анализа условий деятельности в активном, экстремальном и спортивном туризме определены требования к содержанию и формам профессиональной туристской подготовки.

Ключевые слова: активные виды туризма, опыт профессиональной деятельности, индивидуальный походный опыт.

Kollegaev M. JU. Structure of professional work experience in active kinds of tourism

In article the role of experience of sports-tourist activity in formation of readiness of the future experts to professional work in active kinds of tourism is considered. On the basis of the comparative analysis of conditions of work in active, extreme and sports tourism requirements to the maintenance to forms of professional sports-tourist preparation in High School of a tourist profile are defined.

Key words: active kinds of tourism, professional work experience, individual travel experience.

УДК 338. 486. 2 : 378

І. І. Макєєва

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
СФЕРИ ТУРИЗМУ НА БАЗІ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВО-
ВИРОБНИЧОЇ ЛАБОРАТОРІЇ «ТУРИСТСЬКА ФІРМА»**

Молода українська держава з моменту проголошення незалежності опинилася в умовах переходу від планової до ринкової економіки. Сьогодні в кожній галузі народного господарства України відбувається пошук нових шляхів і методів виробництва, здійснюється аналіз сучасного стану розвитку та окреслюються перспективи на майбутнє. Ці процеси характерні також для галузі туризму, яка зазнає великого впливу з боку зовнішніх факторів, таких як зростання потреб населення, мінливість попиту, залежність від стану економіки країни тощо. В результаті зазначеного впливу туристські фірми опинилися в жорстких умовах конкуренції. Для того щоб витримати тиск з боку конкурентів, необхідно побудувати виграшну стратегію на основі аналізу стану ринку та конкуренції, скласти грамотний бізнес-план, дотримуватися технології надання туристичних послуг та сформувати корпоративну культуру на підприємстві. Вирішити ці питання може лише фахівець сфери туризму, що має відповідну кваліфікацію. З метою задоволення потреб ринку в Україні створено систему базової туристичної освіти, але постає питання якості підготовки кадрів сфери туризму. Професійна освіта об'єднує теорію та практику, але з точки зору роботодавців пріоритетна роль повинна належати практиці.

Свідченням актуальності проблеми практичної підготовки спеціалістів сфери туризму є відображення її у низці наукових праць. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців туристичної справи у своїх працях розглядають І. В. Зорін, В. О. Квартальнов, Л. В. Кнодель, В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, Г. С. Цехмістрова, В. І. Цибух та інші. Питання організації практичної підготовки вивчали такі вчені, як Л. І. Поважна, Л. В. Чорна, Н. С. Хмілярчук, В. К. Федорченко. Розкриваючи тему залучення навчально-виробничого відділу «Туристська фірма» з метою організації практики студентів, вчені обмежилися загальною характеристикою функціонування цієї фірми. Але вивчення роботи навчальної фірми є ключовим моментом при організації ефективної практичної підготовки студентів. Тому зазначена проблема потребує ґрунтовного дослідження.

Метою даної статті є характеристика системи організації практичної підготовки фахівців сфери туризму на базі навчально-виробничого відділу «Туристична фірма». Відповідно до мети поставлено такі завдання: розкрити значення практичної підготовки в системі професійної освіти; ознайомитися із досвідом Київського

університету туризму, економіки і права в області практичної підготовки студентів; розробити структурну схему навчально-виробничого відділу «Туристська фірма» на основі схеми навчальної фірми «КУТЕП-тур».

Важливою складовою підготовки студентів у вищій школі є практична діяльність, що забезпечує зв'язок з життям, наближує студентів до реальних умов їх майбутньої професії.

Практика має велике значення для формування фахівця туристичної справи. Вона дає змогу оволодіти необхідними знаннями щодо сучасного стану галузі туризму в країні та регіоні, уміннями та навичками прийняття професійних рішень у майбутній професійній діяльності; виявити та розвинути організаторські, управлінські здібності практиканта [1, с. 121-123].

Окрім розвитку вмінь та навиків студентів, практична підготовка має велике психологічне значення, що полягає у чергуванні розумової праці з фізичною діяльністю (сприяє покращенню кровообігу, удосконалює м'язову систему, підвищує розумову працездатність); формуванні позитивного ставлення до праці; тренуванні різних аналізаторів, їх розвитку; удосконаленні професійної уваги [2, с. 119].

Організація практичної підготовки студентів регламентується Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів. Згідно з навчальними планами закладів освіти терміни фахової практики становлять 10 – 20 % всього навчального часу [3, с. 167-168]. Навчально-виробнича практика може проводитися як на базах практики вищих навчальних закладів, так і на сучасних підприємствах сфери туризму.

Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за напрямом 0504 «Туризм», фахове спрямування 6.050400 «Туризм» [4, с. 225] висуває вимоги до системи освіти та професійної підготовки, що полягають в обов'язковому використанні у навчальному процесі лабораторії «Туристська фірма», мультимедійної лінгафонної лабораторії, навчальної лабораторії «Готель», методичного кабінету екскурсійної та музейної справи, навчальної лабораторії туристських інформаційних технологій, навчальної лабораторії зі спортивного туризму. Ці обов'язкові вимоги мають виконувати всі туристські заклади освіти, які ведуть підготовку фахівців за цим напрямком.

На території України функціонують понад 100 вищих навчальних закладів, що займаються підготовкою кадрів для туризму. Серед них вагоме місце займає Навчально-науково-виробничий комплекс «Туризм, готельне господарство, економіка і право», до складу якого входять університет, технікум, училище, готелі тощо [5, с. 142]. Практика студентів Комплексу проходить на базі навчально-виробничого об'єднання «Практика», що включає готель «Гостинність», туристську фірму «КУТЕП-тур», ресторан, бар, центр розвитку кар'єри та рекламно-видавничу групу. Важливо зазначити, що Комплекс укладає

довготермінові угоди з чисельними базами практики, яких налічується більше 200 [2, с. 269].

Навчальна фірма «КУТЕП-тур» була створена в 2001 році з метою організації практичної роботи студентів [2, с. 134]. Діяльність туристичної фірми контролюється куратором. Директор фірми керує роботою трьох взаємопов'язаних підрозділів: диспетчерська служба, методичний відділ, відділ реклами. Зазначені підрозділи очолюють менеджери, що мають своїх підлеглих. Отже, диспетчерська служба координує роботу музейного та транспортного відділів, відділ реклами займається керівництвом діяльністю турагентів та секції з оформлення і комп'ютерної графіки, а методичний відділ керує роботою літературної, архітектурної та історико-архітектурної секції. В свою чергу менеджери цих секцій координують діяльність екскурсіводів.

Завдяки роботі в навчальній туристській фірмі студенти мають можливість вирішувати завдання в умовах, максимально наближених до реальних.

Теоретична підготовка студентів Київського університету туризму, економіки і права тісно пов'язана із практичною діяльністю в фірмі. Вже на першому курсі студенти проходять практику на фірмі в якості турагентів під час вивчення предмету «Ведення в туризм». Вивчаючи курс «Екскурсознавство», студенти займаються розробкою маршрутів екскурсії, складанням контрольного тексту та технологічної документації. На другому курсі навчання студенти стають менеджерами методичних секцій, займаючись організацією роботи секції. Студенти третього курсу виступають менеджерами підрозділів фірми, здійснюючи контроль за виконанням роботи своїми підлеглими. А старшокурсники виконують функції управління фірмою. Вони приймають безпосередню участь в розробці установчих документів, посадових інструкцій та програми роботи фірми.

Отже, робота студентів в навчальній фірмі організована досить раціонально і грамотно, але, на наш погляд, схема самої фірми «КУТЕП-тур» не відображає всіх аспектів діяльності туристичного підприємства. Тому ми пропонуємо дещо розширену схему навчально-виробничого відділу «Туристична фірма» (див. рис. 1). Розглянемо її складові.

Туристична фірма, як навчальна лабораторія, повинна мати відділ маркетингу, в структурі якого доцільно розмістити бюро реклами та просування послуг, бюро PR, бюро маркетингових досліджень та бюро планування і розвитку. Студенти, що вивчають дисципліни «Іміджологія та зв'язок з громадськістю», «Реклама в туризмі», «Маркетинг в туризмі», «Бізнес-планування в туризмі» мають проходити практику в цьому відділі для закріплення вивченого матеріалу та формування практичних умінь та навичок.

В структурі туристичної фірми доцільно організувати відділ продажу, що включає два напрями роботи, які очолюють агент з внутрішнього туризму та агент з міжнародного туризму. Робота в цьому

відділі забезпечить закріплення теоретичних знань та формування необхідних умінь студентів в процесі вивчення ними дисциплін «Технологія туристичної діяльності», «Міжнародний туризм», «Страховання в туризмі», «Безпека в туризмі».

Особливу увагу слід приділити формуванню відділу бронювання та продажу квитків, який дозволить закріпити знання після вивчення курсу «Інформаційні технології в туризмі».

Рис. 1. Структурна схема навчально-науково-виробничої лабораторії «Туристська фірма»

Таким чином, в результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що практична підготовка фахівців сфери туризму є важливою складовою туристичної освіти. Практична діяльність наближує студентів до реальних умов функціонування туристичної фірми, дозволяючи їм оволодіти професійними вміннями та навичками, розвинути управлінські та організаторські здібності.

Студенти Київського університету туризму, економіки і права проходять практику в спеціально обладнаній навчальній фірмі «КУТЕП-

тур», що забезпечує системне засвоєння отриманих під час аудиторних занять знань та сприяє розвитку практичних умінь студентів.

З метою розширення організаційної структури навчальної фірми «КУТЕП-тур», ми розробили структурну схему навчально-виробничого відділу «Туристська фірма», що включає такі підрозділи, як відділ маркетингу, відділ продажу, відділ бронювання та продажу квитків.

Перспективи подальших розробок в області практичної підготовки фахівців сфери туризму полягають в розробці моделі навчально-виробничого відділу «Туристична фірма».

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. л-ри, 2003. – 316 с. **2. Педагогіка туризму.** Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. проф. Федорченка В. К., проф. Фоменко Н. А., доц. Скрипник М. І., доц. Цехмістрової Г. С. – К. : Видавничий дім «Слово», 2004. – 296 с. **3. Фіцула М. М.** Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с. **4. Туристична діяльність в Україні:** Нормативно-правове регулювання / Роїна О. М. (2-е вид., змін. та доп.). – К. : КНТ, 2006. – 464 с. **5. Федорченко В. К.** Історія туризму в Україні : навч. посіб. для студ. вищх навч. закл. / В. К. Федорченко, Т. А. Дьорова ; передм. В. А. Смолія. – К. : Вища шк., 2002. – 195 с. : іл.

Макєєва І. І. Організація практичної підготовки фахівців сфери туризму на базі навчально-науково-виробничої лабораторії «Туристська фірма»

У дослідженні розкрито значення практичної підготовки фахівців сфери туризму. Представлено систему організації навчально-виробничої практики студентів Київського університету туризму, економіки і права на базі навчальної фірми «КУТЕП-тур». Розширено структурну схему навчально-виробничого відділу «Туристська фірма».

Ключові слова: практична підготовка, фахівець сфери туризму, навчально-виробничий відділ.

Макеева И. И. Организация практической подготовки специалистов сферы туризма на базе учебно-научно-производственной лаборатории «Туристическая фирма»

В данной статье раскрыто значение практической подготовки специалистов сферы туризма. Представлена система организации учебно-производственной практики студентов Киевского университета туризма, экономики и права на базе учебной фирмы «КУТЕП-тур». Расширена структурная схема учебно-производственного отдела «Туристская фирма».

Ключевые слова: практическая подготовка, специалист сферы туризма, учебно-производственный отдел.

Makeeva I. I. Practical preparation of specialists of tourindustry on the base of laboratory the «Tourist firm»

The role of practical preparation of tourism specialists is exposed in this article. The organization of student's practice in the Kiev university of tourism is described. The educational firm «KUTEP-tour» is presented. The chart of educational laboratory «Tourist firm» is presented.

Key words: practical preparation, specialist of tourism, educational laboratory.

УДК 378.016 : 338/48 (091)

Л. В. Мальцева

**ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ
“ІСТОРІЯ ТУРИЗМУ” (СПЕЦІАЛЬНІСТЬ “ТУРИЗМ”)**

Історія туризму – це наука, яка вивчає подорожі та туризм, чинники його появи та розвитку в суспільстві з найдавніших часів й до сьогодні [1, с. 9]. Навчальна дисципліна, яка надає такі знання – “Історія туризму” – займає важливе місце у системі підготовки фахівців сфери туризму та відноситься до циклу професійно орієнтованих. Основне завдання цієї дисципліни полягає у формуванні системи базових знань з ретроспекції світового туризму. На сьогодні серед існуючих підручників, які висвітлюють ці питання, нема єдиного підходу не тільки у доборі навчального матеріалу, але й єдиного підходу щодо періодизації розвитку подорожей та туризму. Таке становище не сприяє якісній підготовці фахівців. Знання ж з історії подорожей та культурно-історичних традицій гостинності дозволять ефективніше працювати у туристському бізнесі при наданні послуг споживачам різних соціальних груп і культур. Виходячи з цього, дисципліна “Історія туризму” має значне теоретичне й практичне значення особливо для тих, хто безпосередньо працює у сфері туристичних послуг та залучає людей у світ подорожей. У цьому ми бачимо проблему щодо викладання даної дисципліни на спеціальності “Туризм”.

Теоретичні засади з питань історії розвитку туризму розглядалися в роботах зарубіжних (В. О. Квартальнова, Г. Ф. Шаповала, М. В. Соколової, Г. С. Усискіна, Л. П. Воронкової та інших) та вітчизняних (В. К. Федорченка, Т. А. Дьорової, Л. М. Устименко, І. Ю. Афанасьєва та інших) учених. Опосередковано ці аспекти розглядали Дж. Уокер, М. П. Магідович, В. І. Курилова, М. Б. Біржаков, М. П. Мальська, В. В. Худо, Х. Й. Роглев та ін.

Отже, на сьогодні немає єдиного підходу щодо періодизації історії розвитку туризму, також немає й підручника, рекомендованого

МОН України для підготовки фахівців сфери туризму. Виходячи з цього, питання, які освічуються у даній статті є досить актуальними.

Мета статті полягає у висвітленні напрацювань у науковій літературі щодо розвитку подорожей та виникнення туризму. Відповідно до мети були визначені й завдання: розглянути сучасні зарубіжні та вітчизняні підручники (посібники), у яких висвітлюються питання становлення туризму як соціального явища; визначити прийнятну періодизацію цього процесу.

Історію подорожей і туризму слід розглядати разом з розвитком певного типу культури, який відбиває характерні культурні риси різних епох, у тому числі й відповідні типи людини, яка подорожує. При цьому важливо прослідкувати, як впливали розвиток культури й науки на подорожі та як змінювалися мотиви, характер та види подорожей.

Людству, протягом його багатовікової історії, було властивим прагнення до подорожей з метою розвитку торгівлі та пошуку нових ринків збуту, вивчення оточуючого середовища, засвоєння невідомих земель, зручних для проживання та різних видів діяльності тощо. У багатьох людей з'являється потреба побачити нові країни, познайомитися з життям та звичаями народів, які їх заселяють. Це послужило причиною виникнення особливої форми подорожі – туризму. Таким чином, **подорож** та **туризм** – це два нерозривних поняття які характеризують образ життєдіяльності людини. Щодо поняття “**подорож**”, то воно характеризує різноманітні переміщення людей у просторі та часі. Подорож, у залежності від цілей, може приймати форму переселень народів, міграцій, воєнних походів, наукових експедицій та ін.

Поняття “**туризм**” з'явилося значно пізніше і у літературний ужиток увійшло приблизно у 1800 р. Саме тоді англієць Пейдж на сторінках своєї книги написав, що мандрівника називають “туристом”. Словник французької мови, виданий приблизно у той же час, включає визначення туриста як людини, яка подорожує з цікавості або з метою “убити час”. Загальноновизнаним автором слова “турист” є Стендаль, який у 1838 р. видав “Спогади туриста”. Як вважають дослідники, термін “туризм” походить від латинського **tornus**, що означає рух по колу. З другої половини XIX ст. цей термін увійшов до мови багатьох народів світу.

Встановити час виникнення понять “туризм” та “турист”, як бачимо, можна достатньо точно. Набагато важче з'ясувати коли саме відбулося становлення туризму як специфічної діяльності людей та галузі господарства. У науковій літературі й до сьогодні немає загальної думки про це. Певна частина науковців вважають часом зародження туризму XVIII ст., інші – середину XIX ст., а деякі стверджують, що він виник ще у стародавні часи. Тому у сучасній науковій літературі з туризму можна знайти і різні підходи до періодизації історії туризму.

Так, В. Б. Сапрунова пропонує періодизацію історії європейського туризму в основу якої покладені техніко-економічні та

соціальні зміни в суспільстві, а також цільові функції туризму на різних етапах його розвитку [2]. За цими критеріями усю історію розвитку туризму автор поділяє на чотири етапи: **передісторія туризму** (етап до початку XIX ст.); **розвиток елітарного туризму** (XIX ст.), який супроводжувався зародженням спеціалізованих підприємств з виробництва туристських та готельних послуг; **розвиток соціального туризму** (перша половина XX ст.); **розвиток масового туризму** (з кінця Другої світової війни й до сьогодні), у якому відбувається формування туристської індустрії як міжгалузевого комплексу з виробництва товарів та послуг для туризму.

Відомий туризмознавець В. О. Квартальнов історію розвитку туризму в Росії поділяє на п'ять періодів: перший – **просвітницький** (до 1890 р.); другий – **підприємницький** (пов'язаний з розвитком капіталізму), під час якого активно створюються туристські фірми і контори; третій – **організаційно-централізований** (з 20 до 60-х років XX ст.), для нього характерними є формування радянського туризму і поява державних та суспільних організацій; четвертий – **адміністративно-централізований** (з 1960 до 1990 рр.); п'ятий – **перехідний**, який збігається з початком процесів перебудови та реформування економіки в країні [3].

Американський учений Дж. Уокер усю історію розвитку туризму поділяє на періоди, пов'язані з розвитком транспортних засобів, які використовувались під час подорожей. Так, він виділяє п'ять періодів: **передіндустріальний**, коли у подорожах використовувались у край примітивні транспортні засоби, а наступні чотири періоди пов'язані з винаходом нових транспортних засобів. Дж. Уокер дає їм відповідні назви – **вік залізних доріг, вік автомобілів, вік реактивних авіалайнерів, вік круїзів на морських лайнерах** [4].

Вітчизняні дослідники проблеми розвитку туризму Л. М. Устименко та І. Ю. Афанасьєв виділяють чотири історичні етапи: перший – **початковий** (з найдавніших часів до 1841 р.) для якого характерні подорожі в більшості стихійні та вимушені; другий – **становлення організованого туризму** (з 1841 до 1914 рр.), який характеризується появою туристських організацій, туристських центрів та курортів; третій – формування індустрії туризму (з 1914 до 1945 рр.), туризм виходить на державний та міжнародний рівні; четвертий – **розвиток масового туризму та глобалізація туристської індустрії** (з 1945 р. до наших днів) [1].

Періодизацію, в основу якої була покладена історична типологія культур, запропонувала М.В. Соколова. Відповідно до цієї типології вся історія розвитку туризму поділяється на чотири етапи: **подорожі у Давнині, подорожі у Середньовіччі, подорожі у Новий час та зародження туризму, туризм Новітнього часу** [5].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що викладання навчального матеріалу з дисципліни “Історії туризму” за

певними періодами розвитку суспільства та культури надасть змогу розкрити логіку становлення туризму як суспільного явища. Це дозволить найбільш повно висвітлити передумови виникнення та історію розвитку туризму починаючи з самих простих переміщень древніх людей і заселення материків до сучасних спеціалізованих турів. Ця послідовність викладу навчального матеріалу повинна доповнюватися історичними аспектами розвитку вітчизняного туризму та сфери гостинності в умовах різних суспільно-економічних відносин.

Перспективу подальших розробок ми бачимо у розробці авторської методики викладання навчального матеріалу з дисципліни “Історія туризму”.

Література

1. Устименко Л. М. Афанасьєв І. Ю. Історія туризму: Навчальний посібник / Л.М. Устименко, І.Ю. Афанасьєв. – К.: Альтерпрес, 2005. – 320 с. **2. Сапрунова В. Б.** Туризм: еволюція, структура, маркетинг / В. Б. Сапрунова. – М.: Ось-89, 1997. – 160 с. **3. Квартальнов В. А.** Туризм: Учебник / В.А. Квартальнов. – М.: ФиС, 2003. – 320 с. **4. Уокер Дж.** Введение в гостеприимство: Учебник / Дж. Уокер. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 447 с. **5. Соколова М. В.** История туризма: Учеб. пособие / М.В. Соколова. – М.: Мастерство, 2002. – 352 с.

Мальцева Л. В. Проблеми викладання дисципліни “Історія туризму” (спеціальність “Туризм”).

У статті аналізується “Історія туризму” як навчальна дисципліна. Також розглянуті підходи щодо періодизації історії розвитку світового та вітчизняного туризму.

Ключові слова: туризм, подорож, історія розвитку туризму, періодизація.

Maltseva L. V. Проблемы преподавания дисциплины “История туризма” (специальность “Туризм”).

В статье анализируется “История туризма” как учебная дисциплина. Также рассмотрены подходы к периодизации истории развития мирового и отечественного туризма.

Ключевые слова: туризм, путешествие, история развития туризма, периодизация.

Maltseva L. V. The Discipline Problem of Teaching The History of Tourism (the speciality is Tourism)

In the article is analyze The Tourism History as a subject matter. Also there are considered approaches to a periodization of history of development of world and domestic tourism.

Key words: tourism, travel, history of development of tourism, periodization.

УДК [377:338.48-32]:174]

М. В. Черезова

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ ЕКСКУРСОВОДА В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Туризм сьогодні – це багатогалузевий комплекс послуг із задоволення потреб у відпочинку, оздоровленні та пізнанні. Поступово суспільство приходить до розуміння того, що туристичні послуги повинні забезпечуватися освіченими, високо ерудованими кадрами, а не дилетантами із поверхневим уявленням про туризм як про галузь економіки. При усьому різноманітті форм туристичного обслуговування найбільшу цінність туристичних послуг обумовлюють кваліфіковані працівники, оскільки надання таких послуг передбачає, перш за все, спілкування, яке вимагає привітності, вихованості, поваги до інших, кмітливості, що разом формують таку професійну якість як гостинність. Гостинність виступає як найважливіша споживацька якість туристичного продукту: уміння дати відчутти клієнту, що йому раді, з достоїнством продемонструвати йому повагу, виказати люб'язність [1, с. 55]. Гостинність зумовлює уміння будувати систему ефективного спілкування для вирішення професійних завдань. Тому пріоритетним завданням у процесі підготовки кадрів для сфери туризму є формування культури професійного спілкування.

За аналізом досліджень К. Альбуханової-Славської, Н. Волкової, О. Войскунського, О. Зарецької, С. Савченка, А. Сухова та ін. ми доходимо висновку, що формування культури спілкування визначає головний напрямок розвитку та становлення професіоналізму. Для професійного спілкування культура є системотворним поняттям. Загальній, професійній та комунікативній культурі майбутнього фахівця педагогіка надає особливого значення. К. Альбуханова-Славська визначає готовність людини до професійного спілкування як справжній професіоналізм [2, с. 318] В. Аннушкін говорить про те, що у більшості професій застосовується мовлення, і підготовка до них полягає у розвитку мовленнєвих здібностей і формуванні особистості, що спілкується [3]. Л. Богданова у структурі професійної культури особистості виділяє культуру професійного спілкування, яка пронизує усі інші структурні складові діяльності у професійно-культурному аспекті, та підкреслює взаємний вплив загальної та професійної культури особистості [4, с. 66-69]. О. Шнурова доводить, що визначальним напрямком розвитку професіоналізму є формування культури спілкування [5, с. 716-721]. Тенденції сучасної професійної освіти полягають у великій увазі до формування особистості професіонала, що володіє природними якостями, необхідними для виконання того чи іншого виду роботи, уміє актуалізувати ті з них, що є необхідними для

цього, та контролювати ті із них, що заважають виконанню професійних обов'язків. Така людина повинна пройти якісну професійну підготовку, коли вона набуває професійних знань, умінь та навичок, виховує у собі якості, якими не володіла раніше, та ті, що є необхідними для її подальшого професійного становлення. Великої цінності набуває випускник, який є не тільки носієм сталих знань, умінь та навичок, а особистістю з тенденціями та потенціалом для розвитку, творчості, активності, носієм загальної та професійної культури.

В умовах сучасної вищої школи важливим є дослідження не лише самого феномену культури професійного спілкування, а й механізмів її формування. Набути та вдосконалити якості, що характеризують сучасного спеціаліста, можливо лише у процесі системного, цілеспрямованого спілкування з урахуванням його норм та правил, що складаються у культуру спілкування.

У сучасній професійній педагогіці питанню кадрового забезпечення туристичної сфери присвячено роботи О. Житнікової, Л. Кнодель, М. Скрипник, О. Фастовець, В. Федорченка, Г. Цехмістрової та ін.

Недоліком загальнотеоретичних розробок є те, що у них відсутнє конкретне посилення на професійні угруповання, у той час, коли кожна професія висуває свої специфічні вимоги до прояву професійної компетентності, зокрема культури професійного спілкування. Вирішувати цю проблему доцільно, спираючись на розробку питань формування культури професійного спілкування для кожного окремого професійного угруповання, враховуючи при цьому загальний досвід психолого-педагогічної науки.

У нашому дослідженні ми сконцентрували увагу на вивченні особливостей професійного спілкування та шляхів формування культури такого спілкування для професії «екскурсовод». Цей вибір було зумовлено тим, що:

1) при організації різних видів туризму екскурсії є обов'язковою частиною програм, а значить, існує потреба у якісному екскурсійному наповненні туристичних послуг; у забезпеченні екскурсійного продукту, необхідно насамперед враховувати людський фактор, а саме, важливу роль екскурсовода;

2) після зниження попиту на професію «екскурсовод», викликаного кризою усіх галузей економіки, у тому числі туризму, у 90-х рр. минулого століття, ця професія знову набуває популярності, але поки що бракує її науково обґрунтованих досліджень з урахуванням вимог сучасності.

3) професія «екскурсовод» представляє значний інтерес з огляду на специфічне коло професійних обов'язків, домінуючу роль спілкування у професійній діяльності, її спорідненість із професією педагога.

У результаті дослідження особливостей професійного спілкування для представників професії «екскурсовод» ми дійшли ряду висновків. Їх висвітлення стало завданням даної статті.

Перш за все, нами було запропоновано визначення культури спілкування. У нашому розумінні культура спілкування визначається знанням мови, як системи знаків, що за її допомогою реалізується мовлення, норм усного та писемного мовлення, норм мовного етикету, значення невербальних засобів спілкування, моральних норм поведінки у суспільстві, загальними знаннями про світ, умінням володіти емоціями, встановлювати та розвивати контакт із партнерами по спілкуванню, позитивно сприймати людей та знаходити порозуміння із ними.

Культурою спілкування є сформована система лінгвістичних та паралінгвістичних знань, умінь та навичок, що дозволяють вести доцільний обмін інформацією за допомогою мови, будувати стратегію мовленнєвої поведінки у різних ситуаціях спілкування, встановлювати на основі інформації контакт між співрозмовниками, будувати систему взаємних відносин на підставі суспільних та індивідуальних морально-етичних норм.

При визначенні культури професійного спілкування до системи знань, умінь та навичок, що визначають культуру спілкування взагалі, до поняття «культура професійного спілкування» слід додати знання зі спеціальності, уміння реалізувати ці знання у практичній діяльності та супроводжувати професійну діяльність адекватною до ситуації спілкування мовленнєвою поведінкою.

Це означає, що слід звузити об'єм досліджуваного явища до кола його реалізації, тобто до протікання спілкування у ситуації, пов'язаній із виконанням професійних обов'язків. Таке звуження у свій час передбачає розширення компонентного змісту явища, тому що до компонентів загальної культури спілкування додаються також професійні знання. У визначенні культури професійного спілкування додаються фахові знання, уміння та навички, що сукупно реалізуються як адекватна мовленнєва поведінка у ситуаціях, пов'язаних із виконанням професійних завдань у різних сферах професійного спілкування. До мовленнєвої компетенції, що включає лексичну, граматичну та синтаксичну грамотність, знань морально-етичних норм спілкування та загальної ерудиції додаються професійно значущі знання, які втілюються у мовленні за професійним спрямуванням, що має за мету вирішення професійних ситуацій. Таке мовлення передбачає уміння правильно будувати діалог за професійним спрямуванням, регулювати його емоційний фон, встановлювати контакт, будувати систему взаємних стосунків у сферах професійного спілкування.

Культурою професійного спілкування є сформована система лінгвістичних, паралінгвістичних та професійних знань, умінь та навичок, що дозволяють вести доцільний обмін інформацією за допомогою мови, будувати стратегію мовленнєвої поведінки у ситуаціях,

пов'язаних із виконанням професійних обов'язків, встановлювати на основі інформації контакт у різних сферах професійного спілкування, будувати систему взаємних стосунків на підставі суспільних, індивідуальних та професійних морально-етичних норм.

Визначення культури професійного спілкування дозволяє сконцентрувати увагу на проявах цієї культури у різних професійних угрупованнях. У цьому випадку загальне визначення матиме завжди нові доповнення та уточнення, коли мова йде про конкретну професію. Прояви культури професійного спілкування будуть відрізнятися між собою також залежно від того, у яких системах професійної діяльності відбувається спілкування.

У професійній діяльності екскурсовода його професійне спілкування не обмежується лише комунікативною функцією, оскільки екскурсовод не лише передає інформацію екскурсанту, а наповнює цю інформацію регулятивною та емотивною функцією. Своїм спілкуванням він викликає емоції, відчуття, переживання, залучає екскурсанта до безпосередньої співучасті у процесі спілкування. По відношенню до екскурсантів екскурсовод може виступати з позицій інформатора, коментатора, співрозмовника, радника, емоційного лідера [6, с. 202-203]. У зарубіжній літературі констатується зміна ролі екскурсовода у часовому просторі. З часів після другої світової війни до сьогодення він виступав вчителем, журналістом, аніматором, сьогодні ж його роль характеризується як роль професіонала, що поєднує у собі усі попередні ролі. Він повинен захоплювати та одночасно висвітлювати проблематичні сторони об'єктивної реальності об'єктивно, анімативно, інформативно, експресивно [7, с. 133-143].

Основними ознаками професійного спілкування екскурсовода є активність, регламентованість, інформативність, тематичність, експресивність, усномовність, діалогічність, підготовленість, імпровізованість. Професійне спілкування екскурсовода виконує наступні функції: інформативну, контактну, регулятивну та емотивну, що багато в чому споріднює його із професійним спілкуванням учителя, тому що екскурсія сама є педагогічним процесом і має ряд педагогічних ознак [8, с. 96-103].

Професійним спілкуванням екскурсовода у системі «екскурсовод-екскурсанти» є усномовна передача екскурсійної інформації від екскурсовода до екскурсантів вербальними та невербальними засобами з урахуванням екскурсійної методики з метою інформування, встановлення та підтримання контакту, регуляції поведінки, обміну почуттями та емоціями, що реалізується у впливі екскурсовода на екскурсантів та у зворотному зв'язку.

Культурою професійного спілкування екскурсовода є сформована система знань, умінь та навичок адекватної мовленнєвої поведінки екскурсовода в ході проведення екскурсії, що дозволяє йому взаємодіяти із екскурсантами з метою повідомлення екскурсійної

інформації в усній формі, встановлювати та підтримувати контакт із екскурсантами, регулювати поведінку, координувати дії, запобігати конфліктам, обмінюватися почуттями та емоціями на підставі суспільних, індивідуальних та професійних морально-етичних норм.

Виявлені компоненти дозволяють виділити такі критерії сформованості культури професійного спілкування екскурсовода: когнітивний, що визначає сукупність необхідних знань, у тому числі професійних, операційно-діяльнісний, що визначається уміннями екскурсовода правильно доносити інформацію за допомогою вербальних та невербальних засобів мовлення, особистісний, що визначається уміннями екскурсовода будувати взаємні стосунки із людьми завдяки його особистісним якостям.

Показниками когнітивного критерію є: ерудованість, знання краєзнавства, історії, географії, суміжних дисциплін, основ психології й педагогіки, володіння екскурсійною інформацією відповідно до теми екскурсії, логічність та послідовність у викладенні інформації, знання граматичних, фонетичних, синтаксичних мовних норм, норм етикету.

Показниками операційно-діялісного критерію є: навички коректного оформлення усного мовлення (дотримання мовних норм та показників техніки мовлення), дотримання мовного етикету, навички застосування методичних прийомів показу та розповіді, культура невербального спілкування, культура зовнішнього вигляду.

Показниками особистісного критерію є: емоційний комфорт у спілкуванні (повага та увага до людей, розкутість, здатність викликати приємні емоції та відчуття, почуття власної гідності, почуття гумору, такт, ввічливість), здатність до фасцинації, діалогічність спілкування, організаторські здібності та уміння, уміння вирішувати конфліктні ситуації

За наведеними критеріями було розроблено діагностику сформованості культури професійного спілкування екскурсовода, виходячи із того, що культура професійного спілкування екскурсовода підлягає, перш за все, суб'єктивному зовнішньому оцінюванню зі сторони екскурсантів як користувачів екскурсійних послуг. Було проведено опитування 200 учасників екскурсій у Криму із метою виявлення найбільш вагомих показників культури професійного спілкування екскурсовода за визначеними критеріями. Як показало опитування, при оцінюванні культури професійного спілкування екскурсовода екскурсанти надають перевагу наступним показникам: якість екскурсійного тексту, що є показником когнітивного критерію, голосове звучання тексту (техніка мовлення), культура жестів та пластики, культура зовнішнього вигляду, дотримання мовного етикету, дотримання мовних норм, що є показниками операційно-діялісного критерію, емоційна комфортність у спілкуванні, уміння реагувати на конфліктні ситуації, що є показниками особистісного критерію. Тому

саме ці показники підлягають діагностиці сформованості культури професійного спілкування екскурсовода.

Культура спілкування є пов'язаною із здібностями та навичками, які можуть та повинні розвиватися, та є важливим компонентом у підготовці майбутніх фахівців. Тому культура професійного спілкування, модель процесу її формування та педагогічні умови, які створюються та впроваджуються для підвищення ефективності цього процесу, можуть бути предметом дослідження у сучасній професійній педагогіці, спрямованій на суб'єкт-суб'єктний підхід до тих, хто навчається, їх особистісний та професійний розвиток. У процесі дослідження нами було виявлено педагогічні умови формування культури професійного спілкування екскурсовода та експериментально доведено їх ефективність. Результати експериментальної роботи стануть темою наступних публікацій.

Література

- 1. Воронин И. Н.** Турбизнес для начинающих / И. Н. Воронин, О. В. Бурова, Е. А. Лукьяненко и др. – Симферополь : Крым. госуд. учебно-метод. изд-во, 2005. – 208 с.
- 2. Альбуханова-Славская К. А.** Личность в процессе общения / К. А. Альбуханова-Славская // Психология личности. Т. 2. Хрестоматия. – Самара : Изд. Дом «БАХРАХ», 1999. – 544 с. – С. 317-331.
- 3. Аннушкин В. И.** Искусство мыслить и говорить : риторика и культура речи / В. И. Аннушкин [Электронный ресурс] // Православный образовательный журнал «Виноград» от 6.10.2008. – Режим доступа: [www/ URL: http://www.pravmir. ru/article_3356.html/](http://www.pravmir.ru/article_3356.html/) – 24.10.2008 г. – Загл. с экрана.
- 4. Богданова Л. В.** К вопросу о культуре профессионального общения / Л. В. Богданова // Юбилейный сб. тр. ученых РГАФК, посвящ. 80-летию академии. – М.: [б. и.], 1998. – Т. 3. – С. 66-69.
- 5. Шнурова О.Г.** Развитие культуры спілкування у студентів вищих навчальних закладів / О. Г. Шнурова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / [редкол. : І. А. Зязюн [голова] та ін.]. – К. ; Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. – Вип. 5. – С. 716-721.
- 6. Емельянов Б. В.** Экскурсоведение : учеб. / Б. В. Емельянов. – М. : Сов. спорт, 2000. – 224 с.
- 7. Dietsch K. A.** Die Studienreise im Wandel : Konzepte einer klassischer Reiseform / K. A. Dietsch // Handbuch für Studienreiseleiter : Pädagogischer, psychologischer und organisatorischer Leitfadен für Exkursionen und Studienreisen. – München ; Wien : R. Oldenbourg, 2003. – S. 133-143.
- 8. Черезова М. В.** Педагогічні ознаки екскурсії / М. В. Черезова // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки. - Луганськ - : Видавництво ЛНПУ «Альма-матер» – 2009. - №10 (173). – С. 96-103.

Черезова М. В. Культура професійного спілкування екскурсовода в педагогічному контексті

У статті розкрито суть понять «культура спілкування», «культура професійного спілкування», «культура професійного спілкування екскурсовода». Компонентний аналіз поняття «культура професійного спілкування екскурсовода» дає змогу виділити критерії її сформованості, а також показники, за якими оцінюється рівень сформованості культури професійного спілкування екскурсовода.

Ключові слова: фахівець, культура професійного спілкування екскурсовода, критерії, показники, оцінювання

Черезова М. В. Культура професійного спілкування екскурсовода в педагогічному контексті

В статті розкрито суть понять «культура спілкування», «культура професійного спілкування», «культура професійного спілкування екскурсовода». Компонентний аналіз поняття «культура професійного спілкування екскурсовода» дає можливість виділити критерії сформованості цієї культури, а також показники, по яким оцінюється рівень культури професійного спілкування екскурсовода.

Ключевые слова: спеціаліст, культура професійного спілкування екскурсовода, критерії, показники, оцінювання.

Cherezova M.V. Guide professional communication culture in pedagogical context.

The crux of notions "communication culture", "professional communication culture", "guide professional communication culture" has been revealed in the article. Component analysis of the notion "guide professional communication culture" gives the opportunity to point out the criteria of its formation, as well as showing on which already formed guide professional communication culture level is assessed.

Key words: specialist, guide professional communication culture criteria, assessment showing.

УДК 378.141

М. С. Швидка

**АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
„СИСТЕМИ ТЕХНОЛОГІЙ”**

Одним із найважливіших засобів підвищення якості освіти є усвідомлення соціального значення вибраної професії. Вірний вибір та формування позитивної мотивації у студентів дозволяє сформувати фаховий інтерес. Фахова підготовка майбутніх менеджерів включає в себе дисципліни технічного напрямку, що спонукає студентів аналітично мислити, діяти у команді, приймати конструктивні рішення, проявляти ініціативу, мобільність та здатність оцінювати ситуацію у цілому.

Значна увага щодо активізації навчальної діяльності студентів приділялася у працях А. Вербицького, А. Вергасова, В. Перевозкіна, В. Рибальського, А. Смолкіна, які розглядали активізацію пізнавальних інтересів як діяльність студентів на окремих етапах навчального процесу за умов використання різноманітних форм і методів навчання. Наукові підходи щодо удосконалення методів навчання були викладені у працях О. Алексюка, Ю. Бабанського, М. Скаткіна та інших.

Мета статті — надати практичну допомогу у проведенні семінарських занять з дисципліни „Системи технологій”. Підвищити активність студента, а також сформувати мотивацію спільної навчальної діяльності, тобто створити загально-позитивне ставлення до предмету.

Нинішній етап розвитку національної вищої освіти характеризується модернізацією і реформуванням, спрямованими на приєднання до Болонського процесу. Нагадаємо, що Болонський процес – це здійснення структурного реформування вищої освіти, зміна освітніх програм, форм і методів навчання, контролю і оцінювання навчальних досягнень студента з метою підвищення якості освіти, спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування на європейському ринку праці. Цей процес добровільний, полісуб’єктний, поліваріантний, відкритий, поступовий і гнучкий [1]. Сьогодні в практику вищої школи активно впроваджується система кредитно-модульного навчання як відбиття потреб суспільства в підготовці висококваліфікованих фахівців, що відповідають європейським освітнім стандартам. Практичне застосування нової системи навчання привело до появи різноманітних схем її реалізації. Результати їх застосування виявились як позитивними, так і негативними, що зумовлюється, зокрема, недостатньою розробкою умов ефективності організації контролю навчальної діяльності студентів у новій системі навчання [4].

Впровадження кредитно-модульної системи навчання передбачає реорганізацію традиційної схеми "навчальний семестр –

навчальний рік, навчальний курс", раціональний поділ навчального матеріалу дисципліни на модулі й перевірку якості засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля, використання більш широкої шкали оцінювання знань, вирішальний вплив суми балів, одержаних протягом семестру, на підсумкову оцінку.

Модернізація навчального процесу в руслі вимог Болонської декларації передбачає значне збільшення обсягів самостійної роботи студента (до 50–60 %), індивідуалізацію навчання. Це, своєю чергою, потребує належного науково-методичного забезпечення навчального процесу, відповідної матеріальної бази, поліпшення фінансово-побутового стану студента.

Всі ці зміни вимагають від викладача ВНЗ ґрунтовних знань, умінь і компетентності в організації своєї діяльності на новій методичній і технологічній базі – кредитно-модульній і акумулюючій системі навчання.

Як бачимо, і модульно-рейтингова, і кредитно-модульна система організації навчання, аналізу й оцінювання навчальної діяльності студентів – це важливий крок у напрямку інтенсифікації та оптимізації навчально-виховного процесу у вищій школі. Але вони потребують від науково-педагогічних працівників належної психолого-педагогічної підготовки, перебудови організаційних і методичних аспектів навчально-виховного процесу [1].

Для активізації навчальної діяльності студентів викладачами кафедри Управління міським господарством Академії муніципального управління розроблено ряд організаційно-практичних та контрольнотестових завдань для вивчення дисципліни „Системи технологій” студентами II курсу напряму „Менеджмент”. Це дозволяє практично поліпшити успішність студента та створити відповідну ціннісно-мотиваційну сферу.

Автор пропонує тестові завдання до теми №1 „Технологія як наука” для поточного контролю студентів.

1. Система – це:

а) сукупність взаємодіючих елементів (тіл або речовин), відокремлених від зовнішнього середовища, але взаємодіюча з ним для досягнення якоїсь мети;

б) сукупність елементів (тіл або речовин), які не взаємодіють один з одним та відокремлених від зовнішнього середовища, але взаємодіюча з ним для досягнення якоїсь мети;

в) об’єднання елементів, які виділенні за якимись ознаками для досягнення певної мети.

2. Технологія, як економічний фактор, яку власність розглядає:

а) приватну власність;

б) грошову власність;

в) інтелектуальну власність.

3. Хімічні технології – це:

а) певні процеси, при котрих матеріали піддаються хімічним перетворенням, під впливом різних видів енергії;

б) певні процеси, котрі змінюють лише фізичні властивості або форму перетворювальних матеріалів;

в) певні процеси, що потребують інформаційного втручання в сам процес.

4. Механічні технології – це:

а) певні процеси, під час яких матеріали піддаються хімічним перетворенням, під впливом різних видів енергії;

б) певні процеси, що змінюють лише фізичні властивості або форму перетворювальних матеріалів;

в) певні процеси, що потребують безпосереднього інформаційного втручання в процес.

5. Технологія як наука це:

а) наука про інформацію, де праця перетворюється в капітал;

б) наука, що зафіксована на сучасних інформаційних носіях, що розробляє та реалізує технологічні процеси;

в) наука про практичне застосування законів фізики, хімії, біології та інших базових наук, для розробки та реалізації технологічних процесів в певній послідовності.

Завдання такого характеру дозволяють підвищити активність студента, посилює мотивацію спільної навчальної діяльності, тобто створення загального позитивного ставлення до дисципліни, що вивчається.

Своєю чергою активізація діяльності викладачів під час навчальних занять означає підвищення якості праці, вдосконалення методики проведення практичних занять, використання інноваційних освітніх технологій, удосконалення моніторингу та контролю знань. Зосередження у вищому навчальному закладі працівників різноманітних спеціальностей і відповідний розподіл матеріальної бази (в лабораторіях, лекційних аудиторіях, обчислювальних центрах, бібліотеках, майстернях, друкарні та інших місцях) вимагає чіткої організації та управління цією складною системою [2].

У процесі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та розвитку особистих здібностей і нахилів велику роль відіграє формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності, що передбачає створення певного функціонального стану індивідуального мотиваційного поля, яке узгоджується з іншими індивідуальними полями складає колективне мотиваційне поле.

З. І. Слєпкань підкреслює, „що активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів розуміється як цілеспрямована діяльність викладача, спрямована на розробку і використання такого змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, які сприяють підвищенню пізнавального інтересу, активності, творчої самостійності

студентів у засвоєнні знань, формування навичок і вмінь, застосування їх на практиці. Це напрямок діяльності студентів на пошуки вдосконалення нових знань” [3, с. 64].

Для того, щоб активізувати навчальну діяльність слід у формах організації спільної діяльності суб'єктів пізнання розгорнути в модельному вигляді зміст навчання, "зобразити" професійну діяльність в максимально можливій повноті і тим самим адекватно засвоїти, а точніше, присвоїти професійну діяльність. Знання при цьому засвоюються не заради самого засвоєння або успішного складання іспитів.

За такої організації навчання перехід від навчальної діяльності до професійної забезпечується поступовою трансформацією мотивів з навчальних у професійні. Накладення системи нових знань, що їх потрібно засвоїти, на своєрідну матрицю типових професійних ситуацій, орієнтація на предметний і соціальний зміст практичної діяльності якраз і забезпечує виникнення пізнавальних і професійних мотивів та інтересів студентів, осмисленість засвоєння знань, активну позицію по відношенню до свого загального та професійного розвитку.

Модульна структура організації навчання, що передбачає розподіл матеріалу дисципліни на логічно завершені відносно автономні модулі – частини теоретичного, практичного та дослідницького характеру з відповідними системами навчально-пізнавальної діяльності, інформаційно-методичного забезпечення, діагностики та контролю навчального процесу, вимагає чіткого визначення обсягу навчального матеріалу, обсягу індивідуальних завдань, вимог до знань та вмінь, які студент має отримати і продемонструвати. Усе це сприяє систематичній ритмічній роботі студентів, планомірному засвоєнню навчального матеріалу, а також дає змогу урізноманітнювати використання форм та методів навчальної діяльності шляхом створення методичних систем, що забезпечують досягнення мети навчання.

У процесі реалізації такої технології навчання переосмислюються і перебудовуються всі форми навчальної діяльності студентів: лекції семінари, організація самостійної роботи, система контролю і оцінювання знань студентів, заліків і екзаменів, взаємовідносини викладачів і студентів. Лекції інформативного характеру втрачають своє виняткове значення, яке вони мають в умовах традиційного навчання. Перевага надається концептуально-аналітичним, проблемним, оглядовим та настановчим лекціям. Широко використовуються такі типи лекцій, як: інтерактивні лекції (діалог з аудиторією), лекції з елементами колективного дослідження, лекції з аналізом конкретних ситуацій і т. ін. Застосування прийомів активізації навчальної діяльності студентів дозволяє виявити наявний рівень їхніх знань і досвіду, підвищити ефективність сприйняття навчального матеріалу, забезпечує розвиток аналітичного мислення, зв'язок теорії з практикою.

Отже, основними напрямками активізації навчальної діяльності студентів є: 1. Усвідомлений вибір професій, психологічна зацікавленість та фаховий інтерес. 2. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності, створення відповідної ціннісно-мотиваційної сфери, яка впливає на підвищення рейтингу та успішності. Тобто має вирішальний вплив на суму балів, одержаних протягом семестру, та на підсумкову оцінку (рейтинг). 3. Удосконалення організаційних і методичних аспектів навчально-виховного процесу.

Література

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / – К.: Знання, 2005. – 486 с. **2. Скидан С. О.** Активізація пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання // Соціалізація особистості: Міжкафедральний збірник наукових статей / за заг. ред. А.Й.Капської. – НПУ, 1998. – С. 151-159. **3. Слєпкань З. І.** Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З.І. Слєпкань. – К.: НПУ, 2000. – 210 с.: іл. – Бібліогр.: С. 205-207. **4. Сукнов М. П.** Педагогічні умови контролю навчальної діяльності студентів ВТНЗ у системі кредитно-модульного навчання / Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна/ стаття, 2007р. – С. 16.

Швидка М. С. Активізація навчальної діяльності студентів у процесі вивчення дисципліни „Системи технологій”.

У статті розкриті актуальні питання щодо активізації навчальної діяльності студентів. Надані практичні рекомендації у проведенні семінарських занять, наведені приклади використання тестових завдань. Визначені основні методи щодо навчально-пізнавальної діяльності студента.

Ключові слова: навчання, активізація, мотивація, модульно-рейтингова система, кредитно-модульна система.

Швидка М. С. Активизация учебной деятельности студентов в процессе изучения дисциплины "Системы технологий".

Раскрыты актуальные вопросы по активизации учебной деятельности студентов. Предоставляемые практические рекомендации в проведении семинарских занятий, представлены примеры использования тестовых заданий. Определены основные методы по учебно-познавательной деятельности студента.

Ключевые слова: обучение, активизация, мотивация, модульно-рейтинговая система, кредитно-модульная система.

Shvydka M. S. Intensification of training students in learning the subject "Systems Technology".

The approach of contemporary issues to enhance the learning activities of students. Provides practical advice in the conduct of seminars,

presented examples of test tasks. The main methods of teaching students cognitive activity.

Key words: training, enhance, motivation, reytynhovaya modular-system, credit-modulnaya system.

УДК 378.016:338.48

Г. П. Щука

МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „ОСНОВИ ТУРИЗМОЗНАВСТВА” В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ „ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА”

В 2007 році відбулися певні зміни в освітній політиці уряду щодо підготовки фахівців для туристичної індустрії: спеціальність 0504000 „Готельне господарство” напряму підготовки 050 „Туризм” була трансформована в напрям 140101 „Готельно-ресторанна справа” і, відповідно, включена до галузі знань 1401 „Сфера обслуговування”.

Зрозуміло, реорганізація призвела до суттєвих змін у змісті освітньо-професійної програми: відбулося розширення кількості дисциплін по підготовці фахівців ресторанного обслуговування (введення „Харчової хімії”, „Мікробіології”, „Санітарії та гігієни”, „Інженерної графіки”, „Устаткування закладів готельно-ресторанного господарства”, „Організації ресторанного господарства”, „Технології продукції ресторанного господарства” та ін.) за рахунок суттєвого скорочення туристичних дисциплін, які в попередніх програмах складали цикл професійної та практичної підготовки.

В результаті підготовка фахівців туристичної індустрії (а заклади розміщення та підприємства харчування завжди входили до її структури) відбувається без вивчення основ функціонування самої галузі, що призводить до відсутності систематичності та структурованості отриманих знань.

З цієї метою в навчальні плани підготовки бакалаврів за напрямом 6.140101 „Готельно-ресторанна справа” (далі „ГРС”) як вибірккову дисципліну було введено курс „Основи туризмознавства”.

Нагальна потреба в такому курсі очевидна. Адже туризм є досить складним бізнесом, ефективність якого більшою мірою залежить від теоретичних знань та практичної підготовки підприємця. Фахівці готельної індустрії, яка орієнтується виключно на туриста, чи підприємств харчування, які теж значною мірою пов'язані з обслуговуванням подорожуючих, повинні добре володіти професійною термінологією, знати найзагальніші характеристики, які становлять теоретичні засади туристичної діяльності.

Відсутність нормативної бази для дисципліни „Основи туризмознавства” у Галузевому стандарті підготовки бакалавра галузі знань 1401 „Сфера обслуговування” напряму підготовки 6.140101 „Готельно-ресторанна справа”, очевидно, сприяла тому, що посібники з даного курсу в Україні практично відсутні. Однойменні роботи О. О. Любіцевої та Т. Г. Сокол, розраховані на підготовку бакалаврів за напрямком 0504 „Туризм” фахового спрямування 6.050400 „Туризм” можуть використовуватися лише частково. Перелік тем, які пропонуються в даних посібниках, дуже обмежений: „Місце туризму в народному господарстві. Туризм і сфера послуг”, „Менеджер туризму – професійна підготовка”, „Туризм як соціальне явище”, „Основні поняття та визначення в туризмі”, „Класифікація туризму за видами та формами”. Основним критерієм їх відбору була відсутність у подальшому навчальному процесі подібної дисципліни чи ключової теми. Цілком очевидно, що більшість тем, з якими необхідно було б ознайомити студентів спеціальності „ГРС” до цих посібників не увійшли.

З іншого боку, вимоги часу зумовили появу літератури, в якій належним чином висвітлюються теоретичні положення та практичні аспекти сучасного туризму (І. Александрова, В. Квартальнов, М. Марінін Я. Олійник, А. Чудновський та ін.). Проте, такі видання містять чимало „зайвої”, з точки зору підготовки фахівців готельно-ресторанного сервісу, інформації, суперечностей, які призводять до певного змістовного хаосу у викладенні та сприйнятті теоретичних засад туризму. Більш того, навіть у трактуванні предмету, об’єкту туризмознавства (туризмології) простежується певна неузгодженість.

Тому головна мета даної роботи – упорядкувати зміст навчальної дисципліни „Основи туризмознавства”, яка викладається для студентів напряму підготовки „Готельно-ресторанна справа”.

Згідно навчального плану дисципліна „Основи туризмознавства” викладається на першому курсі. В Інституті торгівлі, обслуговуючих технологій та туризму ЛНУ імені Тараса Шевченка на дану дисципліну загалом відведено 108 годин, з яких 20 годин припадає на лекційний курс, 18 – на семінарські заняття і 70 годин розраховані на самостійну роботу студентів. Отже, час, відведений на опанування теоретичними основами туризму, обмежений рамками одного семестру. Тому необхідно зміст дисципліни упорядкувати таким чином, щоб майбутній спеціаліст усвідомив місце туризму в структурі суспільства і визначив фактори його розвитку; міг будувати свій бізнес, спираючись на реалії правового поля своєї країни та в сфері міжнародних відносин.

Основна мета дисципліни „Основи туризмознавства” – ознайомити з основними теоретичними засадами туризму і навчити вмінню орієнтуватися в даній галузі людської діяльності. Об’єктом вивчення даного курсу є туризм як суспільне явище, а предметом – теоретичні засади туризму.

Структура навчальної дисципліни відповідає завданню підготовки кадрів для готельно-ресторанного бізнесу як складової туристичної індустрії в цілому. В цьому форматі розглядається перша тема, в якій показується роль і місце закладів розміщення і підприємств харчування в туристичній сфері.

В зв'язку з тим, що туризмологія як наукова галузь ще перебуває в стадії становлення та визнання, відбувається визначення, оформлення та уточнення змісту основних сутнісних ознак і характеристик, понятійно-категоріального апарату. Необхідно приділити час на висвітлення ролі туризму як з точки зору окремого туриста, так і держави загалом; розглянути функції туризму: рекреаційну, економічну, соціальну, виховну, політичну, екологічну і т.д.

Різноманітні, які мають місце в науковій літературі, можуть мати небажані наслідки під час засвоєння матеріалу. Тому одним із завдань першої лекції є також ознайомлення студентів з основними дефініціями в туризмі. Серед ключових понять, сутність яких студенти мають усвідомити: „турист”, „туризм”, „туристична індустрія”, „подорож”, „туристичний оператор”, „туристичний агент”, „тур пакет”, „тур”, „туристичні ресурси”, „туристична інфраструктура”.

Історія туризму нараховує тисячоліття, упродовж яких він сам змінювався, з'являлися нові його види, поліпшувалися послуги. Під час вивчення цієї теми доцільно простежити процес їх зародження та еволюції; виділити основні фактори, які визначали розвиток туризму та його сучасні тенденції.

Серед основних завдань дисципліни слід також назвати ознайомлення з принципами організації туристичного ринку. В цій темі студенти засвоюють поняття, пов'язані з функціонуванням туристичного ринку, знайомляться з його основними учасниками, визначають різницю між туроператором та турагентом.

Наступним кроком є класифікація та характеристика основних сучасних форм та видів туризму. Виділяються основні критерії класифікації туризму: мета подорожі, спосіб пересування, використовувані транспортні засоби, тривалість поїздки, сезонність, міра організованості, демографічний і соціальний склад учасників подорожі, спрямованість туристичних потоків, спосіб формування груп.

Розглядаючи розвиток міжнародного туризму, доцільно розкрити основні його умови та фактори, пояснити, що фактор – це рушійна сила туризму, однак на них впливають певні умови, під дією яких одні й ті самі фактори діють по-різному. В темі визначаються основні показники туристичної активності, аналізується географія туристських прибутків та витрат, географія туристських потоків.

Необхідною умовою успішного функціонування туристичної індустрії є дотримання безпеки в туризмі та туристичних (окремо зупиняємося на паспортно-візових, митних, валютних, медико-

санітарних) формальностей. Особливу увагу слід звернути на необхідність забезпечення не лише збереження життя, здоров'я та майна туриста, а також захисту оточуючого середовища від негативного впливу відпочиваючих.

Чергова тема, яка розглядається в курсі „Основи туризмознавства”, присвячена туристичній політиці та міжнародному та національному рівням. Студенти знайомляться з основними законодавчими та нормативно-правовими документами в сфері туризму. Дана тема, зокрема, передбачає вивчення механізмів та інструментів державного регулювання в туризмі.

При ознайомленні з поняттям туристичної культури звертається увага на процеси глобалізації в туризмі та суперечність між економічним і культурологічним аспектами туризму, поняття туристичної етики. Доцільно більш детально зупинитися на механізмах міжособистісної взаємодії в ході процесу між культурної комунікації.

Крім того, при вивченні курсу необхідно зупинитися на вивченні інформаційних технологій, які використовуються на сучасному етапі в туризмі.

Отже, композиція навчального курсу відповідає завданню підготовки кадрів готельно-ресторанного бізнесу як складової туристичної індустрії. В цьому форматі розглядається значення туризму в житті суспільства, показано роль і місце закладів розміщення та підприємств харчування в туристичній сфері, значна увага приділена історії туризму, детермінантам його розвитку; визначаються об'єкти туристичного ринку, основні показники розвитку міжнародного туризму, туристичні формальності і безпека в туризмі, проблеми етики та між-культурної комунікації. Дається наукове пояснення туризму як сфері людської діяльності і процесам, які в ньому проходять, осмислюється туристична практика, обґрунтовується політика держави в галузі туризму.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні інформаційної складової курсу та посиленні навчально-методичного комплексу викладання даної дисципліни.

Література

1. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за напрямом 6.140101 „готельно-ресторанна справа” / Кол. авт. під заг. кер. А. А. Мазаракі. – К.: КНТЕУ, 2007. – 46 с.

Щука Г. П. Місце навчальної дисципліни „Основи туризмознавства” в процесі підготовки студентів спеціальності „Готельно-ресторанна справа”

В статті визначається зміст навчальної дисципліни „Основи туризмознавства” як теоретичного фундаменту галузевої підготовки.

Визначені мета, об'єкт, предмет курсу; проаналізований короткий зміст тем.

Ключові слова: дисципліна „Основи туризмознавства”.

Щука Г. П. Место учебной дисциплины "Основы туризмозведения" в процессе подготовки студентов специальности "Гостинично-ресторанное дело"

В статье определяется содержание учебной дисциплины "Основы туризмозведения" как теоретического фундамента отраслевой подготовки. Определены цель, объект, предмет курса; проанализировано краткое содержание тем.

Ключевые слова: дисциплина „Основы туризмозведения”.

Galina Shchuka. Classroom discipline “Essentials of tourism studies” location in the “Hotel-catering trade” specialty students training process

Content of classroom discipline “Essentials of tourism studies” is being defined, the discipline being the theoretical basis for the industry training. Course objective, root object and subject-matter are defined; short content of topics analyzed.

Key words: the discipline «Fundamentals of Tourism Studies».

ПРОФОСВІТА

УДК 796.5 - 057.212:378.147

В. М. Зігунов

**РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКА ПІДГОТОВКА
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З ТУРИЗМУ**

Різноманітні форми активної рекреації сьогодні в Україні отримують велику популярність. Тури з активними формами пересування починають займати вагоме місце в туристичному продукті українських туроператорів. Рекреаційно-туристська діяльність стає важливою частиною організації туристичного бізнесу України.

Важливість професійної підготовки менеджерів з туризму до розробки подорожей з активного туризму стає актуальною. Ступінь успішності і безпеки проведення рекреаційно-туристських і спортивно-туристських заходів залежить від рівня туристської підготовленості керівних кадрів. Вони повинні володіти фізичною, морально-вольовою, теоретичною і техніко-тактичною підготовленістю. Дані види підготовки в сукупності складають таке поняття як туристська підготовка. Туристська підготовка дозволяє керівникам управляти діями туристської групи на маршруті, правильно організовувати подолання класифікованих ділянок туристських маршрутів і технічних етапів в змаганнях з видів спортивного туризму, грамотно готувати і проводити різноманітні заходи з активного туризму.

Питаннями туристської підготовки займалися вчені А. І. Аппенянський (1989), О. Я. Булашев (2009), В. І. Ганопольський (1987), І. А. Дрогов (1990), Ю. Н. Федотов, І. Є. Востоков (2002) та інші, які визначили основні напрями формування туристської підготовки в спортивно-оздоровчому туризмі. Туристська підготовка є достатньо складною, багаторівневою системою, що складається із взаємопов'язаних видів підготовки. Туристська підготовка охоплює теоретичні і практичні аспекти рекреаційно-туристської діяльності та передбачає різностороннє спортивно-педагогічне вдосконалення людей, що займаються даним видом туристської діяльності [3, с. 19-25].

А. І. Аппенянський (1989), О. Я. Булашев (2009), В. І. Ганопольський (1987), І. А. Дрогов (1990) виділяють у багаторічній туристській підготовці п'ять етапів: 1) ознайомчий; 2) початковий; 3) базовий; 4) етап спортивного вдосконалення; 5) етап спортивної майстерності і підтримки досягнутого рівня майстерності [1, с. 41-44; 3, с.89-94; 4, с. 4].

Ефективність туристської підготовки залежить від її умілого планування, яке в цілому повинне охоплювати багаторічний період, з метою досягнення високих результатів у туризмі, обумовлених вимогами

спортивної класифікації. У багаторічній туристській підготовці повинні бути чітко визначені конкретні завдання по етапах, періодах і циклах, вказані основні напрями і засоби для досягнення певного рівня фізичної, технічної, тактичної, морально-вольової і теоретичної підготовленості [3, с. 89].

Сьогодні підготовка туристів-спортсменів, майстрів спорту і інструкторсько-викладацьких кадрів в спортивному туризмі є багаторічним процесом і здійснюється на базі науково-обґрунтованих навчально-тренувальних програм і методик, розроблених Національною Федерацією спортивного туризму України.

За своєю суттю в активному туризмі процес підвищення рівня кваліфікації менеджерів, їх підготовленості до організації і проведення різних форм рекреаційних і спортивних туристських заходів, починається від оздоровчих походів, змагань і закінчуючи походами, змаганнями з видів спортивного туризму. У рекреаційному туризмі туристська підготовленість керівних кадрів повинна допомагати їм правильно оцінювати і планувати посильні для учасників рекреаційно-туристських заходів оздоровчі фізичні навантаження, знаходити найбільш ефективні засоби відпочинку і оздоровлення, забезпечувати безпеку учасникам пригодницьких та екстремальних подорожей.

Рекреаційно-туристську підготовленість менеджера з туризму слід розглядати як туристську підготовку, яка дозволяє учасникам подорожі ефективно долати характерні природні перешкоди, правильно організувати своє життєзабезпечення в районі подорожі, успішно орієнтуватися на маршруті, переносити граничні для походу даної складності фізичні і психічні навантаження.

Туристська підготовка організаторів активного туризму повинна включати: розвиток спеціальних рухових якостей, загальної і спеціальної витривалості, оволодіння технікою і тактикою по видах активного туризму, навчання методиці планування спортивно-тренувального процесу, управлінню рекреаційно-туристськими заходами, формування навичок життєзабезпечення туристських груп в екстремальних умовах природного середовища.

Мета дослідження — визначення структури та змісту рекреаційно-туристської підготовки майбутніх менеджерів з туризму.

Завдання дослідження: 1. На основі аналізу наукових і методичних джерел з'ясувати сутність туристської підготовки в активному туризмі.

2. Розробити і впровадити модель рекреаційно-туристської підготовки майбутніх менеджерів з туризму у навчально-тренувальний процес студентів спеціальності «Туризм» Інституту фізичної культури Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка.

На основі вивчення наукової і методичної літератури було встановлено, що проблеми рекреаційно-туристської освіти у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю досліджують

О. М. Жданова (1998, 2000, 2003), В. В. Кузин, А. Гоніянц, А. І. Ісмаїлов, В. Г. Щербаков (2003), Т. Блистів (2003), В. Н. Вукулов, Н. А. Огієнко (2004), Л. Г. Заневська (2007), А. П. Конох (2007) та інші, але аспекти рекреаційно-туристської підготовки менеджерів з туризму в опублікованих джерелах висвітлені недостатньо.

Вчені А. І. Аппенянський (1989), Ю. В. Байковський (1996), О. Я. Булашев (2009), В. І. Ганопольський (1987), І. А. Дрогов (1990), Ю. Н. Федотов і І. Є. Востоков (2002), О. М. Жданова, Т. Блистів (2008) досліджують проблему туристської підготовки у самодіяльному та спортивно-оздоровчому туризмі у напрямі підвищення туристсько-спортивного досвіду керівників і учасників туристських подорожей, а також досліджувалась організація туристської підготовки в громадських самодіяльних туристських організаціях та поєднання суспільної системи навчання туристських кадрів з професійною.

З розвитком ринку активного туризму в нашій країні, актуальною проблемою стає рекреаційно-туристська підготовка майбутніх менеджерів з туризму. Важливою складовою цього ринку є різноманітні тури з активними засобами пересування. Особливе місце у професійній туристській підготовці менеджерів з туризму набуває структура та зміст професійної рекреаційно-туристської підготовки.

Основою рекреаційно-туристської діяльності є активний туризм, що складається з самодіяльного, спортивного, пригодницького та екстремального туризму.

Суть змісту експериментальної моделі підготовки менеджерів з туризму до рекреаційно-туристської діяльності ґрунтується на базових поняттях туристської підготовки, які визначені вченими А. І. Аппенянським (1989), Ю. В. Байковським (1996), О. Я. Булашевим (2009), В. І. Ганопольським (1987), І. А. Дроговим (1990), Ю. Н. Федотовим, І. Є. Востоковим (2002).

Впроваджена в навчально-тренувальний процес студентів спеціальності «Туризм» Інституту фізичної культури Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка модель рекреаційно-туристської підготовки, направлена на вирішення наступних завдань:

1) придбання необхідного об'єму знань з основ рекреаційно-туристської діяльності; вивчення теорії, методики і організації рекреаційно-туристських та спортивно-туристських заходів, спортивного тренування у туризмі;

2) забезпечення необхідного рівня фізичної підготовки;

3) виховання високих особистісних якостей та навичок, що направлені на формування сприятливого психологічного клімату в туристській групі;

4) всебічне оволодіння туристською технікою і тактикою з базових видів спортивного туризму;

5) вдосконалення майстерності в управлінні рекреаційними та спортивними туристськими походами і змаганнями.

Головною особливістю моделі рекреаційно-туристської підготовки майбутніх менеджерів з туризму є об'єднання елементів суспільної системи туристської підготовки з професійною. Результатом цієї моделі є поступове нарощування студентами необхідного туристсько-спортивного досвіду. Туристсько-спортивний досвід студентів в організації рекреаційно-туристських та спортивно-туристських заходів протягом навчання у вузі є головним принципом побудови експериментальної моделі рекреаційно-туристської підготовки майбутніх менеджерів з туризму.

Туристська підготовка студентів до рекреаційно-туристської діяльності здійснюється з урахуванням специфіки диференційованого, особистісно-орієнтованого, вікового, статевого, психічного та фізичного розвитку.

Рекреаційно-туристська підготовка майбутніх менеджерів з туризму є багаторічним і поетапним процесом навчання. Цей процес починається від підготовки організаторів масових рекреаційно-туристських та спортивно-туристських заходів до підготовки інструкторів-провідників міжнародного туризму.

Підготовка майбутніх менеджерів з туризму до рекреаційно-туристської діяльності в Інституті фізичної культури Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка ділиться на етапи: початковий, базовий і спеціальний. Початковий етап включає перший і другий курси навчання, базовий – третій і четвертий, спеціальний – п'ятий.

Початковий етап забезпечує первинний рівень рекреаційно-туристської підготовки майбутніх менеджерів з туризму. На цьому рівні студенти оволодівають початковими теоретичними і практичними знаннями, уміннями і навичками на лекціях, семінарських, практичних та навчально-тренувальних заняттях. Туристсько-спортивний досвід студентів ґрунтується на рівні їх участі в ступеневих та першої категорії складності походах з базових видів спортивного туризму, а також участю у спортивних змаганнях університетського і міського рівня з техніки пішогодного, водного, велосипедного, лижного туризму та спортивного орієнтування. Результатом туристської підготовки на початковому етапі є виконання студентами інструкторського нормативу «організатор спортивного туризму» та третього розряду зі спортивному туризму.

Базовий етап рекреаційно-туристської підготовки студентів включає отримання ними базових теоретичних і практичних знань, умінь, навичок під час аудиторних занять та спортивних тренувань на природних полігонах. Етап також передбачає отримання студентами туристсько-спортивного досвіду під час участі та керівництва спортивними туристськими походами 2, 3 категорії складності з базових видів туризму, участі у міських і обласних змаганнях з видів спортивного туризму (пішогодного, водного, велосипедного, лижного), спортивного орієнтування і мультиспорту, обслуговування змагань в якості суддів та персоналу оргкомітету. Результатом цього етапу є виконання

інструкторського нормативу «інструктор дитячо-юнацького туризму», другого розряду зі спортивному туризму та суддівського звання третьої категорії.

Етап спеціальної підготовки включає оволодіння студентами знаннями, вміннями, навичками з блоку навчальних дисциплін кваліфікації «фахівець» і передбачає отримання туристсько-спортивного досвіду керівника та учасника походів 4, 5 категорій складності з пішохідного, водного, велосипедного і лижного туризму, а також участь в обласних, республіканських змаганнях з видів спортивного туризму і мультиспорту, обслуговування змагань в якості суддів та персоналу оргкомітету. Результатом етапу є виконання студентами нормативу «інструктор спортивного туризму», нормативу першого спортивного розряду зі спортивного туризму і суддівського звання другої категорії.

З урахуванням специфіки диференційованого, особистісно-орієнтованого, вікового, статевого, психічного та фізичного розвитку студентів, ними виконуються різні туристсько-спортивні нормативи: інструкторські, спортивні, суддівські і згідно цього набувається відповідний туристсько-спортивний досвід.

У складі рекреаційно-туристської підготовки майбутніх менеджерів з туризму визначені наступні види підготовок: теоретична, спеціальна, фізична, інтегральна.

Теоретична підготовка – це процес формування знань з навчальних дисциплін, необхідних для ефективної організації рекреаційно-туристських і спортивно-туристських заходів. Сюди відноситься освіта в галузі туризму, фізичної культури, активної рекреації, екології, охорони навколишнього середовища, географії, історії і культури рідного краю та інших країн. До теоретичної підготовки входить також формування знань про нормативні, управлінські основи туризму.

Спеціальна підготовка включає формування системи спеціальних знань, комплексу практичних вмінь і навичок в різних галузях активного туризму, відбувається із значним акцентом на базові види спортивного туризму (пішохідного, лижного, водного, гірського, велосипедного), пригодницького туризму, альпінізму, скелелазіння, спортивного орієнтування та гірськолижного спорту.

Особливості ринку активного туризму визначають зміст спеціальної підготовки майбутніх організаторів рекреаційно-туристської діяльності. Спеціальна підготовка включає наступні види: організаційна, топографічна, технічна, тактична, психологічна і підготовка по забезпеченню безпеки під час рекреаційно-туристської діяльності. Менеджерові необхідно оволодіти високим рівнем спеціальних знань, умінь і навичок з організації рекреаційно-туристських, спортивно-туристських заходів з різних видів активного туризму.

Фізична підготовка майбутніх менеджерів з туризму направлена на вдосконалення загальної і спеціальної фізичної підготовленості та

загартування їх організму. В процесі підвищення загальної фізичної підготовки студентів тренувальні заняття дозволяють розвивати у них необхідні для занять активним туризмом фізичні якості. Спеціальна фізична підготовка забезпечує у студентів розвиток специфічних фізичних якостей необхідних для їх участі у подорожах та змаганнях з видів спортивного і екстремального туризму.

Інтегральна підготовка майбутніх організаторів рекреаційно-туристської діяльності здійснюється безпосередньо в умовах рекреаційно-туристських і спортивно-туристських заходів, яка є основним засобом підвищення майстерності в подоланні природних перешкод туристського маршруту і дистанцій змагань, отримання необхідних знань і навичок в організації та проведенні рекреаційно-туристських і спортивно-туристських заходів.

Рекреаційно-туристська підготовка майбутніх менеджерів з туризму в Інституті фізичної культури СумДПУ ім. А. С. Макаренка впроваджена через навчально-тренувальний процес, який має певну, методично обгрунтовану структуру.

Основні фундаментальні знання з організації рекреаційно-туристської діяльності студенти отримують при вивченні наступних навчальних дисциплін: діяльності самодіяльної туристської організації, фізичної географії світу, природно-туристських ресурсів України, рекреаційної географії, рекреології, туристсько-спортивних споруд та спорядження, організації і проведення туристських походів, організації і методики туристсько-спортивної роботи, спортивного туризму, топографії, основи альпінізму, скелелазіння, спортивного орієнтування, мультиспорту, технології рекреаційно-оздоровчої діяльності, рекреаційних комплексів, організації рекреаційних послуг, теорії і методики фізичної культури, основ теорії і методики спортивного тренування.

Практичні вміння, знання та навички з рекреаційно-туристської підготовки майбутні менеджери з туризму набувають під час вивчення наступних навчальних дисциплін і проходження практик: підвищення туристсько-спортивної майстерності (вивчається впродовж всього терміну навчання студентів у вищому навчальному закладі), літніх і зимових табірних зборів та туристського практикуму.

Основним аспектом побудови навчального-тренувального процесу впровадженої моделі рекреаційно-туристської підготовки студентів – майбутніх організаторів активного туризму є створення оптимальних умов для оволодіння на високому рівні професійною рекреаційно-туристською освітою і підготовка їх до високих фізичних, психічних навантажень, очікуваних при організації різноманітних рекреаційно-туристських заходів. Структура навчально-тренувальних занять, подорожей і спортивних змагань обумовлюється матеріально-технічним і науково-методичним забезпеченням, кадрами та станом

розвитку видів спортивного, пригодницького та екстремального туризму у вузі.

Річний навчально-тренувальний процес студентів з підвищення туристсько-спортивної майстерності складається з трьох періодів: підготовчого, основного і перехідного. В основі побудови навчально-тренувального процесу лежить мультинаправленість рекреаційно-туристської підготовки студентів.

Експериментальний навчально-тренувальний процес побудований у формі циклів: від його елементарних ланок до крупних етапів багаторічної рекреаційно-туристської підготовки і має тенденцію до систематичного повторення основних знань, вмінь та навичок.

Зміст тренувальних занять у кожному циклі навчально-тренувального процесу відповідає логіці конкретного етапу рекреаційно-туристської підготовки майбутнього менеджера з туризму (початкового, базового або спеціального) і логіці туристської підготовки до участі в навчально-тренувальних подорожах та спортивних змаганнях з видів активного туризму.

На підставі отриманих результатів впровадженої у навчальний процес студентів спеціальності «Туризм» Інституту фізичної культури СумДПУ ім. А. С. Макаренка моделі їх рекреаційно-туристської підготовки в перспективі потребує розробки на державному рівні стандарту з рекреаційно-туристської підготовки менеджерів з туризму та введення спеціалізації «менеджер з активного туризму».

Висновки.

1. Запропонована модель туристської підготовки майбутніх менеджерів з туризму до організації рекреаційно-туристської діяльності з погляду професійної підготовки – це багаторічна технологія, направлена на спортивно-педагогічне вдосконалення.

2. Структура і зміст рекреаційно-туристської підготовки майбутніх менеджерів з туризму дозволяє їм поступово і комплексно оволодівати знаннями, уміннями, навичками на підставі щорічного підвищення особистого туристсько-спортивного досвіду. Зміст рекреаційно-туристської підготовки експериментальної моделі несе практичну спрямованість та мультинаправленість, що дозволяє студентам після другого курсу навчання організувати і проводити рекреаційно-туристські та туристсько-спортивні заходи.

3. Експериментальна модель підготовки озброює студентів-майбутніх менеджерів з туризму необхідним об'ємом туристсько-спортивної майстерності, готовністю до організації як простих рекреаційно-туристських, так і складних спортивних, пригодницьких та екстремальних заходів.

Література

1. **Аппенянский А. И.** Физическая тренировка в туризме: метод. рек. / А. И. Аппенянский. – М.: ЦРИБ «Турист», 1989. – 77 с.
2. **Чайковський Ю. В.** Основы спортивной тренировки в горных видах спорта / Ю.В. Байковський. - М.: 1996. – 236 с.
3. **Булашев А. Я.** Спортивный туризм. / А. Я. Булашев. – Харьков: ХГАФК, 2009. – 332 с.
4. **Дрогов И. А.** Подготовка спортсменов-разрядников по туризму / И. А. Дрогов. – М.: ЦРИБ «Турист», 1990. – 32 с.
5. **Ганопольский В. И.** Туризм и спортивное ориентирование: учеб. [для студ. инст. и тех. физ. культ.]. / В.И. Ганопольский. – М.: ФиС, 1987. – 240 с.
6. **Федотов Ю. Н.** Спортивно-оздоровительный туризм: учеб. / Ю.Н. Федотова, И. Е. Востоков. – М.: Советский спорт, 2002. – 364 с.

Зігунов В. М. Рекреаційно-туристська підготовка менеджерів з туризму. У статті розкривається модель підготовки менеджерів з туризму до організації рекреаційно-туристської діяльності. Розглядається структура і зміст рекреаційно-туристської підготовки студентів в Інституті фізичної культури Сум ДПУ ім. А.С. Макаренка, висвітлюється особливості побудови навчально-тренувального процесу студентів.

Ключові слова: структура, зміст, рекреаційно-туристська підготовка, менеджер з туризму, активний туризм.

Зигунов В. Н. Рекреационно-туристская подготовка менеджеров по туризму. В статье раскрывается модель подготовки менеджеров по туризму к организации рекреационно-туристской деятельности. Рассматривается структура и содержание рекреационно-туристской подготовки студентов Института физической культуры Сум ДПУ им. А. С. Макаренко, освещаются особенности построения учебно-тренировочного процесса студентов.

Ключевые слова: структура, содержание, рекреационно-туристская подготовка, менеджер туризму, активный туризм.

Zigunov V. N. Recreative-touristic preparation of managers of tourism. This article deals the model of preparation of managers tourism to organization of recreative-touristic activity. A structure and maintenance of recreative-touristic preparation of students is examined in physical cultural establishment of Sumy pedagogical university the name of A.S. Makarenko, the features of construction of educational-training process of students light up.

Key words: structure, maintenance, recreative-touristic preparation, manager of tourism, active tourism.

УДК 796. 92: 796. 57: 796. 071. 4

І. С. Зігунова

ЛИЖНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ІНСТРУКТОРІВ ТУРИСТСЬКОГО СУПРОВОДУ

Активні форми туризму набувають дедалі більшої популярності серед широких верств населення не тільки в теплий сезон року, але і взимку. Подорожі (прогулянки, походи) на лижах розвивають опорно-руховий апарат людини, благотворно впливають на роботу її серцево-судинної, дихальної, нервової систем, поліпшують обмін речовин. Численні спостереження свідчать, що в людей, які займаються лижним туризмом, значно більша ємкість легень і вміст гемоглобіну в крові, кращим є фізичний розвиток і загальна витривалість [3, с. 3-4]. Враховуючи умови незначних фінансових статків громадян України, активний туризм може бути цілорічним засобом оздоровлення населення.

На сьогодні українська туристична індустрія відчуває гостру нестачу кваліфікованих кадрів у сфері активного відпочинку, при щорічному збільшенні попиту на даний вид діяльності серед населення. Тому підготовка фахівців з активної рекреації та спортивно-оздоровчого туризму є актуальною проблемою для вітчизняного туристичного ринку.

Головною умовою успішного проведення рекреаційних туристських заходів у різні пори року є ступінь їх безпеки, який базується на всебічній підготовленості учасників та досвідченості керівників.

Аналізуючи європейський досвід кваліфікаційних вимог до сертифікованих гірських гідів, як фахівців у галузі активного туризму можна стверджувати, що ці вимоги досить значні: декілька видів гірської (скелелазіння, альпінізм), трекінгової, гірськолижної підготовки, вміння організовувати рятувальні роботи в різні пори року на різному рельєфі та інше. Для зарубіжних туристичних фірм вважається престижним мати у штаті сертифікованого фахівця, так як створюється високий імідж такої туристичної компанії [6, с. 48-49].

У порівнянні з іншими видами, лижний туризм відзначається істотними особливостями, насамперед метео-кліматичними умовами, так як туристи-лижники тривалий час перебувають на відкритому повітрі в холодну пору року. Тому даний чинник є визначальним для занять туризмом взимку.

Ускладнене в зимових умовах і орієнтування на місцевості. Форми рельєфу набувають іншого зображення: пониження – часто засипані снігом, вирівняні, або навпаки - на рівному місці можуть з'явитися нові невисокі пагорби; болота здаються засніженою рівниною і можуть бути прохідними. Під час снігопадів, хуртовин погіршується

видимість, що може спричинити помилку під час візуальної оцінки місцевості.

Особливі вимоги у лижному туризмі до індивідуального і групового спорядження, правильний підбір якого (зручність, міцність, легкість, відповідність призначенню) є запорукою збереження здоров'я та безпеки учасників подорожі [3, с. 17-18; 5, с. 18].

Тому навіть у лижні походи вихідного дня, які передбачають не лише активний відпочинок, але є навчально-тренувальними у підготовці до багатоденних мандрівок, потрібно вирушати достатньо обізнаними та тренуваними [3, с. 4].

У спортивно-оздоровчому туризмі прийнято виділяти наступні види туристської підготовки: теоретична, фізична, спеціальна та інтегральна (О. Я. Булашев, Ю. Н. Федотов, І. Є. Востоков та інші) [1, с. 22]. Лижну підготовку можна розглядати в кожному із представлених видів туристсько-спортивної підготовки майбутніх фахівців туристського супроводу як багаторічний процес їх спортивно-педагогічного вдосконалення.

Мета дослідження — дослідити використання місцевого рельєфу у навчально-тренувальному процесі з лижної підготовки майбутніх інструкторів туристського супроводу.

Лижна підготовка майбутніх фахівців туристського супроводу - це процес формування системи знань, умінь, навичок, необхідних для успішного, ефективного і безпечного проведення різноманітних туристських заходів у зимовий сезон року, починаючи від оздоровчих походів вихідного дня, змагань з техніки лижного туризму та закінчуючи спортивними походами високої категорії складності, екстремальними і пригодницькими турами.

Цей підхід потрібно враховувати при підготовці у вищому навчальному закладі фахівців з туризму, надаючи майбутнім спеціалістам якісну теоретичну, фізичну, техніко-тактичну та морально-вольову підготовку.

Однією із спеціалізацій в Інституті фізичної культури СумДПУ ім. А. С. Макаренка при підготовці фахівців з туризму та фізичної культури є активний туризм. Тому, в туристсько-спортивну підготовку студентів, що займаються у групах «Підвищення туристсько-спортивної майстерності» як майбутніх інструкторів туристичного супроводу (гідів) включено блок лижної підготовки з використанням форм місцевого рельєфу.

Сумська область має великий природно-ресурсний потенціал для розвитку активних форм туризму (сприятливі природнокліматичні умови, достатні водні, лісові ресурси, широкою сіткою ярів та балок представлений рельєф), що робить рекреаційно-туристський комплекс Сумщини привабливим і динамічним для зазначеного виду туризму [4, с. 295].

Сильно пересічена місцевість з добре розвиненою сіткою ярів та балок навколо м. Суми є полігонами для лижної підготовки інструкторів з туризму перед виїздом у гірські місцевості України (Крим або Карпати). Лісові масиви замиської зони, позитивні і негативні форми рельєфу, чисельні річки, стариці, ставки, болота – є натуральними об'єктами для навчання у природному середовищі майбутніх фахівців туристського супроводу різноманітним прийомам лижної і туристської техніки, орієнтування на місцевості.

Добре володіння лижною технікою, правильне пересування на лижах під рюкзаком, спуски, підйоми, повороти, гальмування, подолання інших природних перешкод – важлива умова швидкого руху туристської групи на маршруті з раціональним використанням сил, уникаючи падінь, травм, пошкодження інвентарю [5, с. 99].

У лижних походах туристам часто доводиться долати окремі ділянки - локальні природні перешкоди і без лиж. Це – відносно круті засніжені схили, де рух на лижах є не раціональним; схили, вкриті льодом, які долаються у «кішках»; безсніжні схили або яри по вкладеній колоді та інші перешкоди. У таких випадках доцільно застосовувати елементи техніки пішого і гірського туризму з використанням прийомів страховки та самостраховки. Лижні палиці заміняють інструктору альпеншток чи льодоруб, лижі переносяться під клапаном або прикріплені з боків рюкзака [2, с. 48-49].

За впровадженню методикою лижної підготовки інструкторів туристського супроводу відпрацьовувались наступні вправи на місцевості:

- техніка пересування на лижах з рюкзаком та без нього;
- техніка прокладання лижні;
- техніка подолання на лижах позитивних і негативних форм рельєфу (ярів, балок, западин, котловин, долин, пагорбів, хребтів, височин) з використанням спеціального туристського спорядження;
- техніка подолання на лижах підйомів, спусків, поворотів, гальмування різними способами;
- подолання гущавини, лісових завалів, буреломів, канав, промоїн на лижах та без них;
- подолання лавинонебезпечних схилів,
- організація та проведення рятувальних робіт на різних формах рельєфу (виготовлення ножів, нарт з використанням підручних засобів; транспортування потерпілого);
- техніка пересування без лиж по трав'янистих засніжених схилах (підйом, траверс, спуск) з організацією страховки та самостраховки з використанням спеціального туристського спорядження, лижних палиць;
- техніка переправи через водні перешкоди із забезпеченням страховки (по вкладі, льоду, сніговим мостам);
- особливості орієнтування на місцевості в зимових умовах;

- організація бівуачних робіт (ночівля, приготування їжі та побутові роботи в зимових умовах).

Основні технічні прийоми лижної техніки відпрацьовувались туристами-лижниками на території Сумського району (зручні під'їзди до місць тренувань, враховуючи фактор короткого світового дня у зимовий час) поблизу околиць наступних населених пунктів:

- с. Зелений Гай – лижна і туристська техніка, рятувально-транспортні роботи, спортивне орієнтування на лижах;

- с. Бездрик, с. Грунівка – техніка руху туристської групи на лижному маршруті, техніка подолання локальних перешкод, рятувально-транспортні роботи;

- с. Токарі – техніка лижного туризму, спортивне орієнтування на лижах;

- с. Вільшана, с. Могриця – сніжно-льодова техніка, техніка лижного туризму, організація рятувальних робіт на льодовому рельєфі.

Пізньої осені, ранньої весни та взимку в цих районах можна відпрацьовувати прийоми організації ночівель у наметі типу “Зима” з піччю, організації побуту та приготування їжі в зимових умовах, що дає змогу готувати туристів до категорійних походів в умовах міжсезоння та до далеких подорожей в інших кліматичних зонах за межами країни.

Висновки. Впроваджена методика лижної підготовки майбутніх інструкторів туристського супроводу (гідів-провідників, гірських гідів) у навчальний процес студентів груп «Підвищення туристсько-спортивної майстерності» вищого навчального закладу є основою у базовій частині професійної підготовки зазначеної категорії фахівців.

Ця методика може бути використана для створення програм для підготовки суспільних, громадських туристсько-спортивних інструкторських кадрів.

Література

1. Булашев О. Я. Теорія і методика спортивного туризму для студентів першого курсу (за кредитно-модульною системою) / О. Я. Булашев. – Харків : ХДАФК, 2007. – 230 с. **2. Ганопольский В. И.** Туризм и спортивное ориентирование: учеб. [для инст. и тех. физ.культ.] / В. И. Ганопольский. – М. : ФиС, 1987. – 240 с. **3. Гафія М. І.** Лижний туризм / М. І. Гафіяк, Л. М. Войнов. – К. : Здоров'я, 1977. – 66 с. **4. Зигунова И. С.** Особенности развития активных форм туризма в рекреационно-туристском комплексе Сумской области / И. С. Зигунова. // Гуманітарний вісник ДВНЗ Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2008. – 340 с. **5. Лук'янов П. И.** Зимние спортивные походы / П. И. Лукьянов. – М. : ФиС, 1988. – 190 с. **6. Шкляр І.** Професія «гірський гід» / І. Шкляр, О. Шкляр // Спортивний туризм : інформаційно-методичний збірник №11. – К. : ФСТУ, 2007. – 56 с.

Зігунова І. С. Лижна підготовка майбутніх інструкторів туристського супроводу

У статті розкривається проблема необхідності підготовки фахівців з активного туризму, який на сучасному етапі розвитку туристичного ринку України набуває все більшої актуальності серед населення. Також розглядаються особливості використання регіонального рельєфу у лижній підготовці, як складовій туристсько-спортивної підготовки майбутніх інструкторів туристського супроводу.

Ключові слова: активний туризм, лижна підготовка, фахівці туристичного супроводу, рельєф.

Зигунова И. С. Лыжная подготовка будущих инструкторов туристского сопровождения

В статье раскрывается проблема необходимости подготовки специалистов активного туризма, который на современном этапе развития туристического рынка Украины приобретает все большую актуальность среди населения. Также рассматриваются особенности использования регионального рельефа в лыжной подготовке, как составляющей туристско-спортивной подготовки будущих инструкторов туристского сопровождения.

Ключевые слова: активный туризм, лыжная подготовка, специалисты туристского сопровождения, рельеф.

Zigunova I. S. Ski preparation of future instructors of tourist accompaniment

In the article the problem of necessity of preparation of specialists opens up on active tourism which on the modern stage of tourist market of Ukraine development acquires all greater actuality among a population. The features of the use of regional relief are also examined in ski preparation as constituent of tourist-sporting preparation of future instructors of tourist accompaniment.

Key words: active tourism, ski preparation, specialists of tourist accompaniment, relief.

УДК 378:338.483.13:392.72

І. Б. Хасцька

СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОСТИННОСТІ ДО АНІМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Значення дозвілля в житті людини невпинно зростає, тому цілком природним стає збільшення кількості людей, які користуються послугами аніматорів. Особливо це актуально для людини, яка відпочиває. До того ж, потреби туриста щодо цікавого та веселого проведення часу будуть тільки зростати з підвищенням матеріального, економічного, соціального рівня його життя та суспільства в цілому. Отже, сучасні заклади розміщення мають потребу в професіоналах з анімаційної діяльності. Зокрема, ЛНУ імені Тараса Шевченка кожен рік отримує запити на студентів-аніматорів від різних готелів. Так, влітку 2010 заплановано відправити на практику в курортну зону Туреччини близько 250 студентів спеціальностей «Туризм» і «Готельне господарство», з них в якості аніматорів – 10 чоловік [1]. Тому надзвичайно важливим є визначення результату підготовки студентів, здатних займатися анімаційною діяльністю.

Питання туристської та готельної анімації були окреслені в працях таких науковців, як М. І. Гранін, І. І. Булигіна, А. Б. Вороніна, але вони здебільшого розглядають загальні питання організації анімаційних служб в закладах розміщення. Натомість, О. А. Пятібратова в своєму кандидатському дисертаційному дослідженні розкрила проблему формування професійної готовності майбутніх менеджерів-аніматорів до туристської діяльності. Проте проблема визначення стану підготовки майбутніх фахівців з гостинності до анімаційної діяльності залишається поки що поза увагою науковців і тому є актуальною.

Основною метою нашого дослідження є визначення стану підготовки майбутніх фахівців з гостинності до анімаційної діяльності.

Відповідно до мети нами сформульовано такі завдання: виділити загальні та спеціальні вимоги, які пред'являють роботодавці аніматорам; визначити, на скільки відповідають цим вимогам майбутні фахівці з гостинності.

Для визначення стану підготовки фахівця з гостинності до анімаційної діяльності доцільно сформулювати уявлення щодо тих знань та вмінь, якими повинен володіти аніматор для успішного виконання своїх обов'язків. Для цього, перш за все, треба проаналізувати загальні вимоги, які пред'являють до аніматорів у більшості готелів. Серед них:

- вміння створювати сімейну атмосферу, атмосферу радості та дружби;
- здатність до комунікації з будь-яким гостем;
- знання організації всіх способів дозвілля;

- знання однієї, а краще декількох іноземних мов;
- освіченість, чесність, дисциплінованість, надійність, талановитість, привітність і усмішливість;
- здатність працювати в команді;
- здатність пристосовуватися при зміні роботи до різноманітних концептів різних готелів;
- вміння отримувати задоволення від роботи;
- відсутність пристрасті до алкоголізму та вживання наркотиків;
- володіння психічним і фізичним здоров'ям, відсутність хронічних захворювань, алергії на сонце [2, с. 59].

Поряд із вищезазначеними здібностями, існують ще й кваліфікаційні вимоги, які ставляться перед аніматорами в залежності від напрямку їхньої професійної діяльності. До них ми можемо віднести особистісні якості аніматора, а також знання та вміння, необхідні для виконання цієї роботи.

Особистісні якості людини є важливими в усіх сферах, які направлені на надання послуг і в роботі спеціалістів з організації дозвілля, зокрема. В залежності від напрямку професійної діяльності аніматорів, виділяють наступні їх особистісні здібності:

- спортивно-туристський напрямок: кмітливість, спостережливість, розвинені лідерські якості;
- спортивно-оздоровчий напрямок: фізична підготовленість, спритність;
- видовищно-розважальний напрямок: комунікабельність, артистизм, емоційність;
- пізнавально-екскурсійний напрямок: гарна пам'ять, естетичний смак, інтелект.

Зазначимо, що особистісні якості людини закладені в неї від природи, тому виховувати їх у рамках навчальної аудиторії практично не можливо. На відміну від особистісних, свої професійні якості людина набуває під час навчання. Її знання та вміння формуються в результаті поєднання теоретичної та практичної підготовки.

Так, аніматори, що виконують спортивно-туристську діяльність, повинні знати: вітчизняний та закордонний досвід спортивного туризму, організаційну структуру професійної діяльності в цій сфері, методи та засоби проведення методичної роботи в області спортивного туризму. Уміти: організувати спортивно-туристську діяльність, застосовувати в ній найновіші досягнення, сучасні засоби та устаткування, розроблювати туристські програми дозвілля та маршрути.

Для аніматорів фізкультурно-оздоровчого напрямку важливими є знання: вітчизняного та закордонного досвіду масової оздоровчої роботи, організаційної структури професійної діяльності, методів та засобів організації фізкультурно-оздоровчої діяльності. Вони повинні вміти: організувати фізкультурно-оздоровчу діяльність, враховуючи

сучасні досягнення психолого-педагогічної науки і практики, розроблювати індивідуальні та групові програми дозвілля для населення.

Аніматори видовищно-розважального напрямку повинні знати: туранімацію, основи театрального мистецтва, режисури та інших спеціальних дисциплін, організаційну структуру професійної діяльності. Уміти: організувати видовищно-розважальні заходи, застосовувати на практиці знання з рекреології, валеології, туранімації, розроблювати та реалізовувати видовищно-розважальні програми для населення.

Аніматорам, що займаються пізнавально-екскурсійною та анімаційно-навчальною діяльністю, бажано знати історію світової культури, релігієзнавство та краєзнавство, а також організаційну структуру і зміст професійної екскурсійної та музейної діяльності. Уміти: визначати цілі та задачі екскурсійної діяльності як складової гармонійного розвитку особистості, проводити агентсько-операторську та методико-екскурсійну роботу, маркетингові дослідження, конструювати цикли музейно-екскурсійного обслуговування [2, с. 60-61].

Отже, сукупність знань та вмінь студента, відповідність його особистісних характеристик специфіці анімаційної діяльності формує професійну готовність до цієї діяльності.

На думку О. А. Пятібратової, професійна готовність – складне професійно-особистісне утворення, що відображує необхідний та достатній рівень володіння спеціалістом методами та технологіями та характеризує схильність менеджера-аніматора до самореалізації в професійній управлінській туранімаційній діяльності [3, с. 11].

Професійна готовність майбутніх аніматорів у вищих навчальних закладах формується на основі певних міжпредметних зв'язків навчальних дисциплін у процесі вивчення змісту та технології професійної діяльності аніматора, інтеграції загальногуманітарної та професійної підготовки студентів до роботи в туристській сфері.

На основі професійної готовності студента формується і його професійна майстерність. Проте вона, на відміну від професійної готовності, не може бути сформована в навчальній аудиторії, а утворюється після деякого часу виконання анімаційної діяльності.

Щодо підготовки фахівців з гостинності до анімаційної діяльності в умовах вищого навчального закладу, то в навчальному плані бакалавра спеціальності «Готельне господарство» 8.050402 була введена дисципліна за вибором «Організація анімаційних послуг у засобах розміщення». Вона викладалася у 6 учбовому семестрі і була розрахована на 54 години (з яких 16 годин лекцій і 12 годин практичних занять). Проте сьогодні ця дисципліна, відповідно до стандарту підготовки бакалавра спеціальності «Готельно-ресторанна справа», замінена нормативною дисципліною «Організація готельного господарства», один із змістових модулів якої повністю присвячений анімації. Він забезпечує вивчення студентами організації підрозділів, що надають розважальні послуги в готельних комплексах; сучасного стану організації дозвілля на

підприємствах готельного та ресторанного господарства; класифікації підприємств сфери дозвілля; основних типів підприємств, зокрема, клубів, парків, театрів та кіноконцертних залів, музеїв; ігрового бізнесу як сегменту індустрії дозвілля; сутності і класифікації ігор; історії розвитку та функції театралізованих свят; специфіки організації дозвілля на підприємствах готельного та ресторанного господарства [4, с. 35-37].

Розглянувши питання, які пропонуються студентам для вивчення в контексті дисципліни «Організація готельного господарства», ми виявили такі основні проблеми:

- змістовий модуль з анімації не є логічно структурованим. Зокрема, тема «Організація підрозділів, що надають розважальні послуги в готельних комплексах» подається в блоці тем з організації служб готельних комплексів. Проте, на нашу думку, цю тему логічно подавати в комплексі з темами з анімації.

- деякі теми не є актуальними для підготовки фахівців з гостинності до анімаційної діяльності, тому що зміст таких тем як «Характеристика основних типів підприємств, зокрема, клубів, парків, театрів та кіноконцертних залів, музеїв», «Ігровий бізнес як сегмент індустрії дозвілля», «Історія розвитку та функції театралізованих свят» не здатні сформувані у фахівця з гостинності фундаментальних знань з анімаційної діяльності;

- змістовий модуль з анімації в контексті дисципліни «Організація готельного господарства» направлений на формування виключно теоретичних знань у студента. Навіть 12 годин, відведених на практичні заняття проводяться у формі семінарів, які, знову ж таки, направлені на формування теоретичних знань.

Отже, розглянута дисципліна не здатна в повній мірі забезпечити студента тими практичними знаннями та вміннями, які вимагає від нього сучасний туристський ринок. Тобто зміст дисципліни не відповідає вимогам, які пред'являють аніматорам. Крім того, це єдина дисципліна з підготовки фахівців з гостинності до анімаційної діяльності, яка повинна сформувати професійну готовність студентів. Як було зазначено, вона характеризується станом теоретичної, практичної підготовки, а також відповідністю особистісних характеристик студента специфіці анімаційної діяльності. Отже, аналіз готовності фахівців з гостинності до анімаційної діяльності повинен базуватися на перевірці саме цих показників.

Нами була проведена діагностика і групи студентів (24 чол.) щодо їхньої готовності до виконання анімаційної діяльності. Вона полягала у перевірці знань та вмінь студентів шляхом заповнення спеціально розроблених анкет, які містили: тест на комунікативність, тести на перевірку теоретичних знань, ряд практичних питань. Отримані дані були систематизовані та узагальнені, що дозволило за рівнем професійної підготовки виділити наступні рівні:

1. Високий рівень – характеризує володіння студентами фундаментальними знаннями в області анімації; здатність застосовувати їх у професійній діяльності; вміння скласти сценарій проведення заходів, планувати комплекс послуг, пов'язаних із ними, а також діяти в непередбачуваних обставинах;

2. Достатній рівень – характеризує наявність у студентів достатньо глибоких теоретичних знань, їх систематичність та усвідомленість; уміння без особливих зусиль застосовувати їх на практиці;

3. Середній рівень – характеризується наявністю загального уявлення про знання і вміння студентів та певного бажання до саморозвитку; студентів цього рівня можна характеризувати як функціонерів анімаційних програм, які проводять заходи, що вже були заплановані; мінімальна готовність цих студентів сформована, проте вона не достатня для конкуренції на ринку праці;

4. Низький рівень – характеризується відсутністю більшої частини знань та вмінь, якими повинні володіти спеціалісти з анімації; студенти, які мають такий рівень підготовки можуть працювати аніматорами-помічниками, виконуючі нескладні завдання. Проте такий рівень вважається недопустимим для випускників вищих навчальних закладів.

Отримані результати щодо стану підготовки майбутніх фахівців з гостинності до анімаційної мають такий вигляд: студенти з високим рівнем підготовки до анімаційної діяльності складають 0% (0 чол.) від загальної кількості студентів, які взяли участь в анкетуванні; з достатнім – 23% (6 чол.); з середнім – 54% (14 чол.); з низьким – 23% (6 чол.). Тобто основна маса студентів має середній рівень підготовки і є функціонерами анімаційних програм, здатними проводити тільки заздалегідь заплановані анімаційні заходи.

Також була виявлена їх недостатня підготовка саме до питань практичного рівня. На теоретичні питання студенти дали 56, 25% вірних відповідей із 100% можливих. Натомість, на практичні – 38,15%.

Таким чином, стан підготовки фахівців з гостинності до анімаційної діяльності можна характеризувати як середній, згідно з яким студенти залишаються функціонерами анімаційних програм, тобто можуть виконувати заздалегідь заплановані і підготовлені анімаційні заходи. Це обумовлюється недоліками в стандартах підготовки фахівців туристської галузі, основними з яких є недостатність часу, присвяченого анімації; перевага теоретичної підготовки над практичною; неактуальність деяких тем дисципліни «Організація готельного господарства» для підготовки студентів до анімаційної діяльності тощо.

Визначення стану підготовки майбутніх фахівців з гостинності до анімаційної діяльності є початковим етапом на шляху вдосконалення процесу їхньої підготовки.

Література

1. Новости Луганська [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.top.lg.ua/news/?id=17444>. **2. Гаранин Н. И.** Менеджмент туристской и гостиничной анимации : Учеб. пособ. / Н. И. Гаранин, И. И. Булыгина. – М. : Советский спорт, 2003. – 128 с. **3. Пятибратова О. А.** Формирование профессиональной готовности будущих менеджеров-аниматоров к туристской деятельности : автореф. дис. на соиск. к-та пед. наук : 13.08.08 / О. А. Пятибратова. – М., 2008. – 23 с. **4. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за напрямом 6.140101 «Готельно-ресторанна справа»** / Кол. авт. під заг. кер. А. А. Мазаракі. – К. : КНТЕУ, 2007. – 46 с.

Хаецька І. Б. Стан підготовки майбутніх фахівців з гостинності до анімаційної діяльності

В статті визначений стан підготовки майбутніх фахівців з гостинності до анімаційної діяльності. Розглянуті загальні та спеціальні вимоги, які ставляться перед аніматорами та відповідність фахівців з гостинності цим вимогам. Особливу увагу приділено формуванню у них професійної готовності до виконання анімаційної діяльності, зокрема, дисципліні «Організація готельного господарства». Визначені основні недоліки в процесі їхньої підготовки.

Ключові слова: стан підготовки, анімаційна діяльність, фахівець з гостинності, професійна готовність, рівні професійної підготовки.

Хаецкая И. Б. Состояние подготовки будущих специалистов по гостеприимству к анимационной деятельности

В статье определено состояние подготовки будущих специалистов по гостеприимству к анимационной деятельности. Рассмотрены общие и специальные требования, которые предъявляют к аниматорам и соответствие специалистов по гостеприимству этим требованиям. Особое внимание уделено формированию у них профессиональной готовности к выполнению анимационной деятельности, в частности, дисциплине «Организация гостиничного хозяйства». Определены основные недочеты в процессе их подготовки.

Ключевые слова: состояние подготовки, анимационная деятельность, специалист по гостеприимству, профессиональная готовность, уровни профессиональной готовности.

Khayetskaya I. B. The condition of the preparation of the future specialists of hospitality to the animation activity

The condition of the preparation of the future specialists of hospitality to the animation activity is defined in this article. We have considered the general and special requirements that employers demand to animators and how many future specialists of hospitality correspond to these requirements. We have given particular attention to formation of their professional readiness for

animation activity, in particular, to discipline “The organization of the hotel industry”. We have also defined the basic defects in the course of their preparation.

Key words: the conditions of the preparation, animation activity, a specialist of hospitality, professional readiness, levels of the professional readiness.

УДК 379. 85: 316. 28

Н. І. Чаграк, Г. В. Гритчук

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК КОМПОНЕНТ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ФАХІВЦЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ**

У сучасних умовах активного прагнення країн до співробітництва та взаємозбагачення в усіх сферах життя особливого значення набувають міжкультурні зв'язки представників різних народів і держав. Сьогодні, коли життя вимагає переходу до нового мислення, більшою мірою спрямованого на творення і духовний розвиток, а не на споживання, мовою міжлюдського спілкування стає мова культури – високої культури суспільної свідомості, загальної культури особистості, культури міжнародної співпраці, культури суспільства в цілому.

Проблемам міжкультурної взаємодії присвячується все більше теоретичних і прикладних досліджень як в Україні, так і за кордоном. Сучасна ситуація також характеризується підвищеною мобільністю, тому такі дослідження стають актуальними в рамках різних дисциплін.

Важливим фактором міжкультурної комунікації є міжнародний культурний туризм. Міжкультурна комунікація – невід'ємний фактор туризму і домінанта міжнародної туристської діяльності. Україна в туристичному аспекті є досить цікавою країною, оскільки, по-перше, - це пострадянська держава з ринковою економікою та з євроінтегративним вектором розвитку, де туристичний бізнес почав розвиватися порівняно недавно; по-друге, – це країна з багатою культурною спадщиною і туристичними ресурсами. Саме тому питання розвитку міжкультурної комунікації у сфері туризму є актуальним і нагальним для ефективного та якісного здійснення намірів України щодо входження у світовий культурний та економічний простір.

Дослідженню феномена культурного туризму присвячені праці Г. Аванесової, Л. Воронкової, Д. Ісмаєва, В. Маслова, А. Фролова. Значний внесок у вивчення проблем взаємодії туризму і культури, туризму і міжкультурного діалогу, туризму і розвитку зробили В. Біблер, Е. Коен, Дж. Кромптон, Д. Неш, В. Сміт, Т. Миронова, К. Мошняга та ін. В основі сучасного розуміння міжкультурної комунікації лежать

концептуальні науково-теоретичні ідеї М. Блоха, Н. Гальскової, Н. Слухіної, М. Розанової, В. Сафонової, П. Сисоєва, С. Тер-Мінасової.

Мета статті – проаналізувати питання взаємодії культурного туризму і міжкультурного діалогу, розглянути проблему професійної якості і компетентності фахівця сфери туризму в контексті міжкультурної комунікації, підкреслити необхідність оперування прецедентними феноменами рецептивною та ініціативною сторонами для забезпечення якості професійної туристичної діяльності.

Аналіз туристичного продукту багатьох країн показує, що серед специфічних туристичних мотивацій попиту особливо виокремлюються пошук новизни, автентичність культурної спадщини, міжкультурність, що полягає у спрямованості турпродукту на національний лінгвокультурний сегмент ринку споживачів, міжкультурний принцип відбору інформації, міжкультурне спілкування з носіями культури, що вивчається. Міжкультурну комунікацію розглядають як: 1) саму діяльність; 2) умови та організаційний принцип цієї діяльності; 3) фактор і критерій якості турпродукту; 4) професійні якості і компетентність фахівця сфери туризму; 5) обов'язковий компонент змісту професійної туристичної освіти [1].

Розглянемо два останніх аспекти міжкультурної комунікації. Як професійно значима якість і як компонент змісту професійної освіти в туризмі міжкультурна комунікація повинна розглядатися у різних площинах: як інваріантна і як варіативна складова компетенції спеціаліста у сфері туризму. Це означає, що вимоги до рівня міжкультурної комунікативної компетенції відмінні для контактного та неконтактного туристського персоналу. Найвищі вимоги ставляться маркетологам, фахівцям з реклами і зв'язків з громадськістю, гідам, гідам-екскурсоводам, гідам-перекладачам, аніматорам. Від їхньої міжкультурної компетенції залежить багато якостей турпродукту, зокрема пізнавальність, достовірність інформації, безпечність, естетичність, новизна, міжкультурність. Наприклад, естетичність культурного турпродукту загалом чи певної екскурсії значно знизиться, якщо про унікальні пам'ятки або події розкажуть збідненою мовою, з помилками, в невідповідному стилі. Важливо підкреслити, що в культурному туризмі споживачі ставлять високі вимоги саме культурній складовій продукту. Для забезпечення відповідного рівня якості культурного турпродукту головну роль, окрім наявності самих артефактів етнокультури, відіграє гід-екскурсовод або гід-перекладач, а саме його кваліфікація (знання маршруту і об'єктів показу, крос-культурні знання, етика поведінки, навички вербального та невербального спілкування) і особисті якості (психологічні і комунікативні характеристики). Саме гідові доводиться вирішувати проблеми туристів, спричинені їхнім перебуванням у чужому лінгвокультурному середовищі. Такі проблеми вирішуються за

допомогою комунікації та інформування туристів щодо особливостей і норм поведінки, обмежень чи соціальних табу.

Розглядаючи проблеми прагматики, етики й естетики комунікації, М. Блох визначив основні правила для особи, що має справу з кооперативним міжкультурним спілкуванням (гід-екскурсовод, гід-перекладач): 1) чіткість мови; 2) ясність мови; 3) ввічливість мовлення; 4) стильова доречність мовлення; 5) переакцентування осіб (в центрі уваги – той, хто слухає); 6) оптимальна протяжність мовлення; 7) логічність; 8) інтерес для слухача [2, с. 64]. Враховуючи перелічені вище вимоги, завдання гйда-перекладача ускладнюється, якщо він працює “під переклад”, тобто виступає у ролі мовного посередника, перекладаючи не власний авторський текст. Мовне посередництво передбачає перетворення вихідного повідомлення у форму, яка сприйматиметься реципієнтом, що не володіє мовою оригіналу. Для міжмовної комунікації в туризмі надзвичайно важливим є ситуативний або екстралінгвістичний контекст, тобто оточення, час і місце, до яких належить висловлювання, а також будь-які факти дійсності, знання яких допомагає туристові вірно інтерпретувати значення мовних одиниць у висловлюванні.

Від кваліфікації та майстерності перекладача залежить оптимальний вибір виду перекладу у кожному конкретному ситуативному контексті для збереження комунікативної рівноцінності тексту оригіналу і тексту перекладу: дослівний переклад чи адаптований, при якому здійснюється спрощення структури та змісту оригіналу з метою перетворення тексту перекладу в форму, доступну для реципієнта, що не володіє знаннями, потрібними для повноцінного розуміння повідомлення, яке міститься в оригіналі. В умовах незнайомого для туристів лінгвокультурного середовища, значно частіше застосовується адаптований переклад, оскільки інформація про артефакти етнокультури, як правило, будується на незнайомих для них лінгвокультурних реаліях. Таким чином необхідна прагматична адаптація перекладу, тобто зміни, які внесені перекладачем у текст з метою досягнення необхідного розуміння реципієнтом (туристом) змісту сказаного. Міжкультурна комунікація будується на знанні багатьох факторів та реалій чужого культурного середовища, таких як цінності, поняття, моделі поведінки, соціальна структура, практика ведення бізнесу і управління, вербальних і невербальних форм комунікації, усних і письмових, особистих і ділових стосунків у різноманітних соціальних контекстах. Отже міжкультурна комунікація базується на системі лінгвістичних та екстралінгвістичних знань, а також умінь і навичок, що сприяють формуванню здатності і готовності успішно налагоджувати, розвивати і вдосконалювати взаємини з представниками іншого, відмінного від свого, лінгвокультурного середовища. Мета навчання міжкультурної комунікації – досягнення адекватності та ефективності спілкування, тобто досягнення комунікативних цілей. Лінгвокультурні

відмінності за відсутності спеціальної підготовки часто призводять до невдач у міжкультурній комунікації. Навчання у системі формальної освіти повинно бути спрямоване на розвиток у майбутніх фахівців галузі туризму рис мультикультурної особистості: етнокультурного сприйняття, толерантності, емпатії, розуміння і поваги до проявів іншої культури, які дозволяють успішно контактувати з представниками будь-якої культури, вирішувати неминучі в міжкультурному спілкуванні етнолінгвокультурні конфлікти. У процесі навчання виробляється комунікативна техніка виявлення потреб клієнта-представника іншої культури, впливу на його мотивації, техніка презентації турпродукту при прямому і непрямому контакті, техніка продажів, комунікативна культура та етика рецептивних туроператорів, турагентів та інших фахівців. Останнім часом зростаючий інтерес та увага до культурного туризму актуалізує проблему міжкультурної комунікації, що проникає в усі сфери життя рецептивної спільноти. Насамперед необхідна просвіта приймаючої сторони (через ЗМІ, освіту, науку, засоби культури), спрямована на формування поваги, терпимості і духу гостинності щодо туристів інших культур. Таким чином, формування установок на міжкультурну комунікацію необхідне, по-перше, в самій спільноті (готовність і здатність приймаючої сторони до міжкультурних контактів, включаючи державні інституції та служби, ЗМІ, бізнес-товариства, населення приймаючої країни в цілому); по-друге, в туристичній галузі (адаптація програм і маршрутів під національні лінгвокультурні цільові ринки, їх інформаційне забезпечення та супровід, міжкультурний тренінг персоналу); по-третє, в туристичній професійній освіті (міжкультурна комунікація повинна стати основоположним принципом побудови системи і формування змісту професійної освіти в туризмі).

На думку дослідників міжкультурної комунікації для ефективного міжкультурного спілкування необхідно, щоб комуніканти володіли спільною когнітивною базою, характерною для тієї чи іншої лінгвокультурної спільноти, тобто певною сукупністю знань та уявлень. В основі когнітивної бази лежать так звані прецедентні феномени, які відображають специфіку національного характеру, етнічної і мовної свідомості. Прецедентні феномени – специфічні знаки, символи чи сигнали певних культурно-історичних фактів, які характеризують ціннісну базу лінгвокультурної спільноти. Ю. Курбакова зазначає, що комплекс прецедентних феноменів фіксує і закріплює ціннісні установки усієї лінгвокультурної спільноти, які регулюють діяльність її членів, зокрема вербальну [4, с. 213]. Прецедентні феномени, які з'являються у тексті чи розмові, викликають у реципієнта певні національно-специфічні асоціації, що є спільними для усіх чи для більшості членів окремої лінгвокультурної спільноти. За твердженням К. Касьянкової, основу етнічного характеру складає набір предметів або ідей, які у свідомості кожного носія певної культури пов'язані з інтенсивно забарвленою гамою почуттів чи емоцій [3]. Ціннісна орієнтація

лінгвокультурної спільноти визначає ціннісну структуру окремої особистості і відображається у системі прецедентних феноменів даної спільноти. Дослідники поділяють прецедентні феномени лінгвокультурної спільноти на: 1) прецедентні імена; 2) прецедентні висловлювання; 3) прецедентні тексти; 4) прецедентні ситуації [4]. Крім того, прецедентні феномени можуть поділятися на соціумно-прецедентні, національно-прецедентні і універсально-прецедентні. Якщо реципієнту інформації доступно тільки дослівне сприйняття тексту, який містить посилання на прецедентні феномени приймаючої лінгвокультурної спільноти, то він приречений на нерозуміння або невірне розуміння інформації. Це пов'язано з тим, що зміст будь-якого прецедентного висловлювання у міжкультурному спілкуванні не у його буквальному лексичному значенні, а в прагматичному наповненні.

Значення прецедентних феноменів культури актуалізується у сфері міжкультурної комунікації. У цьому аспекті їхня функція полягає у забезпеченні: 1) глибинної інтеріоризації змістів рідної культури і підтриманні історико-культурної ідентичності; 2) вивчення глибинного змісту іншого лінгвокультурного середовища засобом інтеріоризації його прецедентних феноменів, що створює умови для адекватного самовизначення у просторі не нативної культури і попереджає її сприйняття як чужої, ворожої, хаотичної, небезпечної; 3) створенні умов для рівноправного міжкультурного діалогу [5, с. 12-13].

Отже можна зробити висновок про те, що знання і оперування прецедентними феноменами рецептивної та ініціативної сторін – один з найважливіших компонентів професійної туристичної діяльності в контексті міжкультурної комунікації. При розробці змісту інформаційних і рекламних матеріалів, текстів екскурсій та маршрутно-інформацій фахівці повинні враховувати й акцентувати увагу на прецедентних феноменах цільового лінгвокультурного сегмента ринку споживачів, уникаючи посилань на прецедентні феномени своєї, знайомої чи незнайомої іноземним туристам, лінгвокультурної спільноти, оскільки це може спричинити цілу низку не завжди прогнозованих і небажаних реакцій – від звичайного нерозуміння, дискомфорту, роздратування, до неправильного розуміння, заниженої самооцінки через нерозуміння, культурного стресу і, зрозуміло, й провал міжкультурної комунікації. А це означатиме невідповідність якості продукту очікуванням та потребам туристів. Тому матеріали екскурсій за однаковими маршрутами для внутрішніх та іноземних туристів повинні кардинально відрізнятися. Те ж стосується і формування змісту реклами, оголошень, веб-сторінок та матеріалів виставкових експозицій, орієнтованих на споживачів різних лінгвокультур. При цьому опора на прецедентні феномени культури іноземних туристів при організації маркетингових комунікацій забезпечує адекватність впливу на національну свідомість, відповідно й ефективність міжкультурної комунікації та найвищий ступінь задоволення очікувань і запитів

споживачів культурного турпродукту під час подорожі, сприяючи розумінню культурних звичаїв і традицій різних країн та народів в умовах глобалізації суспільства.

Література

1. Мошняга Е. В. Социально-педагогические условия совершенствования подготовки специалистов туристской деятельности: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. / Е. В. Мошняга. – Москва, 1997. – 148 с. **2. Блох М. Я.** Прагматика, этика и эстетика языкового общения / М. Я. Блох // Лингвистика и лингвистическое образование в современном мире. – М.: Прометей, 2004. – С. 62-70. **3. Курбакова Ю. В.** Национально-прецедентные феномены в межкультурной коммуникации (на материале американских журналов) / Ю. В. Курбакова // Лингвистика и лингвистическое образование в современном мире. – М.: Прометей, 2004. – С. 213. **4. Касьянова К. О.** О русском национальном характере: монография / К. О. Касьянова. – М.: Институт национальной модели экономики, 1994. – 238 с. **5. Фёдорова Л. Ю.** Прецедентные феномены культуры в сознании современной студенческой молодежи: опыт социокультурного анализа: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. социологических наук: спец. 22.00.06 «Социология культуры, духовной жизни» / Л. Ю. Фёдорова. – Ростов-на-Дону, 2008. – 24 с.

Чаграк Н. І., Гритчук Г. В. Кроскультурна комунікація як компонент професійної компетентності фахівця сфери туризму.

У статті розглянуто питання взаємодії культурного туризму і міжкультурного діалогу, проблему професійної якості і компетентності фахівця сфери туризму в контексті міжкультурної комунікації; акцентовано увагу на необхідності оперування прецедентними феноменами рецептивною та ініціативною сторонами для забезпечення якості професійної туристичної діяльності.

Ключові слова: кроскультурна комунікація, лінгвокультурна спільнота, прецедентний феномен.

Чаграк Н. И., Гритчук Г. В. Кроскультурная коммуникация как компонент профессиональной компетентности специалиста сферы туризма.

В статье рассмотрены вопросы взаимодействия культурного туризма и межкультурного диалога, проблемы профессионального качества и компетенции специалиста туристической сферы в контексте кроскультурной коммуникации; акцентировано внимание на необходимости оперирования прецедентными феноменами рецептивной и инициативной сторонами для обеспечения качества профессиональной туристической деятельности.

Ключевые слова: кроскультурная коммуникация, лингвокультурное сообщество, прецедентный феномен.

Chahrak N. I., Grytchuk G. V. Cross-Cultural Communication as a Component of the Professional Competence of Expert in Tourism.

The issues of the cultural tourism and cross-cultural interaction as well as the problems of professional quality and competence of experts in tourism have been observed in the article. It has been lay the stress on the relevance of handling the precedent phenomena by both receptive and initiative sides for providing the quality of professional tourism activity.

Key words: cross-cultural communication, cultural-linguistic society, precedent-related phenomenon.

УДК 316. 28: 379. 85

О. П. Шава

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ
ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ АСПЕКТ ЯКОСТІ ОСВІТИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ**

Сьогодні туризм все більше набуває глобального характеру. Динаміка та успіх його розвитку залежать від якості освіти працівників сфери туризму, зокрема від навичок міжкультурної комунікації.

Міжкультурна комунікація – це сукупність специфічних процесів вербального або невербального спілкування між людьми або групами людей, які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, але при цьому усвідомлюють той факт, що кожен з них є “іншим” і кожен сприймає чужорідність “партнера” [1, с. 11]. Саме як поняття воно виникло в середині ХХ століття і пов’язане з іменами таких вчених як А. Кребер, Е. Портер, К. Клакхон, Д. Трагер, Л. Самовар та ін. Міжкультурна комунікація як обмін між людськими ціннісними надбаннями існувала завжди, адже з давніх часів виникали зв’язки, що сприяли взаємодії та взаєморозумінню різних культур. Сьогодні спілкування набуло не тільки глобального характеру, але й вимагає такої гуманістичної спрямованості, яка дає можливість людині успішно розвиватися на засадах єдності загальнолюдських і національних цінностей. На перший план виходить проблема взаєморозуміння як головного результату людського спілкування, що глибше розглядає процес комунікації та враховує специфіку ціннісних орієнтацій, які багато в чому визначають мотиви і результати спілкування. У туристичному бізнесі міжкультурна комунікація набула особливого значення. Тепер успіх та першість здобуваються не тільки міцними знаннями, але й за допомогою соціальних, культурних та психологічних аспектів [2, с. 2].

Отже перед фахівцем туристичної сфери постає завдання теоретичного усвідомлення можливостей та засобів досягнення

максимального міжнародного взаєморозуміння, уникнення конфліктів та більш глибокої психологічної єдності, що не залежить від міри культурних розходжень.

Залучення туристичних компаній, фірм та організацій у міжнародні операції вимагає сьогодні від фахівців цієї галузі відмінних знань і навичок міжкультурної комунікації. Вони також пов'язані зі здійсненням стратегії взаємодії з особами та фірмами, чия поведінка може визначатися іншими культурними пріоритетами. Майже кожен у своїй роботі зустрічається із представниками інших культур. А для того, щоб бути компетентним у веденні переговорів та укладанні угод, необхідно визнавати і поважати інші культурні цінності, виявляючи зацікавлення до них. Оскільки саме комунікація є тим соціальним стрижнем, за допомогою якого перетинаються, взаємодіють людські якості та культурні надбання, то для плідної співпраці фахівців туристичної сфери потребує, насамперед, відмінних комунікативних здібностей, які охоплюють не тільки знання іноземної мови, але й навички міжособистісного спілкування з представниками різних культур.

Питання міжкультурної комунікації розглядалося багатьма вченими. Теорії міжкультурної комунікації, що намагалися пояснити даний феномен з різних точок зору, розробляли західні дослідники К. Бергер, С. Даль, С. Гантінгтон, Г. Гофстеде.

В контексті міжкультурної комунікації також розглядаються проблеми глобалізації культури та взаємодії цивілізацій. Варто також зауважити, що міжкультурна комунікація як навчальна дисципліна вже викладається в багатьох університетах США, країнах Європи та в Росії. В Україні дослідження в рамках проблематики "міжкультурна комунікація" тільки формується. К. Іванова розглядає соціологічні аспекти міжкультурної комунікації в українському ВНЗ, Ю. Шайгородський висвітлює ціннісний конструкт міжкультурної комунікації, І. Шавкун розглядає міжкультурну комунікацію як складову сучасного менеджменту. Значення міжкультурної комунікації в контексті якості освіти менеджерів представлено А. Бичком. А. Боднар та Т. Верещагіна аналізують проблему міжкультурної комунікації у викладанні іноземних мов у ВНЗ, а І. Ніколаєнко досліджує взаємодію міжкультурної комунікації та мови.

Метою нашої статті є розгляд проблеми міжкультурної комунікації, як невід'ємного аспекту освіти фахівців туристичної сфери; визначення основних шляхів та засобів формування навичок міжкультурної комунікації у майбутніх спеціалістів; вивчення міжкультурної комунікації та її проявів у сучасній туристській діяльності.

Розуміння комунікації як елемента зв'язку між різними соціокультурними системами є сьогодні надзвичайно перспективним напрямом наукового дослідження. Пов'язаний із явищами глобалізації, туризм передбачає регулярні контакти у різних сферах між

представниками різноманітних культур. Завдяки туризму соціокультурні контакти стають частішими, тривалішими. Найбільше значення мають неформальні контакти, які дозволяють зламати кордони на психологічному рівні ("свій" – "чужий") та на рівні взаємодії культурних традицій, оскільки вони більш сталі, більш консервативні. І тут важлива роль належить якраз туризму, в процесі якого маємо найбільше можливостей для здійснення відразу кількох функцій: пізнавальної, інформативної, комунікативної, психологічної взаємодії тощо [3, с. 8-21]. За останні роки туризм став визначальним чинником соціальної і культурної інтеграції. Як прояв та інструмент зростаючої культурної взаємодії, туризм сприяє зміцненню єдності суспільства, допомагає включити в нього тих, хто в іншому випадку міг би залишитися на самоті. Оскільки туризм передбачає зустрічі та діалог між "гостями" та "господарями" він поглиблює знання людей та народів одне про одного, їх взаєморозуміння [4]. "Справжній турист", як правило, людина "діалогічного стилю", здатний не на фатичне, тобто беззмістовне, формальне спілкування, а на фактичне, зацікавлене, морально значуще і соціально перспективне. Туристські комунікації дозволяють встановлювати стосунки невимушеного, добровільного спілкування, заснованого саме на довірі. Туризм здатний примирювати конфронтуючих. Власними винятково багатогранними можливостями туризм здатний розв'язувати цілу низку взаємопов'язаних проблем високого суспільного звучання. Одна з них – забезпечення інтеграції нашого "розірваного світу", сприяння посиленню тенденцій солідарності [5]. Тільки завдяки навикам міжкультурної комунікації, майбутній працівник може досягти успіху на міжнародному рівні, освоїти іноземний туристичний ринок, орієнтуватись у новаціях зарубіжних країн, а особливо співпрацювати з іноземними туристами.

У майбутнього фахівця сфери туризму існує низка чинників, що впливають на якість його освіти. Їх можна визначити як: гнучкість і мобільність у врахуванні потреб ринку, інформаційна відкритість, динамічність в оновленні змісту освіти, широке застосування новітніх технологій, навчання в умовах реального виробництва. Для того, щоб працівник туристичної галузі діяльності міг працювати у цьому полікультурному світовому просторі, він повинен володіти навичками спілкування з іноземцями та орієнтування в чужоземних країнах.

Концепція неперервної туристської освіти ґрунтується на таких основних положеннях: формування конкурентоспроможних фахівців відповідно до потреб вітчизняного та міжнародного туристського ринку; створення необхідних і достатніх умов для формування свідомості особистості фахівця в процесі професійного зростання; урахування історичних здобутків у створенні моделі неперервної туристської освіти. Ефективність підготовки фахівців для сфери туризму забезпечується реалізацією таких напрямів: нормативно-правового, організаційного,

наукового, кадрового, методичного, інформаційного, матеріально-технічного, соціального, фінансового [6].

Важливе значення у розвитку міжкультурних комунікативних навичок у студентів туристичних спеціальностей мають міжнародні програми освітніх і культурних обмінів, які заохочують студентів до міжнародних контактів та співпраці.

1. Програма обміну студентів вищих навчальних закладів (UGRAD). Дуже розповсюджена програма Бюро у справах освіти та культури Державного Департаменту США, яка адмініструється Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX). Програма надає можливість студентам першого, другого та третього курсів з країн пострадянського простору навчатися протягом одного академічного року в університетах або коледжах США. Відбір учасників здійснюється шляхом відкритого конкурсного відбору. Апліканти можуть подати документи на навчання за однією із запропонованих спеціальностей: "Американські студії", "Антропология", "Бізнес", "Біологія", "Бухгалтерський облік", "Геологія", "Економіка", "Журналістика та ЗМІ", "Інженерія", "Комп'ютерні дисципліни", "Менеджмент готельного та ресторанного господарства", "Менеджмент охорони навколишнього середовища", "Методологія освіти", "Міжнародні відносини", "Планування міста", "Політологія" та інші спеціальності. Всі учасники відвідуватимуть академічні заняття протягом одного року, братимуть участь у не менш ніж 20-годинній волонтерській праці на користь того міста, де вони мешкатимуть, братимуть участь у стажуванні протягом другого семестру.

2. Програма стипендій ім. Едмунда С. Маскі (MUSKIE). Надає можливість навчання в університетах США для отримання ступеня магістра. Учасники відбираються шляхом відкритого конкурсу. Учасники будуть навчатися за повною університетською програмою протягом одного/двох років; розробляють і виконують протягом першого академічного року проект, спрямований на користь місцевої спільноти; беруть участь у стажуванні після закінчення навчання.

3. Програма Фулбрайта для молодих викладачів та дослідників. (Fulbright Graduate Student Program). За умовами конкурсу випускники українських вищих навчальних закладів можуть отримати стипендію для навчання на магістерському рівні від одного до двох років або стажування в американському університеті впродовж одного року. Післядипломна освіта в США (graduate studies) є поєднанням навчання з індивідуальною дослідницькою працею. Система цього рівня освіти передбачає широкий спектр можливостей: здобуття магістерського ступеня (master's program); навчання за суміжною спеціальністю; річне/півторарічне навчання без отримання диплому з метою поглиблення знань з певної наукової дисципліни (non-degree program); проведення індивідуальних досліджень (research program); підготовка до кваліфікаційних іспитів і вступу до аспірантури (doctorate program) [7].

4. Програма "Work and Travel the USA", яка дає можливість українським студентам в період літніх канікул перебувати в американській компанії, стажуючись в ній впродовж 4 місяців, і помандрувати територією США. "Work and Travel" також пропонує стажування у Греції, Німеччині, Туреччині та інших країнах.

На базі Інституту туризму ПНУ ім. В. Стефаніка нами було проведено анкетування студентів з метою виявлення їхньої обізнаності та участі у програмах міжнародного обміну, а також визначення рівня зацікавленості студентів у розвитку навичок міжкультурного спілкування. Опитування студентів показало, що переважно вони побували за кордоном на третьому, четвертому та п'ятому курсах. Це, відповідно, 31%, 61% та 90%. Наводимо діаграму найбільш відвідуваних країн студентами (див. рис. 1).

Рис.1

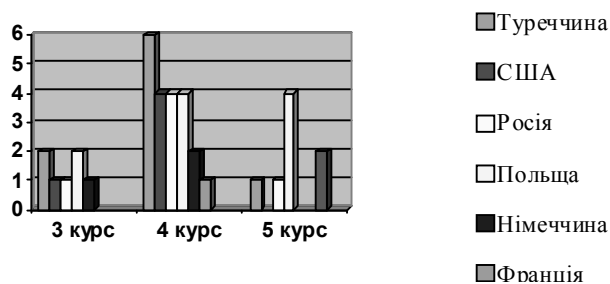
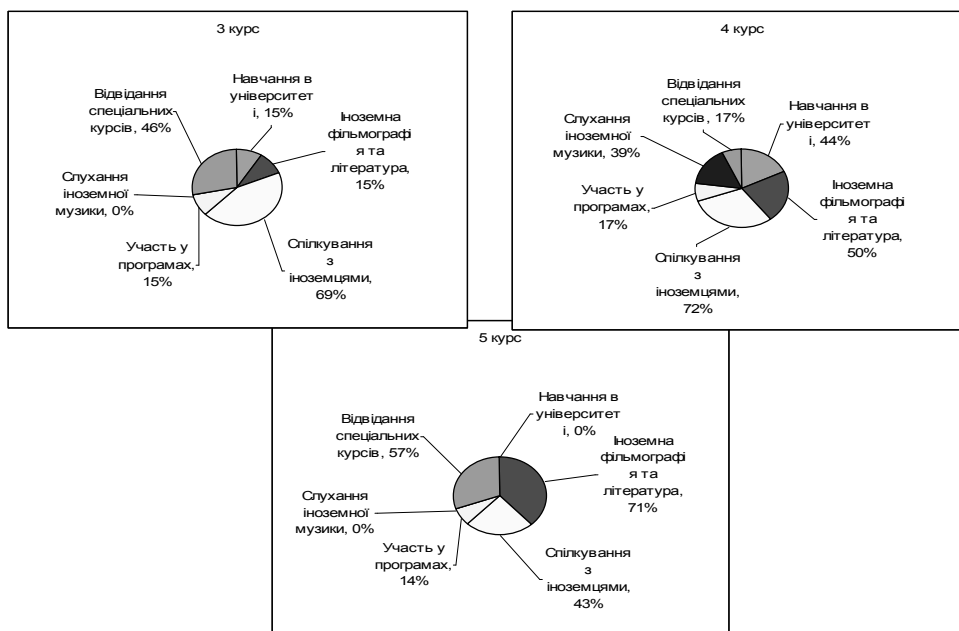

Рис.2

Найбільший відсоток подорожуючих спостерігається на четвертому курсі. Студенти стверджують, що отриманий досвід за кордоном є винятково позитивним. Найпопулярнішими країнами для

візитів стали англомовні: США, Канада, Великобританія, а також Греція, Єгипет, Іспанія. Понад 90% респондентів вважають знання і навички професійного спілкування іноземною мовою необхідною умовою успішної міжкультурної комунікації, а 93% опитаних переконані, що предмет "міжкультурна комунікація" повинен стати окремою навчальною дисципліною на спеціальностях "Туризм" і "Готельно-ресторанна справа".

Аналіз результатів анкетування показує, що переважна більшість студентів (74%) побували за кордоном з туристичною метою, решта (26%) – з метою стажування, навчання чи праці за програмами обміну. Також можна стверджувати про вузьку обізнаність студентів у даних програмах. Найбільш популярною серед респондентів є "Work and Travel the USA" – 95% студентів знають про неї або брали участь у ній. Лише окремі знайомі з іншими програмами обміну.

На основі вивчення результатів анкетування нами визначено найбільш ефективні і бажані (з точки зору студентів) шляхи й методи формування міжкультурних комунікативних навичок (див. рис. 2).

Отже невід'ємним аспектом освіти фахівців туристичної сфери є формування умінь та навичок міжкультурної комунікації. Кваліфіковані фахівці повинні володіти системою знань і навиків міжкультурного спілкування, що сприятиме формуванню у них таких ознак як: 1) здатність подолати стереотипи і трансформувати їх у позитивний підхід до людей; 2) готовність до зміни світогляду; 3) творче переосмислення культурних установок, норм та способу дій у поєднанні з практикою та новим баченням; 4) здатність адаптовуватися до нового стилю життя і незвичного оточення; 5) мультикультурні навички та компетенції; 6) володіння знаннями іноземних мов; 7) знання транснаціональних перспектив; 8) реальні оптимістичні погляди на майбутнє [8, с. 6].

Важливими засобами формування навиків міжкультурної комунікації у майбутніх спеціалістів туристичної сфери можна вважати спілкування з іноземцями, участь у різноманітних програмах обміну, перегляд іноземних фільмів на мові оригіналу, читання іноземної літератури, відповідальне ставлення до самовдосконалення у вивченні мов. Необхідно, щоб студент усвідомлював себе як особистість, яка належить до певної мовної і культурної спільноти, був самостійним у певних видах навчальної діяльності.

Література

- 1. Фельдштейн Д. И.** Особенности стадии развития личности // Психология развития личности в антогенезе. – М.: Педагогика, 1989. – 145 с.
- 2. М'язова І. Ю.** Міжкультурна комунікація: зміст, сутність та особливості прояву (соціально-філософський аналіз) : дис. канд. наук: 09.00.03 – 2008.
- 3. Туризм у XXI столітті:** Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – К., 2002.
- 4. Соляник С. Ф.** Філософія

туризму. – Част. друга. Соціокультурні комунікації в туризмі. – К.: Кондор, 2004. – 268 с. **5. Лях В. В.** Філософія туризму. – Част. перша: Туризм у контексті міжетнічних та кроскультурних відносин. – К.: Кондор, 2004. – 254 с. **6. Франжіаллі Франческо.** Тенденції розвитку міжнародного туризму // Лекція, прочитана в Київському університеті туризму, економіки і права (Київ, Україна, 9 жовтня 2002 року). – К., 2002. **7. <http://irex.ua/ua/education/ugrad>** **8. Elashmawi F., Harris P. R.** Multicultural Management 2000: Essential Cultural Insights For Global Business Success. – Huston: Gulf., 1998. – 148p.

Шава О. П. Міжкультурна комунікація як невід’ємний аспект якості освіти майбутніх фахівців у галузі туризму.

У статті розглядається проблема міжкультурної комунікації як невід’ємний аспект освіти фахівців туристичної сфери. На підставі аналізу результатів анкетування серед студентів зроблено деякі висновки щодо необхідності розвитку навиків міжкультурної комунікації у майбутніх фахівців туристичної галузі, окреслено основні шляхи та способи формування міжкультурних комунікативних умінь та навичок.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурні комунікативні навички, програми міжнародних обмінів.

Шава О. П. Межкультурная коммуникация как неотъемлемый аспект образования будущих специалистов туристической сферы.

В статье рассматривается проблема межкультурной коммуникации как неотъемлемый аспект образования специалистов туристической сферы. На основании анализа результатов анкетирования студентов сделаны некоторые выводы о необходимости развития навыков межкультурной коммуникации в будущих специалистов туристической сферы, выделены основные пути и способы формирования межкультурных коммуникативных умений и навыков.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, межкультурные коммуникативные навыки, программы международных обменов.

Shava O. P. Cross-cultural communication as an inseparable aspect of the sphere of tourism education.

The article deals with the problem of cross-cultural communication as an inseparable aspect of the sphere of tourism education. According to the analysis of the results of students' questionnaire some conclusions have been made about the necessity of cross-culture communication skills and ability development as for the future specialists in tourism sphere. The main ways of cross-culture communication skills and ability formation are distinguished.

Key words: cross-cultural communication, cross-cultural communication skills, international exchange programs.

УДК 37.042

І. В. Щоголева

**ПІДХОДИ ДО ДІАГНОСТИКИ СФОРМОВАНOSTІ
КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ
СПЕЦІАЛІСТІВ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ**

На сьогоднішній день проблему підвищення якості спеціалістів більшість країн розглядає як одне з провідних завдань політики в галузі вищої освіти. Сучасні соціально-економічні умови потребують від навчальних закладів розробки дієвого механізму, який дозволяє враховувати соціальне замовлення на спеціалістів, рівень реалізації якого визначає якість їх підготовки. Сучасні вимоги до спеціалістів галузі туризму передбачають не тільки наявність професійних знань, умінь і навичок, а й розвинутих комунікативних здібностей, які є затребуваними саме специфікою галузі, основу якої складає взаємодія між працівниками туристичних підприємств з постачальниками, споживачами туристських послуг, а також з іншими контактними аудиторіями. Здатність до спілкування є одним з найбільш соціально зумовлених видів здібностей, який проявляється в умінні сприймати людей, давати їм оцінку, досягати взаєморозуміння, впливати на оточуючих.

Здатність до спілкування залежить від складу характеру, типологічних якостей особистості, найважливішими з яких виступають організаторські та комунікативні здібності. Без розвинутих організаторських та комунікативних якостей важко уявити собі спеціаліста, який працює в сфері туризму.

Останнім часом з'явилося досить багато літератури, в якій пропонуються тести, за допомогою яких за достатньо короткий час можна з'ясувати все про себе: від типу темпераменту, до переліку тих професій, в яких найкращим чином можна себе виявити. Проблема в тому, що ці тести навряд чи будуть корисними в навчальному процесі, оскільки найбільш точно виявити певні риси чи якості, порівняти дані, отримані в процесі діагностики, можливо лише за умови використання декількох методик та визначення динаміки змін цих даних.

Студенти, які намагаються повною мірою реалізувати свої потенційні можливості, до яких в певній мірі відносяться і комунікативні здібності, потребують постійної оцінки своїх дій. Для цього необхідно здійснювати постійний контроль, який повинен бути освітнім, діагностичним, виховним, розвивальним, керівним, оцінювальним і об'єктивним.

Контроль та оцінка в будь-якому виді діяльності завжди суттєво впливають на її якість та ефективність, на ставлення людини до виконання обов'язків, на розвиток почуття відповідальності за стан справ і мотивації цілеспрямованої діяльності [1, с. 403].

Проблема контролю та оцінки результатів розвитку комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму є актуальною теоретичною, методичною та методологічною проблемою, окремі аспекти якої є недостатньою обґрунтованими та, внаслідок цього, недостатньо опрацьованими.

Практично в будь-якій життєвій ситуації успішність дій буде пов'язана з умінням спілкуватись та розуміти інших людей. Саме тому участь людини у взаємодії і спілкуванні доцільно вивчати через прояв її комунікативних здібностей, а рівень розвитку комунікативних здібностей буде істотно визначати якість життєдіяльності людини [2].

Комунікативні здібності майбутнього спеціаліста галузі туризму належать до його найважливіших професійних якостей, що зумовлює їх виявлення та розвиток ще на стадії вузівського навчання.

Проблема комунікативних здібностей та їх розвитку є особливим предметом дослідження таких галузей наук, як педагогіка, психологія, риторика тощо.

Вітчизняна теорія здібностей створювалася працями багатьох видатних науковців, серед яких окремо можна відзначити таких, як Б. Г. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов та інших.

Питання визначення рівнів сформованості особистісних якостей, до яких відносяться і комунікативні, завжди приваблював увагу як педагогів, так і психологів, найбільш відомими з яких є О. М. Леонтєв, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський, Ш. О. Амонашвілі, В. Оконь, Ю. К. Бабанський, І. П. Підласий, А. М. Алексюк, В. Ф. Шаталов, В. С. Ільїн, В. Д. Шадріков, Г. І. Щукіна тощо.

Аналіз здібностей до спілкування дає змогу зробити висновок про те, що без уміння адаптуватись до контактів міжособистісного характеру й до людей, які беруть у них участь, правильно сприймати й оцінювати їх самих та їхні вчинки, взаємодіяти з ними й налагоджувати приязні стосунки в різних соціальних ситуаціях, нормальне життя й психічний розвиток особистості були б просто неможливі [3].

Враховуючи вищесказане, основною метою статті є розкриття сутності, значення, необхідності та переліку діагностичних заходів, які є найбільш доцільними в процесі визначення рівня сформованості комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму. Правильно визначити завдання та результати навчального процесу неможливо без діагностики, яка спрямована на виявлення умов і обставин, в яких відбувається педагогічний процес.

Контроль чи перевірку результатів навчання в сучасній дидактиці трактують як „педагогічну діагностику”. К. Інгекамп визначає її наступним чином: „Педагогічна діагностика досліджує навчальний процес, в ході якого вивчаються її умови, передумови й результати навчального процесу, з метою обґрунтування значення його результатів для суспільства” [4, с. 10].

Термін „діагностика навчання” у вітчизняній дидактиці має дещо обмежене застосування, хоча в останні роки відзначаються певні позитивні зміни. Наприклад, І. П. Підласий повністю дотримується думки К. Інгекампа щодо змісту та місця діагностичних заходів в навчальному процесі, наголошуючи на тому, що перевірка лише констатує результати, без пояснення та походження, в той же час як діагностика розглядає отримані результати, пов'язуючи їх зі шляхами та способами досягнення, виявляє тенденції та динаміку формування продуктів навчання [5].

А. К. Маркова визначає педагогічну діагностику як сукупність прийомів контролю й оцінювання, що спрямовані на розв'язання завдань оптимізації навчального процесу, диференціації учнів, а також удосконалення освітніх програм і методів педагогічного впливу [6].

На думку П. Є. Решетнікова, педагогічна діагностика, перш за все, пов'язана зі збором, збереженням і переробкою інформації про об'єкти й суб'єкти, що вивчаються, та використанням її для управління педагогічними процесами [7].

Педагогічна діагностика в контексті визначення рівня сформованості комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму покликана оптимізувати процес навчання, забезпечити вимірювання й оцінювання результатів формування комунікативних здібностей та звести до мінімуму помилки при їх визначенні. Для цього, на нашу думку, необхідно визначити та застосувати комплекс діагностичних методів, які дадуть можливість отримати найбільш достовірні результати.

Під час проведення дослідження нами були використані такі методи, як спостереження, бесіда, анкетування, самоаналіз, тестування тощо.

В практиці найбільш часто використовують такий метод, як спостереження, який може застосовуватись як самостійний метод, але частіше органічно входить до складу інших методів дослідження, таких, як бесіда та інші. В нашому дослідженні проводилось систематичне спостереження по визначеному плану з урахуванням певних педагогічних умов безпосередньо під час проведення навчальних занять, а фіксація результатів спостереження відбувалась в процесі спостереження. Оскільки ціллю спостереження виступало дослідження процесу формування комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму, нами було передбачено безперервне спостереження цього процесу. Для того, щоб підвищити достовірність результатів спостереження, ми вважали за доцільне ознайомлювати студентів з цілями, завданнями та результатами спостережень, а також з висновками і рекомендаціями.

Спостереження як метод дослідження комунікативних здібностей має певні переваги перед іншими методами, зокрема він дозволяє відслідковувати динаміку розвитку комунікативних здібностей

майбутніх спеціалістів галузі туризму протягом всього періоду вивчення дисципліни „Менеджмент туризму”. Водночас даний метод має і суттєві недоліки, які пов’язані, насамперед, з викладачем, який і буде спостерігати цей процес: викривлення сприйняття подій, що відбуваються в педагогічному процесі, можуть бути тим більшими, чим сильнішим є прагнення спостерігача підтвердити свою гіпотезу. Крім цього, А. П. Єршов [8] підкреслює наступні типові помилки спостереження, які відображено в табл. 1. Однак, спостереження є тим методом, який важко замінити іншими, коли необхідно отримати цілісну картину процесу, що відбувається, та відобразити поведінку індивідів у всій повноті.

Таблиця 1

Типові помилки спостереження за А. П. Єршовим

Помилка	Характеристика помилки
Гала-ефект	Узагальнене сприйняття спостерігача призводить до грубого сприйняття поведінки студентів, а також ігноруванню тонких розбіжностей
Ефект поблажливості	Наявна тенденція завжди надавати позитивну оцінку тому, що відбувається
Помилка центральної тенденції	Спостерігач прагне надавати усереднену оцінку процесу, що відбувається
Помилка кореляції	Оцінка однієї ознаки поведінки надається на основі іншої ознаки, що спостерігається
Помилка контрасту	Схильність спостерігача виділяти у тих, кого спостерігає, рис, які є протилежними його власним рисам
Помилка першого враження	Перше враження про індивіда визначає сприйняття й оцінку його подальшої поведінки

Зазначені вище помилки, яких може припускатися викладач при спостереженні, ми враховували при проведенні власного спостереження за процесом формування та розвитку комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму, оскільки результати спостереження за студентами в контексті аналізу формування їх комунікативних здібностей є важливою додатковою інформацією для викладача, яка є основою планування подальших дій в цьому напрямку.

Анкетування, як і спостереження, є одним з найбільш розповсюджених методів дослідження, яке, зазвичай, проводиться з використанням результатів спостережень, що використовуються при складанні анкет. Взагалі, існує три види анкет, які використовують в процесі дослідження:

- анкети, які складаються з прямих питань, що спрямовані на виявлення тих якостей студентів, які ними усвідомлені;

- анкети селективного типу, в яких на кожне питання пропонується декілька готових відповідей і головне завдання студента – вибрати ту відповідь, яка найбільш підходить;

- анкети-шкали, при відповіді на які необхідно не просто вибрати найбільш правильну з готових відповідей, а оцінити в балах, правильність відповідей.

Між вищезазначеними типами анкет не існує принципових розбіжностей, всі вони є лише різними модифікаціями методу анкетування. Безперечною перевагою використання методу анкетування є можливість швидко отримати масовий матеріал, що дозволяє відслідковувати загальні зміни в залежності від характеру навчально-виховного процесу. В якості недоліку методу анкетування можемо вказати на те, що цей метод не дає можливості викладачу сформулювати уявлення про закономірності та визначити причинні залежності. Для того, щоб компенсувати зазначені недоліки, цей метод необхідно сполучати з більш змістовними методами дослідження, а також проводити повторне анкетування для отримання більш конкретних результатів.

В своєму дослідженні ми використали всі види анкетування, а саме:

- анкети, які складаються з прямих питань – методика по визначенню комунікативних та організаторських здібностей (КОС-1) В. В. Синявського та В. А. Федоришина; тест В. Ф. Ряховського на оцінку рівня комунікативності;

- анкета селективного типу, в якій на кожне питання пропонується декілька готових відповідей – методика Л. Міхельсона (в перекладі і адаптації Ю. З. Гільбуха) по визначенню рівня комунікативної компетентності та якості сформованості основних комунікативних умінь;

- анкета-шкала – тестова карта комунікативної діяльності, яка була розроблена на основі анкети О. О. Леонтьєва.

Крім методу анкетування нами була використана бесіда як науковий метод, який достатньо часто використовується в дослідженнях. Вважаємо за необхідне зауважити, що бесіда, оскільки вона була застосована як науковий метод дослідження, проводилась, по-перше, по визначеному плану і мала внутрішню структурну логіку, по-друге, бесіда проводилась з урахуванням даних, які були отримані за допомогою таких методів, як спостереження та анкетування.

Враховуючи вищесказане, при проведенні діагностичних заходів ми вважали за необхідне керуватися наступним:

- ретельно підходити до відбору матеріалу, який буде використовуватись в діагностуванні, враховуючи його значимість в контексті формування комунікативних здібностей студентів;

- сполучати діагностичні методики з бесідою, яка передбачає як прямі, так і опосередковані питання до студентів;
- спостерігати та фіксувати особливості поведінки студентів в процесі проведення діагностичних заходів.

Висновки. Формування комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму буде ефективним за умови використання різних діагностичних засобів, які повинні бути спрямовані на визначення досягнутого рівня сформованості комунікативних здібностей, встановленні темпів просування в засвоєнні загальнонаукових та професійних знань та набутті комунікативних умінь та навичок, встановлення темпів підвищення результатів розвитку комунікативних здібностей студентів та визначення їх потенційних комунікативних можливостей.

Перспективи подальших розвідок напряму передбачають отримання та проведення порівняльного аналізу результатів діагностичних заходів, спрямованих на визначення рівня сформованості комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму.

Література

- 1. Ягупов В. В.** Педагогіка : [навч. пос.] / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
- 2. Конецкая В. П.** Социология коммуникации / Конецкая В. П. – М. : МУБУ, 1997. – 304 с.
- 3. Ключев В. В.** Разработка и апробация методики формирования общих коммуникативных способностей посредством игры „Что? Где? Когда?” [Электронный ресурс] / В. В. Ключев // Электронный Журнал „Ментор” – 2007. – № 1. Режим доступа к журн. : http://iem.adm.nov.ru/mentor/0107_klushev.html
- 4. Ингекапм К.** Педагогическая диагностика / Ингекапм К. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
- 5. Подласый И. П.** Педагогика : в 2 кн : новый курс : учеб. [для студентов вузов, обучающихся по пед. специальностям] / И. П. Подласый. – М. : Гуманитарный изд. центр „ВЛАДОС”, 2005. – Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. – 2005. – 576 с.
- 6. Маркова А. К.** Психология труда учителя : Книга для учителя / Маркова А. К. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
- 7. Решетников П. Е.** Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей: Рождение мастера : [книга для преподавателей высших и средних педагогических учебных заведений] / П. Е. Решетников. – М. : „ВЛАДОС”, 2000. – 304 с.
- 8. Дружинин Н. К.** Выборочные наблюдения и эксперимент. (Общие логические принципы организации) / Дружинин Н. К. – М. : Статистика, 1977. – 189 с.

Щоголева І. В. Підходи до діагностики сформованості комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму

У статті розкрито сутність поняття „комунікативні здібності”, обґрунтовано значення розвитку комунікативних здібностей у майбутніх спеціалістів галузі туризму, доведено необхідність контролю та оцінки

розвитку комунікативних здібностей, розглянуто підходи до діагностичних процедур, а також надано характеристику таких методів діагностування, як спостереження, бесіда, анкетування, самоаналіз, тестування тощо.

Ключові слова: галузь туризму, комунікативні здібності, методи діагностики, контроль та оцінка результатів.

Щёголева И. В. Подходы к диагностике сформированности коммуникативных способностей будущих специалистов туристической отрасли

В статье раскрыта сущность понятия „коммуникативные способности”, обосновано значение развития коммуникативных способностей у будущих специалистов сферы туризма, доказана необходимость контроля и оценки развития коммуникативных способностей, рассмотрены подходы к диагностическим процедурам, а также представлена характеристика таких методов диагностирования, как наблюдение, беседа, анкетирование, самоанализ и тестирование.

Ключевые слова: отрасль туризма, коммуникативные способности, методы диагностики, контроль и оценка результатов.

Shchogoleva I. V. Approaches to the communicative abilities maturity diagnostics of the tourist branch future specialists

In the article the essence of the notion „communicative abilities” is revealed, the communicative abilities development significance of the tourist branch future specialists is substantiated, the necessity of communicative abilities control and development evaluation is proved, approaches to diagnostic procedures are considered, and also the characteristics of such diagnostic techniques as observation, conversation, questionnaire survey, self-analysis and testing is represented.

Key words: tourist branch, communicative abilities, diagnostic techniques, control and results evaluation.

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378.1+379.832

А. В. Віндюк

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ ЗА КОРДОНОМ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ГОТЕЛЬНО-КУРОРТНОЇ СПРАВИ

Кваліфікаційна підготовка майбутніх фахівців готельно-курортної справи неможлива без відпрацювання вмій і навичок в умовах практичної діяльності.

Отримані теоретичні знання в процесі практик поглиблюються і втілюють характер практичної необхідності. В процесі виробничої практики студенту надається можливість реалізувати всі функції в об'ємі, до якого він був підготовлений за весь попередній період навчання у вищому навчальному закладі. Практика збагачує і доповнює теоретичну підготовку студентів, поглиблює і закріплює отримані раніше знання для вирішення виробничих завдань конкретного готельного комплексу і є початковим етапом їх професійного становлення. Під час проходження практики студент з урахуванням своїх індивідуальних можливостей приміряє на себе конкретні штатні посади майбутньої професії.

Для студентів Інституту здоров'я, спорту і туризму Класичного приватного університету передбачено три види практик для освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавру і два види для студентів магістратури.

На 2 курсі – ознайомча практика (два тижні). Підготовка до неї включає вивчення студентами таких основних дисциплін: „Готельна індустрія України”, „Будівлі, споруди, їх обладнання та експлуатація”, „Технологія готельної справи”, „Технологія туристської діяльності”, „Діловий етикет і протокол”. Організація практики передбачає знайомство студентів з готелями м. Запоріжжя різних типів: без зірок (гуртожиток готельного типу Класичного приватного університету, готелі „Жемчужина”, „Yes”), дві зірки (готель „Дніпро”), 3 зірки (готелі „Україна”, „Джаз”, „Хортиця”), чотири зірки (готель „Інтурист Запоріжжя”).

На 3 курсі – навчальна практика (три тижні). Готуючись до неї студенти вивчають такі дисципліни: „Економіка підприємства”, „Фінанси та фінанси підприємства”, „Основи менеджменту”, „Основи маркетингу”, „Технологія обслуговування в готелях”, „Технологія ресторанних послуг”, „Інформаційні технології в туризмі, готельній індустрії”, „Бухгалтерський облік в готельних підприємствах”, „Естетичне оформлення готелів”, „Діловодство в готельній індустрії”, „Організація гостинності в засобах розміщення”, „Психологія”, „Організація спортивної анімації”. Студенти на практиці вивчають увесь

технологічний процес експлуатації готельного комплексу і виконують функції обслуговуючого персоналу. Практика проходить влітку в готелях м. Запоріжжя, а також в готелях, на базах відпочинку Азовського та Чорноморського узбережжя.

На 4 курсі – виробнича практика (чотири тижні). Студенти проходять практику на робочих місцях в якості адміністратора рецепції, помічників менеджера з обслуговування приміщень, помічників нічного адміністратора, помічників менеджера, відповідального за роботу ресторану, помічника порт'є, барменами, аніматорами, офіціантами.

Студенти, які отримали високі виробничі навички під час навчальної практики рекомендуються для участі у співбесіді претендентів для проходження виробничої практики за кордоном. Співбесіди проводяться разом з представниками закордонних готелів. До студентів пред'являються наступні вимоги: знання іноземних мов (вільне володіння англійською та на рівні спілкування – другою іноземною), знання етикету, вміння спілкуватися, зовнішній вигляд, комунікабельність.

За останні три роки понад ста студентів пройшли практику за кордоном, у п'ятизіркових готелях Туреччини „Golden Cost Resort”, „Club Golden Beach”, з якими укладено договори про проходження практики.

Після повернення студенти надають звіт з виробничої практики, матеріали якого використовують у навчальному процесі. Наприклад, окремі складові звіту з виробничої практики студентки групи ДХ-105 Анни К., яка проходила практику в 2009 році в якості адміністратора рецепції готелю „Golden Cost Resort” (Туреччина, регіон Сіде) були використані на практичних заняттях з наступних дисциплін: „Технологія готельної справи”, „Технологія обслуговування в засобах розміщення”, „Організація гостинності в засобах розміщення”.

Перед початком виробничої практики та подальшої роботи майбутні працівники готелю проходять курс тренінгів. Тренінги проводяться менеджером служби прийому та розміщення, його заступником та працівниками, які мають досвід роботи у готелі з попередніх років.

У ході першого тренінгу на тему „Загальна характеристика готелю „Golden Cost Resort”, відбулося загальне ознайомлення з готелем, його складовими частинами та послугами.

Протягом тренінгу студенти отримали інформацію, щодо готелю. П'ятизірковий готель „Golden Cost Resort” розташований на першій береговій лінії Середземноморського узбережжя, на відстані 55 км від аеропорту міста Анталія. Загальна площа готелю складає 170 тис. м². Готель було відкрито у травні 2002 року. На досліджуваних українському та російському ринках послуг готель представлений з 2007 року. Одночасно готель має змогу розмістити близько 1450 осіб. „Golden

Cost Resort” є готелем сезонного функціонування, сезон його роботи триває 8 місяців - з березня по листопад.

Номерний фонд готелю складає 580 номерів п'яти категорій, що розташовані у чотирьох корпусах. Головна будівля готелю - шестиповерхова споруда, інші три корпуси є чотирьохповерховими. Загалом готель налічує 363 standard room (стандартні номери), площею 31 м², 174 family room (сімейні номери) площею 34 м², 24 family suite (двокімнатні сімейні) площею 50 м², 8 VIP suite (двокімнатні номери підвищеного комфорту), 11 Sunset suite (двокімнатні номери підвищеного комфорту з окремим входом) та також 4 номери для людей з обмеженими фізичними можливостями. У кожному кімнату за бажанням гостей доставляється дитяче або додаткове ліжко. Важливим є той факт, що 90 відсотків кімнат від загального номерного фонду готелю мають вид на море.

Готель розташований на першій лінії та пропонує своїм відвідувачам пляж довжиною 600 метрів, що був відзначений міжнародною премією „Синій прапор” за чистоту води та узбережжя.

Для відпочинку гостей готель має 4 великих басейни, а саме: закритий басейн з підігрівом води, площею 200м² та глибиною 1,5 м; тихий басейн без анімації, що має площу 1130м² та глибину 1,5 м; дитячий басейн площею 110м² та глибиною 0,35 м; великий анімаційний басейн, що займає площу 1200м² та має 1,5 м глибини. Також на території готелю розташований аквапарк з загальною площею 11 тис. м². Аквапарк нараховує 13 гірок, 3 басейни (великий плавальний басейн, басейн з гірками та басейн з гірками для дітей). На території аквапарку розташований бар.

До послуг гостей готелю два основних ресторани, що пропонують чотириразове харчування, та снєк-бар на пляжі. У ресторанах пропонується європейська, дієтична та дитяча кухні. Також відвідувачі готелю мають можливість відвідати ресторани а la carte, а саме рибний, турецький, італійський та ресторан барбекю. Більше того, готель має шість барів різних видів.

Слід зазначити, що у готелі працює професійна інтернаціональна команда аніматорів. Такий її склад обумовлений міжнародною спрямованістю готелю з гостями із багатьох країн світу. Протягом відпочинку гостям пропонується взяти участь у денних та вечірніх програмах, а саме, пограти у дартс, водне поло, пляжний волейбол, бочу, відвідати уроки танцю животу, та бальних танців. Щовечора у готелі проводяться розважальні програми музичного та танцювального характеру, циркові, комедійні та акробатичні шоу. Працює нічний клуб готелю, проводяться тематичні та пляжні вечірки.

На території готелю „Golden Cost Resort” розміщується сучасний SPA-центр з турецькою банею, сауною, джакузі, пінним, водним, тайським, лікувальним та іншими видами масажу, стоун- та ароматерапією та багатьма іншими процедурами.

Що стосується спортивного життя, то готель має сучасний фітнес-центр, два тенісних корти. Щодня проводяться уроки ранкової та водної гімнастики, степ-аеробіки.

Для проведення конференцій та різноманітних зустрічей готель пропонує чотири конференц-зали (від 20 до 350 осіб) з усім необхідним обладнанням. Також у просторому холі готелю працює зона wi-fi інтернету.

Для сімейних пар, що відвідують готель з дітьми, працює міні-клуб, що приймає дітей від 4 до 12 років. Для маленьких гостей готелю працівниками міні-клубу проводяться прогулянки на пляж, до аквапарку, тематичні ігри, міні-дискотеки. У готелі обладнані дитячі ігрові майданчики, дитяча зона у ресторані, дитячі басейни, зоопарк та луна-парк. Для дітей 12-16 років працює підлітковий джуніор-клуб.

Для зручності гостей у готелі працюють ігрові кімнати, торгівельний центр, ювелірні магазини, салон краси. Надаються послуги няні, лікаря та пральні. Детальна схема готельного комплексу та відеоматеріали готелю представлені на диску та карті у додатку.

Гості готелю відпочивають за системами все включено та ультра все включено. Що стосується досліджуваного вітчизняного ринку туризму, то для його представників у готелі застосовується система ультра все включено. Ця система припускає безкоштовне користування сейфом та міні-баром у кожному номері, користування пляжними рушниками, можливість цілодобово користуватися всіма барами готелю і напоями місцевого та імпортного виробництва.

Готель співпрацює з туристичними агенціями Європи. Найвідомішими з яких є TUI, OGEK Tours, Gulet, GTI, Neckerman, KAI Tour, Ven Tour та інші. Гості з російського та українського ринків туризму відвідують готель, користуючись послугами лише тур оператора Анекс тур.

Студенти отримують концепт готелю, що містить коротку загальну інформацію щодо готелю та завдання: вільно володіти наданою інформацією до наступного тренінгу.

Після закінчення теоретичної частини заняття була проведена оглядова екскурсія готельним комплексом з метою наглядного ознайомлення з його територією.

Тематика наступних тренінгів: „Ознайомлення з номерним фондом готелю”, „Ведення документації служби прийому та розміщення”. Після перевірки знань з пройденого матеріалу та оцінки вмінь та навичок, необхідних для даного готелю, студенти приступають до роботи.

Згідно договору “Про практику” між готелем та університетом студентам готель оплачує переліт, триразове харчування, забезпечує житлом, уніформою та медичною страховкою. Студентам до початку практики відкривають робочі візи.

По закінченні виробничої практики студенти отримують міжнародний сертифікат, який дозволяє майбутнім фахівцям готельно-

курортної справи бути конкурентоспроможними при працевлаштуванні після закінчення вищого навчального закладу.

Висновки:

1. Організація виробничої практики за кордоном дозволяє розширити об'єм знань та досвід майбутніх фахівців з готельно-курортної справи.

2. Закордонний досвід роботи в п'ятизіркових готелях сприяє зміні іміджу української індустрії гостинності у кращу сторону.

3. Проходження виробничої практики за кордоном активізує навчання студентів, підвищує престиж обраної професії, дозволяє майбутнім фахівцям з готельно-курортної справи бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Віндюк А. В. Організація виробничої практики за кордоном майбутніх фахівців з готельно-курортної справи.

В статті розглядається організація виробничої практики за кордоном майбутніх фахівців з готельно-курортної справи у Класичному приватному університеті м. Запоріжжя. Розглянута програма тренінгів для студентів в готелі „Golden Cost Resort”, Туреччина під час виробничої практики. Подається зміст тренінгу на тему “Загальна характеристика готелю”.

Ключові слова: виробнича практика, фахівець, готельно-курортна справа, готель, персонал.

Виндюк А. В. Организация производственной практики за рубежом будущих специалистов гостинично-курортного дела.

В статье рассматривается организация производственной практики за границей будущих специалистов гостинично-курортного дела Классического частного университета (г. Запорожье). Рассмотрена программа тренингов для студентов в отеле „Golden Cost Resort” (Турция) во время практики. Раскрыто содержание тренинга по теме “Общая характеристика гостиницы”.

Ключевые слова: производственная практика, специалист, гостинично-курортного дела, отель, персонал.

Vindiuk A. V. The organization of practical training abroad for the future Hotel and Resort Industry specialists.

The article deals with the organization of the overseas practical training of the future Hotel and Resort Industry specialists of the Classic private university, Zaporizhzhya. It covers the student training program in the Turkey Golden Cost Resort Hotel. Told about contents of training “General description of hotel”

Keywords: practical training, specialist, Hotel and Resort Industry, hotel, staff.

УДК 379.85-057:[37.03:504]

Г. О. Сорокіна

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ТУРИСТСЬКОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

В епоху екологічної кризи ідеї охорони природного середовища стають усе більш популярними, охоплюють усі сфери життєдіяльності й активно проникають у туристську галузь. Відомо, що в процесі туристської діяльності відбувається постійне перетворення довкілля. На жаль, туризм справляє на природу не лише позитивний вплив (охорона й реставрація історичних та культурних пам'яток, інвентаризація пам'яток природи, створення національних парків і заповідників, захист рідкісних тварин та рослин, збереження лісів і т. ін.), але й негативний (забруднення повітря, води, ґрунту, експлуатація природних, історичних і культурних пам'яток, руйнування пам'яток неживої природи й т. ін.). Визначальну роль в ефективному використанні туристських ресурсів і мінімізації негативних наслідків туристської діяльності на природу відіграє екологічна грамотність туристських кадрів і рівень екологічного виховання туристів [1, с. 8]. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває підготовка фахівців галузі туризму до екологічно безпечної туристської діяльності та формування їхньої професійної готовності до екологічного виховання молодого покоління в процесі туристських подорожей.

Проблеми теорії фундаментальної туристичної науки та професійної освіти в туристичній галузі в Україні досліджували М. Галицька, І. Зязюн, Л. Кнодель, А. Конох, В. Лозовецька, О. Любіцева, Л. Нохріна, Я. Олійник, В. Пазенок, М. Скрипник, В. Федорченко, Н. Фоменко, Н. Хмілярчук, Г. Цехмістрова. Питання екологізації туристської освіти вивчали Л. Новик, М. Падун, Т. Сафронов, О. Матузєнко, О. Аріон та ін. Екологічній підготовці фахівців туристської галузі присвячено дисертаційні роботи Н. Наумової та О. Фастовець. Разом з тим, проблему формування професійної готовності фахівців туристської галузі до екологічного виховання юних туристів не було досліджено в педагогічній науці.

Метою цієї публікації є порівняльний аналіз навчальних планів туристських спеціальностей (ОКР „бакалавр”) різних ВНЗ України з метою визначення їхніх потенційних можливостей щодо формування професійної готовності туристських кадрів до екологічного виховання молодого покоління в процесі туристської діяльності.

Однією з необхідних умов для виявлення потенційних можливостей університетів України до екологічної підготовки майбутніх туристських кадрів і формування їхньої професійної готовності до екологічного виховання школярів вважаємо детальний аналіз навчальних

планів туристських спеціальностей. У процесі наукового дослідження було вивчено навчальні плани кількох українських ВНЗ, які займаються підготовкою туристських кадрів. У цій публікації буде здійснено порівняльний аналіз навчальних планів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київського національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля та Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. У навчальних планах кожного з названих університетів визначено перелік дисциплін, які вивчають студенти аналізованої спеціальності, та їх розподіл за семестрами протягом усього терміну навчання.

Аналізовані навчальні плани містять цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки, до складу якого в різних університетах входить різна кількість дисциплін. Однаковими для туристських спеціальностей усіх ВНЗ є такі предмети: філософія, фізична культура, українська мова за професійним спрямуванням, іноземна мова за професійним спрямуванням. У КНУ імені Тараса Шевченка, як і в ЛНУ імені Тараса Шевченка, у циклі гуманітарної та соціально-економічної підготовки, крім перерахованих дисциплін, запропоновано для вивчення ще два предмети – історія української культури та історія України. У навчальному плані Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля до цього циклу належать такі дисципліни: релігієзнавство, логіка, етика та естетика, культурологія, політологія, соціологія, психологія й педагогіка, економічна теорія, правознавство.

Наступний блок, представлений у навчальних планах, – цикл математичної та природничо-наукової підготовки в КНУ імені Тараса Шевченка, цикл природничо-наукової підготовки в ЛНУ імені Тараса Шевченка та в Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля та цикл природничо-наукової підготовки та фундаментальної підготовки в КНПУ імені М. П. Драгоманова. У цьому блоці навчальних планів у названих університетах однаковими є лише два предмети – основи екології та основи менеджменту й маркетингу. Інші дисципліни різняться для всіх представлених ВНЗ, наприклад, вищу математику, інформатику з основами комп'ютерної техніки, статистику, рекреаційну географію вивчають в усіх університетах, крім КНПУ імені М. П. Драгоманова. У цьому університеті до вказаного циклу віднесено інші предмети: основи інформаційних технологій, основи страхування, основи охорони праці, краєзнавство, фізична географія України, економічна й соціальна географія України, туристичні карти з основами картографії. У Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля в рамках цього циклу майбутні туристські кадри вивчають валеологію.

Наступний блок навчальних планів – цикл професійної та практичної підготовки – представлено широким спектром дисциплін,

серед яких однаковими для всіх ВНЗ є лише такі: спортивний або активний туризм, діяльність туристичної самодіяльної організації, а також рекреаційні комплекси. В усіх університетах, крім КНПУ імені М. П. Драгоманова, у цьому блоці студенти вивчають ділову іноземну мову, бухгалтерський облік туристичної діяльності, аналіз діяльності підприємств туризму, економіку й ціноутворення в галузі туризму. Також в усіх ВНЗ за винятком Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля вивчають такі предмети: організація послуг харчування, організація екскурсійних послуг, організація транспортних послуг, технологія туристської діяльності, історія туризму, інформаційні системи й технології в туризмі. У цьому університеті перераховані дисципліни разом з організацією туризму, організацією рекреаційних послуг, організацією анімаційних послуг, технологією ресторанної справи, технологією готельної справи виділено в окремий блок під назвою „Цикл спеціальної підготовки”. У ЛНУ імені Тараса Шевченка в циклі професійної та практичної підготовки майбутні туристські кадри вивчають такі предмети: управління продажами в туризмі, іміджеологія, зв'язок з громадськістю в туризмі, планування спецподій та конференцій у галузі, АРМ менеджера індустрії туризму, які не викладають у трьох інших аналізованих університетах.

Дуже різняться у відібраних ВНЗ за змістом і спрямованістю предмети за вибором навчального закладу. Наприклад, у КНУ імені Тараса Шевченка їх представлено таким переліком: вступ до фаху, туризмознавство, біогеографія з основами ґрунтознавства, туристичне краєзнавство, фізична географія материків та океанів, картографія та картографічні методи в туризмі, топографія з основами геодезії, гідрологія та океанологія, географія послуг, географія культури й релігії, основи суспільної географії, географія світового господарства, метеорологія та кліматологія, геологія та геоморфологія, естетика ландшафтів з основами ландшафтознавства, географія України. Цілком очевидно що всі ці дисципліни мають географічну спрямованість. На нашу думку, географічний аспект туристської освіти вкрай важливий і актуальний, оскільки без знання географії фахівець туристської галузі не може відбутися й стати компетентним і в цілому, і в окремих напрямках його професійної діяльності. У КНПУ імені М. П. Драгоманова також приділено увагу дисциплінам географічного циклу: майбутні туристські кадри в блоці природничо-наукової та фундаментальної підготовки вивчають: краєзнавство, фізичну географію України, економічну й соціальну географію України, туристичні карти з основами картографії. У цьому університеті посилено ще й педагогічний аспект туристської освіти. Це підтверджує наявність серед обраних ВНЗ дисциплін таких, як: етика та естетика, етнокультурологія та культурна антропологія, психологія міжособистісного спілкування, основи психології та педагогіки, у процесі вивчення яких майбутні туристські кадри здобувають педагогічну та психологічну компетентність у туристській

освіті. Варіативна частина за вибором студента найбільш багата й різноманітна в КНУ імені Тараса Шевченка. Широкий спектр дисциплін представлено різноманітними напрямками: соціологія (соціологія організацій, соціологія управління), політологія (порівняльна політологія, міжнародні відносини та світова політика), економічна теорія (економіка фірми, економіка), психологія (основи психодіагностики, основи загальної та соціальної психології), правознавство, трудове право, господарське право, риторика, міжкультурна комунікація, логіка, бізнеспланування, психологічні технології роботи з персоналом в організації, основи підприємницької діяльності. Однак, у цьому ВНЗ до цього блоку не внесено предмети, у процесі вивчення яких студенти ознайомлюються з місцевими туристськими пам'ятками, специфікою місцевої туристської діяльності, що, на нашу думку, необхідно.

Отже, здійснене дослідження свідчить, що туристська освіта в різних ВНЗ України має свою специфіку. У КНУ імені Тараса Шевченка в туристській освіті важливе значення приділяють географічній підготовці майбутніх фахівців. До змісту навчальних програм цих дисциплін внесено окремі теми й питання екологічної спрямованості, до того ж ці предмети мають значні можливості для подальшої екологізації. У КНПУ імені М. П. Драгоманова викладачі кафедри туризму на чолі із завідувачем В. В. Обозним створюють свою концепцію туристської освіти з урахуванням специфіки педагогічного університету. Оскільки ця концепція перебуває на стадії розробки, у навчальних планах поки немає суттєвих змін. Аналіз навчального плану спеціальності „Туризм” цього ВНЗ засвідчив, що дисципліни географічного циклу тут також широко представлено. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля в туристській освіті робить акцент на економічній підготовці студентів. У контексті проблеми формування професійної готовності фахівців галузі туризму до екологічного виховання викликають інтерес деякі дисципліни, внесені до навчального плану ЛНУ імені Тараса Шевченка, наприклад, екологічний туризм, дитячий туризм, історія та історично-краєзнавчі об'єкти міста Луганська та ін. Також важливе значення має спеціальна польова практика, у процесі якої студенти отримують навички екологічної роботи з юними туристами. Як свідчать проаналізовані навчальні плани, така практика є лише в КНУ імені Тараса Шевченка та в ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Таким чином, на підставі результатів дослідження констатуємо, що туристська освіта у ВНЗ України має деякі можливості для підготовки екологічно компетентних фахівців, однак жоден навчальний план не є оптимальним для цього. Аналіз фахової підготовки туристських кадрів дозволяє нам визначити в подальших наукових дослідженнях, як можна вдосконалити туристську освіту в аспекті формування професійної готовності фахівців галузі туризму до екологічного виховання молодих туристів.

Література

1. Лук'янова Л. Г. Освіта в туризмі : навч.-метод. посіб. / Л. Г. Лук'янова. – К. : Вища шк., 2008. – 719 с.

Сорокіна Г. О. Проблема підготовки фахівців туристської галузі в умовах вищої школи. У публікації детально проаналізовано навчальні плани туристських спеціальностей деяких університетів України з метою виявлення потенційних можливостей кожного ВНЗ у формуванні професійної готовності фахівців туристської галузі до екологічного виховання школярів у процесі туристської діяльності.

Ключові слова: туристська освіта, екологічна підготовка туристських кадрів, екологічне виховання.

Сорокина Г. А. Проблема подготовки специалистов туристской сферы в условиях высшей школы. В публикации осуществлен детальный анализ учебных планов туристских специальностей некоторых университетов Украины с тем, чтобы выявить потенциальные возможности каждого вуза в формировании профессиональной готовности специалистов туристской сферы к экологическому воспитанию школьников в процессе туристской деятельности.

Ключевые слова: туристское образование, экологическая подготовка туристских кадров, экологическое воспитание.

Sorokina G. A. Problem of training of the professionals in the field of tourism in high schools.

This publication deals with a detailed analysis of curricula of touristic specialties of some universities of Ukraine in order to discover potential possibilities of each higher educational establishment to prepare the specialists of touristic field professionally for ecological training of pupils at the time of touristic activity.

Key words: touristic education, ecological training of touristic personnel, ecological training.

УДК 640.43/45:338.488

С. В. Шепелєва

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Індустрія готельного бізнесу і туризму є лідером за створенням робочих місць. За даними Ради зі світового туризму і подорожей, протягом наступних десяти років цей важливий економічний сектор створить 136 млн. нових робочих місць по всьому світу, що приведе до їх потенційного зростання до 330 млн. Аналітики вважають, що до 2020 року туризм стане найкрупнішим бізнесом у всіх країнах світу. Відповідно, число робочих місць і можливості зробити кар'єру в цій галузі швидко збільшуватимуться.

На сьогодні в Україні в готельній справі зайнято 0,1% економічно активного населення. Для порівняння: у Великобританії, яка за чисельністю населення майже така ж, як і Україна – 10,3%. В цілому ж в світі в туристично-готельному бізнесі зайнято більше 8% працездатного населення, а по прогнозах найближчим часом можна чекати 9% і більше – тобтодесь близько 260 млн. чоловік.

До недавніх пір кадри для готельного і ресторанного бізнесу в Україні готував лише Київський технікум готельного господарства, відкритий в 1979 році, і за часів СРСР єдиний в цій області. Власне підготовка фахівців з напрямку «Туризм» була узаконена Кабміном лише в 2002 році. Потім з'явилися відповідні спеціальності, зокрема «готельне господарство» і «ресторанна справа». І хоча підготовку кадрів для сфери туризму і готельного господарства декларують вже 146 вузів [1], проблем в цій сфері вистачає як законодавчих, так і освітніх.

Кожен ВУЗ програму навчання розробляє під свої потреби, але відповідно до затверджених міністерством стандартів. Щоб об'єднати інтелектуальні зусилля в справі науково-методичного забезпечення учбового процесу виникло рішення створити громадську організацію – Асоціацію учбових закладів України туристичного і готельного профілю. До неї увійшли 75 вузів з 146. До речі, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського поки що не входить до цієї організації. Навчально-методична комісія асоціації зіграла ключову роль у відкритті напрямку «Туризм», вивчивши зарубіжний досвід, проаналізувавши думки і підготувавши рекомендації. В рамках асоціації студенти можуть виїжджати на стажування до Німеччини (за результатами відбору німецької сторони кожні три місяця 25-30 студентів працюють на робочих місцях), Туреччини, Бельгії, Франції, Єгипту.

Нові стандарти поставили дуже серйозні вимоги щодо підготовки спеціалістів туристичного і готельного бізнесу: у кожному учбовому закладі, який готуватиме або вже готує фахівців для сфери

туризму і готельних послуг, повинен бути учбово-виробничий готель еталонного зразка зі всім навчально-методичним забезпеченням, учбові лабораторія-ресторан, лабораторія-бар, лабораторія-туристична фірма, сучасні лінгафонні кабінети тематичного напрямку, комп'ютерно-інформаційне забезпечення (автоматизовані системи управління готельними підприємствами), тощо. І в цьому питанні потрібні викладачі-фахівці і програма підвищення їх кваліфікації по спеціальностях.

Як показує аналіз передового досвіду профільних вищих навчальних закладів за межами України, найважливішою складовою навчання є практика (інтернатура). Так, студенти однієї з кращих міжнародних шкіл готельного менеджменту у Швейцарії – Swiss Hotel Management School (SHMS) [2] після першого семестру навчання проходять стажування протягом 4–6 місяців. У SHMS також існує програма для людей з вищою освітою, охочих поміняти спеціальність, – Postgraduate Diploma, де річна програма складається з 5 місяців навчання і 4-6 місяців стажування, що дозволяє студентам отримати досить повну уяву про діяльність готелю і методи управління ним. Навіть магістерська програма MA in International Hotel an Tourism Management, яка працює на базі університету Дербі у Великобританії, включає 5 місяців академічного курсу в Соух Palace і 5 місяців стажування в будь-якій країні (в цей час студенти вчаться дистанційно).

Приходиться констатувати, що в українських вищих навчальних закладах практична підготовка студентів складає біля 10-15% учбового часу. Так, на факультеті «ресторанно-готельного і туристичного бізнесу» КНТЕУ практика у студентів займає тільки 15% учбового часу [3], в ДонНУЕТ за напрямом підготовки 6.140101 «готельно-ресторанна справа» – лише 8%, тоді як за кордоном на практичну підготовку студентів йде не менш, ніж 40% від загального обсягу учбових годин.

Нагальною проблемою практичної підготовки студентів є також відношення керівників навчальних закладів до студентів. Нажаль, більшість з них не розуміє важливості стажування майбутніх спеціалістів. Готелі бажають отримати висококваліфікований персонал і ніяким чином не приймати участі в його підготовці. Навіть підприємства, що погодилися взяти студентів на стажування, приділяють молодим фахівцям недостатньо уваги. Викладачі хочуть отримати від студентів аналітичний звіт про роботу, виконану ними відповідно до кваліфікаційних вимог, які містяться в характеристиці. Але, студенти не завжди можуть описати свою практику, тому що підприємство рідко дає можливість реально відпрацювати ці практичні навички.

На наш погляд, є дуже актуальною організація круглих столів з участю представників університету і представників ведучих підприємств готельного бізнесу в регіоні, де учасники заходів були б в змозі обговорювати проблеми підготовки кадрів для підприємств готельно-ресторанного господарства.

Важливим для процесу практичної підготовки студентів є створення при навчальному закладі учбово-виробничого готелю еталонного зразка зі всім навчально-методичним забезпеченням. Так, у Київському національному торговельно-економічному університеті досвід роботи студенти отримують в центрі учбових тренінгових фірм (це комплекс змодельованих віртуальних підприємств, який включає готель, туристичну фірму і ресторан).

Для студента практика під час навчання у закладі – це і можливість з'ясувати, яка робота його чекає після отримання диплома, перевірка його знань, можливість перевірити свої професійні надбання. Стажування може стати початком постійної роботи.

Рівень обслуговування споживачів готельно-ресторанних послуг в Україні відповідатиме світовим стандартам лише в тому випадку, якщо кадри для туристично-готельної сфери готуватимуть також у відповідності зі світовими стандартами практичної і теоретичної підготовки майбутніх фахівців.

Відповідно до чинного законодавства (КЗОТ України), вся внутрішня документація всіх без виключення суб'єктів господарювання країни (щодо заповнення трудових книжок, розробки і затвердження посадових (робочих) інструкцій, штатних розкладів, наказів по кадровій роботі, підготовці (перепідготовці) кадрів відповідного напрямку тощо) повинна відповідати двом ключовим стандартам професійно-класифікаційної сфери - Національному класифікаторові України ДК 003:2005 «Класифікатор професій» (далі – КП) і Довіднику кваліфікаційних характеристик професій (далі – ДКХП) з його галузевими випусками.

На сьогоднішній день КП містить 8543 професійних найменувань робіт (професій, посад, спеціальностей). За тринадцятирічний період його дії 9 змінами було внесено близько 2000 позицій, в т.ч. виключено 172 застарілих професії, введено 1345 нових найменувань.

У КП розміщено 30 професій сфери готельного господарства і 27 професій для ресторанного бізнесу. Серед цих професій 42 (73,7%) перейшли з класифікаційної сфери радянського часу і розміщені в окремих вітчизняних галузевих випусках ДКХП («Житлове і комунальне господарство населених пунктів», «Водний транспорт» (розділ «Річковий транспорт») і так далі). Для відповідних професій ресторанного бізнесу кваліфікаційні характеристики розміщені у випуску ДКХП «Торгівля і громадське харчування» (№ 65).

Разом з тим, слід мати на увазі, що в більшості випадків розроблені кваліфікаційні характеристики зорієнтовані на працівників готелів і установ харчування традиційного «радянського, пострадянського» рівня. На 15 нових професій відповідного напрямку кваліфікаційні характеристики відсутні взагалі.

Таким чином, перед керівниками готельного бізнесу постає проблема приведення (розробки) профільних вітчизняних професійних стандартів до європейського рівня кваліфікаційних вимог, завдань, обов'язків і компетенцій, які висуваються працівникам. Важливим аспектом також виступає і реалізація такого напрямку як виключення застарілих і введення нових професій профільного напрямку в національний КП. Актуальності цій роботі додає і підготовчий етап до «Євро-2012», потреба в оптимізації чисельності працівників тощо.

Відповідно до Державного стандарту ДСТУ 3739 «Положення про ведення національного класифікатора ДК 003 «Класифікатор професій» ініціаторами відповідних змін разом з центральними виконавчими органами влади можуть виступати об'єднання (асоціації) працедавців. Професійний підхід допоможе зробити таку роботу ефективнішою.

Отже, актуальні питання підготовки фахівців готельного господарства слід вирішувати з огляду на світовий досвід:

- практичну підготовку студентів слід значно збільшити (біля 40% від загального обсягу учбових годин);
- створювати при навчальних закладах учбово-виробничий готель еталонного зразка зі всім навчально-методичним забезпеченням;
- змінити відношення керівників готельних підприємств до стажування майбутніх фахівців, проводити круглі столи з участю представників навчального закладу і ведучих підприємств готельного бізнесу в регіоні з метою обговорення проблем підготовки кадрів для підприємств готельно-ресторанного господарства;
- активізувати роботу з розробки профільних вітчизняних професійних стандартів у галузі готельного господарства відповідно до європейського рівня кваліфікаційних вимог, притягуючи до співпраці професійні об'єднання фахівців-практиків.

Література

- 1. Проблемы** кадров для гостиничного хозяйства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < www.otel-e.com/ru/article/stat/31/775>.
- 2. Гостеприимный** бизнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.hospitality.ru/publish.
- 3. Проблемы** подготовки кадров для гостиничного хозяйства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.hoteliero.com/ru/articles/kutep1.

Шепелева С. В. Актуальні питання підготовки фахівців готельного господарства

В статті розглянуто проблеми практичної підготовки студентів, як майбутніх фахівців готельного бізнесу та сучасний стан розробки профільних вітчизняних професійних стандартів. Зважаючи на те, що в Україні більшість факультетів у навчальних закладах, що готують

спеціалістів з готельного бізнесу створені декілька років тому, слід звернути увагу на світовий досвід.

Ключові слова: готельний бізнес, практична підготовка, профільні вітчизняні професійні стандарти.

Шепелева С. В. Актуальные вопросы подготовки специалистов гостиничного хозяйства.

В статье рассматриваются проблемы практической подготовки студентов, как будущих специалистов гостиничного бизнеса и современное состояние разработки профильных отечественных профессиональных стандартов. Учитывая то, что в Украине большинство факультетов в учебных заведениях, которые готовят специалистов в сфере гостиничного бизнеса, созданы несколько лет назад, следует обратить внимание на мировой опыт.

Ключевые слова: гостиничный бизнес, практическая подготовка, профильные отечественные профессиональные стандарты.

Shepeleva S. V. Actual the question of preparation of specialists of hotel economy.

In the article is considered problems of practical preparation of students, as future specialists hotel to business and the modern state of development of type domestic professional standards. Because of that in Ukraine most faculties in educational establishments which prepare specialists from hotel business created a few years ago, it follows to pay regard to world experience.

Key words: hotel business, practical preparation, profile domestic professional standards.

УДК 378:338.48

Г. П. Щука

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ**

Світова туристична індустрія вже давно випередила за темпами розвитку більшість традиційних галузей економіки. Розвиток туризму в нашій державі стримується низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, серед яких вітчизняні науковці називають: недосконалість нормативно-правового забезпечення галузі, недолугість державного регулювання, відставання матеріально-технічної бази, нерозвиненість туристичної інфраструктури тощо. Проте є фірми, які не лише успішно функціонують на внутрішньому ринку, але й заявили себе як серйозні конкуренти на світовому туристичному ринку. За однакових політичних, соціально-

економічних, демографічних умов визначальним фактором процвітання цих фірм, з нашої точки зору, є наявність висококваліфікованих кадрів.

Кадрова проблема як одна з умов успішного розвитку туристичної галузі обговорювалася на різних рівнях: державному, регіональних, місцевих. Відсутність у державі достатньої кількості дипломованих фахівців спонукала до відкриття в 2002 році напряму підготовки „Туризм”. Сьогодні спеціалістів для туристичної індустрії готують 146 ВНЗ [1, с. 1], проте питання забезпеченості галузі висококваліфікованими кадрами залишається відкритим по ряду причин, головна з яких, на наш погляд, – рівень практичної підготовки випускників.

У теорію та методіку навчання майбутніх фахівців-виробничників великий внесок зробили вчені-педагоги С. Батищев, А. Біляєва, В. Ледньов, Н. Николо, Д. Тхоржевський, Б. Федоришин, С. Шапоринський, А. Щербаков. Але в їх дослідженнях не врахована специфіка підготовки кадрів для туристичної індустрії.

Проблеми підготовки фахівців туристичної галузі вивчалися В. Федорченком, Н. Фоменко, Г. Цехмістровою, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях з туризму, проте питання практичної підготовки всебічно не вивчалися.

Узагальнюючи праці цих авторів, ми дійшли висновку, що ґрунтовних досліджень з проблематики практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії не проводилось. Таким чином, можна констатувати наявність протиріч між вимогами, що суспільство висуває до рівня професійної компетентності майбутнього фахівця, основним критерієм якого, на нашу думку, виступає практична підготовка, та реальним станом підготовки майбутнього фахівця.

Тому метою нашої статті стало дослідження проблеми практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії. Нами були визначені такі завдання: висвітлити сучасний стан практичної підготовки спеціалістів для туристичної галузі у вищій школі, виділити етапи цієї підготовки, проаналізувати проблеми підготовки та розглянути шляхи їх вирішення.

Традиційно в професійній педагогіці термін “практична підготовка” використовується для визначення характеру навчання, як складника професійної освіти, що відображає закономірності, зміст, методи і форми організації процесу формування здатності студентів до кваліфікаційної виробничої праці за обраною спеціальністю.

У вищих навчальних закладах склалася традиційна модель підготовки випускника до роботи, згідно з якою навчати майбутнього спеціаліста – це загальнотеоретична (гуманітарна, соціально-економічна, природничо-наукова та загальноекономічна) й фахова (професійна) підготовка, яка безпосередньо включає практичну підготовку. Проблема оптимального співвідношення теоретико-академічного та практично-професійного в системі підготовки фахівця є однією з центральних

проблем вищої освіти. Сьогодні при підготовці бакалавра з напрямку 6.140101 “Готельно-ресторанна справа” на теоретико-академічний блок відводиться 53 % навчального часу, на практично-професійний – 43 %, з яких лише 8,1 % (від загального обсягу) – на практику [1, с. 11].

Натомість рівень підготовки випускника виявляється в здатності використовувати знання для вирішення виробничих завдань, при чому передбачається не тільки конструювання моделі виробничого процесу, але й управління цією моделлю. Отже, формування готовності майбутніх фахівців туристичної галузі до професійної діяльності – це, перш за все, нагромадження знань, умінь і навичок практичної діяльності.

Практична підготовка студентів відбувається на практичних та лабораторних заняттях із фахових дисциплін та під час проходження практики на підприємствах туристичної індустрії. Не зменшуючи важливості перших, усе ж таки визначимо, що формування готовності до роботи можливо лише за умови сталого практикування не тільки на аудиторних заняттях, але й у реальних умовах роботи туристичної фірми. Для того, щоб випускник був готовий до професійної діяльності, необхідно якомога раніше познайомити та включити його в безпосередню роботу.

У навчальному процесі виділяють такі етапи практичної підготовки (види практик):

1. ознайомчий – студенти отримують уявлення про майбутню професію;

2. навчальний (технологічний) – студенти отримують перший практичний досвід; починається формування професійних умінь щодо організації технологічних процесів на туристичних фірмах; відбувається подальший розвиток професійної зацікавленості щодо обраної професії;

3. виробничий (професійний) – студенти здійснюють виробничі дії, пов’язані з організацією виробничого процесу підприємства за завданням керівника; вчать приймати рішення, працювати в колективі; у цей період формуються спеціальні професійні вміння, відповідні фахові якості, здібності.

Практика, організована в реальних умовах, характеризується великою кількістю функціональних обов’язків, різноманітних відносин (з клієнтом, менеджером, туроператором тощо). Вона адекватна змісту й структурі професійної діяльності. Практика для багатьох студентів створює умови для самоперевірки підготовленості та придатності до професійної діяльності, визначення рівня професійної спрямованості. Проте, саме практична підготовка є ахіллесовою п’ятою в загальному процесі підготовки кваліфікованого працівника туристичної індустрії.

Результати вивчення професійної діяльності випускників та студентів-практикантів свідчать, що вони володіють сучасними професійними знаннями та технологією обслуговування, проте недостатньо підготовлені до реальної виробничої діяльності.

На підприємствах особлива увага звертається на готовність фахівця впроваджувати й постійно вдосконалювати технологічні процеси, розуміння економічної ефективності виробничих процесів, формування фінансових стосунків із банками, податковими органами, визначення пріоритетних виробничих завдань і мобілізацію працівників на її виконання, створення оптимального режиму роботи, забезпечення ефективності функціонування цього туристичного агентства в умовах жорсткої конкуренції.

Виявилося, що молоді фахівці не підготовлені до планування та організації виробничих процесів, не вміють аналізувати виробничо-технологічні ситуації та на цій основі приймати самостійні рішення, не завжди виявляють творчий підхід до вирішення традиційних професійних завдань. Усе це загострює проблеми працевлаштування випускників та ускладнює процес їх адаптації на виробництві.

Серед основних факторів, які впливають на рівень практичної підготовки студентів, варто відзначити:

- технологію підготовки;
- матеріально-технічну базу ВНЗ;
- професійно-пізнавальний інтерес та професійну спрямованість особистості студента, його ціннісні орієнтації;
- пізнавальні та комунікативні здібності студентів;
- зміст, форми та методи практичного навчання;
- професійну компетентність викладачів;
- сім'ю, родинні традиції.

Ефективність практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної індустрії має свою специфіку:

1. Технологія підготовки. Враховуючи незначний за обсягом час, який відводиться на вивчення дисциплін професійного циклу, необхідно забезпечити професійну спрямованість усіх циклів підготовки фахівців: орієнтацію змісту навчального матеріалу на майбутню професійну діяльність; формування практичних навичок та вмінь починати на практичних та семінарських заняттях загальноосвітніх дисциплін шляхом використання дискусій, діалогів, тренінгів, ділових ігор тощо. Це передбачає впровадження розвиваючих технологій, що забезпечує зміщення акцентів із знань на особистісні якості. Фахова підготовка у ВНЗ повинна здійснюватися як єдиний процес методологічного та технологічного дослідження студентами системи загальних і особливих стосунків у виробничих ситуаціях, які постійно змінюються. Особливо це важливо в тих ВНЗ, де готують спеціалістів для різних галузей, і туризм є лише одним, при чому досить незначним за кількістю, напрямком підготовки.

Тенденція вузівської підготовки, спрямована на накопичення знань, і недостатнє їх практичне застосування у виробничій практиці породжує недоліки в подальшій роботі.

2. *Професійна спрямованість особистості студента, його ціннісні орієнтири.* Важливою умовою практичної підготовки студентів є формування в них професійного мислення. Адже невміння студента приймати самостійні рішення в нестандартних умовах, висловлювати незалежні в тих чи інших ситуаціях думки, толерантно обґрунтовувати їх, прогнозувати результати взаємодії з клієнтом є серйозною проблемою у справі підготовки кваліфікованих кадрів. Нові стратегічні підходи й тактичні засоби формування професійного мислення студентів повинні знайти своє місце в роботі ВНЗ.

Профорієнтаційна робота не закінчується вступом абітурієнта до ВНЗ, а повинна продовжуватися на новому, значно вищому, рівні протягом усього терміну навчання. Виділяючи основні етапи формування професійної спрямованості особистості студента (абітурієнт – студент 1 курсу – студент старших курсів – випускник – молодий фахівець), необхідно визначити його особливості й на цій основі поставити конкретні завдання перед конкретною дисципліною та, відповідно, конкретним викладачем.

Удосконалення змісту освіти та структури професійної підготовки майбутнього фахівця є однією з умов формування у студентів цілісного професійного мислення, вироблення конкретних професійних умінь. Професійна компетентність забезпечується лише завдяки індивідуально-творчій самореалізації особистості. Індивідуалізація підготовки фахівця набуває одного з перспективних напрямків професійної, особливо практичної, підготовки майбутнього спеціаліста й повинна забезпечуватися на всіх без винятку курсах навчального процесу.

Основні критерії готовності до професійної діяльності:

- професійна свідомість,
- самостійність емоційного позитивного ставлення до туристичної діяльності,
- швидкість адаптації особистості в різних виробничих ситуаціях,
- доцільність практичних дій,
- рівень сформованості організаторських здібностей,
- володіння технікою міжособистісного спілкування тощо.

3. *База практик.* Цілком очевидно, що рівень матеріально-технічної бази практики повинен відповідати світовим туристичним стандартам, щоб майбутні фахівці мали можливість оволодіти новітніми інформаційними технологіями, які використовуються в туристичній індустрії. Проте ситуація, яка склалася з базами практик для підготовки фахівців туристської індустрії, неоднозначна:

- державні туристичні підприємства, на яких можна було б організувати проходження практики, відсутні. Приватні туристичні фірми, в основному туристичні агенції, мають невеликий штат (до 5 чоловік) і неохоче беруть на практику. У зв'язку з високою конкуренцією

на туристичному ринку й однотипністю надаваних послуг, керівники туристичних фірм намагаються не допускати практиканта до спілкування з клієнтом, аби не втратити останнього. Крім того, для менеджера туристської фірми сьогоднішній студент – це потенційний конкурент, тому чим краще ти його навчиш зараз, тим більшу конкуренцію він складе тобі потім. Звідси й та поверховість у практичній підготовці, відсутність доступу до документації;

➤ туристичні підприємства, які запропонували студенти для проходження практики (за місцем проживання батьків), на початковому етапі обіцяють усебічне включення практиканта у виробничий процес, проте без належного методичного контролю від ВНЗ вони просто підписують необхідні документи;

➤ стажування студентів за кордоном фактично зводиться до фізичної праці за повної відсутності методичного забезпечення та контролю від ВНЗ. З одного боку, практиканти працюють на робочих місцях і швидко набувають професійних знань, умінь, навичок; з іншого – більшість із них морально не готова до тривалого перебування в іншому культурному середовищі та значного фізичного навантаження. Ця психологічна напруга зводить нанівець той позитив, який дає зарубіжна практика;

➤ власна матеріально-технічна база ВНЗ – це туристичні науково-навчально-виробничі лабораторії (ННВЛ). Вони створені практично в усіх ВНЗ, які готують фахівців із туризму. Проте відповідно до діючого законодавства ННВЛ не можуть вести комерційної діяльності, тому студенти здобувають професійні знання, вміння та навички в ході рольових ігор, тренінгів, що в цілому, хоча й добре, проте не може бути повноцінною заміною справжнього професійного середовища.

Таким чином, з нашої точки зору, найбільш оптимальним для поліпшення практичної підготовки фахівців туристської індустрії є удосконалення баз практик ВНЗ, можливо, шляхом створення системи науково-навчально-виробничих центрів. Для подолання суперечності між новими технологіями в туристській індустрії та існуючою базою треба посилити співпрацю з іншими науковими установами, туристськими фірмами, організаціями, що здійснюють впровадження цих технологій та зацікавлені в підготовці кваліфікованих кадрів для туристської індустрії.

4. Професійна компетентність викладачів. Більшість викладачів, які готують спеціалістів для туристичної індустрії, у силу цілком об'єктивних причин, не мають відповідної освіти та досвіду роботи. За таких умов вкрай важко формувати в студентів професійну культуру, розвивати професійне мислення, виробляти професійні навички. У цій ситуації, очевидно, посилюється значення психолого-педагогічної та методичної підготовки викладача, реалізації гуманістичних взаємовідносин між учасниками педагогічного процесу, використання інтерактивних методів навчання. Незалежно від стажу

наукової роботи, вченого звання, обов'язковою умовою викладання на кафедрі туризму повинно стати проходження курсів підвищення кваліфікації зі спеціальності чи стажування на туристичному підприємстві.

5. Пізнавальні та спеціальні (економічні, географічні, філологічні тощо) здібності студентів. Туризм – явище багатогранне, яке включає знання історії, географії, економіки, філософії, релігієзнавства, етики, естетики, культурології тощо. Студентам необхідно засвоювати значний обсяг навчального матеріалу, щоб стати справжніми фахівцями у своїй галузі.

Крім того, туризм дуже швидко розвивається. Тому необхідно дбати не тільки про накопичення студентом знань (кількісний приріст), але й про формування мотиваційних установок щодо постійного поновлення цих знань упродовж життя. У зв'язку з цим повинен змінитися підхід до навчання в цілому: не просто передавати певну суму знань, а виробити потребу їх поповнювати. Для цього ширше застосовувати індивідуалізацію та диференціацію практичних завдань для розвитку пізнавальної самостійності студентів; працювати над формуванням мотиваційних установок щодо самостійного оволодіння ними практичних умінь та навичок; орієнтувати кожного студента на самоорганізацію та самореалізацію.

6. Зміст, форми та методи практичного навчання. Особливу увагу необхідно приділяти розробленню навчально-методичного комплексу та наскрізної програми практичної підготовки. Ефективність організаційно-методичного забезпечення практичного навчання визначається за трьома критеріями з відповідними показниками: змістовий (обсяг практичних знань і умінь, ґрунтовність і дієвість знань), операційний (правильність виконання завдань, якість виконаної роботи), особистісно-розвивальний (наявність самоконтролю, ініціативність). Цілком очевидно, що необхідно подбати про забезпечення тісного зв'язку теоретичної та практичної підготовки, збільшення терміну практичного навчання, забезпечення керівництвом практик досвідченими викладачами.

Здебільшого в навчально-методичній літературі ефективність навчально-виховного процесу, забезпечення високого рівня теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців обмежують лише діяльністю викладачів. Натомість, цю проблему неможливо вирішити силами однієї кафедри чи навіть силами одного навчального закладу. З нашої точки зору, необхідно цю проблему вирішувати всебічно:

на *державному* рівні – удосконалення нормативно-правової бази, розробка нового положення з практичної підготовки студентів ВНЗ, створення економічних умов зацікавленості роботодавців в організації проведення практики; зміцнення матеріально-технічної бази навчальних закладів шляхом оснащення сучасною технікою та обладнанням;

галузевому – створення мережі провідних туристичних фірм для проведення практичної підготовки студентів, проведення стажування викладачів на провідних туристичних підприємствах, створення підручників нового покоління та комплексів навчально-методичного забезпечення, зорієнтованих на практичну підготовку майбутніх фахівців;

навчальних закладів – приведення у відповідність із вимогами часу об'єктів проходження практики в навчальному закладі; залучення до проведення практики найбільш досвідчених викладачів з виробничим стажем роботи; укладення договорів з підприємствами для проходження виробничої практики студентами в провідних туристичних підприємствах, у тому числі за кордоном.

Таким чином, туристичні підприємства потребують спеціалістів високого рівня професійної компетентності, творчих особистостей, здатних забезпечувати виробництво високоякісних конкурентоспроможних послуг. Недосконалість навчальних планів, програм практики, відсутність чіткої та продуманої системи практики породжує проблеми й упущення в підготовці фахівця, у формуванні технологічних умінь. Діюча система не спрямована на формування комплексу професійно значущих якостей особистості, які забезпечують високий професіоналізм майбутніх фахівців туристичної індустрії. Тому ефективне розв'язання проблеми практичної підготовки студентів потребує оновлених підходів до використання методичних форм, засобів та видів практичного навчання.

Ефективність організації практичної підготовки повинна забезпечуватися на державному та галузевому рівнях, співпрацею студентів та викладачів ВНЗ. У пошуках шляхів удосконалення практичної підготовки майбутніх фахівців необхідно здійснити аналіз вимог сучасної туристичної галузі, розробити систему професійних функцій, типових виробничих завдань та відповідних комплексів умінь фахової діяльності майбутнього спеціаліста. Намагання створити систему підготовки, яка б випереджала замовлення галузі, не завжди виправдовує себе. Тому створення оптимальної системи взаємодоповнення і взаємозбагачення двох структур туристичної фірми і ВНЗ у справі підготовки сучасного спеціаліста, який би володів необхідними знаннями, мав сучасну практичну підготовку, володів новітніми технологіями виробничого процесу, є реальним завданням побудови загальної теорії вищої професійної освіти.

Література

- 1. Бажал І.** Гостинець гостинності : круглий стіл на тему “Проблеми підготовки кадрів для готельного господарства” [Електронний ресурс] / Іван Бажал // Дзеркало тижня / людина. – 2005. – № 18 (546). – С. 1. – Режим доступу до вид.: <http://www.dt.ua/3000/3900/50016//>
- 2. Освітньо-професійна** програма

підготовки бакалавра за напрямом 6.140101 „Готельно-ресторанна справа” / кол. авт. під заг. кер. А. А. Мазаракі. – К.: КНТЕУ, 2007. – 46 с.

Щука Г. П. Організація практичної підготовки майбутніх фахівців туристської індустрії

У статті розглядаються проблеми практичної підготовки спеціалістів туристичної індустрії у вищих навчальних закладах. Характеризуються основні фактори, які впливають на рівень цієї підготовки та визначаються умови підвищення її ефективності.

Ключові слова: туризм, навчально-виховний процес, практика.

Щука Г. П. Организация практической подготовки будущих специалистов туристической индустрии

В статье рассматриваются проблемы практической подготовки специалистов туристической индустрии в высших учебных заведениях. Дается характеристика основным факторам, которые влияют на уровень практической подготовки и определяются условия ее эффективности.

Ключевые слова: туризм, учебно-воспитательный процесс, практика.

Shchuka G. P Future tourism industry specialists' practical training organizing

The article considers issues of tourism industry specialists' practical training at universities. There are characterized main factors, influencing the level of practical training, and conditions of training efficiency are being defined.

Key words: tourism, educational process, practice.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ
ТА УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ**

УДК [37.015.31:17.022.1]-053.67:008

Я. В. Апалкова

**ДІАЛОГ КУЛЬТУР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ**

Проблема духовно-морального розвитку і виховання дітей, підлітків і молоді є пріоритетною за умов сучасної дійсності, від рішення якої на пряму залежить майбутнє країни, можливість її процвітання і національної безпеки.

Кризовий стан духовно-морального життя сучасного суспільства загалом і молоді окремо, обумовлений багато у чому знецінюванням моральних цінностей, зсувом пріоритетів у бік матеріального благополуччя, руйнуванням таких державних організацій, які проводили просвітницьку, культурно-освітню та дозвільну діяльність. Ідеологічний орієнтир було знищено, але замість з'явився лише духовний вакуум. Сучасне суспільство потрапило у ситуацію тотальної нестабільності суспільної свідомості, сум'яття і невпевненості, коли минулі ідеали вже не дійсні, але ще не знайдені нові орієнтири для майбутнього культурного, духовного і морального розвитку, особистого і національного самовизначення. Таким чином, з'явилась потреба у створенні адекватного новому часу механізму виховання.

Метою даної статті є простеження психолого-педагогічних закономірностей, які підлягають обліку в процесі формування духовно-моральних цінностей, у процесі вивчення рідної та іноземної мови. Перед вищою освітою поставлено завдання щодо створення умов для духовно-морального розвитку молоді, для забезпечення їх прав на самореалізацію за умов зростання міжкультурних контактів. Відповідно зростає роль вивчення мов, основна спрямованість якого є формування функціональної грамотності (володіння однією або двома іноземними мовами). Вчені (І. Л. Бім, Н. Д. Галькова, Е. І. Пассов та ін.) зазначають, що іноземна мова має величезний духовний потенціал, який дозволяє молоді вступати в повноцінне міжкультурне спілкування і у реальному, і у віртуальному просторі. В той самий час дослідження навчальних програм з іноземних мов показує, що дана мета не завжди виконується повною мірою, тому що масова практика викладання продовжує базуватися на традиційному підході, при якому недостатньо акцентуються виховні завдання. Сучасна система вищої освіти повинна бути не тільки простором професійного, але і духовно-морального розвитку.

Посилення уваги до духовно-моральної сфери виховання є важливою тенденцією розвитку сучасної педагогічної теорії і то є

закономірністю в умовах розглядання вихованця як цілісної особистості, включеної до загальної культури, яка в свою чергу є невід'ємною частиною навколишнього світу, орієнтованою на вищі цінності буття. Збереження і набуття духовно – моральних цінностей є важливим завданням кожного народу. Передання нащадкам традицій освіти і виховання, звичаїв, принципів поведінки, ідеалів, всього, що ґрунтується на єдності мови і культури, в кінцевому підсумку обумовлює формування особистості людини.

Традиційна культура виховання суттєво впливає на активне створення культури міжнаціонального спілкування, виховання поваги до звичаїв, мови, мистецтва, історії народів своєї країни, а також народів інших країн. Саме у контексті традиційної педагогічної і морально-етичної культури можливо демократичним шляхом регулювати ієрархію гуманістичних взаємозв'язків: національна політика – міжнаціональні відносини – міжнаціональне спілкування – міжнародне співробітництво – загальнонаціональна згода, загальна гармонія з опорою на повсюдний діалог культур.

Діалог культур допомагає краще зрозуміти рідну культуру, культуру іншого народу, сприяє формуванню культури міжнаціонального спілкування. В наш час глобалізації сучасна людина усвідомлює цілісність світу та необхідність міжкультурного співробітництва народів.

«Природним є інтерес щодо способу життя, особливостей менталітету, національного характеру, системи цінностей та вірувань інших народів, бо вони відіграють значну роль у сфері міжнародного спілкування» [1, с. 31]. Це викликає необхідність вивчення іноземних мов, а також з'являються тенденції до відродження традиційних систем виховання, підтримки народних звичаїв і традицій, прагнення збереження і відродження національних мов. За допомогою мови ми розуміємо і можемо передати всю красу і своєрідність національної культури, що свідчить про нерозривну єдність мови і культури. Едвард Сепір, який досліджував проблему зв'язків мови та культури, мовленнєвих явищ та соціальних факторів, вважав, що: «Культура – це те, що дане суспільство робить і думає. Мова – це те, як думають» [2, с. 249]. Сучасні зарубіжні та вітчизняні лінгвісти, серед яких Н. Б. Бориско, С. Г. Милосердова, А. Т. Хроленко, Д. Браун продовжують працювати у цьому напрямку.

Слід вважати закономірним обмін духовними і моральними цінностями між різними народами за допомогою різних мов. Це запозичення із однієї мови в іншу, поява нових понять за допомогою обміну інформацією, володіння декількома мовами, краще пізнання своєї мови за допомогою порівняння її з іншими мовами світу.

Велике значення має та обставина, що майже кожна людина знаходиться під впливом багатьох культур, і створення духовно-моральних цінностей відбувається в ситуації постійного пошуку, обміну,

вибору. Людина з полікультурною поведінкою краще розуміє представників інших народів, є толерантним, легко адаптується у суспільстві. Формування духовно-моральних цінностей у процесі вивчення рідної та іноземної мови займає провідне місце саме у полікультурному середовищі. Відсутність належної уваги до полікультурної освіченості приводить до соціально – культурної нестабільності. В той самий час тільки той, хто глибоко поважає і розуміє етнічну самобутність свого народу, зрозуміє специфіку культурних цінностей інших етнічних колективів. Використання навчального матеріалу етнокультурного змісту при зіставленні досліджуваних мов є наочною підмогою з величезним виховним потенціалом для формування духовно-моральних цінностей у підростаючого покоління. Зіставлення мов з ціллю виявлення спільних цінностей сприяє вихованню гармонійно розвинутої полікультурної людини, здатної оцінити красу і самобутність чужої культури, будучи одночасно носієм певного коду своєї етнічної культури.

Формування духовно-моральних цінностей учнів при вивченні рідної і іноземної мов є ефективним, якщо планомірно вводиться у зміст навчання матеріал етнопедагогічного характеру. Оптимальними засобами, формами і методами в цьому процесі є навчальний текст, активні форми роботи, такі, як міркування, описи, проектна діяльність, різноманітні творчі завдання. Змістова структура навчального матеріалу орієнтована на формування духовно-моральних цінностей. Критеріями відбору є наявність інформативності, етнокультурна цінність, цікавість, типовість, актуальність, доступність, доцільність, пізнавальна і виховна цінність.

Зіставлення різних мов у контексті діалога культур як засіб формування духовно-моральних цінностей молоді, виправдано у полікультурному середовищі навчання і на практиці здійснює етнопедагогічний діалог культур. Культурна орієнтація здійснюється коли учень, при вивченні декількох мов паралельно, моделює у своїй свідомості цілісну картину світу, а постійне звернення до культури різних народів сприяє розвитку пізнавальних мотивів у виховному процесі взагалі.

Етнопедагогічна спрямованість діалога культур – це збагачення духовно-морального потенціалу молоді етнокультурними цінностями як особистості, що сходять від рідної етнічної культури до світової. Етнопедагогічний діалог культур забезпечує емоційний розвиток почуття причетності до рідного етносу, формує етнічну самосвідомість, відповідальність за збереження і розвиток етнокультурних традицій. Діалог культур підкреслює міжнаціональне, загальнолюдське у духовно-моральних цінностях народів.

Паралельне взаємозбагачення культур є одним із основних інструментів збереження етнічних особливостей у сучасному полікультурному світі. Постійне використання міжкультурного діалогу

створюють почуття рівності культур, їх неповторності і схожості одночасно. Це таїть у собі невичерпні освітні та виховні можливості і є основою справжнього культурного та особистого збагачення учнів на основі безперервного діалогу культур, гарантією майбутнього, здорового міжкультурного спілкування.

Перспективною, на наш погляд, є розробка системи заходів щодо формування духовно-моральних цінностей молоді, зіставлення різних мов у контексті діалогу культур, етнопедагогічна спрямованість діалогу культур.

Література

- 1. Добринець О. М.** Проблеми міжкультурного спілкування // Вісник ЛНПУ ім. Тараса Шевченка. – 2007. – № 5. – С. 30 – 35.
- 2. Березин Ф. М.** История лингвистических учений: учебное пособие для филологических специальностей университетов и пед. институтов. / Ф.М. Березин. – М.: Высш. шк., 1975. – 304 с.
- 3. Тер-Минасова С. Г.** Язык и межкультурная коммуникация: Учеб. пособ. / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово/Slovo, 2000. – 624 с.
- 4. Барышников Н. В.** Параметры обучения межкультурной коммуникации в средней школе // Иностр. языки в шк. – 2002. – № 2. – С. 34 – 41.
- 5. Н. Douglas Brown** Teaching by principles: an interactive approach to language pedagogy / Н. Douglas Brown – Pearson Higher Education, 1994. – 569 с.
- 6. Сысоев П. В.** Культурное самоопределение личности как часть поликультурного образования в России средствами иностранного и родного языков // Иностр. яз. в шк. – 2003. – № 1 – С. 42 – 54.
- 7. Верещагин Е. Н.** Лингвострановедческая теория слова / Е. Н. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Рус. язык, 1980. – 432 с.

Апалкова Я. В. Діалог культур як засіб формування духовно-моральних цінностей молоді.

У статті йдеться про діалог культур як засіб духовно – морального виховання і освіти молоді, що є пріоритетними проблемами сучасної дійсності України. Від вирішення цих проблем залежить майбутнє країни, можливість її процвітання і національна безпека. Психолого-педагогічний досвід, національні традиції є основою духовно-морального розвитку молоді.

Ключові слова: діалог культур, духовній, моральний, полікультурний, етнічний.

Апалкова Я. В. Диалог культур как способ формирования духовно-нравственных ценностей молодежи.

В статье диалог культур рассматривается как способ духовно – нравственного воспитания и образования молодежи, что является приоритетным в условиях современной украинской действительности. От решения данных проблем напрямую зависит будущее страны,

возможность ее процветания и национальной безопасности. Психолого–педагогический опыт, национальные традиции являются основой духовно-нравственного развития молодежи.

Ключевые слова: диалог культур, духовный, нравственный, поликультурный, этнический.

Apalkova Ya. Cross-cultural dialogue as means of spiritual and moral upbringing of youths.

The article deals with the cross – cultural dialogue as means of spiritual and moral upbringing and education of youths, as the prior ones of today's Ukraine reality. Future of the country, its ability of being prosperous and the national security depend on these problem solution. So, psychological and pedagogical experience, ethnic tradition should be the methodical foundation of building up the concept of spiritual and moral development of youths.

Key-words: cross – cultural dialogue, spiritual, moral, multicultural, ethnic.

УДК 371.11

В. В. Вербицький

**ПОНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Управлінська культура – це багатогранне поняття, яке відіграє дуже важливу роль в системі управління будь-якого закладу, зокрема навчального. Керівник освітнього закладу повинен постійно слідкувати за змінами, які відбуваються у суспільстві, орієнтуватися у сучасних методиках управління, впроваджувати свої власні ідеї та вміло керувати навчальним закладом. Своєчасне вивчення та впровадження досягнень науки – це не тільки вдосконалення компетенції керівника, а й успіх закладу в цілому.

Розвиток культури завжди впливає на тенденції та принципи освіти, тому важливо навчитись орієнтуватися у таких змінах і вдало ними керувати. Очевидно, що ефективно управління навчальним закладом вимагає високого рівня управлінської культури керівника. Тому буде доречним ознайомитись з поняттям управлінської культури керівника навчального закладу та розглянути це питання в психолого-педагогічній літературі.

Проблема формування управлінської культури учителів є досить новою. Фахівцями, що зробили свій внесок у розробку цього питання є В. О. Сластьонін, Т. І. Шамова, Ю. В. Васильєва, Н. М. Островерхова,

В. С. Пікельна, М. Л. Портнова, М. М. Поташник, К. О. Абульханова, В. О. Бондарь, В. І. Загвязинський, І. Ф. Ісаєв, В. П. Каргаполов, Г. В. Крилова, О. Виговська, Л. Даниленко, В. Демченко, С. Єлканов, Г. Єльнікова, І. Жерносек, М. Красовицький, В. Маслов, В. Мірошник, В. Олейник, Г. Сиротенко, Т. Сорочан, Г. Тимошко, Л. Хоружа та інші. Проблема підготовки студентів з управлінського напрямку знайшла своє втілення у дисертаційних дослідженнях Т. М. Батарової, Л. Н. Веретеннікової, Л. О. Горшунової, Н. В. Долгополової, Л. П. Ільїної, Т. В. Ключової та ін. Для розкриття проблеми формування управлінської культури педагога та можливого керівника школи необхідне розуміння сутності категорії «управлінської культури», осмислення цієї якості у спеціалістів.

Мета даної статті – на основі різних підходів до визначення суті поняття «управлінська культура» дати характеристику її основних компонентів.

Рівень висвітлення сутності поняття «управлінської культури» у науці є досить низьким, однак, незважаючи на це, навіть існуючі концепції найчастіше суперечать одна одній. Так, вчені московської школи розглядають управлінську культуру як міру і спосіб творчої самореалізації особистості керівника школи в різноманітних видах управлінської діяльності, спрямованої на освоєння, передачу і створення цінностей і технологій в управлінні школою [5, с. 487]. Представники ж харківської школи сутність управлінської культури педагога вбачають у знанні теорії та процесів управління, їх закономірностей, властивостей, функціонального змісту, видів, форм і методів управлінської діяльності [3, с. 11].

Управлінська культура – поняття багатогранне, і розглядати його необхідно також із багатьох позицій. Правомірно роздивлятися управлінську культуру як знання та володіння теорією раціональної організації роботи апарату управління, прищеплення йому найбільш ефективних засобів, форм і методів праці, розкриття ролі культурного елемента в ньому [4, с. 116]. Управлінська культура – це знання та володіння теорією управління як важливої соціальної функції – свідомого і владного, із застосуванням новітніх досягнень культури організації, впливу як на окремих людей, так і на всю людську спільноту, що проводиться заради досягнення чітко визначеної конкретної мети. Управлінська культура – це знання й володіння теорією закономірностей комплексного, системного підходу до вирішення управлінських проблем. Перед нею стоїть завдання створити такий управлінський світогляд кожного керівника, який здатний піднести його до висот сучасної професійної культури. Ця зовні термінологічна багатозначність породжує інколи певні труднощі в аналізі методології управління як культурного явища, що створює враження про неухважність авторів, які вживають ці терміни. Хоча це зовсім не є «неухважністю», бо викликане прагненням висвітлити найсуттєвіші проблеми методології тієї чи іншої

форми з точки зору її культурного змісту [4, с. 122]. Найбільш важливими компонентами професійної культури, або управлінської культури, керівника, вважає проф. К. Абульханова, є високорозвинені: системний кругозір; професійна творчість; праксеологічні здібності; рефлексивні здібності; інформаційне озброєння; компетентність, самовдосконалення; конкретно-предметні знання [1, с. 142-150].

Управлінська культура керівників саме навчальних закладів має певні особливі характеристики та розглядається у дещо іншому контексті з огляду на певну специфіку їх роботи. Так, В. О. Сластьонін вважає, що управлінська культура людей, зайнятих у сфері освіти є частиною їхньої професійно-педагогічної культури [5, с. 435]. Традиційне уявлення про професійно-педагогічну культуру зв'язувалося в основному з виділенням норм, правил педагогічної діяльності, педагогічної техніки й майстерності. Психолого-педагогічні дослідження проблем педагогічної культури останніх років розкривають її у категоріях педагогічних цінностей, педагогічних технологій і педагогічної творчості. У такому випадку компонентами управлінської культури є: аксіологічний, технологічний і особисто-творчий. Аксіологічний компонент управлінської культури керівника навчального закладу утворений сукупністю управлінсько-педагогічних цінностей, що мають значення й смисл у керівництві сучасним навчальним закладом. У процесі управлінської діяльності керівник засвоює нові теорії і концепції управління, опановує управлінські навички й у залежності від ступеня їхнього застосування в практичній діяльності вони оцінюються ним як більш-менш значимі. Ідеї, концепції та знання, що мають у дійсний момент велику значимість для ефективного управління, виступають як управлінсько-педагогічні цінності. Цінності управління педагогічними системами різноманітні. Це можуть бути: 1. **Цінності-цілі**, що розкривають значення і зміст цілей управління цілісним педагогічним процесом на різних рівнях ієрархії: цілі управління системою освіти, цілі управління навчальним закладом, цілі управління педагогічним і учнівським колективом, цілі управління самовихованням і саморозвитком особистості і т.д. Особистісне прийняття таких цілей, їхнє визнання й оцінка роблять цінності-цілі своєрідними регуляторами управлінської діяльності. 2. **Цінності-знання**, що розкривають значення і зміст знань у сфері управління закладом: знання методологічних основ управління, внутрішнього менеджменту, знання особливостей роботи з педагогами, знання критеріїв ефективності управління педагогічним процесом та ін. 3. **Цінності-відносини**, що розкривають значимість взаємин між учасниками педагогічного процесу, відносин до себе, до своєї професійної діяльності, міжособистісних відносин у педагогічному та учнівському колективах, можливості їхнього цілеспрямованого формування й управління. 4. **Цінності-якості**, що розкривають різноманіття індивідуальних, особистісних, комунікативних, поведінкових якостей особистості керівника-менеджера як суб'єкта

управління, що відображаються у спеціальній здатності прогнозувати свою діяльність і передбачати її наслідки, здатності співвідносити свої цілі та дії з цілями інших, здатності до співробітництва і соуправління та інше [5, с. 432-445]. Технологічний компонент управлінської культури – містить у собі способи та прийоми управління педагогічним процесом. Технологія управління припускає вирішення специфічних педагогічних і управлінських задач. Вирішення даних завдань ґрунтується на знаннях і вміннях керівника-менеджера в області педагогічного аналізу, в області планування, організації, контролю і регулювання управлінського і педагогічного процесу. Рівень управлінської культури керівника залежить від рівня оволодіння прийомами рішення зазначених типів завдань. Т. Сорочан виділяє знання та вміння керівника навчального закладу згідно до компонентів та напрямків діяльності. Відтак, управління навчальним закладом як соціальною системою передбачає наявність у керівника знань про ознаки навчального закладу, як об'єкта соціального управління: відкритості, нестабільності, місця в ієрархії державного управління, взаємозв'язків з іншими установами, громадськими організаціями тощо. Ці поняття входять у гностичний компонент управління навчальним закладом як соціальною системою. Проектувальний компонент управлінської діяльності потребує вміння прогнозувати розвиток закладу як відкритої системи в умовах конкретного соціуму, тобто співвідносити мету освіти, яка об'єктивно зумовлена рівнем соціального розвитку держави, з перспективою розвитку навчального закладу, вивчати основні запити та потреби учасників навчально-виховного процесу, визначати стратегію розвитку педагогічної системи закладу, враховуючи динаміку чисельності учнівського або студентського контингенту, потребу в педагогічних кадрах, можливості оновлення матеріальної бази.

До конструктивного компоненту належать вміння, які спрямовані на забезпечення взаємодії закладу з органами влади, громадськими організаціями, культурно-просвітницькими закладами, іншими об'єктами соціального оточення. Уміння, які належать до комунікативного компоненту в контексті управління навчальним закладом як соціальною системою, дозволяють сформулювати позитивну громадську думку щодо діяльності цього закладу, створити його імідж. Керівники, в яких сформовано це вміння, багато спілкуються з батьками учнів, охоче співпрацюють із засобами масової інформації, приділяють увагу залученню громадськості до проведення масових заходів, висвітлюють досягнення колективу та окремих учнів. Організаторський компонент виявляється у прагненні керівника реалізувати суспільно-державну модель управління закладом. Відтак він ініціює створення структур, які її забезпечують, а також безпосередньо відпрацьовує механізм їх впливу на процес управління.

Гностичний компонент напрямку традиційного управління навчальним закладом передбачає опанування керівником наукових основ

управління навчальним закладом. Це визначення процесу управління, його принципів, закономірностей, функцій, циклічності, критеріїв ефективності.

Проектувальний компонент представлений вміннями опрацювати концепцію діяльності закладу та документи, які регламентують цю діяльність, визначати конкретну мету та завдання діяльності виконавців, контроль та аналіз результатів.

Комунікативний компонент потребує вміння налагоджувати педагогічну взаємодію, роз'яснювати завдання учасникам педагогічного процесу, здійснювати «зворотній зв'язок».

Організаторський компонент виявляється в умінні відтворити весь управлінський цикл, забезпечити цілевідповідну розстановку педагогічних кадрів, створити сукупність умов для функціонування навчального закладу.

Гностичний компонент діяльності в умовах ринкових відносин можна представити як знання основ менеджменту та маркетингу в освіті. Проектувальний компонент управління школою передбачає вміння визначати цілі різного рівня, конкретизувати результати, спрямовувати управлінський вплив не на процес, а на результат, аналізувати діяльність за чітко визначеними критеріями, вивчати попит на освітні послуги. Конструктивний компонент містить уміння створювати ринок якісних освітніх послуг, формувати культуру організації. Комунікативний компонент на відміну від традиційної системи управління полягає не стільки в роз'ясненні завдань, скільки в умінні мотивувати діяльність працівників. Організаторський компонент представлений умінням делегувати повноваження в управлінні, що є важливою передумовою налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії, а також умінням створювати умови для особистісного розвитку учасників педагогічного процесу.

Важливим напрямком управління сучасним навчальним закладом є забезпечення розвитку педагогічної системи закладу шляхом опанування інновацій. Гностичний компонент цього напрямку містить поняття про педагогічну систему та закономірності її розвитку, інновації та інноваційну діяльність. Проектувальний компонент передбачає вміння керівника оновити мету діяльності школи, науково обґрунтувати інноваційну або експериментальну діяльність у цьому закладі. Конструктивний компонент полягає в умінні спланувати діяльність в умовах розвитку або експерименту. Комунікативний компонент потребує вміння роз'яснити сутність нововведень учасникам навчально-виховного процесу. Організаторський компонент виявляється в умінні забезпечити умови для опанування інновацій. Створення оригінальної освітньої практики є ще одним напрямком діяльності керівника. Гностичний компонент цього напрямку містить знання нових педагогічних технологій, узагальненого педагогічного досвіду. Проектувальний компонент виявляється в умінні керівника визначити певний тип освітньої практики або поєднати декілька типів з урахуванням умов

закладу. Конструктивний компонент передбачає вміння створити модель бажаного типу освітньої практики свого навчального закладу. Комунікативний компонент полягає в умінні проведення апробації досвіду навчального закладу за участю науковців, компетентних фахівців, громадськості. Організаторський компонент складається з умінь визначити основні показники діяльності закладу та здійснювати моніторинг [5, с. 52-54]. Індивідуально-творчий компонент управлінської культури керівника навчального закладу розкриває управління педагогічними системами як творчий акт. При всій заданості, алгоритмічності управлінська діяльність керівника є творчою. Освоюючи цінності і технології управління, керівник-менеджер перетворює, інтерпретує їх, що визначається як особистісними особливостями керівника, так і особливостями об'єкта управління. Стає очевидним, що управління педагогічними системами є сферою застосування і реалізації здібностей особистості. В управлінській діяльності керівник закладу самореалізується як особистість, як керівник, організатор і вихователь. Питання про здібності до управлінської діяльності, як і про педагогічні здібності перебуває в сучасній педагогічній науці у стадії розробки. Здібності до управлінської діяльності – це якості особистості, що інтегровано виражаються в природних нахилах до роботи з людьми, дітьми, любові до дітей і своїх колег-педагогів, отримання задоволення від спілкування з ними. Головними групами здібностей є: організаторські, дидактичні, перцептивні, комунікативні, сугестивні, дослідницькі, науково-пізнавальні [6, с. 72-74].

Сучасна наука стверджує, що здібності до управлінської діяльності (таланти, покликання, задатки) – це важлива передумова оволодіння управлінською діяльністю, однак вони не є вирішальною професійною якістю. Можна мати гарні задатки до управлінської діяльності, але так і не розкрити їх, і, навпаки, здавалось би людина й не виділялася видатними здібностями, але при наполегливій, цілеспрямованій, творчій праці зміцніла, піднеслася до вершин педагогічної й управлінської майстерності. Окрім того, можна виділити ряд найспецифічніших психологічних якостей, необхідних майбутньому керівнику, котрі дозволяють визначити рівень сформованості в нього особистісно-творчого компоненту управлінської культури:

- стійка соціальна мотивація, зацікавленість у праці, здатність організовувати колектив на вирішення завдань, котрі стоять перед школою;
- схильність до аналітичного мислення, абстрагування та моделювання шляхів розвитку педагогічних процесів;
- оперативність мислення, його конструктивність, комунікативні якості;
- здатність чуйно, доброзичливо і коректно взаємодіяти з людьми, чітко організувати своєчасне досягнення поставленої мети;

– готовність до прийняття нестандартних рішень, вміння раціонально організувати свою діяльність та ін.

Організаційно-пропагандистські якості:

– уміння добре розкрити нове в педагогіці, в доступній і конкретній формі переконати членів колективу в необхідності використання досягнень науки, передового педагогічного досвіду;

– добра пам'ять, здатність володіти необхідною інформацією, пов'язаною зі здійсненням професійної, педагогічної і суспільної діяльності;

– наявність різних видів пам'яті: довготривалої, оперативної, механічної, змістовної.

Вольові якості:

– стійкість у досягненні поставленої мети, здатність до подолання перешкод, що виникають у процесі роботи;

– витримка у складних ситуаціях, рішучість;

– емоційність, здатність до емпатії, глибоке відчуття навколишнього світу, доброзичливість людей;

– здатність згуртувати людей. Уміння “зарядити” своїми ідеями і задумами інших людей;

– психологічна стійкість у різних ситуаціях;

– подавлення дратівливості, вміння володіти собою;

– готовність до довготривалої трудової напруги і здатність до швидкого переключення з одного виду діяльності на інший [2, с. 12].

Таким чином, управлінська культура містить у собі усі аспекти управлінської діяльності керівника. Це дає змогу стверджувати, що найбільш всеоб'ємлючим є визначення управлінської культури як рівня сформованості знань, умінь, здібностей та особистісних якостей, які направлені на забезпечення ефективного управління навчальним закладом та педагогічним процесом.

Отже, серед найголовніших завдань вищої педагогічної освіти на всіх етапах її розвитку є формування управлінської культури майбутніх педагогів як запорука ефективності діяльності навчального закладу. Таким чином, об'єктивні потреби практики вимагають подальших глибоких досліджень з проблеми формування управлінської культури майбутніх педагогів, які могли б бути використані в практиці роботи вищої школи і знайти застосування в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів.

Література

- 1. Абульханова К. О.** Психологія і педагогіка. / К. О. Абульханова, Н. В. Васина, Л. Г. Лаптева. – М., 1998. **2. Маслов В.** Психологічна основа моделі компетентності директора школи / В. Маслов // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – №1. – С. 12. **3. Мельник В.** Керівниками не народжуються / В. Мельник //

Управління освітою. – 2003. – №8. – С. 11. **4. Палеха Ю. І.** Ключи до успіху, або Організаційна та управлінська культури / Ю. І. Палеха – К., 2002. **5. Педагогика:** учебн. пособ. для студ-в пед. вузов / Слостенин В. А. и др.– М., 1997. **6. Тимочко Г.** Готовність майбутнього керівника до управління ВНЗ: етапи формування / Г. Тимошко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – №4. – С. 72 – 74.

Вербицкий В. В. Поняття управлінської культури керівника навчального закладу в психолого-педагогічній літературі.

Дана стаття присвячена проблемі визначення поняття «управлінська культура» в науковій літературі. Це дослідження проводиться з метою огляду наукової літератури з даної тематики та його матеріали можуть бути використані в практиці роботи вищої школи.

Ключові слова: управлінська культура, компоненти управлінської культури, психологічні якості керівника.

Вербицкий В. В. Понятие управленческой культуры руководителя учебного заведения в психолого-педагогической литературе.

Данная статья посвящена проблеме определения понятия «управленческая культура» в научной литературе. Это исследование проводится с целью обзора научной литературы по данной тематике и его материалы могут быть использованы в управлении высшими учебными заведениями.

Ключевые слова: управленческая культура, компоненты управленческой культуры, психологические качества руководителя.

Verbitskyi V. The concept of management culture of manager in educational institutions in scientific literature.

This article is devoted to the problem of the category «management culture» definition in scientific literature. This research is conducted in terms of educational management and its materials could be applied in the work of high school.

Key words: management culture, components of management culture, psychological characterization of manager.

УДК 378.147

О. В. Орлова-Курилова, Т. О. Радіонова

ПИТАННЯ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Упродовж останнього десятиріччя Україна наполегливо наближається до європейських стандартів. На рівні держави напрацьовуються універсальні принципи взаємодії з іншими країнами світу: взаємоповага, взаємодопомога, готовність до вирішення усіх проблем, не зважаючи на рівень їх складності.

Україною взято курс на демократизацію суспільства, визнання країни на міжнародній арені. Впроваджена ринкова орієнтація реформ в економіці сприяє різкому прискоренню зросту рівня міжнародного співробітництва у всіх галузях, у тому числі в освітній. Одним із важливих аспектів міжнародного співробітництва в цій сфері є підготовка фахівців для зарубіжних країн. Багаторічний досвід України в галузі підготовки іноземних громадян дозволяє їм не тільки отримати вищу освіту, а й пройти перепідготовку, підвищити кваліфікацію з фаху, здобути ступінь кандидата, доктора наук, взяти участь у фундаментальних та практичних дослідженнях. Отже, проблема фахової підготовки іноземних громадян в Україні на сучасному етапі потребує вивчення та вирішення, бо підготовка кадрів для зарубіжжя є загальнодержавною справою. Тому аналіз та визнання еквівалентності освітніх систем – актуальне питання сьогодення.

В Україні розробка концепцій міжнародного співробітництва в галузі вищої освіти належить таким визнаним вітчизняним фахівцям, як В. Андрущенко, М. Згуровський, К. Левківський, В. Луговий, В. Козаков, К. Корсак, В. Огнев'юк, С. Ніколаєнко, М. Степко, Т. Фініков. Необхідно зазначити, що сучасні наукові розробки з питань міжнародного співробітництва містять найбільшу кількість педагогічних досліджень в освітянській галузі, які зосереджені на вивченні російської та української мов як іноземних. Результати зафіксовано в монографіях і наукових посібниках таких авторів, як Є. М. Верещагін, Т. О. Вишнякова, Т. І. Капітонова, О. М. Щукін. Достатньо глибоко вивчаються питання соціально-психологічної та фізіологічної адаптації іноземних студентів до умов іншомовної соціокультурної середовища, про що відмічають Н. О. Агаджанян, О. В. Зинковський, М. О. Іванова, Г. І. Хмара. Коло питань, які стосуються проблеми становлення й перетворення політичної культури, інтернаціонального виховання іноземних студентів, розвитку їх суспільної активності викладено в дослідженнях Т. І. Власової, В. М. Кірко, М. О. Громової, В. І. Ільченко, Л. Г. Овчаренко. Але ще недостатньо висвітлені питання визнання еквівалентності отриманої освіти за кордоном стосовно української системи навчання.

Мета запропонованої статті проаналізувати окремі аспекти визнання еквівалентності освіти, отриманої за кордоном, стосовно української фахової підготовки іноземних громадян, зосередити увагу на деяких проблемах продовження навчання студентами-іноземцями на території України.

На Україні контингент іноземних студентів формується на фоні світової академічної мобільності, і більшість ВНЗ України визначають підготовку таких спеціалістів як важливий напрям своєї діяльності. Навчання іноземних громадян, розвиток інфраструктури освітнього простору в цій галузі вносить позитивний вклад у питання державної політики у відносинах з іншими країнами і сприяє зміцненню економічної та геополітичної позиції України.

Підготовка фахівців для іноземних країн як частина загальної вузівської освіти в країні витримує на собі усі негативні наслідки перехідного періоду. В той же час слід зазначити, що збільшення попиту на отримання вищої освіти в нашій країні за останнє десятиріччя зумовлено декількома факторами, серед яких на першому місці – зміни соціально-економічних умов.

Для України навчання у вищих навчальних закладах іноземних громадян означає, насамперед, надходження до бюджету країни. Це – можливість для конкретного університету отримати додаткові кошти. Але найважливіше це – престиж країни.

ВНЗ України спроможні надавати якісну освіту іноземцям. В останні роки відбулася модернізація вищої освіти в державі, для того була об'єктивна необхідність. Адже на порозі XXI століття ми стали очевидцями безпрецедентного зростання уваги до вищої освіти, розширення її функцій і ролі в суспільстві. Сьогодні вона розглядається у цивілізованому суспільстві не тільки як інституція задоволення фахових потреб особистості, але й як духовна необхідність.

Вищу школу в Україні насамперед зорієнтовано на задоволення освітніх потреб особистості, відновлення національних освітніх традицій і примноження досвіду, відтворення інтелектуального духовного потенціалу нації, вихід вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, становлення державності та демократії в суспільстві, забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями. Основною метою розвитку вищої освіти є переростання кількісних показників у якісні. Поліпшення якості викладання і підвищення конкурентоспроможності випускників залишаються головними в галузі освіти. Не останнім фактором у цьому є міжнародна діяльність закладу вищої освіти. Світове співробітництво у сфері вищої освіти покликано вирішувати низку таких актуальних завдань: дотримання відповідності змісту і рівня вищої освіти до потреб економіки, політики, соціокультурної сфери суспільства; стандартизація рівня підготовки фахівців у різних країнах і регіонах; зміцнення міжнародної солідарності

і партнерства у сфері вищої освіти; спільне використання знань і навичок у різних країнах і континентах.

Розглянемо динаміку зросту попиту на отримання вищої освіти на регіональному рівні за даними Луганської області (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміки кількості студентів у ВНЗ III–IV рівнів акредитації
в Луганській області (на початок навчального року)**

Показники	2000/ 2001	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009
Кількість закладів	7	8	9	9	9	9	10
У них студентів, осіб	52329	73569	79384	86455	98863	97555	97229
За формою навчання							
денною	33280	41494	42970	46169	52158	49605	49453
вечірньою	448	527	464	557	479	274	260
заочною	18601	31548	35950	39729	46226	47676	47516
Прийнято, осіб	14949	18688	20419 ¹	20921 ¹	24547 ¹	22088 ¹	18302 ¹
за денною формою навчання	9103	10822	11274	11896	13274	11828	11567
Випущено, осіб	11340	16072	11601 ²	14834 ²	18147 ²	18456 ²	19391 ²
за денною формою навчання	8949	10090	6981	7736	9753	9903	9548

Джерело: [1].

У наведеній таблиці з приміткою під номером 1 серед студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації 435 осіб – інваліди, 238 – сироти та ті діти, які залишились без піклування батьків (віком до 18 років). Також з приміткою під номером 2 у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації Луганської області навчається 2,8 тис. студентів – іноземних громадян з різних країн світу. Серед кількості навчальних закладів Луганської області намітилась позитивна динаміка: збільшення з 7 до 10, за рахунок відкриття філіалів учбових закладів. Також треба відзначити, що загальна кількість тих, хто отримує вищу освіту збільшилась у 2008-2009 навчальному році порівняно з 2000-2001 навчальним роком на 44900 осіб. Спостерігається нерівномірний розподіл студентів за формою навчання: на денній формі відбулося збільшення на 16173 особи; на вечірній, навпаки, зменшення склало 188 осіб; на заочній кількість

студентів збільшилася на 28515 осіб у розрізі регіону. Це пояснюється зменшенням актуальності отримання освіти вечірньо, але в сучасних економічних умовах багато фахівців прагнуть навчатися без відриву від виробництва, тобто заочно, особливо коли отримують навчання після середньої спеціальної освіти. Денна форма навчання зацікавлює тих учнів, які виконують усі вимоги зовнішнього незалежного тестування, а також іноземних громадян, які не є носіями української або російської мов, що може вплинути на ефективність процесу навчання, якщо отримувати її заочно та не знаходитися у постійному мовному середовищі.

Учбові заклади здійснюють підготовку та перепідготовку іноземних громадян відповідно до отриманої ліцензії Міністерства освіти та науки України. А також ВНЗ спираються на Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», на постанову Кабінету Міністрів України від 26.02.93 № 136 «Про навчання іноземних громадян в Україні» (зі змінами) та від 05.08.98 № 1238 «Про затвердження Положення про прийом іноземців та осіб без громадянства на навчання до вищих навчальних закладів», на „Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 65 від 20 січня 1997 року.

За офіційними даними Міністерства освіти і науки України у 2003р. в Україні у 154 вузах навчалось 22 тис. іноземних студентів із 111 країн світу. Це громадяни Індії, Йорданії, Китаю, Росії, Алжиру, Сирії, Марокко, Лівії тощо. Та з кожним роком попит на отримання освіти саме в Україні зростає, тому постійно зростає і кількість іноземних студентів, котрі навчаються в Україні. Україна за навчання іноземних студентів щорічно отримує понад 35 млн. доларів США і дає роботу 2 тис. викладачам. На сьогодні 204 українські вищі навчальні заклади здійснюють підготовку 43 тис. іноземців із 133 країн світу, що дозволило за 2009 рік заробити 80 млн. доларів США, а також забезпечити роботою 4 тис. викладачів [2].

Важливою особливістю у галузі освіти в Україні, як і в цілому світі, є брак адекватної інформації щодо змін у системах освіти, порівняння та визнання освітніх документів, навчальних програм та освітніх кваліфікацій. Україною накопичено багаторічний досвід вивчення і порівняння систем освіти, підписано двосторонні угоди з 21 країною світу про визнання та еквівалентність документів про освіту, наукові ступені та вчені звання, вироблено правила допуску до освіти абітурієнтів-іноземців. Процес взаємовизнання освітніх кваліфікацій унормований Україною з такими державами: Французькою Республікою, Республікою Польща, Республікою Казахстан, Соціалістичною Республікою В'єтнам, Монголією, Республікою Екваторіальна Гвінея, Великою Соціалістичною Народною Лівійською Арабською Джамагірією, Республікою Перу, Російською Федерацією, Грузією, Республікою Болгарія, Республікою Молдова, Туркменістаном,

Республікою Вірменія, Азербайджанською Республікою, Румунією, Китайською Народною Республікою, Угорською Республікою, Республікою Білорусь, Республікою Узбекистан, Словацькою Республікою, Естонською Республікою [3].

Виконуються постійні довготривалі дослідження співставлення рівня та змісту освіти. У результаті було прийнято низку конвенцій, у яких засвідчується, що країни-учасниці визнають еквівалентними не зміст, а лише загальну її тривалість. Зокрема у 1961 році була прийнята Гаагська конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів [4, с. 153].

В Україні, як і в Європі в цілому, визнано тривалість повної середньої освіти – дванадцять років. Проаналізуємо терміни отримання повної середньої освіти у деяких країнах світу (див. табл. 2).

Таблиця 2

Термін довузівської освіти декількох країн світу (років)

Географічний регіон	Назва країни	Кількість років	Географічний регіон	Назва країни	Кількість років
Країни СНД	Білорусь	11-12	Країни північної Африки	Алжир	12-13
	Грузія	11		Марокко	12
	Росія	11		Лівія	12
	Україна	11-12		С'єрра-Леоне	12
	Туркменістан	9		Туніс	13
Країни Близького Сходу	Йорданія	12	Країни центральної Африки	Бенін	13
	Ірак	12		Конго	13
	Ізраїль	12		Нігерія	11-13
	Сирія	12		Ефіопія	12
	Палестина	12	Країни Сходу	Китай	12
	Туреччина	11-12		Індія	12

Джерело: [5].

Аналізуючи інформацію таблиці, треба відзначити, що різниця у термінах отримання загальної середньої освіти складає у більшості випадків два роки, виняток лише шкільна система Туркменістану, але й у цій країні також, починаючи з 2004 року, вже проводиться шкільна реформа. Немає різниці між системами отримання шкільної освіти між країнами, враховуючи географічну приналежність, а також це стосується минулого колоніального розподілу.

Складним є питання з визнанням еквівалентності документів про базову та про повну вищу освіту. Різноманіття й неоднозначність дипломів про вищу освіту являє собою певну проблему в зв'язку з тим, що безперервні реформи освіти в країнах світу приводять до появи все новіших видів дипломів і свідоцтв. Для встановлення еквівалентності рівнів освіти й відповідних їм документів, які видають у різних країнах, проводиться процес нострифікації – процедура визнання іноземних

документів про освіту. Це довготривалий та складний процес. Проводиться він згідно із Законом України «Про освіту» (розділ V, ст. 64, п. 3), Законом України «Про вищу освіту» (розділ IV, ст. 18), на виконання рішення Комітету Верховної Ради України, ухваленого в результаті розгляду питання про хід виконання Закону України «Про ратифікацію конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні» (Лісабонська конвенція) № 1273-XIV від 3 грудня 1999 року (протокол № 29 від 20 травня 2009 року), відповідно до Положення про визнання іноземних документів про освіту № 878/8199 від 30 вересня 2003 року та згідно з міжурядовими двосторонніми угодами. Але в угодах про еквівалентність згадуються, як правило, лише найбільш розповсюджені види дипломів, відповідні до порівнюваних рівнів освіти.

При оцінюванні рівнів дипломів, виданих ВНЗ у різних країнах, необхідно мати на увазі, що рівень найбільш розповсюджених дипломів про вищу освіту – ступень бакалавра в англійськомовних країнах, ступінь ліценціату і «метріз» у франкомовних країнах і ступінь ліценціату в іспаномовних – та португаломовних – може бути зіставлений тільки з рівнем документів, видаваних після трьох або чотирьох (у виняткових випадках – п'яти) років навчання у вищих навчальних закладах України. Що ж стосується дипломів, порівнюваних за рівнем з дипломом про повну вищу освіту, то до них можуть бути віднесені в англійськомовних країнах – ступінь магістра, а також деякі дипломи про спеціалізацію й професійні дипломи (за умови, що вони отримані в результаті не менш п'яти років навчання у вузі й захищені дипломною роботою); у франкомовних країнах – дипломи, рівень яких не нижче диплома третього циклу вищої освіти.

Результати проведеного дослідження підтверджують, що міжнародне співробітництво ВНЗ України значно розширює перспективи розвитку національної вищої освіти в цілому. З метою практичної реалізації стратегічного курсу на європейську інтеграцію Україна спрямовує свої зусилля на участь у європейських програмах визнання періодів навчання у загальноосвітній середній школі та документів про закінчення проміжних (бакалаврат) і повних (магістратура) стадій вищої освіти, документів про наукові ступені та вчені звання.

Отже, на останок підкреслимо важливе значення для фахової підготовки іноземних громадян в Україні вдосконалення процесу визнання еквівалентності зарубіжних освітніх систем стосовно української системи освіти. Насамперед, особливу увагу слід приділити аналізу та співвідношенню з системою освіти України змісту попередньо отриманої освіти за кордоном, а не тільки терміну, за який вона отримувалася. Також слід звернути особливу увагу на відповідне оформлення освітніх документів іноземних громадян, які надають їм право здійснювати навчання на різних освітніх ступенях у ВНЗ країни. Ще потребує доопрацювання корекція змісту навчання іноземних

студентів відповідно до нових програм багаторівневої системи освіти в Україні, яка за останні роки зазнала значних перетворень із урахуванням особливостей та варіативності зарубіжних систем освіти.

Література

1. Луганська область у цифрах 2008. Статистичний збірник за ред. С.Г. Пілієва, Відповідальний за випуск Г.М. Погорелова. Гол. упр. статистики у Луганській області. – Луганськ, 2009. – 192 с. **2. Інтернет** джерело: режим доступу www.mon.gov.ua. **3. Збірник** нормативно-правових актів щодо взаємного визнання документів про освіту, наукові ступені та вчені звання / Уклад.: В.Д. Шинкарук, Р.В. Бойко, К.М. Левківський, З.І. Логвін, Н.Л. Губерська; За заг. ред. І.О. Вакарчука. – К.: Знання, 2008. – 199 с. **4. Закон** України № 2933-III (2933-14) від 10.01.02 р. **5. Інтернет** джерело: режим доступу http://foreigndocs.sfedu.ru/cmo_countries. **6. Фахова** підготовка іноземних громадян в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: зб. матер. II Міжнарод. наук.-практ. конф. (11-12 березня 2004р., м.Київ) / редкол.: З.І. Тимошенко – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 30.

Орлова-Курилова О. В., Радіонова Т.О. Питання еквівалентності освітніх програм.

У статті проаналізовано окремі аспекти визнання еквівалентності освіти, отриманої за кордоном, стосовно української фахової підготовки іноземних громадян, розглянуто деякі проблеми продовження навчання студентами-іноземцями на території України, висвітлено міжнародні двосторонні угоди та законодавчі документи, яких дотримуються ВНЗ України, при навчанні іноземних студентів.

Ключові слова: фахова підготовка, еквівалентність, нострифікація, двосторонні угоди, системи освіти.

Орлова-Курилова О. В., Радионова Т. А. Вопросы эквивалентности образовательных программ.

В статье проанализированы отдельные аспекты признания эквивалентности образования, полученного за границей, относительно украинской профессиональной подготовки иностранных граждан, рассмотрены некоторые проблемы продолжения обучения студентами-иностранцами на территории Украины, освещены международные двусторонние соглашения и законодательные документы, которых придерживаются ВУЗы Украины при обучении иностранных студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, эквивалентность, нострификация, двусторонние соглашения, системы образования.

Orlova-Kurylova O., Radionova T. Issues of curriculum equivalence.

Some aspects of the equivalence of education obtained abroad concerning Ukrainian professional training of foreign citizens are analyzed. Some problems of continuation of foreign students' education in the territory of Ukraine are considered. International bilateral agreements and legislative statements, which are held by higher educational establishments of Ukraine during foreign students training, are covered.

Key words: professional training, equivalence, nostrification, bilateral agreements, educational system.

УДК [378. 011. 3 – 051:8]: [378. 016: 009]

С. В. Перова

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ
В РОЗВИТКУ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ**

Сьогодні Україна здійснює активні спроби ввійти до європейського соціально-економічного простору, що, в свою чергу, вимагає кардинального перетворення усіх структур суспільства та високих темпів розвитку сучасних технологій. Не залишається осторонь цих змін й вища освіта, перед якою постає завдання пошуку та впровадження новітніх підходів до навчання різних дисциплін, зокрема соціально-гуманітарних, які мають якнайповніше відповідати потребам і сучасного суспільства, і окремої особистості.

Серед основних вимог, які наразі висуваються до майбутнього випускника вищого навчального закладу, можна виділити готовність до самовизначення, до співробітництва, навчання протягом життя та здатність самостійно приймати відповідальні рішення. У Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України зазначається, що метою розвитку педагогічної освіти є створення такої системи, яка на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій забезпечить підготовку педагогічних працівників, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб [1].

В світлі вище згаданого, можна зазначити, що при підготовці майбутніх учителів у вищих навчальних закладах особливого значення набуває навчання на основі компетентнісного підходу, який націлений на формування компетентностей, що поєднують в одне ціле набуття теоретичних знань та їх практичне використання при вирішенні конкретних завдань і проблемних ситуацій. При цьому компетентнісний

підхід висуває на перше місце не інформованість студента, а уміння вирішувати проблеми, які виникатимуть у реальних життєвих ситуаціях, тобто ключові компетентності (В. В. Серіков, А. В. Хуторський, Б. Д. Ельконін, R. Barnett, P. Hodkinson, M. Issitt, T. Hyland та інші). На нашу думку, ключова компетентність є об'єктивною категорією, яка фіксує суспільно визнаний комплекс знань, умінь, навичок, стосунків тощо певного рівня, що можуть бути застосовувані у широкій сфері діяльності людини. Вона може бути визначена як здатність людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи відповідні проблеми. Кожна з таких компетентностей передбачає засвоєння людиною не окремих, не пов'язаних один з одним елементів знань і вмінь, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напрямку її набуття наявна відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер.

Метою нашої статті є спроба з'ясувати, яку роль відіграють соціально-гуманітарні дисципліни у розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів.

Соціально-гуманітарні знання в сучасному світі набувають особливого значення, що пов'язано специфікою розвитку нашої держави. Це і політичні зміни, і становлення нової економіки, і модифікація систем цінностей, і диференціація запитів молоді в сфері освіти. Низький рівень соціально-гуманітарної компетентності часто не дозволяє значній кількості випускників ВНЗ повноцінно реалізувати себе в трудовій діяльності, а також актуалізувати повною мірою свій громадянський потенціал [2, с. 25].

У ході роботи над дисертаційним дослідженням на основі значної кількості літературних джерел ми дійшли висновку, що до складу ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів належать:

- інформаційна компетентність;
- міжкультурна комунікативна компетентність;
- соціально-правова компетентність;
- компетентність самовдосконалення;
- діяльнісна компетентність.

Навіть поверхово переглянувши зазначений набір ключових компетентностей, можна сказати, що від майбутнього філолога вимагається здатність функціонувати в соціумі з урахуванням позицій інших людей, вступати до комунікації з метою бути зрозумілим, аналізувати та діяти з позицій окремих областей людської культури. Саме цей перелік компетентностей є запитаним у соціумі крім професійних, спеціальних знань та вмінь.

Сьогодні більшість предметів дисциплін циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки здійснюється за вільним вибором студента. Обов'язковими для включення у навчальний план підготовки бакалаврів за напрямком підготовки 0203 "Філологія" є наступні

дисципліни: українська мова (за професійним спрямуванням), історія України, історія української культури, іноземна мова, філософія.

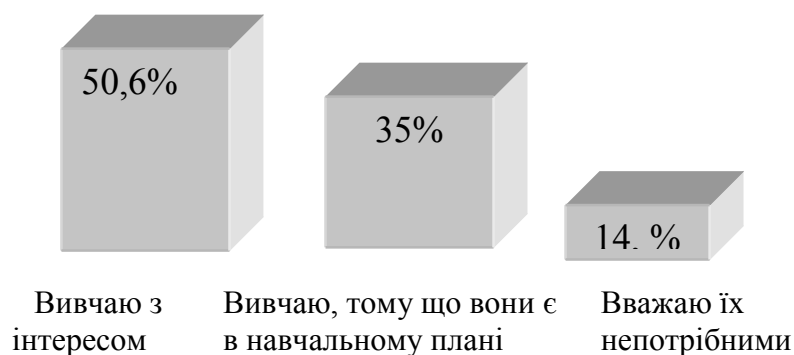
З метою визначення інтересу до вивчення соціально-гуманітарних дисциплін та їх ролі у розвитку ключових компетентностей ми опитали 15 викладачів та 77 студентів-майбутніх учителів, які навчаються на філологічних спеціальностях Луганського національного університету імені Тараса Шевченка та Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Серед предметів соціально-гуманітарного циклу найбільший інтерес у студентів викликає вивчення іноземної мови (46,8 %) та історії України (40 %). Набагато менше опитуваних цікавить вивчення філософії (2,7 %), історії української культури (6,6 %) та української мови за професійним спрямуванням (3,8 %). На думку викладачів, уподобання студентів мають виглядати наступним чином: українська мова за професійним спрямуванням (40 %), іноземна мова (26,8 %), філософія (20 %), історія України (6,6 %) та історія української культури (6,6 %).

Більша частина опитуваних студентів вивчає зазначені дисципліни з інтересом (50,6 %). В той же час 35 % зазначили, що вивчають їх лише тому, що соціально-гуманітарні дисципліни входять до навчального плану, а 14,4 % взагалі вважають їх непотрібними. Викладачі одностайно (100 %) погодилися з думкою про обов'язковість та значущість вивчення соціально-гуманітарних дисциплін у педагогічних ВНЗ.

Схема 1.

Розподіл опитаних студентів за ступенем їхнього інтересу до вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, % від кількості опитаних

Студентам ми запропонували відповісти на питання, чи вважають вони, що знання цих предметів допомагає в житті. Стверджувальну відповідь дала більша кількість опитуваних – 84%. Потім ми спитали студентів, які дали стверджувальну відповідь, коли в житті їм можуть стати у нагоді соціально-гуманітарні знання. Аналіз відповідей можна прослідкувати за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1.

Напрямки, в яких соціально-гуманітарні дисципліни можуть стати в нагоді майбутнім учителям-філологам

1.	Як основа майбутньої професійної діяльності	81,8%
2.	Для розширення соціальних зв'язків, в тому числі міжнародних	90,1%
3.	Для спілкування за пізнавальними, діловими, особистісними мотивами	94,8%
4.	Для розуміння цінності співробітницьких взаємовідношень, товаришування, довірливих відносин між людьми	62,3%
5.	Як тісна єдність інтелектуального розвитку з формуванням особистості, здатність справлятися з протиріччями та невизначеностями свого життєвого досвіду	87%
6.	Для наявності певної життєвої позиції й внутрішньої готовності до її реалізації	90,1%
7.	Для вміння побачити й сформулювати проблему, запропонувати (знайти або сконструювати) способи її вирішення та обрати найефективніший	76,6%
8.	Для актуалізації різних джерел знань в необхідних ситуаціях інтелектуально-пізнавальної діяльності	55,8%
9.	Для формування світогляду та громадянської думки	92,2%
10.	Для прийняття вірних соціально-економічних рішень	71,4%
11.	Для становлення високоінтелектуальною особистістю	49,3%

Результати опитування впевнено свідчать про те, що майбутні вчителі-філологи досить високо цінують вивчення соціально-гуманітарних дисциплін та роль, яку вону відіграватимуть у їхньому подальшому житті. Безсумнівним є й той факт, що, напрямки, які відзначили опитувані, являють собою певні індикатори визначених нами ключових компетентностей. Так, розширення соціальних зв'язків, в тому числі міжнародних, спілкування за пізнавальними, діловими, особистісними мотивами, розуміння цінності співробітницьких взаємовідношень, товаришування, довірливих відносин між людьми є критеріями міжкультурної комунікативної компетентності; наявність певної життєвої позиції й внутрішньої готовності до її реалізації, формування світогляду та громадянської думки – соціально-правової компетентності; актуалізація різних джерел знань в необхідних ситуаціях інтелектуально-пізнавальної діяльності – інформаційної компетентності; прийняття вірних соціально-економічних рішень, вміння побачити й сформулювати проблему, запропонувати (знайти або сконструювати) способи її вирішення та обрати найефективніший – діяльнісної компетентності. Це свідчить про потенціал соціально-гуманітарних дисциплін для розвитку ключових компетентностей майбутніх словесників.

Наведемо приклади відповідей про роль соціально-гуманітарних дисциплін в житті особистості:

- *Мені здається, що ці науки формують сприйняття особистістю суспільства в цілому та нашого місця в ньому, і ці знання необхідні, тому що, завдяки ним можна сформулювати це сприйняття в певному руслі.*

- *Вони допомагають сформулювати мій світогляд, дають вміння отримувати знання, добувати знання, аналізувати інформацію. Ще допомогли мені зрозуміти, що я правильно вирішила бути вчителем української мови.*

Ми також поцікавилися у групи студентів та викладачів, чи вважають вони, що вчитель-філолог має бути всебічно освіченою особистістю, здатною керувати власним життям, знати історію та культуру власного народу, володіти певним рівнем іноземної мови. Відповіді майбутніх учителів словесності розподілилися наступним чином: 60,5 % опитуваних вважають, що бажано мати зазначені якості та вміння; 38,2 % погодилися з тим, що це є необхідним. І лише 1,3 % опитуваних вважає це абсолютно непотрібним.

Далі, ми спробували дізнатися, які методи та технології навчання соціально-гуманітарних дисциплін є найефективнішими на думку респондентів. Як можна побачити з відповідей опитуваних, майбутні вчителі-філологи та експерти надають перевагу інтерактивним методам, тобто тим, які ґрунтуються на активності студентів, на діалогічній (а не монологічній) манері подання матеріалу, на зворотньому зв'язку. Це є показовим для нашого дослідження, тому що, вважається, що саме інноваційні методи та технології найбільше сприяють розвитку ключових компетентностей особистості. Однак, порівняно великий відсоток респондентів з експертної групи вважають, що традиційні методи навчання соціально-гуманітарних дисциплін не втратили своєї актуальності та значущості (таблиця 2). При цьому більшість викладачів (86,7 %) визнають, що розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів найбільше сприятиме використання інноваційних технологій та новітніх методів під час навчання у вищому навчальному закладі.

**Ефективність різних методів та технологій при навчанні
соціально-гуманітарних дисциплін, % від кількості опитаних**

Методи та технології	На думку експертів	На думку студентів
Лекції	66,7	51
Семінарські (практичні) заняття	80	54,5
Написання рефератів	46,7	12,9
Доповіді	53,3	10,4
Дискусії	86,7	67,5
Ділові ігри	86,7	45,4
Дебати	80	59,7
Навчальні проекти	93	51,9
Портфоліо	80	42,8

Показовим є той факт, що написання рефератів та доповідей, які є досить популярними у вітчизняній вищій школі, на думку майбутніх словесників, є малоефективними. Серед найбільш дієвих методів та технологій група експертів зазначила навчальні проекти, дискусії та ділові ігри, а на думку студентів, це – дискусії, дебати та семінарські (практичні) заняття. Але під час бесіди зі студентами ми з'ясували, що вони мають досить поверхове уявлення про організацію та проведення ділових ігор, проектів та про складання портфоліо, що, в свою чергу, свідчить про недостатнє їх використання під час вивчення соціально-гуманітарних і взагалі всіх дисциплін.

Отже, більшість респондентів погоджуються з думкою про те, що отримані вчителем-філологом у вищому навчальному закладі знання з соціально-гуманітарних дисциплін допомагають у житті та професійній діяльності. Популярною є думка, що зазначені дисципліни сприяють формуванню світогляду, громадянської позиції, такі знання можуть допомогти конкурувати на ринку праці та сприяти розширенню соціальних зв'язків.

На основі отриманих результатів, можемо зробити висновок, що соціально-гуманітарні дисципліни мають певний потенціал для розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів. Адже ключові компетентності – це результат загальної освіти особистості, пов'язаний із здатністю на основі знань, умінь, досвіду, ціннісних орієнтацій вирішувати життєво-необхідні завдання та проблеми. Однак, на нашу думку, розвиток ключових компетентностей під час вивчення соціально-гуманітарних дисциплін вимагає не стільки перегляду тематичного змісту, скільки змін технологій навчального процесу.

Перспективи подальших напрямків дослідження вбачаються у впровадженні при вивченні дисциплін соціально-гуманітарного циклу

технології портфоліо та використання проектного методу з метою розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів.

Література

- 1. Концептуальні** засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті URL:<http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher>.
- 2. Константиновский Д. Л.** Социально-гуманитарное образование: ориентации, практики, ресурсы совершенствования: Коллективная монография / Д. Л. Константиновский, Е. Д. Вознесенская, О. Я. Дымарская, Г. А. Чередниченко. – М.: ЦСП, 2006. – 264 с.
- 3. Новый** взгляд на грамотность. По результатам международного исследования PISA – 2000. [Текст]. – М.: Логос, 2004.
- 4. Компетентнісний** підхід у сучасній освіті: Бібліотека освітньої політики / [під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К.: «К. І. С», 2004. – 112 с.
- 5. Національна** доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.

Перова С. В. Соціально-гуманітарні дисципліни в розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів.

У статті розглядається роль соціально-гуманітарних дисциплін у розвитку ключових компетентностей майбутніх учителів-філологів. Особлива увага приділяється результатам опитування, проведеного серед студентів та викладачів.

Ключові слова: ключові компетентності, соціально-гуманітарні дисципліни, вчитель-філолог.

Перова С. В. Социально-гуманитарные дисциплины в развитии ключевых компетентностей будущих учителей-филологов.

В статье рассматривается роль социально-гуманитарных дисциплин в развитии ключевых компетентностей будущих учителей-филологов. Особое внимание уделяется результатам опроса, проведенного среди студентов и преподавателей.

Ключевые слова: ключевые компетентности, социально-гуманитарные дисциплины, учитель-филолог.

Perova S. The social subjects and the humanities in the development of future teachers-philologists' key competences.

The article deals with the role of the .social subjects and the humanities in the development of future teachers-philologists' key competences. Special attention is given to the results of the questionnaire performed among students and teachers.

Key words: key competences, the .social subjects and the humanities, teacher-philologist.

УДК 373.5.015.31:17.022.1

В. Є. Сергєєва

ЗАСТОСУВАННЯ ДУХОВНОГО КАТАРСИСУ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

У ході природної і соціальної еволюції людства відбувався відбір тих видів діяльності, що виявилися найбільш ефективними в плані виділення людей із загальноприродного континууму, подолання в них тваринного початку, обмеження панування біологічних потреб. У цілому, природний і соціальний відбір витримували індивіди, які здатні були до найбільш складної, одухотвореної діяльності.

Маються всі підстави стверджувати, що вищим видом духовної активності людини є катарсична діяльність. На думку багатьох учених, катарсична діяльність створила "людину духовну", сформувала її як вершину біосоціальної еволюції, як культурно-історичну домінанту. Історія людської культури – це процес неухильного удосконалювання і збагачення катарсичної діяльності: від її психофізіологічного до власне духовного рівня, від насолоди біологічним благополуччям і комфортом (наприклад, їжею, статевим актом, безпекою) до задоволеності результатами праці, соціальної комунікації, творчості в мистецтві [1, с. 4].

Розробляючи й обґрунтовуючи духовний катарсис як засіб формування загальнолюдських цінностей, ми спирались на праці сучасних дослідників різноманітних аспектів катарсису, серед яких виділяються імена вчених-педагогів А. Анікста, В. Асмуса, Е. Баллоу, Н. Берхіна, Ю. Борева, Ш. Бутчера, Л. Вороніної, Л. Виготського, Дж. Дземідока, І. Карпенка, О. Лосєва, Д. Лукача, В. Семенова, Й. Хейзінґи, В. Шестакова, Г. Шингарова, Т. Флоренської, З. Фрейда, Г. Шевченко та ін. Усі вони зробили великий внесок у вивчення сутності, засобів і механізмів катарсису, в організацію катарсичного навчально-виховного процесу.

Дослідження з філософії, психології та педагогіки щодо питання духовного катарсису нараховують десятки праць – монографій, брошур і статей з різноманітних питань теоретичного та практичного застосування духовного катарсису у формування загальнолюдських цінностей.

Знання з приводу змісту і застосування механізмів духовного катарсису виявилися вкрай необхідними, оскільки у процесі переживання катарсичного стану людина долає життєво важливі суперечності та конфлікти, досягаючи морально-психологічної, духовної рівноваги з соціоприродним середовищем і власним "я".

Метою статті є аналіз змісту і ролі духовного катарсису у формуванні загальнолюдських цінностей учнів, та впровадження його у навчально-виховний процес сучасної школи.

У соціокультурному плані виховання можна розглядати як процес катарсичного перетворення особистості. "Катарсис – це цілісний, насичений, динамічний стан особистості, що виражає вищий ступінь її духовної організації і виникає в результаті очищення, ускладнення й піднесення її цінностей і ідеалів до рівня соціально значущих, національних, загальнолюдських" [2, с. 128]. Зазначимо, що привабливість цього підходу для нас полягає в тому, що основу духовного катарсису складає "сходження" суб'єкта до особливо значимих – загальнолюдських цінностей та ідеалів. Тим самим виховання, катарсис і загальнолюдські цінності включаються в єдину духовно-практичну систему, у якій мета, засіб і результат максимально зближуються.

Відповідно до теоретичного підходу, запропонованого вище, духовне очищення полягає в активному усвідомленні людиною неадекватного, неактуального чи шкідливого досвіду діяльності й спілкування, в усуненні його елементів зі змісту й способів розуміння, оцінки, ставлення до об'єктів і явищ дійсності, до інших людей.

Духовне ускладнення припускає внутрішню структурну перебудову свідомості, почуттів і поведінки особистості за допомогою введення нових елементів і зв'язків у її соціокультурний досвід.

Духовне піднесення означає свідоме прийняття індивідом нових для нього соціально значущих цінностей і ідеалів, стійку орієнтацію на їхню реалізацію в особистому житті, у діяльності і спілкуванні з іншими людьми.

Можна припустити, що всім загальнолюдським у собі люди зобов'язані духовному катарсису. Тут виявляється двояка діалектична залежність зазначених явищ. Через катарсис соціальні суб'єкти засвоюють загальнолюдський ціннісний досвід, а завдяки останньому – здатні переживати духовне очищення, ускладнення й піднесення.

Оскільки катарсис містить у собі емоційні, інтелектуальні, моральні, естетичні компоненти, то цілком закономірна і зрозуміла його здатність впливати на цілісний світ людської особистості. По своїй суті катарсис – складна, цілісна трансформація духовного стану людини, при якій загальнолюдські цінності не тільки "очищають", "ускладнюють" і "підносять" її, але й стають глибоко особистими. Катарсичність – головний критерій у засвоєнні загальнолюдських цінностей у культурі.

Тим самим підкреслимо, що доречно зближення понять "культура", "прогрес" і "катарсис". На думку Н. В. Гончаренка, прогрес у культурі розкривається в наростаючому проникненні в неї наукового світогляду, у розширенні меж, впливу матеріалізму у філософії, реалізму в мистецтві, загальнолюдського в етиці [3, с. 321].

Катарсичний зміст у прогресі духовної культури полягає в тому, що він – це висхідний розвиток творчої діяльності суспільства, процес збагачення її новими гуманістичними ідеями, більш глибокого пізнання світу і його позитивного перетворення з метою створення найбільш

сприятливих умов для розширення свободи людини, її гармонійного розвитку, щастя і збереження. На нашу думку, було б справедливо охарактеризувати зазначені процеси як соціально-історичний катарсис.

Катарсис є універсальним механізмом духовної культури і виховання, він – "механізм формування механізмів", "механізм соціальної спадковості" (О. М. Леонтьєв).

Через катарсичні стани задовольняється потреба в "ціннісному насиченні" особистості. Катарсис є найбільш "природною" духовною потребою соціальної людини. Зміст катарсису, отже, не може бути вичерпаний тільки фізіологічними чи психологічними його функціями, хоча й вони відіграють важливу роль у життєдіяльності людей. Наприклад, на думку Н. Я. Джинджихашвілі, "психологічну потребу катарсису варто розуміти як загальну психічну потребу людини у вирівнюванні своєї свідомості з навколишнім світом" [4, с. 497].

Кожна національна культура зберігає і відтворює духовні доміанти вищого порядку, які у науковій традиції називаються "загальнолюдськими цінностями". Вирішення питання про ці цінності ми вважаємо принципово важливим у теоретичному і практичному планах.

На наш погляд, продуктивною є позиція, відповідно до якої загальнолюдські цінності – це історично сформована система узагальнених оціночних уявлень і ставлень людей до найважливіших умов їхнього буття, що забезпечують їхнє збереження і прогресивний розвиток як представників біологічного виду і розумних соціальних істот.

У зв'язку з цим нам уявляється найбільш коректним наукове визначення культури як "відкритої динамічної системи, спрямованої на збереження виду *Homo sapiens*, заснованої на поза генетичній пам'яті людства про механізми, які вироблені у процесі історичного розвитку соціуму й адаптації до навколишнього середовища (тобто культурної традиції, що включає механізми соціальної поведінки і мистецтва)" [5, с. 229].

Саме в цій культурологічній парадигмі ми пропонуємо розглядати феномен "загальнолюдські цінності".

Природа загальнолюдських цінностей така, що вони одночасно існують на рівні "основних умов життя" й "основних прав людини", поєднуючи їх в органічному синтезі. Перші виражають об'єктивну, другі – суб'єктивну сторону цінностей. Умови збереження і розвитку людського роду не прямо, а опосередковано входять до складу духовної культури, проявляючись у суспільній свідомості як "основні права людини". Саме через систему прав умови життя людей стають для них головними духовними цінностями. Ніхто не може позбавити індивіда його основних прав, не зазіхнувши тим самим на найважливіші умови збереження і розвитку всього людського роду.

Права людини – це та субстанція, що забезпечує збереження і розвиток кожного окремого індивіда як родової істоти у повному

багатстві його біологічних і соціальних характеристик. Відтворення цих сутнісних характеристик є одночасно метою, засобом і результатом функціонування людської культури.

Зв'язок загальнолюдських прав з основними умовами буття роду вимагає від конкретного суб'єкта відповідальності в плані відтворення в собі самому й особистісної своєрідності, і родової ідентичності. Тому, пише Е.В. Ільєнков, кожна окрема людина тільки тоді і там виступає як Людина, коли і де вона свідомо, тобто вільно, удосконалює свій рід, діючи, коли потрібно, проти егоїстичних інтересів власного "емпіричного" Я [6, с. 73].

Враховуючи взаємозв'язок загальнолюдських цінностей з основними умовами збереження і розвитку суспільства й особистості, можна стверджувати, що цих цінностей не може бути багато.

На нашу думку, соціокультурне призначення загальнолюдських цінностей розкривається в наступних параметрах.

По-перше, вони визначають змістовне і смислове ядро буття людства, кінцеві цілі існування і його космопланетарні функції. По-друге, забезпечують загальнородову ідентифікацію людства. По-третє, задають членам світового співтовариства "культурну матрицю" і визначають перспективи індивідуально-особистісного розвитку людей. По-четверте, на їхній основі формуються стандарти і критерії оцінки нового соціокультурного досвіду, що виробляються людством. По-п'яте, стимулюють вольову спрямованість людства до створення більш вдосконалених соціоприродних умов життя і діяльності. По-шосте, сприяють збереженню культурної спадкоємності різних поколінь людського роду. По-сьоме, забезпечують нагромадження «тезауруса культури», тобто стійких смислів і кодів, що сприяють духовному взаєморозумінню і співробітництву людей у різних сферах життя.

До головних критеріїв виділення загальнолюдських цінностей ми відносимо наступні:

- збереження і розвиток людства як біологічного виду і свідомого історичного суб'єкта;
- збереження і розвиток окремих рас і націй як рівноправних членів світового співтовариства;
- збереження і розвиток окремої людини як представника біологічного виду і розумної суспільної істоти.

Усе сказане вище дозволяє уникнути суб'єктивізму і сваволі у виділенні загальнолюдських цінностей та дати їм наукову інтерпретацію.

Таким чином, до основних прав і духовних цінностей людського роду відносяться: право на життя (вітальна цінність) і право на здоров'я (валеологічна цінність); право на людське співтовариство (соціетальна цінність) і право на особисту свободу (лібертальна цінність); право на працю (прагматична цінність) і право на особисту власність (приватна цінність); право на пізнання (гностична цінність) і право на інформацію (інформаційна цінність); право на спілкування (комунікативна цінність) і

право на індивідуальність (унікативна цінність); право на творчість (креативна цінність) і право на всебічний розвиток (калокагативна цінність).

Отже, виділяється шість ціннісно-правових діад (пар), що складають завершене структурне ціле (систему). У цій системі ні кількість елементів, ні порядок їхньої послідовності не є випадковими. У діадах кожне перше право виступає як процес, а друге – його результат. Послідовність правових діад указує на черговість їхньої реалізації в системі; тому діада "життя – здоров'я" є більш загальною стосовно діади "людське співтовариство – свобода". Всередині діад перше право складає передумову появи й існування другого (звідси, наприклад, виводиться формула: "свобода особи можлива лише в умовах суспільства").

Останні елементи попередніх діад "знімаються" у перших елементах наступних, тому цілком правомірне твердження: "вільна праця є умовою існування особистої власності".

Зазначені шість діад виражають головний зміст у ціннісно-правовому просторі людського суспільства. Будь-які інші права і цінності є похідними від виділених. Особливо відзначимо, що право на всебічний розвиток завершує ціннісну систему, однак порядковий номер указує не на його "залишкове" значення в людській культурі, а на те, що для його повного задоволення потрібна обов'язкова комплексна реалізація всіх попередніх. Всебічний розвиток особистості є результатом дії ціннісно-правової системи в цілому і повинний розцінюватися як загальна, стратегічна мета існування людства.

Як було сказано, загальнолюдські цінності – це система соціальних і природних умов життя людей, що забезпечують збереження і розвиток кожного окремого індивіда в ім'я збереження і розвитку всього людського роду.

В ієрархічній системі умов кожне попереднє розглядається як передумова появи і функціонування наступного, виступаючи своєрідним гарантом незворотності перетворення природи в суспільство, матеріального в культурне, біологічного в соціальне, стихійного в організоване.

Людина живе в умовах конкретного соціокультурного середовища, що переломлює й знімає в собі загальнородові цінності. Якщо загальнолюдські цінності служать збереженню і розвитку людського роду, то національні забезпечують відтворення і розвиток конкретного етносу і, завдяки цьому, окремих його представників. Загальнолюдське є метасистемою стосовно національного, а воно, у свою чергу, – стосовно особистісного. Два останніх лише остільки мають аксиологічний зміст, оскільки не суперечать, а сприяють інтересам усього людського співтовариства. Структурні компоненти національної й особистісної ціннісних систем відповідають тим, що виділяються в загальнолюдській ієрархії.

Зрозуміло, що права нації поєднують у собі насамперед умови збереження і розвитку національного організму і завдяки цій особливості набувають узагальнюючого ціннісного значення. Кожний окремий соціальний суб'єкт повинен сприяти реалізації прав свого етносу, бо цього вимагають й інтереси людства, і його власні, особисті.

Загальнолюдське утверджується через індивідуальне, а це останнє представлене, ціннісно та юридично закріплене в понятті "основні права людини". Дотримання прав людини й збереження індивідуальності – нероздільні процеси в цивілізованій, демократичній державі. "Саме своїми, визнаними державою, особистими правами людина конститується як самостійна і вільна у своєму волевиявленні істота, як індивідуальність. Наявність цих прав – як у рамках окремої держави, так і в міжнародному масштабі – сама по собі має загальнолюдську цінність, хоча і не вичерпує останню" [7, с. 43].

Зараз обмеженість духовного світу індивіда, що належить до постіндустріального суспільства, негативно характеризує його, насамперед, у ціннісному відношенні. Не випадково виникають такі його визначення, як "людина ринкова" (В. Франки), "людина самовдоволена" (Х. Ортега-і-Гассет), "нормальна людина, наділена надзвичайною владою" (Е. Фромм) і навіть "Чінгісхан з електронною машиною" (М. О. Ліфшиц).

Таким чином, розширення видів і збагачення змісту катарсичної діяльності складає головну умову формування ціннісної сфери особистості. Необхідно використовувати духовний потенціал катарсичних переживань у різних видах діяльності з метою нагромадження досвіду ціннісного ставлення до світу, властивого різним соціальним суб'єктам.

Проблема загальнолюдських цінностей повинна бути предметом активної комплексної розробки представниками різних наук. Вона має велике теоретичне і практичне значення, оскільки від її результатів залежить чіткість усіх політичних і гуманітарних програм, що визначають довгостроковий розвиток людського суспільства. На базі вищих духовних цінностей буде досягнута справжня єдність людства, перетворення його в гуманістичний "соціальний Всесвіт" (П. О. Сорокін).

Література

- 1. Гончаренко Н. В.** Диалектика прогресса культуры / Н.В. Гончаренко. – К.: Наукова думка, 1987. – 399 с.
- 2. Джинджихашвили Н. Я.** К вопросу о психологической необходимости искусства / Н.Я. Джинджихашвили // Бессознательное: Природа, функции, методы исследования: В 4 т. / Под общ. ред. А. С. Прангишвили и др. – Тбилиси, 1978. – т. 2. – С. 493 – 503.
- 3. Ильенков Э. В.** Об идолах и идеалах / Э.В. Ильенков. – М.: Политиздат, 1974. – 319 с.
- 4. Карпенко І. М.** Емоційна культура майбутнього вчителя / І. М. Карпенко, І. М. Сілютіна // Рідна школа. –

1998. – №6. – С. 3-6. **5. Карпенко И. М.** Катарсическая теория формирования духовной культуры учащейся молодежи // Динамизм социальных процессов в постсоветском пространстве: Мат-лы метод. семинара. / И. М. Карпенко. – Луганск – Цюрих – Женева, 2000. – Вып. II. – С. 127-142. **6. Кузьмина Е. Е.** Почему начался культурологический бум в России / Е.Е. Кузьмина, Е.В. Матюнина // Социально-политический журнал. – 1998. – №3. – С. 111-117. **7. Степин В. С.** От классовых приоритетов к общечеловеческим ценностям / В. С. Степин, А. А. Гусейнов, В. М. Межуев, В. И. Толстых // Квинтэссенция: философский альманах. – М.: Политиздат, 1992. – С. 4-47.

Сергеева В. Є. Роль духовного катарсису як засобу формування загальнолюдських цінностей.

Стаття присвячена аналізу змісту та ролі духовного катарсису як засобу формування загальнолюдських цінностей. На думку автора, всім “загальнолюдським” у собі люди зобов’язані духовному катарсису. Дається визначення складових духовного катарсису як вищого ступеня духовної організації особистості.

Ключові слова: духовний катарсис, загальнолюдські цінності, духовність.

Сергеева В. Е. Роль духовного катарсису як способа формирования общечеловеческих ценностей.

Статья посвящена анализу содержания и роли духовного катарсиса как способа формирования общечеловеческих ценностей. По мнению автора, всем “общечеловеческим” в себе люди обязаны духовному катарсису. Дается определение составляющих духовного катарсиса как наивысшей степени духовной организации личности.

Ключевые слова: духовный катарсис, общечеловеческие ценности, духовность.

Sergeyeva V. The role of spiritual catharsis as a forming method of universal values.

The article is devoted the analysis of content and role of spiritual catharsis as a forming method of universal values. To the author’s opinion, all the “universal” values within people bound to the spiritual catharsis. The definition of the catharsis as the highest degree of spiritual organization of personality is given.

Key words: spiritual catharsis, universal values, spirituality.

УДК 37.03:008

О. О. Ширіна

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКОГО Й НАЦІОНАЛЬНОГО В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ВИХОВАННІ

Україна – унікальна європейська держава. На її території проживають представники понад 100 національностей. Серед них – українці, росіяни, євреї, білоруси, молдавани, болгари, поляки, угорці, румуни тощо. Взагалі «після розпаду СРСР 13 мільйонів чоловік опинилися на території України у становищі національних меншин» [1, с. 44]. І всі вони так чи інакше представлені у системі освіти. Тому, коли йдеться про школу (взагалі), розуміємо, що вона за змістом і формою – і національна, і полікультурна одночасно. Важливо зрозуміти не тільки найбільш загальне у феномені національної школи, але й те особливе, від чого залежить і організація навчання й виховання, і устрій школи, і навчальні програми, і індивідуальний розвиток тисяч дітей.

Теорія і практика засвідчують, що загальнолюдські цінності світової культури краще засвоюються завдяки тісній єдності їх з національною культурою. «Для кожної здорової нації чужі зразки стають лише джерелом, збудником для власної оригінальної творчості» [2, с. 36]. Тобто широке вплетення національної культури у світову, запозичення світових надбань поглиблює і вдосконалює національну культуру. Остання, розвиваючись сама, сприяє розквіту вселюдської культури. «Кожна національна культура й культурно-мовна спільність, разом із її неповторною своєрідністю, має і велике загальнолюдське гуманітарне «ядро», що не зменшується, а навпаки, збільшується завдяки зближенню й взаємозбагаченню різних культур» [3, с. 53-57].

Проблемами співвідношення і взаємовідносини національного і вселюдського, на межі XIX та XX століть, цікавилися такі корифеї вітчизняної філософської думки як Г. Сковорода, П. Грабовський, М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Бердяєв та інші. М. Драгоманов природно поєднав національні скарби і загальнолюдські цінності культури народу думкою про те, що національне може успішно розвиватися не лише на ґрунті націоналізму, але й в атмосфері вселюдських гуманних ідей. У своїй роботі «Чудацькі думки про українську національну справу» М. Драгоманов робить надзвичайний за актуальністю аналіз взаємозв'язку національного і загальнолюдського компонентів, виступає проти «вузького, поверхового національства» [4, с. 330]. Схожу думку висловлює і Г. Ващенко у «Виховному ідеалі». Він радить пам'ятати, що на теренах України живуть і інші народи, з якими слід співпрацювати. Це можливо лише за умов справедливого ставлення до них, при якому захищаються права українського народу, але, разом з тим, не порушуються законні права інших народів [5, с. 91].

Ми переконані, що кожен народ є великим і через своє національне оригінально й повно виражає загальнолюдське. Мета справжнього виховання – сприяння формуванню такої особистості, живоносним початком якої служить любов до людини, що розуміється у його історичному значенні. На нашу думку, людство поза національністю – лише логічна абстракція, бо в людині надто важливо розвивати почуття національної гідності і любові до батьківщини. Життя, батьківщина для дитини починається завжди з найближчого оточення. Лише згодом йде поступове розширення її обріїв. На думку А. Дістервега, національна освіта існує подібно тому, як існує індивідуальне і загальнолюдське. Одним із принципів виховання А. Дістервег висунув принцип культуровідповідності, оскільки у вихованні необхідно брати до уваги умови місця й часу, де людина народилась або їй доведеться жити, тобто всю сучасну культуру у широкому та всеохоплюючому сенсі слова [6].

Діалектика взаємодії національного і загальнолюдського створює основу національної психології. Людина, яка знає і поважає етичні і духовні цінності свого народу, не може не поважати традиції, звичаї інших народів. Національна культура розкривається передусім через духовність народу. Духовність пов'язана із національною культурою, традиціями, що відображені в свідомості людей. Вона є мірилом культурних цінностей. Будь-який етнос має свою самобутню свідомість, менталітет, що залежать не тільки від спільної мови, території, економічного життя, а й від спільності психічного складу. Релігійні, моральні й естетичні цінності кожного народу виявляють прагнення людей до вищих ідеалів, мають багато спільного й передаються від покоління до покоління. Проникнення вглиб до джерел живить і зміцнює культуру. Взаємодія національних культур збагачує їх. Психологія національної відокремленості, етнічної виключності є перешкодою до розуміння інших культур. Така психологія небезпечно руйнівна. З іншого боку, існує небезпека збіднення національних культур безнаціональною масовою культурою. Це призводить до зникнення самобутніх відмінностей між унікальними культурами етносів. У зв'язку з цим Л. Гумільов писав, що краща краса етносфери – її різноманіття. На його думку, відсутність відмінностей між етносами, сумна одноманітність виступають ознаками занепаду. Взаємодіють же національні культури до тих пір, доки між ними існують розбіжності [7, с. 340-347].

Чим більше ми знаємо про розбіжності у культурних переконаннях, цінностях, ставленнях наших глобальних сусідів, тим краще ми будемо підготовлені до сприйняття та розуміння їх культурних проявів, тим менше ми матимемо прихованих упереджень та негативних стереотипів, що є бар'єрами для толерантності, взаєморозуміння й продуктивного діалогу.

Ми переконані, що визначення даної проблеми краще за все

вирішувати за принципом взаємної поваги, для чого слід пізнати цінність інших. Важливим моментом у навчально-виховному процесі вважаємо створення таких умов, за яких учні будь-якої етнічної групи мали б можливість оцінити рівною мірою власну й чужу культуру. При цьому необхідним є забезпечення педагогічної підтримки для збереження культурної самобутності.

Таким чином, можна зазначити, що внаслідок інтеграції народів культурна різноманітність виступатиме в якості фактору їх розвитку, при цьому єдність не повинна бути синонімом однаковості. Полікультурний зміст освіти сприяє розумінню студентами того, що існують інші стилі життя, які так само значущі й мають таке ж саме право на існування, як і їх власні.

Ми вважаємо, що повага прав національних груп на отримання освіти у своїх національних освітніх закладах дає змогу не тільки діалогового спілкування, але й утримує культурний простір від різних вибухонебезпечних ситуацій, пов'язаних із сумісним проживанням різних народів й національних груп. Разом з тим, маючи за орієнтир збереження традицій етносу, школа (взагалі) не являє собою приклад сучасної якості освіти. Національно-культурні цінності передаються «дідівськими» засобами, тобто тими, що використовувалися у минулі століття. Однак сучасні історичні умови існування будь-якого етносу швидко змінюються. Сучасні діти оволодівають складними технологіями, вони інакше сприймають свою історію, їхня культурна ідентифікація відбувається не так, як у їх батьків. Тільки етнографічні акценти виховання дітей у національній школі ще можуть емоційно впливати на школярів молодших класів, але вони ніяк не можуть задовольнити підлітків, тим більше студентів ВНЗ, яким властиві активний пошук особистого поля діяльності і проба сил у широкому сучасному соціальному середовищі. Тому вважаємо, що для розвитку національної вищої школи необхідно не стільки збереження суто етнографічного середовища, скільки включення його у процес розвитку нових, сучасних культурних середовищ.

Якщо розглядати освіту як дійсно культуротворчу діяльність (тобто творчу та утворюючу, що зберігає етнос і заново відновлює його), то виникає потреба у кардинальній перебудові змісту освітніх процесів у більшості національних систем освіти – від дитячого садка, школи до ВНЗ й організаційне забезпечення свободи і продуктивності культурної, творчої діяльності як педагогів, так і дітей на основі полікультурності. Ми переконані, що тільки полікультурна основа здатна вивести національну школу на більш високий рівень розвитку.

Таким чином, найважливішою вимогою щодо організації навчально-виховного процесу в установах із полікультурною спрямованістю освіти вважаємо орієнтацію на співтворчість усіх народів. Визначальною спрямованістю полікультурності має стати ідея національної консолідації народів на основі спільності культурно-

історичного минулого, загальнонаціональних цінностей та інтересів, неприйняття національної відокремленості і національної виключності, недопущення національного егоїзму, шовінізму, протиставлення одного народу іншому. Оволодіваючи знанням культури свого етносу і отримуючи чіткі уявлення про етнокультуру, особливості психології інших народів, студенти вчаться на практиці, у процесі спілкування, свідомо будувати свої відносини у багатонаціональному колективі, враховуючи ментальність кожного з народів, коректно ставитися до їх етнічної своєрідності.

Література

1. Кривицька О. “Етнічний антагонізм” лікується толерантністю / О. Кривицька // Віче. 2001. – № 8. – 144 с. **2. Бойко Ю.** Шлях нації / Ю. Бойко // Українське слово. – Париж; К.; Львів, 1992. – 136 с. **3. Бориско Н. Ф.** Диалог культур и содержание материалов учебно-методического комплекса / Н.Ф. Бориско // Іноземні мови. – 1999. – № 2. – с. 53-57. **4. Драгоманов М. П.** Чудацькі думки про українську народну справу. Літературно-публіцистичні праці. У 2-х т. / М.П. Драгоманов – К.: Наукова думка, 1970. – Т. 2. – 367 с. **5. Ващенко Г.** Виховний ідеал./ Г. Ващенко – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с. **6. Дистервег А.** Избранные педагогические сочинения / А. Дистервег – М., 1956. – 421 с. **7. Гумилев Л. Н.** Этносфера. История людей и история природы / Л. Н. Гумилев – М.: Прогресс, 1993. – 544 с.

Ширіна О. О. Взаємозв'язок загальнолюдського й національного в полікультурному вихованні.

В статті йдеться про те, що в основу формування культури особистості необхідно закладати оптимальне співвідношення загальнолюдських і національних цінностей культури. Культурна індивідуальність є неоціненним багатством, але оновлюється та збагачується вона внаслідок контактів із традиціями і цінностями інших народів.

Ключові слова: культура, цінності, національне, виховання, етнічність.

Ширина О. А. Взаимосвязь общечеловеческого и национального в поликультурном воспитании.

В статье говорится о том, что в основу формирования культуры личности необходимо вкладывать оптимальное соотношение общечеловеческих и национальных ценностей культуры. Культурная индивидуальность – это неоценимое богатство, но она обновляется и обогащается за счет контактов с традициями и ценностями других народов.

Ключевые слова: культура, ценности, национальное, воспитание, этничность.

Shirina O. Interrelation of universal and national in polycultural education.

The article tells that it is necessary to put an optimum parity of universal and national values of culture in a basis of formation of the person's culture. Cultural individuality is an invaluable wealth, but it is updated and enriched due to contacts to traditions and values of the other people.

Keywords: culture, values, national, education, ethnic.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ

УДК 379.851

А. М. Байназаров, О. І. Сінна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ

Активний розвиток туристичної галузі в Україні і в світі поступово зумовив зростання попиту на туристичну освіту. Попит сформувався як серед випускників шкіл, так і серед фахівців, що розпочали працювати у цій галузі, однак мають потребу в отриманні додаткових знань чи кваліфікації, яка б відповідала вимогам ринку праці. Навчальні заклади відреагували відповідно: загальною тенденцією стало відкриття нових спеціальностей, спеціалізацій, напрямків підготовки, завданням яких є випуск професіоналів туристичної галузі.

Тим часом, якість туристичної освіти, рівень підготовки випускників незавжди відповідає сучасним вимогам. Важливим завданням сучасності є підвищення якості туристичної освіти з метою забезпечення конкурентноздатності випускників на українському та світовому ринку праці.

Існує різний досвід розв'язання проблеми забезпечення високого і конкурентноздатного рівня освіти майбутніх фахівців туристичної галузі. Одночасно з основною підготовкою, передбаченою навчальним планом, запроваджуються додаткові, часто інноваційні, форми навчання. Відкриваються навчальні лабораторії і центри, створюються наукові гуртки за різними галузями і напрямкам розвитку туризму, проводяться студентські науково-практичні конференції і форуми, забезпечується спілкування з професіоналами туристичної галузі та знайомство з об'єктами туристичної індустрії.

Метою даної статті є висвітлення досвіду організації туристичної освіти у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, а саме – створення Організаційно-інформаційного центру туристичного бізнесу як інноваційного засобу підвищення якості туристичної освіти.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна визнаний одним із найкращих вищих навчальних закладів України і Східної Європи. Лідерство зумовлено низкою причин, серед яких – постійне врахування сучасних вимог і тенденцій у галузі освіти і науки, оперативне реагування на них. Саме тому, зростання попиту на туристичну освіту зумовило відкриття у 2005 році факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу. Запровадження додаткових заходів, спрямованих на формування

найвищої якості освіти відбувалося поступово, з накопиченням досвіду і виділенням проблемних питань.

Одним із заходів, спрямованих на підвищення якості туристичної освіти, стало відкриття 18 березня 2009 року Організаційно-інформаційного центру туристичного бізнесу. Однією з основних передумов його створення стала потреба в єдиному підрозділі, який би займався забезпеченням практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі, зокрема шляхом організації виробничих практик студентів на реальних об'єктах туристичного бізнесу. На той час, ХНУ імені В. Н. Каразіна вже мав певний досвід у цьому напрямку – починаючи з 2004 року, студенти мали можливість проходити навчання та стажування у Туреччині – у представництвах туристичної компанії «TezTour», що є визнаним лідером на світовому туристичному ринку. Як одне із головних завдань діяльності створюваного Центру розглядалося забезпечення єдиного організаційного підходу до проведення таких стажувань, у тому числі – допомога студентам у підготовці необхідних документів, захист їх прав, юридично-правові аспекти співпраці компанії «TezTour» і ХНУ імені В. Н. Каразіна, а головне – забезпечення відповідності таких стажувань програмі підготовки майбутніх фахівців, недопущення порушень навчального процесу. Ця ідея не була унікальною – у деякій мірі, прикладом став досвід Саратовського державного університету імені М. Г. Чернишевського, а саме – створення Центру турецької мови і культури, що нині займається не лише організацією стажувань студентів у Туреччині, але і широкою діяльністю у напрямку популяризації турецької культури у м. Саратові і Саратовській області [1].

У процесі створення Центру, його функції було значно розширено та дещо уніфіковано. По-перше, організація стажувань студентів у Туреччині залишилася однією із найважливіших функцій Центру, однак цим його діяльність не обмежувалася – були виділені інші незалежні напрямки роботи. По-друге, Центр визначений «структурним підрозділом Інституту економіки і міжнародних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, який створено при факультеті міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу» [2, с. 1], а тому Центр розглядається як один із засобів підвищення якості туристичної освіти, що отримують студенти факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу. По-третє, не дивлячись на підпорядкованість Центру факультету МЕВ та ТБ, також його діяльність спрямована на підвищення загальної культури туризму серед широких мас та професіоналів туристичній галузі. Відповідно, діяльність Центру розповсюджується на студентів всіх спеціальностей, співробітників, викладачів ХНУ імені В. Н. Каразіна, які на аматорському чи професійному рівні цікавляться туризмом.

У загальному вигляді, основною метою Центру стало посилення теоретичної та практичної підготовки фахівців з туристичного бізнесу та координація співробітництва у цій галузі ХНУ імені В. Н. Каразіна та

інших вищих навчальних закладів Харківського регіону з вітчизняними та закордонними вищими навчальними закладами туристичного профілю, а також з окремими суб'єктами туристичної діяльності. При цьому, робота Центру зосереджена у декількох напрямках, таких як: організаційний, інформаційний, навчально-методичний, науковий. Відповідно, перелік функцій Центру досить значний, основні з них – наступні:

- організація проходження навчання та виробничих практик студентами і аспірантами, а також стажувань докторантів і викладачів, у провідних навчальних закладах туристичного профілю, туристичних компаніях тощо;
- організація спеціалізованих підготовчих курсів;
- ознайомлення студентів з особливостями і культурними традиціями найбільш розвинених туристичних регіонів світу;
- розробка навчальних планів для бажаючих проходити навчання в провідних туристичних компаніях;
- пошук та розповсюдження інформації про наявність вакансій робочих місць для випускників факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу ХНУ імені В. Н. Каразіна;
- підготовка статей, матеріалів конференцій, збірників наукових праць та інших науково-методичних публікацій;
- допомога студентам та іншим зацікавленим особам у проведенні наукових досліджень у галузі туристичного бізнесу;
- організація зустрічей, семінарів, симпозіумів, читань, круглих столів, культурних та інших заходів за напрямками роботи Центру, з метою розповсюдження та обміну досвідом, у тому числі спільно з іноземними представництвами в Україні та Харківському регіоні та представниками зарубіжних діаспор.

Серед здобутків Центру за перший рік його існування варто виділити комплексну організацію проходження студентами ХНУ імені В. Н. Каразіна навчання у представництвах туристичної компанії «TezTour» у Туреччині у сезоні 2009 р. Зокрема співробітники Центру забезпечили постійну організаційно-координаційну і навчально-методичну підтримку студентів: від початкового етапу підготовки, під час безпосереднього проходження практики за кордоном і до етапу повернення до навчального процесу в Університеті. Студенти перебувають за кордоном з квітня по жовтень, але робота Центру для забезпечення найкращих умов для студентів у межах даного навчання триває практично протягом усього року. Було організовано попередні співбесіди і зустрічі з керівництвом компанії, проведено підготовчі курси для проходження навчання (вивчення турецької мови, психології туристичних груп, основ туроперейтингу, географії та історії Туреччини тощо), надана допомога по підготовці пакету офіційних документів, до місць проходження практики були направлені офіційні керівники від ХНУ імені В. Н. Каразіна тощо. У 2009 році навчання пройшли 86

студентів, а в 2010 році – планується направити на навчання 107 осіб. Отже, була налагоджена систематична робота у цьому напрямку, що забезпечено саме створенням при ХНУ імені В. Н. Каразіна Центру туристичного бізнесу.

У контексті підвищення якості туристичної освіти, варто сказати про те, що навчання у туристичній компанії надає можливість студентам поринути безпосередньо у світ туристичної індустрії, познайомитися з природою, історією, культурою Туреччини, дізнатися про обов'язки спеціалістів різних галузей туристичного бізнесу, обрати ту спеціалізацію, яка найбільше відповідає особистим інтересам, врешті-решт – розпочати власну кар'єру у туристичній галузі.

Порівняно новим напрямком роботи Центру є налагодження співпраці з Інститутом Конфуція ХНУ імені В. Н. Каразіна, діяльність якого, у загальному вигляді, спрямована на популяризацію і розвиток китайської культури. Враховуючи зростання ролі Китаю у світовій економіці, останнім часом підвищився інтерес туристів до цієї східної країни з давніми традиціями і цікавим сучасним розвитком. Тому Центр розвиває співпрацю з Інститутом Конфуція для виконання наступних завдань: забезпечення високого рівня туристичної освіти майбутніх фахівців, зокрема формування можливості отримання додаткових знань про Китай як туристично привабливий регіон світу; представлення цікавої інформації про Китай широким масам.

У напрямку інформаційної діяльності Центру, необхідним завданням стало створення власного сайту, який з'явився в мережі Інтернет 5 січня 2010 року [3]. Нині триває процес змістового наповнення сайту, однак вже на даному етапі можна говорити про ефективність використання сайту як засобу для швидкого інформування студентів, які проходять навчання у компанії «TezTour» у сезоні 2010 р. Зараз на сайті представлено інформацію щодо загальних напрямків діяльності та діючих проектів Центру, актуальні новини туристичної галузі Харкова, України і світу, контакти і корисні відомості про партнерів і колег Центру тощо. Планується також представити більше цікавої інформації про стан туристичної освіти в Україні: навчальні заклади даного профілю у різних регіонах, напрямки підготовки, пов'язані з туристичною галуззю тощо.

Таким чином, створення Організаційно-інформаційного центру туристичного бізнесу ХНУ імені В. Н. Каразіна можна вважати ефективним засобом підвищення якості туристичної освіти, зокрема випускників факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу. Крім того, діяльність Центру спрямована на популяризацію туризму серед широких мас і на залучення спеціалістів інших галузей для потреб розвитку туризму.

Сьогодні найбільш важливим і перспективним напрямком роботи Центру залишається налагодження міжнародного співробітництва із суб'єктами туристичного бізнесу, зокрема для забезпечення

професійної підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців даної галузі. Крім того, також планується приділити більше уваги розвитку наукового та науково-організаційного напрямку діяльності Центру.

Література

1. Сайт Центру турецької мови і культури Саратовського державного університету імені М. Г. Чернишевського. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.turkcenter.ru/>. **2. Положення** про організаційно-інформаційний центр туристичного бізнесу (затверджено Наказом ректора Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна від 18 березня 2009 року, № 4002-1/065. **3. Сайт** Організаційно-інформаційного центру туристичного бізнесу ХНУ імені В.Н.Каразіна. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ctb.univer.kharkov.ua/>.

Байназаров А. М., Сінна О. І. Організаційно-інформаційний центр туристичного бізнесу як засіб підвищення якості туристичної освіти.

У статті розглянуті передумови створення Організаційно-інформаційного центру туристичного бізнесу ХНУ імені В. Н. Каразіна, висвітлено перші досягнення і результати роботи, обґрунтовано ефективність створення центру для підвищення якості туристичної освіти.

Ключові слова: туристична освіта, туристичний бізнес, організаційно-інформаційний центр.

Байназаров А. М., Сенная Е. И. Организационно-информационный центр туристического бизнеса как способ повышения качества туристического образования.

В статье рассмотрены предпосылки создания Организационно-информационного центра туристического бизнеса ХНУ имени В. Н. Каразина, освещены первые достижения и результаты работы, обоснована эффективность создания центра для повышения качества туристического образования.

Ключевые слова: туристическое образование, туристический бизнес, организационно-информационный центр.

Baynazarov A. M., Sinna O. I. The organizationally-informational center of tourist business as a way for upgrading of the tourist education is reasonable.

In the article are considered pre-conditions of creation the organizationally-informational center of tourist business in the Kharkov national university of V. N. Karazin. The first achievements and job performances are lighted up, efficiency of creation of the center for upgrading of the tourist education is reasonable.

Key words: Tourist education, tourist business, organizationally-informational center.

КРАЄЗНАВСТВО

УДК 371 (314) (09)

В. С. Бугрій

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ
В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ**

Сучасна шкільна освіта України переживає процес глибокого і динамічного реформування. Для правильного розуміння і вирішення питань, що пов'язані з її перебудовою необхідним є розгляд, узагальнення та творче осмислення особливостей функціонування усіх її компонентів, у тому числі і туристсько-краєзнавчої роботи.

Туристсько-краєзнавча діяльність, як складова шкільної освіти виховує у дітей стійкий інтерес до подій і явищ суспільного життя та процесу їх пізнання, закладає основи самоідентифікації особистості та її реалізації у сучасному суспільстві, виховує у молоді духовні та моральні ціннісні орієнтації. Вона формує в учнів почуття особистої та національної гідності.

Питання теорії туристсько-краєзнавчої роботи школи розробляли О. Т. Діброва, Я. І. Жупанський, В. П. Замковий, М. Ю. Костриця, М. П. Крачило, В. П. Круль, В. В. Обозний, М. П. Откаленко, Є. Й. Шипович, М. Т. Янко та інші.

Розвиток туристсько-краєзнавчої діяльності у загальноосвітніх закладах далеко не завершений з точки зору завдань, змісту, методики застосування. Тому, наукову цінність представляє узагальнення педагогічних ідей пов'язаних з проблемами та перспективами взаємодії учнів із довкіллям у процесі навчально-виховної діяльності.

Метою даної публікації є аналіз науково-теоретичних поглядів щодо внутрішніх (мета, функції) та зовнішніх (форми, методи) компонентів туристсько-краєзнавчої роботи сучасної української школи.

Сучасна туристсько-краєзнавча робота школи розглядається фахівцями як педагогічно організований процес, в якому підростаюче покоління на основі загальних принципів пізнання рухається у своєму індивідуальному розвитку від конкретного до абстрактного, від близького – емпіричного, до віддаленого, що перебуває за межами безпосередньої чуттєвої сфери [1, с. 103].

Оскільки цільовий компонент туристсько-краєзнавчої роботи має узгоджуватися із загальною метою освіти – всебічним розвитком особистості, то його визначення пов'язується педагогічною думкою із результатами навчання, розвитку та виховання підростаючого покоління. Зокрема, автори навчального посібника „Педагогіка туризму” вважають, що метою туристичної діяльності є: збагачення особистості моральними, етичними цінностями; поповнення та закріплення знань; оздоровлення, розвиток адаптивних можливостей організму [2, с. 31].

Дещо більш неоднозначними є теоретичні погляди на функції туристсько-краєзнавчої роботи школи. Вони обумовлюються різними вихідними позиціями авторів щодо її дидактичної мети та змісту. Так, В. Л. Петранівський та М. Й. Рутинський вважають, що аналіз туристсько-краєзнавчої роботи дає підстави виокремити три його основні функції: педагогічну, навчальну і наукову. Педагогічна - визначає краєзнавство як дидактичний принцип, за допомогою якого можна домогтися підвищення ефективності навчально-виховного процесу в освітніх закладах, успішно опанувати знання про природу й життя людини, допомагати формувати практичні знання і вміння. Навчальна – визначає краєзнавство і туризм як окремий шкільний курс (наприклад, „Географія рідного краю”). Наукова – визначає краєзнавство і туризм як складову науки з усіма притаманними їй методами дослідження [3, с. 96].

У той же час, автори навчального посібника „Педагогіка туризму” серед його функцій називають рекреаційну, адаптаційну, аксіологічну. Провідною вони вважають рекреаційну, з якою пов’язують активну діяльність, яка дозволяє не тільки поновити, але й розвивати життєві сили людини – фізичні, інтелектуальні та емоційні. Адаптивна функція пропонує ефективні механізми і засоби фізичної, психологічної та інтелектуальної адаптації людини. Аксіологічна функція, як вважають автори, „здатна не тільки оновити людину, але й оволодіти її інтересом” [2, с. 15].

Форми організації туристсько-краєзнавчої роботи шкіл розглядаються авторами як з точки зору організації навчального процесу (урочна, позаурочна, позакласна тощо), так і з точки зору кількості учасників та їх взаємодії (гурток, секція, клуб, товариство). Наприклад, В. Л. Петранівський та М. Й. Рутинський поділяють шкільну туристсько-краєзнавчу діяльність на дві форми: „1. Навчальне (програмне) краєзнавство – завдання і зміст визначаються навчальною програмою школи. Є обов’язковим для всіх учнів школи. Має два напрями роботи: а) урочний; б) позаурочний. 2. Позакласне краєзнавство – зміст і завдання визначаються навчально-виховним планом школи. Розрізняють два основні напрями позакласної краєзнавчої роботи: а) шкільний туризм; б) організація і проведення різноманітних експедицій” [3, с. 103]. Ці ж автори найпоширенішими організаційними формами туристсько-краєзнавчої роботи з учнями вважають гурток, секцію, клуб, товариство. При цьому вони дають таку характеристику цих форм: „Гурток – самодіяльна група учнів, що займаються поглибленим вивченням рідного краю. Секція – первинна форма шкільних туристсько-краєзнавчих об’єднань (гуртків, клубів, товариств), їхня складова частина. Клуб – найвища форма організації туристсько-краєзнавчої роботи. Він об’єднує різні секції і гуртки. Товариство (громадська організація) – самодіяльна організація, члени якої цікавляться туризмом і краєзнавством [3, с. 103].

Підтримують такі погляди на форми туристсько-краєзнавчої роботи М. Ю. Костриця та В. В. Обозний. У виданому ними навчальному

посібнику вказується: „Краєзнавчо-туристична діяльність характеризується надзвичайною різноманітністю її організаційних форм. Найпоширеніші з них: гурток, секція, клуб, товариство” [4, с. 9]. Але окрім цього, автори, беручи за основу навчальну діяльність учнів, вважають, що існують стаціонарні і туристські форми краєзнавчо-туристичної роботи. До останніх вони відносять прогулянки, екскурсії, одноденні і багатоденні походи, подорожі на різних видах транспорту, експедиції, туристські зльоти [4, с. 11].

Ще один український дослідник шкільного краєзнавства і туризму М. П. Крачило, також пов’язує форми туристсько-краєзнавчої роботи школи саме з навчальною діяльністю школярів. Тому, основними формами він вважає прогулянки, екскурсії, подорожі та походи, естафети, зльоти, експедиції. Вчений дає їм наступну характеристику: „Прогулянка – найпростіша форма туристсько-краєзнавчої роботи. Прогулянки організують у ліс, на річку, в гори і т.д. Екскурсія – форма туристсько-краєзнавчої роботи, перед якою ставиться мета закріпити знання, здобуті на уроках. Подорожі та походи є тривалішою за часом і складнішою формою туристсько-краєзнавчої роботи порівняно з прогулянками та екскурсіями. Основна відмінність туристського походу від екскурсії полягає в тому, що в туристському поході проводяться спостереження різноманітних об’єктів, явищ і процесів, які зустрічаються на маршруті, тоді як екскурсія передбачає вивчення точно відібраних об’єктів, явищ і процесів за спеціальною програмою. Естафета – це така форма дитячого туризму, яка передбачає вивчення певного краю не однією групою, а кількома, які на певних відрізках маршруту змінюють одна одну. Зльоти мають на меті обмін досвідом і підбивання підсумків туристсько-краєзнавчої роботи. Експедиція – найскладніша форма туристсько-краєзнавчої роботи, що передбачає проведення певних наукових досліджень” [5, с. 26-28].

Ряд вчених відносять до форм туристсько-краєзнавчої роботи школи і екологічний туризм. Наприклад, В. С. Пазенок вважає природничий туризм та екотуризм особливо важливими формами тому, що вони здатні, з одного боку, забезпечувати поступальний і сталий його розвиток, а з другого, узгоджувати життєві потреби теперішніх і майбутніх поколінь, насамперед потребу у здоровому середовищі проживання [6, с. 23]. На думку педагогів саме ця форма туризму забезпечує підвищення рівня екологічних знань учнів, сприяє засвоєнню ними навичок правильної поведінки на природі, бережливого ставлення до неї, виховує екологічну свідомість.

Методи туристсько-краєзнавчої роботи розглядаються педагогічною наукою як з точки зору їх різноманітності, характеру отримання краєзнавчої інформації, так і з погляду застосування. Зокрема, В. Л. Петранівський та М. Й. Рутинський серед методів туристсько-краєзнавчої діяльності виокремлюють літературний, статистичний, візуальний (спостереження), картографічний, анкетний, польових

досліджень, описовий. При цьому автори стверджують, що вони застосовуються на всіх етапах даної діяльності [3, с. 97].

Схожу позицію висловлює і М. П. Крачило, зазначаючи, що у туристських подорожах та екскурсіях застосовують такі методи: літературний, картографічний, історичний, візуальний, статистичний, математичний, польових досліджень, особистих бесід, анкетування. Автор дає їм наступну характеристику: „Літературний метод полягає у вивченні різноманітних друкованих джерел, що стосуються району туристської подорожі. Картографічний метод застосовують як для підготовки картографічної основи туристської подорожі, так і для вивчення району подорожі та для польових спостережень. Історичний метод передбачає вивчення різноманітного історичного матеріалу, що стосується району туристської подорожі. Порівняльний метод застосовують для визначення подібних до вже відомих і відмітних рис географічних об'єктів, що вивчаються. Візуальний метод досліджень полягає в безпосередньому огляді і спостереженні під час туристських походів та екскурсій географічних об'єктів, явищ і процесів, що досліджуються. Статистичним методом користуються для відбору і обробки кількісних показників при дослідженні району туристської подорожі. Математичний метод найчастіше застосовують при кількісних вимірюваннях та обчисленнях. Метод польових досліджень широко використовують для вивчення на маршруті географічних об'єктів явищ та процесів. Методи особистих бесід та анкетування відкривають можливості для спілкування юних туристів з місцевим населенням. [5, с. 31].

Таким чином, аналіз поглядів сучасних педагогів дає підстави стверджувати, що ними приділяється значна увага цільовому та організаційному компоненту туристсько-краєзнавчої роботи у загальноосвітній школі. Більшість вчених вважає метою цієї роботи поповнення та закріплення знань; збагачення особистості моральними цінностями; розвиток можливостей організму. Різні критерії застосовуються науковцями при визначенні функцій, класифікації форм і методів туристсько-краєзнавчої роботи. Разом з тим, педагогічна спільнота має єдину думку, що туристсько-краєзнавча робота сприяє соціалізації молодого покоління на основі ознайомлення дітей з цінностями культури рідного краю, опанування і поширення етичних та екологічних цінностей, взаєморозуміння і поваги.

Література

1. Соловей М. Туристично-краєзнавча робота у сучасному навчальному закладі / Микола Соловей // Гуманітарний вісник ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди”. Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький: ПП „СКД”, 2009. – С. 102-104. **2. Федорченко В. К.** Педагогіка туризму. Навчальний посібник для студентів /

В.К.Федорченко, Н.А.Фоменко, М.І.Скрипник, Г.С.Цехмістрова. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2004. – 296 с. **3. Петранівський В. Л.** Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / В.Л.Петранівський, М.Й.Рутинський. – К.: Знання, 2006. – 575 с. **4. Костриця М. Ю.** Шкільна краєзнавчо-туристична робота: Навчальний посібник / М.Ю.Костриця, В.В.Обозний. – К.: Вища школа, 1995. – 223 с. **5. Крачило М. П.** Краєзнавство і туризм: Навчальний посібник / М.П.Крачило. – К.: Вища школа, 1994. – 191 с. **6. Пазенок В. Ф.** Філософія туризму: Навчальний посібник / В.С.Пазенок, В.К.Федорченко. – К.: Кондор, 2004. – 268 с.

Бугрій В. С. Теоретичні засади туристсько-краєзнавчої роботи в сучасній загальноосвітній школі України

В статті проаналізовані теоретичні погляди педагогів щодо мети, функцій, форм і методів туристсько-краєзнавчої роботи сучасної української школи. Було встановлено, що більшість вчених вважає метою цієї роботи поповнення та закріплення знань; збагачення особистості моральними цінностями; розвиток можливостей організму. У той же час науковцями застосовуються різні критерії при визначенні функцій, класифікації форм і методів туристсько-краєзнавчої роботи.

Ключові слова: туристсько-краєзнавча робота, загальноосвітня школа України, мета, функції, форми, методи.

Бугрий В. С. Теоретические основы туристско-краеведческой работы в современной общеобразовательной школе Украины

В статье проанализированные теоретические взгляды педагогов относительно цели, функций, форм и методов туристско-краеведческой работы современной украинской школы. Было установлено, что большинство ученых считает целью этой работы пополнения и закрепления знаний; обогащение личности моральными ценностями; развитие возможностей организма. В то же время педагогами применяются различные критерии при определении функций, классификации форм и методов туристско-краеведческой работы.

Ключевые слова: туристско-краеведческая работа, общеобразовательная школа Украины, цель, функции, формы, методы.

Bugriy V. S. Theoretical bases of tourist-regional work at modern general school of Ukraine

In the article there are the analysed theoretical looks in relation to a purpose, functions, forms and methods of tourist-regional work of modern Ukrainian school. It was set that most scientists considered the purpose of this work of addition and fixing of knowledges; enrichment of personality by moral values; development of possibilities of organism. In that time by

research workers different criteria at determination of functions, classification of forms and methods of tourist-regional work are used.

Key words: tourist-regional work, general school of Ukraine, purpose, functions, forms, methods.

УДК 37.035.6

Т. З. Маланюк

КРАЄЗНАВСТВО Й ТУРИЗМ ЯК ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ В ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Одним з найактуальніших завдань сьогодення у нашій країні є розбудова демократичної держави. У цьому процесі важко перецінити значення громадянської спрямованості кожного члена суспільства. Але громадянська спрямованість може бути притаманна лише тим, хто не є відстороненим споглядачем, а щиро, усім серцем переживає все, що відбувається на теренах батьківщини – тобто патріотично налаштованим людям. Тому йде постійний пошук нових ефективних форм і методів впливу на громадян держави щодо їх патріотичного виховання. В цьому зацікавлені держава, уряд, політичні партії та об'єднання, всі, хто прагне відстояти незалежність України, примножити національні надбання, гідно представляти державу за її межами.

Розглядаючи побудову, розвиток громадянської спрямованості особистості, важливо приділяти увагу тенденціям становлення та розвитку патріотичним установ. Науковий розгляд у цьому аспекті має особливе значення стосовно розвитку особистості, що відбувається в умовах соціальних змін та нестабільності, як це має місце у нашій державі, тим більше, що саме сфера патріотичних настанов зазнає різних – свідомих і несвідомих, маніпуляційних та неманіпуляційних – впливів [1, с. 56].

У підлітковому віці виховується духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх та чужих прав та свобод [2, с. 30].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогічній науці окремі аспекти патріотичного виховання розробляють О. Вишневський, О. Коркішко, В. Гарнійчук, К. Чорна, Р. Петронгоровський. Проблеми патріотичного виховання присвячені праці психологів І. Беха, М. Боришевського. Дослідженням патріотичного виховання засобами туристсько-краєзнавчої роботи присвячені праці Г. Гуменюк, В. Круля, Я. Треф'яка та інших.

Метою дослідження є визначення ролі туризму і краєзнавства – як ефективного засобу у патріотичному вихованні учнів основної школи.

Результати дослідження. У сучасних умовах розбудови Української держави особливого значення й актуальності набуває проблема патріотичного виховання учнівської молоді. У світлі національного і культурного відродження України туризм і краєзнавство набувають особливого звучання. Адже відбувається повернення нашого суспільства до пріоритету загальнолюдських цінностей. З'являється прагнення знати і розуміти історію своєї країни, її героїчні і трагічні сторінки, особливості її природи. Зростає наша національна свідомість, гордість за свій народ і його історичне минуле.

Патріотичне виховання підростаючого покоління – одне з найважливіших завдань нашої школи. Життя вимагає від учителів знаходити оптимальне поєднання форм, засобів і методів педагогічного впливу, будити непідробний інтерес і пізнавальні здібності учнів. Ефективним засобом патріотичного виховання учнів основної школи, є туристсько-краєзнавча робота.

Подорожі й екскурсії розширюють кругозір, дають можливість краще пізнати історію і географію вітчизни, побачити на власні очі природні явища й об'єкти рідного краю, пізнати його історію й економіку, пробуджують глибоку любов до природи, виховуючи дбайливе ставлення до неї.

У туристській діяльності, що організується школою, реалізується вимоги суспільства, родини до виховання учнів, їхнього всебічного розвитку, ведення здорового способу життя шляхом раціональної організації вільного часу школярів. Туристська діяльність виконує комплексну позакласну і позашкільну виховну роботу школи, сприяє формуванню соціально активного, духовно і фізично здорового покоління. Учні, що займаються туризмом, швидше набувають соціальної зрілості, одержують духовне і фізичне загартування, активно готуються до трудової діяльності. Через шкільні туристичні об'єднання, клуби, гуртки, секції пішохідного, водного, гірського, велосипедного і т.п. туризму школярі опановують багато видів діяльності.

Зміст туристської діяльності учнів полягає в формуванні суспільної спрямованості особистості школярів, її соціальної активності, наслідком якої є усвідомлене відношення учнів до навчання, праці, суспільній роботі. Тому туристська діяльність характеризується, насамперед, свідомим і творчим виконанням учнями добровільно узятих на себе обов'язків і суспільно корисною роботою в походах, подорожах і експедиціях.

Мета туристсько-краєзнавчої діяльності реалізується у програмі Всеукраїнських експедицій учнівської молоді: «Краса і біль України», «Сто чудес України», «Історія міст і сіл України», «Україна вишивана» тощо. Вони проходять в рамках руху учнівської молоді України за

збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу «Моя земля – земля моїх батьків».

Однією з найрозвинутіших організаційних форм є шкільне краєзнавство, що виникло в другій половині XIX ст. під назвою батьківщинознавство. Суть шкільного краєзнавства полягає у всебічному вивченні учнями свого краю в навчально-виховних цілях за різними джерелами та, головним чином, шляхом безпосереднього спостереження під керівництвом учителя. Ефективність шкільного краєзнавства залежить від того, наскільки вчитель сам є краєзнавцем, настільки чітко він здатний визначити об'єкти дослідження, види і методи роботи, організувати вивчення краю учнями й управляти цією діяльністю, зважаючи на шкільну програму, склад учнів і місцеві можливості. Вчитель сам повинен добре знати край, систематично його вивчати, вміти професійно організувати краєзнавчу роботу учнів.

Великий вплив краєзнавства на учнів визначається тим, що вони самі досліджують свою місцевість, ставлячи перед собою, якщо можливо, суспільно-корисну мету: виявлення нових родовищ корисних копалин і рослинних ресурсів, знаходження і вивчення історичних місць, насаджень рослин, облік цінних краєзнавчих об'єктів; збирання матеріальних цінностей і документів, що характеризують місцеву природу, господарство, побут населення; господарське застосування виявлених ресурсів, благоустрій свого населеного пункту, пропагування знань про свій край серед населення.

Краєзнавчу роботу потрібно проводити планово, дотримуючись наступності. Корисно при цьому підтримувати зв'язки з відповідними установами та організаціями, поєднувати комплексні дослідження з докладним вивченням окремих питань.

Розвиток краєзнавства неможливий без туризму, туристських походів і подорожей по рідному краю.

Шкільне краєзнавство поділяється на навчальне, характер і зміст якого визначаються шкільною програмою, та позапрограмне, що будується відповідно до плану виховної роботи школи чи позашкільної установи. Взаємопов'язаний і комплексний розвиток туризму та краєзнавства становить суть і зміст туристично-краєзнавчої роботи.

Краєзнавчу роботу в школах проводять самі учні під керівництвом учителя. При цьому зміст і форми краєзнавчої роботи залежать від віку учнів та їх загального кругозору, рівня знань та умінь. Форми краєзнавчої роботи різноманітні: гуртки, екскурсії, туристичні походи, зустрічі з місцевими краєзнавцями, конкурси, олімпіади та ін. Поруч із спостереженнями, записками, зарисовками на екскурсіях, читанням допоміжної літератури про свій край, підбором матеріалу з газет і журналів все більшого значення набуває пошуково-дослідницька діяльність, яка активізує участь школярів у роботі краєзнавчого гуртка або музею.

Шкільне краєзнавство нагромадило велику кількість форм роботи. Умовно їх можна поділити на дві групи: стаціонарні і туристські. До стаціонарних належать бесіди, лекції, інформації про події в рідному краї, олімпіади, виставки та інші форми роботи, які проводяться на місці, в умовах школи, населеного пункту. Туристські форми роботи включають прогулянки, екскурсії, багатоденні походи, експедиції, туристські зльоти – походи. [3, с. 31-33].

Важливою формою патріотичного виховання учнів основної школи у позаурочний час є екскурсії. Вони проводяться для школярів, вимагаючи від керівників та екскурсоводів ретельної попередньої підготовки і вміння їх проведення. Екскурсії мають великі дидактичні переваги над класними заняттями й відзначаються високою педагогічною ефективністю. Багаторічний досвід організації та проведення екскурсій у школі засвідчує їх величезну роль у навчальному і виховному процесах. На екскурсіях учителі разом із своїми вихованцями мають справу з такими об'єктами, явищами і процесами, які наочно можна показати тільки в натурі. Екскурсії в природу й на виробництво мають велике значення для виховання в учнів почуття патріотизму: тут у всій повноті розкриваються чарівність та різноманіття рідної України.

Отже, екскурсія є важливою формою ідеологічної роботи серед шкільної молоді. Нині, коли питання раціонального природокористування та охорони природи набули першорядного значення, роль екскурсій у природу ще більше зростає.

Доцільність екскурсій впливає вже із змісту програм шкільних курсів географії та історії й зумовлюються необхідністю викладання цього предмета повною мірою на локальному, тобто місцевому краєзнавчому матеріалі. У свою чергу, насичення програм ілюстративним місцевим матеріалом можливе лише в результаті проведення екскурсій. Таким чином, екскурсії є одним з основних засобів вивчення рідного краю.

Великі вимоги для проведення екскурсій зі школярами ставляться перед екскурсоводом. Він повинен бути вихователем, педагогом, любити професію екскурсовода. Йому необхідно добре володіти шкільними навчальними програмами, потрібно знати психологію дітей, щоб розуміти дитячу аудиторію, бути чуйним і уважним до їх реакції, вміти швидко й легко здійснювати контакт з аудиторією, підтримувати увагу дітей на протязі всієї екскурсії і контролювати їхні думки і почуття.

Під час екскурсій важливо зосередити дитячу увагу на об'єктах, які мають становити основу спостереження або дослідження. При цьому учні не повинні залишатися сторонніми особами (спостерігачами), а повинні брати активну участь у самому процесі екскурсії. Отже екскурсія не повинна перетворюватися на прогулянку. Інакше вона не має тоді ніякого сенсу і втрачає цінність.

У групі краєзнавчої діяльності як однієї з організаційних форм позакласної роботи найпоширенішими є екскурсії і туристично-краєзнавчі походи.

Екскурсія як нетривалий колективний похід чи поїздка за межі звичайного оточення дає змогу безпосередньо ознайомитися з природою та діяльністю населення. Це одна з найбільш доступних форм пізнання навколишнього світу.

Екскурсії бувають навчальні, краєзнавчі, загальноосвітні. Кожна з цих груп має точно визначений предмет дослідження – природа, сфери господарської або культурної діяльності населення. Часто їх влаштовують як комплексні.

Екскурсії відіграють велику роль у викладанні краєзнавчих знань у школі, забезпечують найвищу форму наочності в навчанні. Вони не тільки сприяють вивченню учнями свого краю і створенню в них запасу загальних уявлень і понять, але й розвивають інтерес до навколишнього середовища, а також до господарської діяльності людей.

У процесі екскурсійної роботи стимулюються такі важливі якості особистості, як почуття дружби, взаємовиручки, взаємодопомоги, колективізму. Для розвитку навчальних умінь, комунікативних навичок велике значення має наступне обговорення результатів екскурсії.

Участь в екскурсійній роботі сприяє появі й розвитку пізнавальних інтересів, потребі в постійному підвищенні свого інтелектуального рівня, в безперервному навчанні, що дуже важливо з погляду розв'язання завдань, що стоять перед сучасними навчальними закладами.

Екскурсія має великі виховні і розвиваючі можливості. У ході екскурсій учні ознайомлюються з працею робітників на різних ділянках виробництва, вивчають особливості їх спілкування, дістають уявлення про різні професії. Усе це сприяє формуванню в них правильного ставлення до суспільного життя, готовності брати в ньому активну участь.

Велику роль відіграють екскурсії в екологічному вихованні учнів, виробленні в них бережливого ставлення до природи, використанні природних ресурсів. Екскурсії у музеї, історичні місця, культурні заклади, сприяють формуванню рис, властивих патріоту рідної землі.

У процесі екскурсійної роботи стимулюються такі важливі якості особистості, як почуття дружби і взаємовиручки, колективізм, взаємодопомога. Екскурсія сприяє розвитку естетичного світосприймання учнів, справляє позитивний вплив на формування вольової сфери особистості. У ході екскурсій школярі виробляють нові вміння фіксувати факти спостережень у вигляді рисунків, фотографій, записів тощо.

Участь в екскурсійній роботі сприяє появі і розвитку пізнавальних інтересів, потреби у постійному підвищенні свого

інтелектуального рівня, що дуже важливо з огляду на завдання, які стоять нині перед школою [3, с. 35-37].

Надзвичайно великі можливості проведення екскурсійної діяльності для патріотичного виховання учнів основної школи з учнями має Івано-Франківська область. Це єдиний регіон в Україні де збереглися чітко виражені етнічні групи населення краю: бойків, гуцулів, покутян та опілян, в яких збереглися звичаї, традиції, самобутній побут наших краян. Для кращого пізнання краю з його мальовничими неповторними гірськими пейзажами, багатвіковою історією, культурою, архітектурою ми розробили для школярів тематичні та оглядові екскурсії. Учнівська молодь має можливість ознайомитись із пам'ятками історії та архітектури стародавнього Галича і Рогатина; на власні очі побачити колишні могутні замки Пнева, Раківця, Чернелиці; оглянути унікальні пам'ятки природи – скелі Довбуша в Бубнищі та Яремчі.

В музеях, які представляють різні етнічні групи населення Івано-Франківщини представлено експонати, які ознайомлять школярів з історією самобутнього краю, визначними діячами, особливості матеріальної і духовної культури Прикарпаття.

Висновки. Таким чином ми бачимо, що туристсько-краєзнавча робота є одним з ефективних засобів патріотичного виховання учнівської молоді. Вона дає можливість виявити основні інтереси дітей, пробуджувати їх спостережливість, сприяти розвитку дослідницьких здібностей учнів, знайомить їх з історією, культурою, звичаями і традиціями українського народу її природними багатствами та створює умови для вільного розвитку особистості, яка своєю діяльністю буде любити і вірно служити Батьківщині.

Література

- 1. Розвиток** громадянської спрямованості особистості : монографія / М. Й. Боришевський, Т. М. Яблонська, В. В. Янтоненко та ін. [за загальною редакцією М. Й. Боришевського]. – К.: 2007. – 186 с.
- 2. Бех І., Чорна К.** Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна // Світ виховання. – 2007. – № 1. – С.23-34.
- 3. Маланюк Т. З.** Туризм і краєзнавство в школі : навчально-методичний посібник / Т. З. Маланюк. – 2-ге вид., доповн. – Івано-Франківськ : Плай ЦІТ, 2009. – 104 с.

Маланюк Т. З. Краєзнавство й туризм як ефективні засіби в патріотичному вихованні учнів основної школи.

В статті розкривається проблема патріотичного виховання учнів основної школи засобами туристсько-краєзнавчої роботи. Розглянуто форми і методи туристсько-краєзнавчої діяльності в школі.

Ключові слова: патріот, патріотичне виховання, екскурсія, туристсько-краєзнавча робота.

Маланюк Т. З. Краеведение и туризм эффективные способы в патриотическом воспитании учащихся основной школы.

В статье раскрывается проблематика патриотического воспитания учащихся основной школы методами туристско-краеведческой работы. Рассмотрены формы и методы туристско-краеведческой деятельности в школе.

Ключевые слова: патриот, патриотическое воспитание, экскурсия, туристско-краеведческая работа.

Malanjuk T. Z. Tourism – country studying and tourism is effective way in patriotical studying pupils main school.

In article highlights the problem of patriotical studying pupils main school with country studying work. Has been looked forms and methods of tourists – country activities at school.

Key words: patriot, patriotical studying, excursion, country – studying work.

ПЕДАГОГІКА ЗА КОРДОНОМ

УДК 371.14: 338.48

Л. В. Чорна

ЗМІСТ ОСВІТИ В ТУРИЗМІ В УНІВЕРСИТЕТАХ США

Досвід вищих навчальних закладів США, які здійснюють підготовку фахівців для туристичної галузі, є цікавим у плані визначення спектра навчальних предметів, а саме відсутності дублювання вивчення тих навчальних дисциплін, базовий курс з яких студенти проходили ще в школі, та максимального врахування тенденцій та специфіки діяльності в туризмі, що, окрім навичок технології, організації та менеджменту туристичної діяльності, передбачає як набуття здатності впливати на туристичні групи, спрямовуючи їх на пізнання оточуючого середовища чи традицій, побуту та культури різних регіонів і народів задля їх інтелектуалізації, так і формування практичних навичок планування конференцій та залучення різних соціальних груп до занять туризмом.

Порівняльний аналіз загальної кількості навчальних предметів у планах підготовки бакалаврів із туризму в Україні та США засвідчив більш збалансований підхід у цьому відношенні в американських навчальних закладах: загальний обсяг дисциплін у Массачусетському університеті дорівнює 44 предметам, в Університеті штату Колорадо – 40, у той час як в Інституті туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника студенти вивчають 63 дисципліни, у Західноукраїнському економіко-правничому університеті – 65 навчальних дисциплін.

Характерною особливістю сучасної системи професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі США є практичне спрямування освіти, її тісний зв'язок із виробництвом. Історія педагогіки туризму в цій країні засвідчує прагнення американських учених до встановлення максимальної відповідності між рівнем професійної компетенції випускників навчальних закладів та вимогами галузевих організацій, основним критерієм якої є практична підготовка.

Зміст освіти в туризмі розглядається вченими як обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, світогляду та громадянських і професійних якостей майбутнього фахівця, що формуються у процесі навчання [1, 2] та визначається програмами підготовки фахівців певних освітньо-кваліфікаційних рівнів, які містять перелік навчальних дисциплін і форм практики із зазначенням обсягу часу, відведеного на їх вивчення та проведення.

В Університеті Флориди фахова підготовка бакалаврів рекреаційних і туристичних наук (спеціалізація “Менеджмент туризму та гостинності”) проводиться на основі таких навчальних дисциплін, як:

“Основи організації подорожей і туризму” в обсязі 3 кредитів, “Лідерство у сферах рекреації та дозвілля” (2 кр.), “Проектування рекреаційних програм” (3 кр.), “Планування спецподій і конференцій” (3 кр.), “Комерційна рекреація” (3 кр.), “Управління в сфері дозвілля” (3 кр.), “Менеджмент гостинності” (3 кр.), “Послуги дозвілля для людей з обмеженими можливостями” (3 кр.), “Менеджмент та контроль у закладах дозвілля” (3 кр.), “Оцінка послуг сфери дозвілля” (3 кр.), “Менеджмент доходів” (3 кр.), “Правові основи діяльності у сфері рекреації, туризму та парковому господарстві” (3 кр.) [3]. Виробнича практика в даному закладі представлена таким чином: “Практика в сфері дозвілля” (3 кр.) і “Стажування” (15 кр.).

Кожний із вищезазначених предметів та форми практики спрямовані на розвиток професійних, комунікативних та аналітичних навичок майбутніх фахівців. До професійних відносять такі вміння та навички, як: ідентифікування та обґрунтування внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на розвиток туризму, рекреації, дозвілля; планування, організація, оцінювання діяльності галузевих організацій; оцінювання сегментів ринку, на яких спеціалізується туристичне підприємство, формування його маркетингової стратегії, прогнозування перспектив розвитку; розробка фінансової політики туристичного підприємства, прорахування дохідної та розхідної частин; проектування туристичних послуг на основі правових норм; дослідження потреб споживачів різних категорій; збір, обробка, аналіз та систематизація інформації щодо діяльності туристичних організацій; визначення структури власної діяльності; самостійне виконання професійних виробничих завдань та оцінювання результатів; співпраця з колективом туристичної організації.

До комунікативних умінь та навичок належить: інформаційний обмін – сприйняття інформації, її розповсюдження, обмін думками, рішеннями; ефективне інтерпретування системи знаків, маршрутів, сервісу, письмових, усних текстів, повідомлень; взаємне узгодження дій в умовах організації спільної діяльності; встановлення відносин у системі ролевих, ділових, міжособистісних зв'язків; презентації власних проектів.

Аналітичні вміння та навички включають: проведення кількісного та якісного аналізу джерел інформації; формування стратегії самостійної діяльності в туризмі; окреслення спектру можливих рішень проблеми та прийняття одного; прогнозування результатів діяльності.

Аналіз робочих навчальних програм із окремих фахових дисциплін, зокрема “Основи організації подорожей і туризму”, “Планування спецподій та конференцій”, “Лідерство у сферах рекреації та дозвілля”, показав, що загальний обсяг часу, відведеного на їх вивчення, охоплює аудиторні заняття, по три години на тиждень із перших двох предметів і дві – з дисципліни “Лідерство у сферах рекреації та дозвілля” упродовж семестру та самостійну роботу студентів. Тематичним планом визначено навчальний матеріал підручника для опрацювання в процесі кожного заняття та попереднього самостійного його опанування

студентом і розплановано елективну частину навчального матеріалу. У процесі вивчення вищезазначених навчальних предметів формується як концептуальне розуміння сутності подорожей і туризму через призму його еволюційного поступу, впливу на всі сфери життя суспільства та культурного розвитку громадян (“Основи організації подорожей і туризму”), значущості конференц-туризму та подієвого туризму, тенденцій та принципів їх функціонування (“Планування спецподій та конференцій”), динаміки функціонування групи, колективу, стилів лідерства, основних принципів керівництва колективом (“Лідерство у сферах рекреації та дозвілля”), так і розвиваються практичні навички аналізу сегментів туристичної індустрії, планування та організації туристичної діяльності (“Основи організації подорожей і туризму”), проектування спецподій, конференцій, конгресів, проведення презентацій (“Планування спецподій та конференцій”), управління групою, колективом (“Лідерство у сферах рекреації та дозвілля”).

В Університеті штату Колорадо підготовка бакалаврів із природних ресурсів, рекреації та туризму здійснюється за спеціальністю “Міжнародний туризм” [4]. Навчальні дисципліни згруповано тут за циклами: гуманітарний, який охоплює іноземні мови та культурологію (40 кредитів); менеджмент туризму, який представлено найповніше (66 кредитів); використання природних ресурсів (природничий), який поширюється на охорону навколишнього середовища, туристичне планування та вплив розвитку туризму на природне середовище (18 кр.).

Професіоналізація майбутніх менеджерів із міжнародного туризму в даному закладі проводиться на основі вивчення таких дисциплін, як: “Основи менеджменту”, “Основи маркетингу”, “Реклама в туризмі”, “Міжнародний маркетинг”, “Організація підприємницької діяльності та менеджмент підприємства”, “Просування туристичного продукту”, “Організація туристичного підприємства та його менеджмент”, “Маркетинг ресторанної та курортної справи”, “Оцінка рекреаційних ресурсів”, “Міжнародні проблеми рекреації і туризму”, “Природні рекреаційні ресурси”, “Основи рекреаційного туризму”.

У даному університеті розроблено комбіновану освітньо-професійну програму підготовки бакалаврів за двома спеціалізаціями одночасно: “Міжнародний туризм” та “Іноземна мова, література і культура”, згідно з якою вивчення німецької, французької або іспанської мов і літератури та культури здійснюється в обсязі 24 кредитів, 15 із них – на останніх курсах. Викладання дисциплін із літератури і культури проводиться іноземною мовою. Ми вважаємо, що подвоєння спеціалізації забезпечує не тільки високий рівень діалогічної культури бакалавра з міжнародного туризму в умовах професійної комунікації з представниками ділових структур і туристами різних країн світу, а й професійну його мобільність на ринку праці.

Дослідження робочих навчальних програм дисциплін фахового спрямування в Університеті штату Колорадо доводить, що вони

розроблені на основі особистісно-орієнтованого підходу, який має на меті формувати позитивне ставлення до навчання, усвідомлювати значення знань, умінь і навичок та розглядати їх як життєву необхідність. Дидактичні принципи навчання науковості, системності та послідовності, доступності, свідомості й активності, зв'язку з життям, наочності, міцності засвоєння знань, умінь і навичок, індивідуального підходу представлені тут у повному обсязі. Наприклад, у робочих навчальних програмах із фахових дисциплін “Просування туристичного продукту”, “Міжнародні проблеми в рекреації та туризмі” й “Організація туристичного підприємства та його менеджмент” розкривається не тільки мета предметів, їхні завдання і тематична складова, а й зміст практичного застосування набутих студентом умінь, що засвідчує зв'язок теорії з практикою, відповідність навчальних цілей суспільним потребам.

Включення до навчального плану підготовки дисципліни “Організація туристичного підприємства та його менеджмент” є актуальним для майбутніх бакалаврів. Тематика даного предмету охоплює такі важливі проблеми, як започаткування туристичного, рекреаційного підприємства, фінансового та маркетингового менеджменту, стандартів обслуговування, правових основ ведення бізнесу. Досвідчених фахівців залучають до проведення лекцій-практикумів, конференцій, дискусій. Через актуалізацію досвіду практиків на різних рівнях практичної підготовки досягається системність у формуванні вмінь і навичок студентів.

В Університеті штату Мічиган зміст підготовки бакалаврів з паркових, рекреаційних і туристичних ресурсів охоплює такі навчальні предмети професійного спрямування, як: “Вступ до рекреації, дозвілля, паркового відпочинку та туризму”, “Менеджмент рекреаційних програм”, “Управління парковими та рекреаційними системами”, “Менеджмент паркових та рекреаційних підприємств”, “Менеджмент паркових, рекреаційних і туристичних ресурсів”, “Планування та контроль”, “Проблеми розвитку суспільства, сільського господарства та довкілля”, “Національні парки та рекреаційні зони” [5]. Навчальним планом передбачено науково-дослідну роботу в галузі паркових та рекреаційних ресурсів, стажування на підприємствах туристично-парково-рекреаційного профілю.

У процесі вивчення дисципліни “Національні парки та рекреаційні зони” студенти цього навчального закладу набувають умінь і навичок дослідження історії та перспектив розвитку паркового господарства та рекреаційних зон, здійснення порівняльного аналізу менеджменту парків і рекреаційних регіонів з іншими федеральними землями, визначення специфіки управління парками та рекреаційними зонами за рубежом. А при вивченні навчального предмету “Вступ до рекреації, дозвілля, паркового відпочинку та туризму” студенти розвивають вміння ідентифікувати потенціал рекреаційних, туристичних ресурсів та складові рекреаційних, туристичних послуг, досліджувати

значення даних послуг для економічної, політичної та соціальної сфери суспільства.

Зміст підготовки магістрів в Університеті Флориди визначається дисциплінами, які мають загальнотеоретичну, методологічну та організаційно-технічну направленість і забезпечують формування системи знань, умінь та навичок, які відповідають загальним функціям менеджменту: планування, організації, регулювання та контролю. З метою формування концептуального розуміння динаміки розвитку туризму майбутнім магістрам пропонують системне вивчення тенденцій розвитку різних видів туризму. Такі предмети туристичного профілю, як “Екотуризм”, “Планування і розвиток туризму”, “Спортивний туризм”, “Історико-культурний туризм”, “Теорія і практика туризму”, а також курс з поглибленого вивчення рекреації, паркового господарства та туризму включено до навчального плану. Кожний із зазначених предметів оцінюється в 3 кредити. Змістова складова дисципліни “Екотуризм” охоплює аспекти планування розвитку даного виду туризму та фактори його впливу на природне середовище. Програмою передбачено ґрунтовне дослідження студентами проблем розвитку туристичних дистинацій різних частин світу. Виконання робіт аналітичного характеру в межах даного предмету дозволяє формувати практичний досвід виокремлення факторів негативного впливу розбудови інфраструктури туризму на природні ресурси регіону.

Навчальним планом в елективній її частині передбачено практику магістрів на підприємствах сфери дозвілля. У порівнянні кількісного співвідношення визначених кредито-годин на стажування бакалаврів і магістрів спостерігаємо зменшення їх у магістратурі вдвоє. Організаційний підхід до проведення практики однаковий для обох освітніх рівнів, але відмінність полягає в системі визначених завдань.

Майбутні магістри з рекреаційних та туристичних наук в Університеті штату Арізона мають право обирати між теоретичним та практичним спрямуванням процесу підготовки [6]. Теоретичний напрям підготовки передбачає участь магістра в науково-дослідній роботі під керівництвом викладача кафедри, написання дипломної роботи та можливість подальшого продовження навчання з метою здобуття ступеня доктора наук. Сутність практичного напрямку підготовки магістрів полягає в тому, що студенти працюють над дослідженням проблем туристичної індустрії, які мають прикладний характер. Це – конкретні питання діяльності підприємства чи його менеджменту. Результатом такого виду дослідження виступає практикум, який майбутній магістр подає на розгляд спеціальній вченій раді, обґрунтовує положення дослідження та пропозиції щодо вдосконалення практичних аспектів роботи підприємства відповідно до теми.

Кількість кредитів, необхідних для успішного завершення навчання, залежить від напрямку підготовки, написання дипломної роботи чи практикуму. За умови написання дипломної роботи кількість кредитів

становить 30, при виборі професійно-практичного напрямку підготовки – 36. Обов'язковими навчальними предметами підготовки магістрів-теоретиків із загальною кількістю 15 кредитів є: “Методи дослідження”; “Статистичний аналіз”; “Проблемні питання рекреації та туризму”; “Теоретичні аспекти комунального розвитку”. На вивчення елективних дисциплін відводиться 9 кредитів.

Навчальним планом Університету штату Арізона передбачено ряд спецкурсів для магістрів на вибір. До них належать: “Суспільна політика і культура”, “Менеджмент подієвого туризму”, “Екотуризм”, “Менеджмент спортивного туризму”, “Документознавство в сфері рекреації”, “Міжнародний туризм”, “Технології у сфері рекреації”, “Рекреаційний і туристичний маркетинг”, “Наставництво в рекреації і туризмі”.

В Університеті імені Джорджа Вашингтона розроблено два напрями спеціалізації магістрів [7]. Перший напрям – це “Менеджмент подієвого туризму”. Профільними дисциплінами тут виступають: “Менеджмент ризиків у галузі подієвого туризму”, “Менеджмент подієвого туризму”, “Менеджмент конгресного туризму”, “Менеджмент пізнавально-розважального туризму”. Другий напрям спеціалізації – “Спортивний менеджмент”, який передбачає вивчення таких навчальних предметів, як: “Маркетинг спортивного туризму”, “Правові основи спортивного туризму”, “Менеджмент спортивних організацій”, “Засоби комунікації в спортивному туризмі”.

Враховуючи позитивну динаміку розвитку туризму на вітчизняних теренах загалом і зокрема в аспекті рекреаційного, ділового туризму, рішення про проведення Чемпіонату Європи з футболу в Україні та Польщі в 2012 році та вищезазначені позитивні характеристики існуючої практики в даному напрямі в університетах США, вважаємо за доцільне переглянути змістове наповнення навчальних планів підготовки українських фахівців з туризму задля кількісної та якісної їх оптимізації з можливістю включення таких дисциплін у навчальний план підготовки українських фахівців з туризму, як: “Планування ділового та подієвого туризму”, “Організація туристичних послуг для людей з обмеженими можливостями”, “Лідерство в туризмі” чи розширення тематики вже наявних навчальних курсів через розгляд специфічних особливостей вищезазначених видів туризму, послуг і діяльності.

Література

1. Toombs W. E. Curriculum definitions and reference points / W. E. Toombs, W. G. Tierney // *Journal of Curriculum and Supervision*. – 1993. – Vol. 8, № 3. – P. 175–194. **2. Yuki Inui.** Rethinking tourism education: what should schools teach? / Y. Inui, D. Wheeler, S. Lankford // *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*. – 2005. – № 2. – P. 25–35. **3. Curriculum at the University of Florida** [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу :

<http://www.ufl.edu/trsm/curriculum/htm>. **4. Courses at the Colorado State University** [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу : <http://welcome.warnercnr.colostate.edu/hdnr-course-offerings>. **5. Courses at Michigan State University** [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу : <http://www.reg.msu.edu/Read/DescCourses/2007-08>. **6. Arizona State University** [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу : <http://www.asu.edu>. **7. The George Washington University** [Електронний ресурс]. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу : <http://www.gwutourism.org>.

Чорна Л. В. Зміст освіти в туризмі в університетах США.

У статті розглянуто зміст освіти в туризмі в окремих університетах США. Розкрито зміст професійної підготовки майбутніх бакалаврів в Університеті Флориди, Університеті штату Колорадо та в Університеті штату Мічиган, а також магістрів в Університеті Флориди, Університеті штату Арізона та в Університеті ім. Джорджа Вашингтона, зазначено кількість кредитів професійного компоненту, вказано на практичне спрямування процесу навчання майбутніх фахівців туристичної галузі.

Ключові слова: зміст освіти, туризм, навчальні предмети.

Чорная Л. В. Содержание образования в туризме в университетах США.

В статье рассмотрено содержание образования в туризме в отдельных университетах США. Раскрыто содержание профессиональной подготовки будущих бакалавров в Университете Флориды, Университете штата Колорадо и в Университете штата Мичиган, а также магистров в Университете Флориды, Университете штата Аризона и в Университете им. Джорджа Вашингтона, обозначено количество кредитов профессионального компонента подготовки, указано на практическую направленность процесса подготовки будущих специалистов туристической отрасли.

Ключевые слова: содержание образования, туризм, учебные предметы.

Chorna L. V. Tourism education content in US universities.

Curriculum in tourism in some US universities is considered in this article. The future Bachelors' professional training content in the University of Florida, Colorado State University and Michigan State University as well as future Masters' professional training content in the University of Florida, Arizona State University and George Washington University are revealed, the professional component credit number is indicated, future tourism professionals' practical training side is pointed at.

Key words: education content, tourism, subjects.

УДК [373.6:005]:[378:796.5]

О. І. Міхо

ПІДГОТОВКА КУЛЬТУРОЛОГІВ-АНІМАТОРІВ У РЕСПУБЛІЦІ БІЛОРУСЬ

Останнім часом все частіше в термінології готельного і туристичного обслуговування використовується поняття «анімація» як інноваційна технологія організації обслуговування та організації дозвілля туристів. Сучасний ринок туристичних послуг неможливо уявити без цілеспрямованої організації дозвіллевой діяльності, що активно впливає на імідж та популярність туристичного підприємства, його прибуток, психологічний клімат, перспективи і темпи розвитку. Водночас практика показує, що кількість фахівців для організації анімаційної діяльності є недостатньою. Отже, виникає протиріччя між очікуваннями споживачів та можливостями їх задоволення з боку підприємств туристичної галузі.

Актуальність дослідження визначається необхідністю забезпечення туристичної сфери професійно підготовленими кадрами відповідно до європейських вимог, які володіють сучасними методами організації туристичного дозвілля через залучення до активної діяльності туристів за допомогою спеціально розроблених програм організації дозвілля, тобто анімаційної діяльності. З входженням України до європейського освітнього простору національна система професійної підготовки фахівців для сфери туризму має враховувати найкращі надбання світового досвіду, інтегруватися до світових освітніх систем.

Питання професійної підготовки фахівців для сфери туризму за кордоном висвітлювали у своїх дослідженнях В. Квартальнов, Л. Кнодель, А. Конох, Л. Сакун, В. Федорченко, Н.Хмілярчук та ін. Але подальшого дослідження потребує підготовка фахівців сфери туризму до анімаційної діяльності.

Об'єктом дослідження обрано систему освіти Республіки Білорусь у зв'язку з включенням до Кваліфікаційного довідника «Посади службовців, що зайняті на підприємствах туризму» до розділу «Спеціалісти» посади культуролога-аніматора. До переліку його обов'язків включено:

- проведення дослідження культурних процесів, що відбуваються в суспільстві з метою визначення запитів різних груп населення для організації їх дозвілля;
- проведення маркетингових досліджень;
- розробка та реалізація зональних і цільових програм дозвілля;
- організація спортивно-туристської діяльності, розробка туристичних програм дозвілля і маршрутів;
- організація фізкультурно-оздоровчої діяльності, розробка індивідуальних і групових програм дозвілля;
- організація видовищно-розважальних заходів;

- залучення різних соціальних груп населення до туристських походів, свят та інших оздоровчих та культурно-пізнавальних заходів;
- розробка та впровадження інноваційних технологій організації соціокультурної діяльності.

Підготовка майбутніх фахівців здійснюється на базі Білоруського державного університету фізичної культури, де в 2004 році було створено галузевий вищий навчальний заклад Інститут туризму. Дві спеціальності, за якими здійснюється підготовка фахівців з туризму, дозволяє охопити весь спектр професій в сфері туризму і гостинності: «Туризм і гостинність» (1-89 01 01) і «Спортивно-туристська діяльність» (1-89 02 01) за напрямками «Спортивно-рекреаційний туризм» і «Менеджмент в туризмі». Випускники спеціальності «Туризм і гостинність» будуть задіяні на туристичних підприємствах на посадах менеджер, гід-перекладач, фахівець з туризму, керівник тургрупи, культуролог-аніматор, інструктор-методист з туризму, агент з туризму.

Аналіз дисциплін навчального плану дає можливість зробити висновок щодо змісту професійно орієнтованого блоку дисциплін: історія подорожей і туризму, екскурсознавство, анімаційна діяльність в туризмі, готельний і ресторанний бізнес, менеджмент в туризмі, інформаційні технології в туризмі, географія міжнародного туризму, стратегічний менеджмент в туризмі, маркетинг в туризмі, інноваційний менеджмент [1].

З метою забезпечення неперервної професійної освіти з 2008 року в структурі Інституту туризму почав роботу факультет підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів, який сьогодні є республіканським центром під патронатом Міністерства спорту і туризму Республіки Білорусь разом з «Національним агентством з туризму» в рамках міжнародного проекту ES «TEMPUS» у відповідності до європейських стандартів. Курси тривають чотири семестри (1 рік 8 місяців), після закінчення видається диплом про перепідготовку державного зразка на рівні вищої освіти.

Назва спеціальності	Кваліфікація
Менеджмент туристської організації	менеджер
Менеджмент туристської індустрії	
Туроператорська і турагентська діяльність	менеджер з формування і продажу туристичного продукту
Лінгвістичне забезпечення туристичного продукту	гід-переклад
Спортивно-туристська діяльність,	методист-менеджер
Туристсько-оздоровча діяльність	
Соціокультурне забезпечення туристичної діяльності	культуролог-аніматор

Таб. 1. Перелік спеціальностей з кваліфікаціями, що присвоюються, після закінчення тривалих курсів перепідготовки на базі Інституту туризму

Ще однією формою професійної підготовки є короткотермінові курси (5 – 10 днів) підвищення кваліфікації працівників сфери туризму різних рівнів. Аналіз близько 12 різних тем курсів підвищення кваліфікації доводить важливість анімаційних технологій в туризмі та професійної підготовки до цього виду діяльності. Наприклад, програма курсів «Сучасні технології організації активного відпочинку» включає обговорення питань анімаційної діяльності в туризмі. Подальший аналіз програм курсів виявив, що питання впровадження анімаційних технологій включено майже до всіх програм курсів: в рамках тематики «Сучасний санаторно-курортний комплекс в системі туризму і гостинності» (загалом 80 год.) проводиться майстер-клас «Курортна анімація»; зміст програми 10-денних курсів «Інноваційні технології туристсько-оздоровчої діяльності» складає семінар «Етапи розробки та впровадження анімаційних програм» (загалом 80 год.); складовою програми курсу «Програмний підхід при формуванні та організації спеціалізованих турів (рекреаційних, пізнавальних, мисливських)» (40 год.) є тренінг-семінар «Основи туристичної анімації». Розподіл навчального часу відбувається з урахуванням необхідності отримання практичних навичок: проводяться виїзні заняття на туристично-екскурсійних підприємствах, турбаза, готельних, санаторно-курортних комплексах, навіть мисливських господарствах, тренінги, майстер-класи та інші активні форми навчання.

Таким чином, професійна підготовка фахівців сфери туризму в навчальних закладах Республіки Білорусь відбувається на трьох рівнях:

- програми вищих навчальних закладів відповідно спеціальності;
- перепідготовка (2-річний курс) на рівні вищої освіти;
- короткотермінові курси з актуальних питань туризму.

Саме така система відповідає європейським стандартам, забезпечує неперервну професійну освіту, готує професійні кадри різних рівнів для сфери туризму. Загальним для всіх трьох рівнів є включення до змісту курсів питань впровадження анімаційних технологій. Суттєвою інновацією є включення до переліку посад культуролога-аніматора як фахівця з організації змістовного, різноманітного дозвілля, здатного максимально задовольнити рекреаційні потреби туристів.

Суттєвим фактором, що ускладнює підготовку кадрів для організації анімаційної діяльності (аніматорів) в Україні, є той факт, що професії «аніматор» в Державному класифікаторі професій (ДК 003:2005), який було введено в 2005 році, немає. Тому керівники туристичного підприємства при укладанні трудової угоди з відповідним фахівцем мають вказувати наступну професійну назву роботи: для танцювальних аніматорів – ведучій дискотеки (код 3472), диск-жокей (3472), розпорядник танцювального вечора (3473), організатор концертів та лекцій (3474); для дитячих аніматорів – культурорганізатор позашкільних закладів (код 3310), керівник аматорського дитячого

колективу (гуртка – 3476); для спортивних аніматорів – інструктор з фізкультури або спортивний інструктор (3475); фахівець з організації дозвілля (3414); організатор культурно-розважальної діяльності (3474) [2]. Але визначені фахівці готуються не в туристичних вищих навчальних закладах, тому їх підготовка не враховує специфіку організації дозвілля туристів, особливості впровадження анімаційних технологій в різних видах туризму.

Підготовка студентів, майбутніх фахівців туризму, в Київському університеті туризму, економіки і права до анімаційної діяльності відбувається в рамках дисциплін «Організація анімаційних послуг в туризмі», «Акторська майстерність» (варіативна частина) та існує можливість обрати відповідну спеціалізацію «Спортивний туризм та анімація». Зміст дисципліни «Організація анімаційних послуг в туризмі» включає питання впровадження анімаційних технологій в різні види туризму з метою підвищення їх атрактивності та питання режисури анімаційних програм. Організаційними формами є лекції-візуалізації, семінарські, практичні заняття та творчий проект, який реалізується по закінченню курсу у формі підготовки, постановки проекту анімаційної програми. Вибір методів навчання пов'язано з вдосконаленням змісту навчання відповідно до європейських освітніх вимог та з розвитком пізнавальних здібностей студентів, їх особистісним удосконаленням та формуванням професійної майстерності. Доцільно використовувати чотири групи методів: організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів, що спрямовані на передачу і засвоєння професійних знань, виховання свідомості, емоційно-почуттєвої сфери, формування практичних вмінь і навичок; стимулювання навчальної діяльності студентів. З цією метою використовуються активні методи навчання: ділові та рольові ігри, метод ситуаційного навчання («case-study»), метод «мозкового штурму», метод творчих проектів. Методи контролю і самоконтролю навчання забезпечує перевірку рівня засвоєних знань, сформованості умінь та навичок, формування суспільної поведінки [3].

Таким чином, досвід переконливо доводить необхідність здійснення підготовки фахівців анімаційної діяльності з метою організації якісного туристичного обслуговування, урізноманітнення програм дозвілля та створення позитивного туристичного іміджу країни. Визнання професії «аніматор» та затвердження її в Державному класифікаторі створять базу для впровадження відповідної спеціалізації в програмах вищих навчальних закладів України. Введення спеціалізації в вищих навчальних закладах туристичного профілю та методичне забезпечення цієї спеціалізації на різних рівнях підготовки позитивно вплине на кадрове забезпечення та професійний рівень туристичної анімації на об'єктах сфери туризму та гостинності, сприятиме підвищенню рівня організації міжнародних заходів в Україні.

Література

1. Сакур Л. В. Подготовка кадров в сфере туризма и гостеприимства Республики Беларусь : (мат. XI Межд. наук. сессии по итогам НИР за 2009г.) [Электронный ресурс] // Л.В. Сакур/ - Режим доступа: http://www.sportedu.by/Frames/Text/Science/14_04_2010.htm.
2. Професія: аніматор // ОТЕЛЬНЫЙ БИЗНЕС – 2008. – № 4. – С. 67 – 71.
3. Міхо О. І. Психолого-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму до анімаційної діяльності / О.І. Міхо // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - Додаток 4, том III (15) – 2009 р. – С. 289 - 294.

Міхо О. І. Підготовка культурологів-аніматорів у Республіці Білорусь

В статті проаналізовано професійну підготовку фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах Республіки Білорусь. В процесі аналізу виявлено три рівні, що забезпечують неперервну професійну освіту в галузі туризму: програми вищої школи, курсова перепідготовка та курси підвищення кваліфікації. Контент-аналіз змісту освіти дозволив виявити анімаційну складову на всіх рівнях підготовки.

Ключові слова: професійна туристична освіта, неперервна освіта, культуролог-аніматор, зміст освіти, курсова підготовка.

Міхо А. І. Подготовка культурологов - аниматоров в Республике Беларусь

В статье проанализировано профессиональную подготовку специалистов сферы туризма в высших учебных заведениях Республики Беларусь. В процессе анализа выявлено три уровня профессионального непрерывного образования в сфере туризма: программы высших учебных заведений, курсовая переподготовка и повышение квалификации. Контент-анализ содержания образования позволил выделить анимационную составляющую на всех уровнях подготовки.

Ключевые слова: профессиональное туристическое образование, непрерывное образование, культуролог-аниматор, содержание образования, курсовая подготовка.

Olena Mikho. Preparation of cultural animators in the Republic of Belarus

This article analyzes the professional preparation of the specialists in the field of tourism at the higher educational establishments in the Republic of Belarus. During the analysis identified three levels of the continuous tourism education: programs of higher educational establishments, course training and refresher courses. Content - analysis of educational programs allowed to identify an animation component at all levels.

Key words: professional tourism education, continuous education, cultural animator, content of education, course training.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Апалкова Яна Валеріївна – викладач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – формування духовно-моральних цінностей молоді.

Байназаров Анатолій Михайлович – кандидат географічних наук, доцент, директор Організаційно-інформаційного центру туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Коло наукових інтересів – професійна підготовка майбутніх фахівців даної туристичної галузі.

Бугрій Володимир Станіславович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Коло наукових інтересів – туристсько-краєзнавча робота у сучасній загальноосвітній школі України.

Вербицький Віталій Віталійович – викладач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ). Коло наукових інтересів – проблема управлінської культури керівника навчального закладу.

Віндюк Андрій Валерійович – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, завідувач кафедри туризму та готельного господарства Класичного приватного університету, м. Запоріжжя. Коло наукових інтересів – професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи.

Гритчук Галина Василівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземних мов і країнознавства, Інституту туризму, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Коло наукових інтересів – формування професійної компетентності фахівців з туризму.

Дітковська Світлана Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – формування професійної компетентності фахівців з туризму.

Задорожна Ірина Павлівна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри методики викладання іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету. Коло наукових інтересів – підготовка майбутніх вчителів з іноземної мови.

Зігунов Василь Миколайович – старший викладач кафедри ТМФК, заступник директора Інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка, Президент Сумської обласної федерації спортивного туризму. Коло наукових інтересів – підготовка менеджерів з туризму до організації рекреаційно-туристської діяльності.

Зігунова Інна Сергіївна – старший викладач кафедри ТМФК Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Коло наукових інтересів – підготовка майбутніх інструкторів туристського супроводу.

Кобзова Світлана Миколаївна – асистент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – професійна підготовка фахівців сфери туризму до проектування регіональних маршрутів.

Коллегаєв Михайло Юрійович – старший викладач кафедри туризму й готельного господарства Класичного приватного університету, м. Запоріжжя. Коло наукових інтересів – формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності в активних видах туризму.

Макєєва Іна Іванівна – асистент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – професійна підготовка фахівців сфери туризму.

Маланюк Тарас Зіновійович – старший викладач кафедри туризму та краєзнавства, Інституту туризму і менеджменту, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Коло наукових інтересів – патріотичне виховання учнівської молоді засобами туристсько-краєзнавчої роботи.

Мальцева Лілія Віталіївна – старший викладач кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – методика формування системи геолого-морфологічних понять в учнів основної школи.

Міхо Олена Іванівна – ст. викладач кафедри теорії та практики туризму і готельного господарства Київського університету туризму, економіки і права, аспірант Інституту педагогічної освіти та освіти дорослих АПН України. Коло наукових інтересів – професійна підготовка культурологів-аніматорів.

Орлова-Курилова Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, декан отдела по роботі з іноземними студентами Луганського національного аграрного університету. Коло наукових інтересів – питання еквівалентності освітніх програм.

Перова Світлана В'ячеславівна – аспірант кафедри педагогіки, викладач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – формування компетентностей майбутніх учителів-філологів.

Радіонова Тетяна Олександрівна – методист-перекладач деканату по роботі з іноземними студентами Луганського національного аграрного університету. Коло наукових інтересів – питання еквівалентності освітніх програм.

Сергєєва Вікторія Євгенівна – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – засоби формування загальнолюдських цінностей.

Сорокіна Галина Олександрівна – докторант, кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму і готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – підготовка фахівців туристської галузі в умовах вищої школи.

Чаграк Наталія Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов і країнознавства, Інституту туризму, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Коло наукових інтересів – формування професійної компетентності фахівців з туризму.

Черезова Мар'яна Володимирівна – старший викладач циклової методичної комісії соціально-гуманітарних дисциплін Кримського коледжу економіки та управління. Коло наукових інтересів – професійне спілкування в сфері туризму.

Чорна Любов Василівна – асистент кафедри іноземних мов та країнознавства, Інституту туризму і менеджменту, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Коло наукових інтересів – питання особливостей практичної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі США в університетах країни.

Хаєцька Іна Борисівна – магістрантка спеціальності «Готельне господарство» Інституту торгівлі, обслуговуючих технологій та туризму Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – підготовка майбутніх фахівців з гостинності до анімаційної діяльності.

Шава Ольга Петрівна – магістрантка Інституту туризму і менеджменту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Коло наукових інтересів – якість освіти майбутніх фахівців у галузі туризму.

Швидка Марина Степанівна – асистент кафедри Управління міським господарством Академії муніципального управління, м. Київ. Коло наукових інтересів – активізація навчальної діяльності майбутніх спеціалістів сфери туризму.

Шепелева Світлана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри організації і управління якістю ресторанного господарства Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Коло наукових інтересів – професійна підготовка майбутніх фахівців готельного бізнесу.

Ширіна Ольга Олександрівна – аспірант кафедри педагогіки, викладач кафедри іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – взаємозв'язок загальнолюдського і національного у полікультурному вихованні.

Щоголева Інна Валентинівна – аспірант, старший викладач кафедри менеджменту та економіки Державної льотної академії України, м. Кіровоград. Коло наукових інтересів – формування комунікативних здібностей майбутніх спеціалістів галузі туризму.

Щука Галина Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – організація процесу підготовки фахівців туристичної індустрії.

Наукове видання

ВІСНИК
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

Відповідальний за випуск:
к. п. н., доц. **Дітковська С. О.**

Коректор: **Шутова Л. І.**

Здано до склад. 30.03.2010 р. Підп. до друку 30.04.2010 р. Формат 60x84 1/8.
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 22,9. Наклад 200 прим. Зам. № 60.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.